

Gudrun och Per – en stormig historia

Efterundersökning och återställning av stormskadade gravar och gravfält
i Jönköpings län, etapp 5–7

JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM
Arkeologisk rapport 2010:09
Jenny Ameziane, Jan Borg, Anna Gustavsson,
Anders Kraft, Ingvar Røjder och Mats Sandin

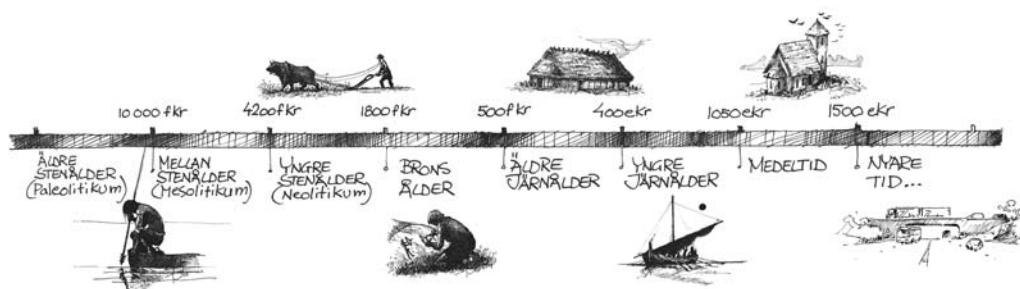

Illustration: Jan-Olof Larsson

Redaktion & layout: Jenny Ameziane

Text & foto: Jenny Ameziane, Jan Borg, Anna Gustavsson, Anders Kraft, Ingvar Røjder och Mats Sandin

Kartframställning: Ingvar Røjder

Fyndfoto: Göran Sandstedt

Ritningar: Anders Kraft

Grafisk design: Anna Stålhammar

Tryck: Tabergs Tryckeri, Taberg 2010

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping

Tel: 036-30 18 00

E-post: info@jkpglm.se

www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd:

Ur karta © Lantmäteriet. Medgivande MS2007/04833.

ISSN: 1103-4076

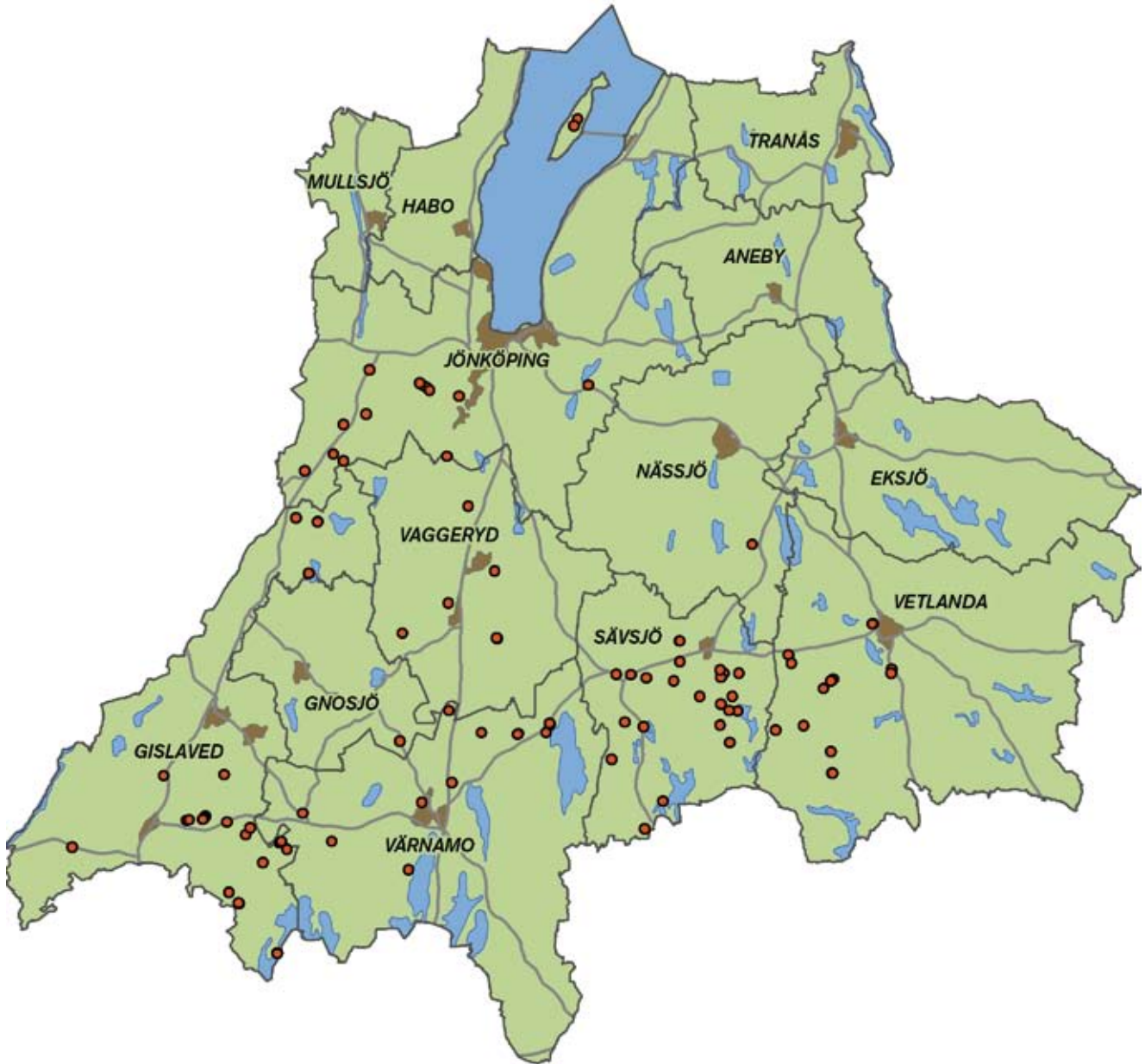
© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM OCH LÄNSSTYRELSEN I JÖNKÖPINGS LÄN 2010

Innehåll

Inledning.....	5
Målsättning.....	5
Metod.....	6
Inmätning.....	8
Analyser.....	8
Kommun för kommun.....	9
Gislaved.....	10
Gnosjö.....	11
Jönköping.....	11
Nässjö.....	12
Sävsjö.....	12
Vaggeryd.....	13
Vetlanda.....	13
Värnamo.....	14
Utvärdering och slutsatser.....	15
Projektets prioriteringar.....	15
Iakttagelser.....	15
Inför framtiden.....	17
Avslutning.....	19
Sammanfattning.....	20
Vad har gjorts?.....	20
Hur och varför?.....	20
Vad kan vi dra för slutsatser?.....	20
Vad tar vi med oss inför framtiden?.....	21
Administrativa uppgifter.....	22
Ettapp 5.....	22
Ettapp 6.....	22
Ettapp 7.....	23
Ordlista.....	24
Referenser.....	28
Tryckta källor.....	28
Otryckta källor.....	28
Källor på internet.....	29
Lagar.....	29
Arkiv.....	29
KATALOG.....	31

Bilagor

- Bilaga 1. Fyndlista
- Bilaga 2. Åtgärdade objekt
- Bilaga 3. Avvikelser i koordinatangivelser

FIGUR 1. Kartan visar alla de objekt som besöktes i Jönköpings län i samband med stormskadeprojektet, etapp 5–7.

Inledning

I januari 2005 drog stormen Gudrun in över södra Sverige. Stormen ställde till med stora skador på skog och mark och lämnade efter sig mängder av stormfällda träd. En del av träden hade stått i eller intill kända fornlämningar och när de föll orsakade rotvältorna mer eller mindre stora skador på lämningarna.

Våren 2005 gjordes antikvariska besiktningar på ett urval av länets vårdobjekt för att överblicka skadorna. Medel söktes från Riksantikvarieämbetet för att genomföra en större vårdinsats. Den inleddes under sensommaren 2005. Inventeringar och åtgärder fortsatte med förnyad styrka efter stormen Per i januari 2007, som orsakade också en hel del skador.

Vårdinsatserna bestod av efterundersökningar och återställningar av stormskadade gravar och gravfält. Rotvältor hade rivit upp hål i gravar och i vissa fall blottat deras innehåll – brända ben och det som en gång varit personliga tillhörigheter låg nu fullt synliga.

Parallellt med vårdinsatserna pågick inventeringar. De fokuserades till länets södra delar, som var värst stormdrabbade. Utifrån resultaten av inventeringarna, som fortsatte fram till 2007, utkristalliserades ytterligare objekt som var i behov av åtgärder (Röjder & Sanglert 2006, Röjder 2009).

Skadorna graderades och de objekt som var i störst behov av arkeologiska insatser prioriterades. I ett första skede åtgärdades vårdobjekt och senare även andra gravfält av dignitet. Bedömningarna av vilka objekt som hade störst åtgärdsbehov gjordes dels utifrån tillgänglighet – till exempel om det ligger intill vägar, bebyggelse eller naturstigar – dels skadans lokalisering, omfattning och hur det visuella intrycket påverkades. Det mynnade ut i ytterligare ansökningar av projektmedel hos Riksantikvarieämbetet.

Insatserna fortsatte under 2006–2009 och utfördes både av Jönköpings läns museum och av Länsstyrelsen i Jönköpings län (Ameziane 2006, Häggström & Lindblad manus). Urvalet av objekt har gjorts utifrån resultatet av 2006 och 2007 års stormskadeinventeringar och skett i samråd mellan Jönköpings läns museum och Länsstyrelsen i Jönköpings län (Röjder 2009).

Efterundersökningarna genomfördes i sju etapper. I rapporten presenteras etapp 5–7.

Målsättning

Den primära målsättningen med projektet var att dokumentera stormskadornas påverkan på gravkonstruktioner, att undersöka skador och att återställa objekten.

Ytterligare en målsättning har varit att synliggöra gravarna; det minskar risken för att de skadas i framtiden. På så vis kan gravarna fortsätta att berätta sin historia.

Syftet har också varit att – om möjligt – medverka till att lyfta fram ny kunskap om de objekt som besökts. Kostnader för eventuella analyser fanns därför medtagna i projektet. Som en effekt av efterundersökningarna har detaljer kring yttre och inre gravskick, gravarnas konstruktioner och uppbyggnad avslöjats. I enstaka rotvältor har brända ben och medföljande gravgåvor påträffats; sammanlagt har sextio fynd tillvaratagits (BILAGA 1). Tillsammans med genomförda analyser har de bidragit till ökad kunskap om forntida gravritualer.

Metod

Metoden har skiftat något inom etapp 5–7. Men det finns ändå några gemensamma generella drag: De berörda fornlämningarna har till en början röjts från sly och ris. Därefter har gravar och skador dokumenterats genom inmätningar, beskrivning samt fotografering före, under och efter avslutad återställning. Både storm- och maskinskador har dokumenterats. I några fall har mindre arkeologiska undersökningar gjorts (Jönköpings kommun, Mulseryd 27; Sävsjö kommun, Norra Ljunga 50 och Vrigstad 14). I dessa fall har även skalenliga profilritningar och en mer noggrann dokumentation gjorts.

Rotvältor och skadade ytor har undersökts med handverktyg. Beröende på rotvältornas omfattning och fyllning har skärsliv, hacka, spade och spett använts. Rotvältorna har därefter – i möjligaste mån – avlägsnats. Rotvältor som fallit tillbaka av egen kraft, eller av andra skäl varit svåra att avlägsna, rensades och putsades. Rötter och stam kapades ned för att underlätta ett tillbakasjunkande.

Några rotvältor kunde avlägsnas manuellt, medan andra krävde en maskinell insats. I ett fall bidrog en markägare själv till röjningsarbetet med traktor med gripklo och släpvagn (Gislaveds kommun, Villstad 21:1). I övrigt anlätades underkonsulter för detta.

På trettioen objekt anlätades Tobias Svensson på Hornsborgs Entreprenad i Traryd. En minigrävare 1.8 ton Case CX18B med

FIGUR 2. På några av objekten användes en minigrävare för att dra upp rotvältor och rensa bort ris och sly.

Etapp	År	Utförare	Antal objekt	Källa	LST tillstånd	JLM dnr
1	2005	Jönköpings läns museum	13	Röjder & Sanglert 2006	431-12413-2005	227/05 och 335/05
2	2006	Jönköpings läns museum	4	Ameziane 2006	431-8785-2006	341/05
3-4	2007	Jönköpings läns museum	35	Häggström & Lindblad manus	431-20194-2006 431-13495-2007	477/06
5	2008	Länsstyrelsen i Jönköpings län	53	Denna rapport	431-9670-2008 435-8824-2008	391/09
6	2008-2009	Länsstyrelsen i Jönköpings län	20	Denna rapport	431-7406-2009	391/09
7	2009	Jönköpings läns museum	25	Denna rapport	431-13723-2009	279/09

gummilarver – som är lätt att ta sig fram med och skonsam mot underlaget – användes både för röjning av ris och för att dra upp rotvältor med. I mycket svårtillgänglig terräng användes istället en CUV (Crossover Utility Vehicle) LINHAI 300 med vinsch.

I trettioen fall engagerades John-Eric Gustafsson och Kennert Andersson på Servantic i Flisby för röjningsarbete och borttagning av rotvältor. I röjningen användes tigersåg, motorsåg samt röjsåg. För att dra bort rotvältor användes en fyrhjulig motorcykel med vinsch, Yamaha Grizzly 700 FI, som enkelt kan ta sig fram i svårtillgänglig och kraftigt kuperad terräng. På ett av de besökta objekten (Jönköpings kommun, Visingsö 29) satt rotvältorna så hårt fast att de inte gick att dra bort med fyrhjulig och vinsch. De fick då sågas ned – och en högtryckstvätt användes för att skölja bort sand och grus i rotvältan inför sågning.

Några gravar som inte fanns med på den ursprungliga listan har också åtgärdats. De har vanligen legat i omedelbar närhet till listade objekt. Åtgärderna har främst handlat om röjning av ris, sly och mindre träd samt borttagning av enstaka mindre rotvältor.

I några få fall har inga åtgärder alls utförts – oftast för att skador självläkt. Då mättes enbart gravarnas och rotvältornas position in. Slutligen besöktes några få objekt där varken åtgärder eller inmätningar gjordes. De presenteras mot slutet av katalogen.

TABELL 1. Tabellen visar de olika etappindelningarna. För fördjupad information hänvisas till referenser enligt tabell samt till angivna tillstånd och diarienummer. Antal objekt avser antal fornlämningsnummer som besöktes. Inom varje objekt kan sedan flera gravar ha återställts. Totalt åtgärdades 127 objekt (etapp 1–7). Tretton av dessa åtgärdades vid minst ett tillfälle (se BILAGA 2).

FIGUR 3. Kennert Andersson, Servantic, kapar ned stammen med motorsåg.

FIGUR 4. Ibland behövdes både maskin och handkraft för att få loss fyllningen i rotvältorna. Arkeolog Jan Borg drar loss fyllning med spett.

FIGUR 5. Alla gravar och skador mättes in. Här görs inmätning med DGPS av arkeolog Jenny Ameziane.

Inmätning

Samtliga objekt och skador inom etapp 5 och 6 har mätts in med DGPS. Inom etapp 7 har istället GPS med nätverks-RTK använts och i de fall vegetationen varit för tät har även totalstation nyttjats. I dessa fall har polygonpunkter först satts ut med GPS-mottagaren. GPS med nätverks-RTK har en precision ned på centimeternivå, medan DGPS har en lägre precision som kan variera från centimeter- till meternivå, beroende på antal tillgängliga satelliter. Det kan jämföras med totalstation – som har en noggrannhet ned på millimeternivå. DGPS har inte heller någon hög precision vad gäller höjdvärden. De höjdvärden som angetts i katalogdelen för etapp 5 och 6 är inhämtade från Riksantikvarieämbetets fornminnesregister eller från ekonomiska kartan, medan höjdvärden för etapp 7 har mätts in på plats.

Förutom gravar och skador har även konstruktionsdetaljer och i vissa fall närliggande vägar, åkerkanter och andra referenser mätts in. På gravfält har också intilliggande gravar mätts in för att underlätta identifieringen av de skadade gravarna. Ambitionen har generellt sett inte varit att upprätta fullständiga gravfältskartor, även om detta har gjorts i enstaka fall.

Analyser

Analyser utfördes på material från några av de undersökta objekten. Resultaten presenteras under respektive objekt.

Osteologi

Studiet av brända och obrända ben från olika arkeologiska sammanhang kan avslöja om de kommer från människa eller djur. Det kan också ge svar på hur gammal den avlidna var, om det var en man eller kvinna och om individen hade några sjukdomar eller skador. De brända benen från Norra Ljunga 50 i Sävsjö kommun, och Byarum 316 i Vaggeryds kommun, analyserades av osteolog Leif Jonsson, Göteborg. Benmaterial från Hultsjö 74 i Sävsjö kommun, analyserades av osteolog Joakim Svahn, Jönköping, medan

den nyupptäckta graven i Fryele i Värnamo kommun, analyserades av osteolog Anna Kloo Andersson, Värnamo.

¹⁴C-analys

Den mest använda dateringsmetoden inom arkeologin är ¹⁴C-analysen. Alla levande organismer tar upp radioaktivitet. Det upphör vid dödsögonblicket och börjar därefter minska; halveringstiden är 5 730 år. Mängden kol-14 i provet jämförs med den mängd som fanns under levnaden. På så vis kan åldern beräknas. Artbestämt benmaterial från Byarum 316 i Vaggeryds kommun och Norra Ljunga 50 i Sävsjö kommun skickades för ¹⁴C-analys till Göran Possnert, Ångströmlaboratoriet vid Uppsala universitet.

Växtmakrofossil och markkemisk analys

Förhistoriskt förkolnat växtmakrofossil kan bevaras i arkeologiska kontexter. Ur literstora jordprover filtreras det förkolnade växtmaterialet fram och granskas i mikroskop. Fröer kan ge ledtrådar till hur vegetationen sett ut, vad man odlat och vilka gravgåvor som medföljt en död. Jordprover från Norra Ljunga 50 i Sävsjö kommun skickades till Johan Linderholm och Karin Viklund på Miljöarkeologiska laboratoriet vid Institutionen för idé- och samhällsstudier, Umeå universitet. Både makrofossil- och markkemisk analys utfördes. Den sistnämnda syftar bland annat till att klargöra graden av kulturpåverkan och om marken varit utsatt för bränning.

Konservering

För att undvika nedbrytning av arkeologiska fynd måste vissa föremål konserveras. Föremålen röntgas innan konserveringen för att underlätta identifiering och förenkla urvalsprocessen. Ibland kan de bestämmas först efter behandling. Metallfynden från Mulseryd 27 i Jönköpings kommun, Byarum 316 i Vaggeryds kommun och Norra Ljunga 50 i Sävsjö kommun har konserverats av Carin Pettersson på Studio Västsvensk Konservering (SVK) i Göteborg.

Kommun för kommun

Vid stormskadeinventeringarna, 2005–2007, besöktes 3 097 objekt i tretton av länets kommuner – 628 av dem var skadade varav 263 svårt (Röjder & Sanglert 2006, Röjder 2009). Hundra av dessa har åtgärdats samt ytterligare tolv vårdobjekt och sexton objekt där skador uppkommit eller upptäckts *efter* inventeringarna. Totalt omfattas 127 objekt (etapp 1–7). Tretton av dem har åtgärdats vid mer än ett tillfälle (se BILAGA 2). Alla utom ett var gravar eller gravfält; undantaget är gårdstomten Nydala 89:1 i Värnamo kommun (Häggström & Lindblad manus; Häggström & Lindblad 2008).

Endast de 97 objekt som har besökts under etapp 5–7 återfinns i katalogen. Totalt berörs åtta kommuner. Sist i katalogen redovisas objekt som enbart är besiktade samt nyupptäckta gravar.

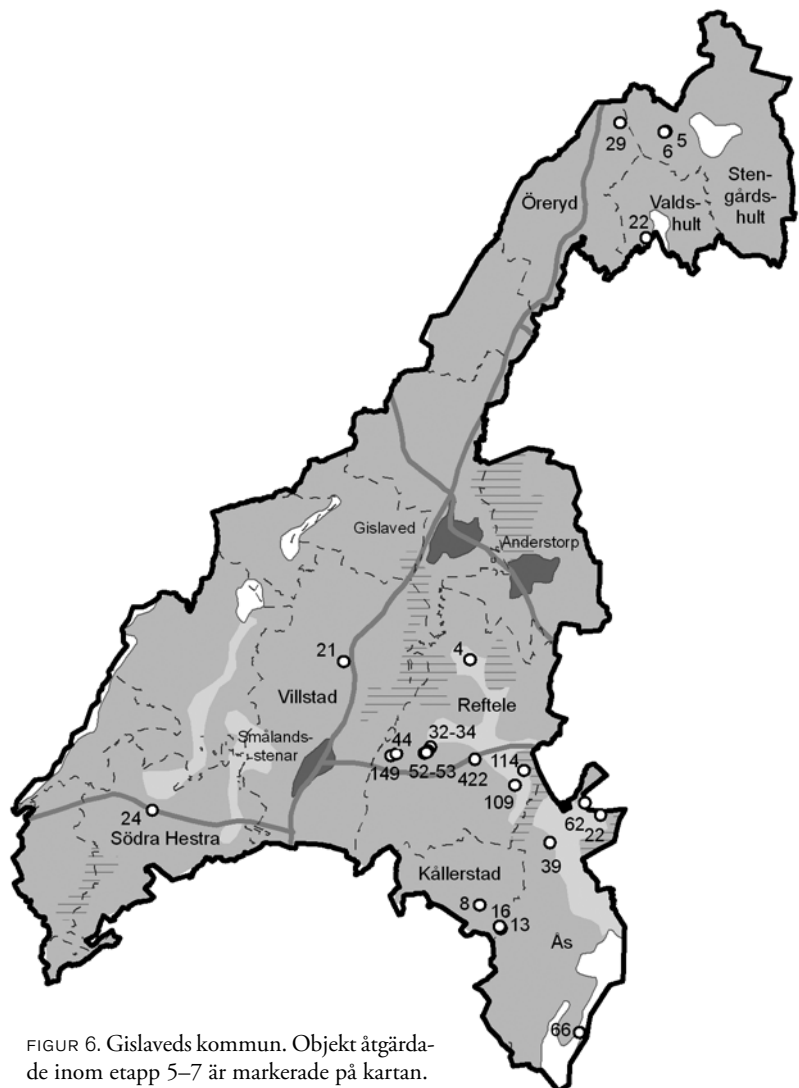
Gislaved

I Gislaveds kommun inventerades 316 objekt; 92 av dem var skadade varav 46 allvarligt.

Under etapp 1–4 åtgärdades 2 objekt: Anderstorp 6 och Ås 66.

Under etapp 5–7 åtgärdades 24 objekt: Kållerstad 8, 13 och 16; Reftele 4, 32, 33, 34, 44, 52, 53, 109, 114, 149 och 422; Stengårdshult 5 och 6; Södra Hestra 24; Valdshult 22; Villstad 21; Ås 22, 39, 62 och 66 samt Öreryd 29. Ås 66 åtgärdades vid två tillfällen.

Sammanlagt har 25 objekt åtgärdats varav 24 presenteras i katalogen.

FIGUR 6. Gislaveds kommun. Objekt åtgärdade inom etapp 5–7 är markerade på kartan.

Gnosjö

I Gnosjö kommun inventerades 80 objekt; 14 av dessa var skadade varav 7 svårt. Under etapp 5 efterundersöktes och återställdes gravfältet Kävsjö 26.

Totalt har 1 objekt åtgärdats. Det presenteras i katalogen.

FIGUR 7. Gnosjö kommun. Objekt åtgärdat inom etapp 5–7 är markerat.

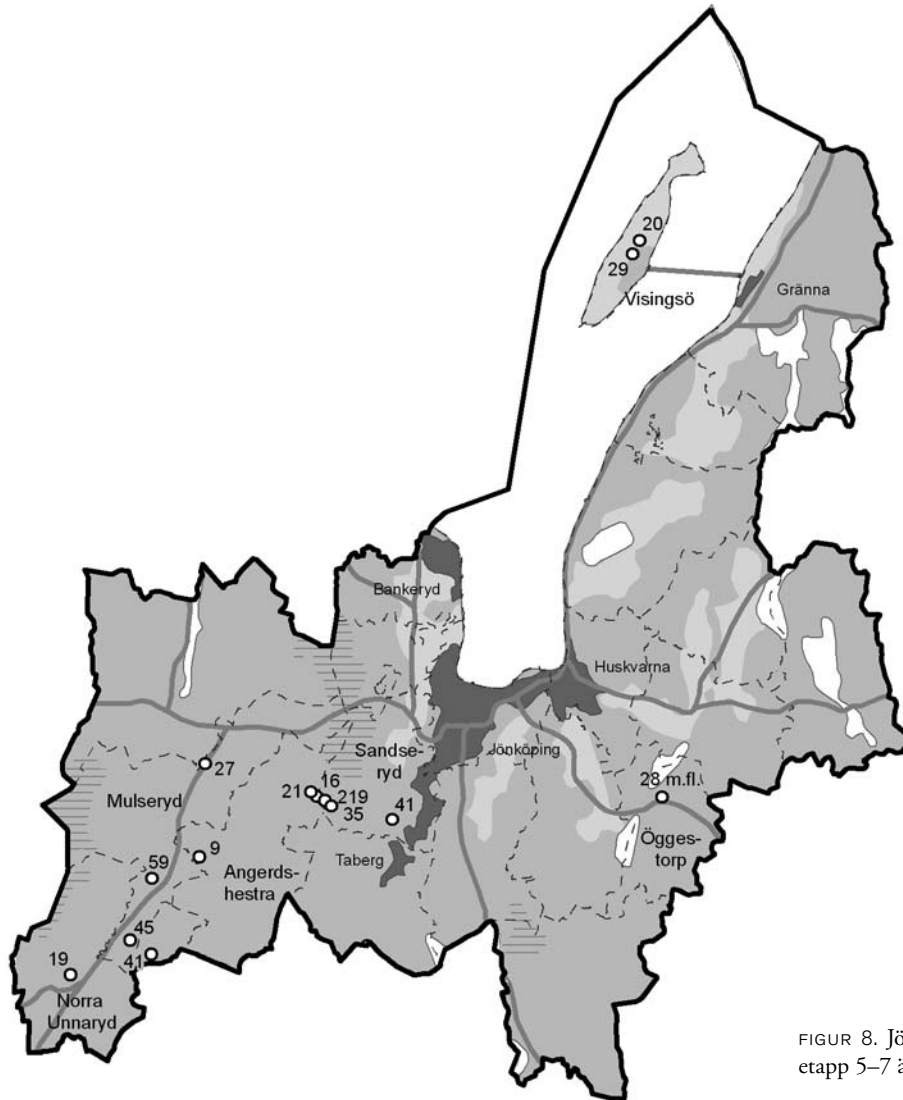
Jönköping

I Jönköpings kommun inventerades 360 objekt; 44 av dessa var skadade varav 27 svårt.

Under etapp 1–4 åtgärdades 3 objekt: Visingsö 20 och 29 samt Öggestorp 184.

Under etapp 5–7 åtgärdades 14 objekt: Angerdshestra 9 och 21; Mulseryd 27, 45 och 59; Norra Unnaryd 19 och 41; Sandseryd 16, 35, 41 och 219; Visingsö 20 och 29 samt Öggestorp invid 28, 30 och 31. Visingsö 20 och 29 åtgärdades vid flera tillfällen.

Totalt har 15 objekt åtgärdats varav 14 presenteras i katalogen.

FIGUR 8. Jönköpings kommun. Objekt åtgärdade inom etapp 5–7 är markerade på kartan.

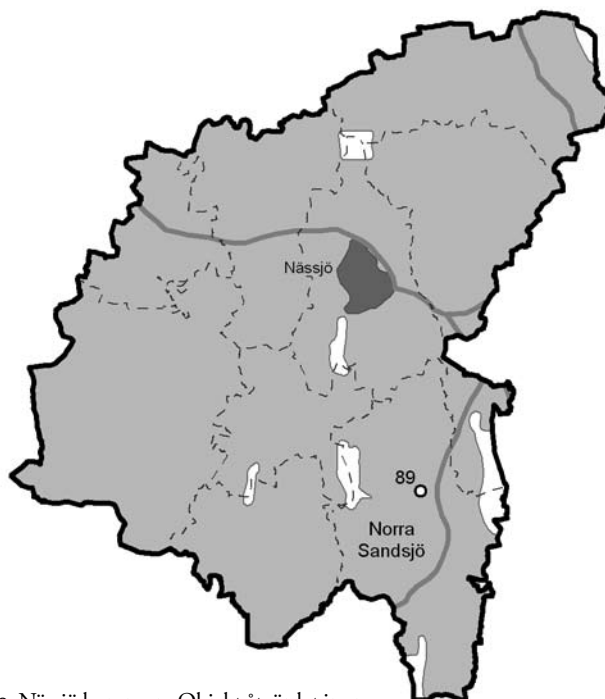
Nässjö

I Nässjö kommun inventerades 252 objekt; 33 av dessa var skadade varav 11 svårt.

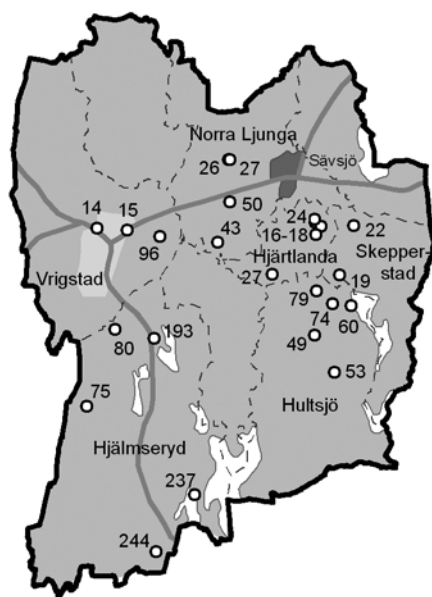
Under etapp 1–4 åtgärdades 4 objekt: Barkeryd 49 och 278; Bringetofta 37 samt Forserum 52.

Under etapp 7 återställdes 1 objekt: Norra Sandsjö 89.

Sammanlagt har 5 objekt åtgärdats varav 1 presenteras i katalogen.

FIGUR 9. Nässjö kommun. Objekt åtgärdat inom etapp 5–7 är markerat på kartan.

FIGUR 10. Sävsjö kommun. Objekt åtgärdade inom etapp 5–7 är markerade på kartan.

Sävsjö

I Sävsjö kommun inventerades 295 objekt; 111 av dessa var skadade varav 65 svårt.

Under etapp 1–4 åtgärdades 10 objekt: Hjälmseryd 64, 238 och 242; Hultsjö 74; Norra Ljunga 47, 50 och 66; Skepperstad 8; Vallsjö 39 samt Vrigstad 15.

Under etapp 5–7 åtgärdades 25 objekt: Hjälmseryd 75, 80, 193, 237 och 244; Hjärtlanda 16, 17, 18, 24 och 27; Hultsjö 49, 53, 60, 74 och 79; Norra Ljunga 26, 27, 43 och 50; Skepperstad 19 och 22; Stockaryd 22 samt Vrigstad 14, 15 och 96. Hultsjö 74, Norra Ljunga 50 och Vrigstad 15 åtgärdades vid flera tillfällen.

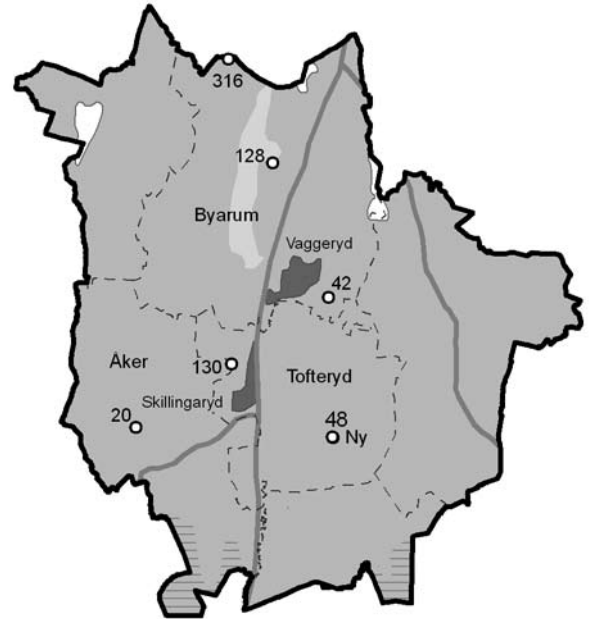
Totalt har 32 objekt åtgärdats varav 25 presenteras i katalogen.

Vaggeryd

I Vaggeryds kommun inventerades 276 objekt; 35 av dessa var skadade varav 18 svårt.

Under etapp 5–7 åtgärdades 6 objekt: Byarum 42, 128 och 316; Tofteryd 48 samt Åker 20 och 130.

Sammanlagt har 6 objekt åtgärdats; alla presenteras i katalogen.

FIGUR 11. Vaggeryds kommun. Objekt åtgärdade inom etapp 5–7 är markerade på kartan.

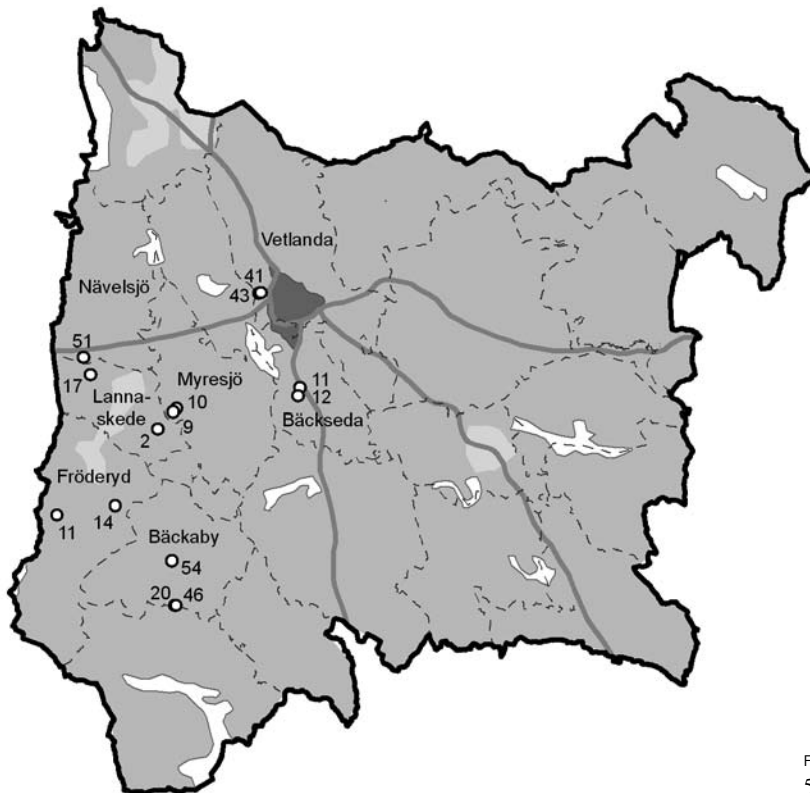
Vetlanda

I Vetlanda kommun inventerades 313 objekt; 102 av dessa var skadade varav 47 svårt.

Under etapp 1–4 åtgärdades 7 objekt: Bäckaby 6, Bäckseda 1 och 11; Näsby 6 och 51 samt Vetlanda 43 och 64.

Under etapp 5–7 åtgärdades 14 objekt: Bäckaby 20, 46 och 54; Bäckseda 11 och 12; Fröderyd 11 och 14; Lannaskede 2 och 17; Myresjö 9 och 10; Nävelsjö 51 samt Vetlanda 41 och 43. Bäckseda 11 och Vetlanda 43 åtgärdades vid flera tillfällen.

Totalt har 19 objekt åtgärdats varav 14 presenteras i katalogen.

FIGUR 12. Vetlanda kommun. Objekt åtgärdade inom etapp 5–7 är markerade på kartan.

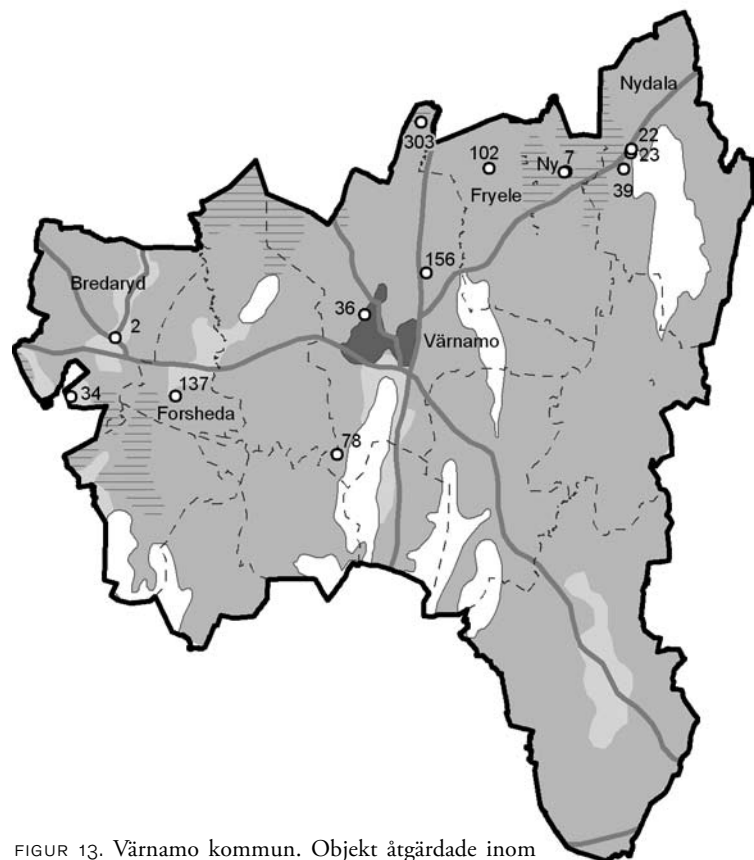
Värnamo

I Värnamo kommun inventerades 631 objekt; 164 av dessa var skadade varav 41 svårt.

Under etapp 1–4 åtgärdades 11 objekt: Forsheda 24; Hånger 70; Kärda 40, 71, 93, 95, 120 och 327; Nydala 89 samt Värnamo 51 och 112.

Under etapp 5–7 åtgärdades 12 objekt: Bredaryd 2 och 34; Forsheda 137; Fryele 7 och 102; Nydala 22, 23 och 39 samt Värnamo 36, 78, 156 och 303.

Sammanlagt har 23 objekt åtgärdats varav 12 presenteras i katalogen.

FIGUR 13. Värnamo kommun. Objekt åtgärdade inom etapp 5–7 är markerade på kartan.

Utvärdering och slutsatser

Stormskadeprojektet har fortgått under nästan fem år. De objekt som dokumenterats, efterundersökts och åtgärdats har bidragit till ökad kunskap kring skadade fornlämningar i skogsmark.

Projektets prioriteringar

Totalt har 127 stormskadade fornlämningar åtgärdats i Jönköpings län efter stormarna Gudrun och Per (BILAGA 2). Efterundersökningar och återställningar utfördes i sju etapper under perioden 2005–2009. Katalogen omfattar 97 objekt, alltså de insatser som gjorts under etapp 5–7. Närmare 80 % av de totalt 127 objekten uppmärksammades vid stormskadeinventeringarna 2005–2007 (Röjder & Sanglert 2006; Röjder 2009). Resterande skador har uppkommit eller upptäckts efter att inventeringarna slutförts.

De fornlämningskategorier som har prioriterats – avseende efterundersökningar och återställningar – är gravfält, gravgrupper och ensamliggande gravar. Till dessa hör runda och kvadratiska stensättningar, rösen, högar, hällkistor, domarringar, resta stenar, klumpstenar och någon enstaka skeppssättning. Vårdoobjekt och gravar som ligger i anslutning till bebyggelse, vägar och strövområden har stått högst upp på listan.

lakttagelser

Projektet har bidragit till ökad kunskap kring olika typer av skador på fornlämningar i stormdrabbade områden. Det har ökat förståelsen för vilka lämningar som riskerar att skadas – både av stormar och av skogsbruk. Positiva effekter är att lämningar, som tidigare varit analogt införda i Fornminnesregistret (FMIS), har blivit digitalt inmätta. Insatserna har också resulterat i ökad kunskap om enskilda objekt, att nya fornlämningar upptäckts och att information förmedlats till allmänhet och markägare. Den etappvisa indelningen har i efterhand visat sig vara en bra metod att hantera uppkomna skador; på så vis har de mest akuta skadorna kunnat prioriteras.

* *Omkullfallna träd, övertäckning och maskinella skador*

De aktuella skadorna utgjordes huvudsakligen av rotvältor; träd ovanpå eller intill förhistoriska gravanläggningar hade fällt av stormarna och dragit med sig jordfyllning och stenpackning. Fynd tillvaratogs på elva av de undersökta objekten (BILAGA 1).

En effekt av projektet är att även skador som inte var direkt orsakade av stormen uppmärksammades på drygt 20 % av objekten (TABELL 2). Förutom nyplantering på flera objekt konstaterades att:

- 17 objekt var delvis eller helt övertäckta av ris, trädstammar, bråte eller trädgårdsavfall
- 16 objekt hade maskinella skador – hyggesharvning, kör- och tryckskador

Nr	Kommun	Socken	RAÄ	Övertäckt	Maskin-skador
1	Gislaved	Kållerstad	8	x	
2	Gislaved	Villstad	21		x
3	Gislaved	Valdshult	22		x
4	Gislaved	Reftele	32		x
5	Gislaved	Ås	66		x
6	Gnosjö	Kävsjö	26	x	
7	Jönköping	Mulseryd	59		x
8	Sävsjö	Hjälmseryd	237	x	
9	Sävsjö	Hjälmseryd	244	x	x
10	Sävsjö	Hjärtlanda	16		x
11	Sävsjö	Hjärtlanda	17	x	x
12	Sävsjö	Hjärtlanda	18	x	x
13	Sävsjö	Hjärtlanda	27		x
14	Sävsjö	Norra Ljunga	43	x	x
15	Sävsjö	Vrigstad	14	x	
16	Vaggeryd	Åker	20		x
17	Vaggeryd	Åker	130	x	
18	Vaggeryd	Byarum	128	x	
19	Vaggeryd	Byarum	316	x	
20	Vetlanda	Fröderyd	14	x	
21	Vetlanda	Myresjö	9	x	
22	Värnamo	Nydala	23		x
23	Värnamo	Nydala	39		x
24	Värnamo	Bredaryd	34	x	
25	Värnamo	Värnamo	36	x	
26	Värnamo	Värnamo	78		x
27	Värnamo	Värnamo	303		x
28	Värnamo	Fryele	7	x	
29	Värnamo	Forsheda	137	x	

TABELL 2. Tabellen visar objekt med mer än bara stormskador. Totalt var sjutton objekt delvis övertäckta av ris, trädstammar och bråte. Maskinella skador i form av kör- och tryckskador, hyggesharvning samt anlagda vägar förekom på sexton objekt. Närmare beskrivning finns under respektive objekt i katalogen.

** Lämningar med störst skaderisk*

De gravtyper som riskerar störst skador är de gravar som saknar skyddande stenpackning, där gravläggningen endast täcks av jord och torv. Förutom för flatmarksgravar gäller detta gravtyper som endast markeras av sten eller block: domarringar, fyrsidiga stenkretsar, skeppssättningar, resta stenar och klumpstenar. Stenarna är ofta svåra att upptäcka. Ibland sticker de bara upp någon enstaka decimeter ovanför markytan; ibland är de kullfallna och ligger helt eller delvis dolda under mark. Viss uppmärksamhet bör därför riktas på att sprida information om de mest oskyddade gravtyperna.

Rotvältor i dessa gravtyper har i flera fall dragit med sig brända ben och fynd från gravläggningarna. I ett fall har skadorna orsakats av en skogsmaskin. På Nydala 23:1 (Värnamo kommun) har klumpstenar och resta stenar, som ingår i stenkretsar, flyttats av maskin; gravgömmorna är därmed än mer oskyddade då de saknar synlig markering.

Men inte bara gravar riskerar att förstöras av skogsbruksmaskiner; en annan lämningskategori som lätt skadas är hålvägar – alltså äldre färdvägar. Vid återställning av Hjärtlanda 16:1 (Sävsjö kommun) inspekterades hålvägen 39:1. Den är illa åtgången av markberedning och ungefär 250 meter av vägen är helt försvunnen. Hålvägarna är inte alltid så lätta att upptäcka och kräver en tydlig markering för att inte skadas av maskiner. Hålvägen 39:1 gick rakt igenom en tidigare oregistrerad fossil åkermark – med flera hundra röjningsrösen – som var kraftigt skadad av skogsmaskiner (Ameziane & Kraft manus). Fossila åkrar är förmodligen den kategori av lämningar som i störst utsträckning skadas av skogsbruket.

Praxis kring hur marken runt om en fornlämning får brukas skiljer sig åt beroende på vad det är för typ av lämning. På ett gravfält tillåts ingen markberedning eller plantering. Men i ett område med fossil åker kan fläckvis markberedning och nyplantering tillåtas under förutsättning att hänsyn tas till lämningen. Det avgörs dock av länsstyrelsen från fall till fall.

** Digitala inmätningar*

Stormskadeprojektet har medfört att fornlämningar som tidigare enbart varit analogt införda i Riksantikvarieämbetets fornminnesregister (FMIS) har mätts in digitalt. På så vis har mer exakta positioner för lämningarna kunnat anges. Diskrepansen mellan de av FMIS angivna koordinaterna och de nya inmätningarna har varit allt från 0,9 meter upp till 93 meter. Det bör dock tilläggas att det senare är en ovanligt stor avvikelse. Den genomsnittliga standardavvikelsen är 13,1 meter (BILAGA 3).

När avvikelsen blir för stor kan följderna bli att fornlämningar skadas oavsiktligt (se till exempel Villstad 21:1, Gislaveds kommun).

När nya inmätningar fortlöpande rapporteras till FMIS kan fornlämningarnas position på den ekonomiska kartan korrigeras. Idag är digital inmätning standard vid inventeringar. Koordinater för fornlämningar och fornlämningsområden kan därför justeras successivt i takt med att de rapporteras in till FMIS. Det underlättar för de skogsbolag, markägare och entreprenörer som använder GPS för att lokalisera fornlämningar.

** Ökad kunskap*

En effekt av projektet är att efterundersökningarna och återställningarna även har bidragit till ökad kunskap om gravkonstruktioner, gravskick och forntida ritualer.

** Nyupptäckta fornlämningar*

En annan effekt av stormskadeprojektet är att flera nya fornlämningar har upptäckts. I de senaste tre etapperna har sju nya gravobjekt och tio nya röjningsröseområden, varav ett har detaljarterats, påträffats. Dessutom har antalet registrerade gravar inom de besökta objekten reviderats något.

** Uppmärksammade lämningar*

Genom projektet har också många markägare uppmärksammats på de åtgärder som gjorts. På så vis har kunskapen om fornlämningarnas betydelse och lagskydd kunnat förankras lokalt. Det är också ett led i det viktiga förebyggande arbete som krävs för att fornlämningar i skogsmark ska bevaras.

** Den etappvisa indelningen*

Stormskadeprojektet har sedan starten 2005 utförts etappvis (etapp 1–7). I efterhand kan konstateras att det har varit en bra lösning. Genom stormskadeinventeringarna har skadade objekt lokaliserats och de med mest akut åtgärdsbehov har prioriterats. Underlaget för efterundersökningarna och återställningarna har varit bra och prioriteringarna rätt. Det har visat sig inte minst genom att de svårast skadade objekten undersöktes redan under de första etapperna (1–4). En mindre andel av objekten inom etapp 5 och 6 omfattade skadade gravgömmor, exponerade fynd och inre konstruktioner, medan etapp 7 inte omfattade några sådana skador alls.

Inför framtiden

För att undvika skador på fornlämningar i skogsmark behövs satsningar på förebyggande arbete. Information om fornlämningars värde och lagskydd, liksom lämpliga praktiska åtgärder för att minska skadorna är – tillsammans med tillsyn och uppföljning av myndighetsbeslut – en del av detta arbete.

** Förebyggande arbete*

Genom att se till att träd inte planteras på eller intill en fornlämning minimeras skaderisken. Men det är även viktigt att gallra vegetationen och kapa mindre träd i förebyggande syfte. Då kan vi undvika att gravar och andra fornlämningar skadas av rotvältor i framtiden.

Den största faran för våra fornlämningar är tunga skogsmaskiner. Genom utbildningsinsatser till maskinförare, skogsbolag och privata skogsägare kan många av problemen förebyggas. Särskild aktsamhet måste tas vid markberedning, plantering, avverkning och utforsling av virke ur skogarna. Där är noggrann utmärkning av fornlämningar i fält av betydelse.

** Lagskydd*

Flera lagar och paragrafer berör fornlämningar i skogsmark. Till exempel är det förbjudet att övertäcka och plantera i en fornlämning. Det står i kulturminneslagens (KML) 2 kap. 6 §: ”Det är förbjudet att utan tillstånd enligt detta kapitel rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt ändra eller skada en fast fornlämning”. Till fornlämningen hör också ett så stort område som behövs för att bevara den och ge den ett tillräckligt utrymme med hänsyn till dess art och betydelse. Detta område benämns fornlämningsområde och fastställs av länsstyrelsen utifrån fornlämningens art, betydelse och dess landskapssammanhang (KML 2 kap. 2 §). Att hänsyn ska tas till kulturmiljövårdens intressen vid skötseln av skog står också i skogsvårdslagen (§ 30).

** Uppföljning av uppsatta mål*

Enligt riksdagens fastslagna miljömål (2004/05:150) ska redan 2010 följande delmål avseende skadebilden på skogens fornminnen vara uppfyllt: ”Skogsmarken ska brukas på ett sådant sätt att fornlämningar inte skadas och så att skador på övriga kända kulturlämningar är försumbara senast år 2010” (Torstensdotter Åhlin 2002:5).

Uppföljningar och tillsyn av beslutade avverkningsanmälningar gjordes under 2001 och 2002 i Jönköpings och Kronobergs län. Resultatet visade att riksdagens uppsatta mål inte gick att svara upp emot; skadebilden var fortfarande alltför stor för att kunna motsvara uppsatta mål på ett tillfredsställande sätt (Torstensdotter Åhlin 2002).

Under 2009 genomfördes ytterligare ett tillsynsprojekt, som en uppföljning av det föregående. Slumpmässigt utvalda fornlämningar besiktades i områden där avverkningsanmälningar gjorts. Resultatet var nedslående: i 40 % av fallen hade man inte tagit hänsyn till de villkor som angetts i besluten (Eriksson 2009:21). Det är en anmärkningsvärt hög siffra.

* Åtgärdsförslag

För att minimera skador på skogens lämningar – både förebygga framtida stormskador och undvika maskinella skador lämnas följande förslag avseende forn- och kulturlämningar i skogsmark:

- Riktade informationsinsatser om deras värde och lagskydd
- Tillse att det inte planteras i eller intill lämningarna
- Försiktighet vid markberedning, plantering, avverkning och utforsling av virke ur skogarna
- Utveckling av alternativa metoder för markberedning och återbeskogning
- Förebyggande gallring och röjning
- Tydlig utmärkning inför skogsbruksåtgärder
- Klart formulerade myndighetsbeslut
- Ökade resurser för antikvarisk medverkan i skogsbruket
- Ökade resurser för tillsyn och uppföljning av myndighetsbeslut
- Bättre samordning mellan myndigheter för ökad tydlighet mot allmänhet, markägare och skogsbruk

Avslutning

Stormarna Gudrun och Per kommer med all sannolikhet att få fler efterföljare. För att undvika – och minimera riskerna för – att forn- och kulturlämningar i skogsmark skadas är projektets viktigaste slutsats att förebyggande arbete är nödvändigt. Information om lämningarnas betydelse, lagskydd och vilka praktiska förebyggande åtgärder som behövs måste spridas till berörda parter.

En viktig förutsättning för ett bevarande är att lämningarna gallras, röjs och markeras ut – så att de synliggörs för maskinförare. Plantering, markberedning och övertäckning med ris, stammar och bråte får inte heller ske i anslutning till fornlämningarna.

För att nå riksdagens miljömål avseende skador på forn- och kulturlämningar behövs en ökad samverkan mellan skogsbruket och kulturmiljövården. Skogsbrukets krav på återplantering och ekonomisk avkastning måste anpassas till de oersättliga kulturvärden som finns i skogsmarken. Ett hållbart skogsbruk bidrar till att kulturmiljöerna kan bevaras för framtida generationer.

Sammanfattning

Stormarna Gudrun 2005 och Per 2007 orsakade stora skador på skogen. Mängder med träd föll, en del av dem stod på förhistoriska gravar och gravfält. Rotvältorna blottade stenpackningar, gravfyllningar, inre konstruktioner och i enstaka fall gravgömmor med fynd och brända ben (BILAGA 1).

Vad har gjorts?

Antikvariska besiktningar gjordes för att överblicka skadebilden. I de efterföljande inventeringarna besöktes drygt 3 000 fornlämningar. Det resulterade i större vårdinsatser med efterundersökningar och återställningar av totalt 127 objekt; alla utom ett var gravar eller gravfält (BILAGA 2). Projektet utfördes i samarbete mellan Jönköpings läns museum och Länsstyrelsen i Jönköpings län. Objekt som var i störst behov av arkeologiska insatser – utifrån tillgänglighet, skadornas lokalisering och omfattning – åtgärdades först. Vårdobjekten prioriterades. Projektet genomfördes i sju olika etapper (TABELL 1). I rapporten presenteras resultaten av etapp 5–7. Alla berörda objekt redovisas i katalogen.

Hur och varför?

Fornlämningarna röjdes från ris och sly; gravar och skador dokumenterades. Rotvältor undersöktes och avlägsnades i möjligaste mån, manuellt eller med hjälp av maskin. Om detta inte har varit möjligt har rötter och stammar istället kapats ned.

Den primära målsättningen var att dokumentera stormskadornas påverkan på gravkonstruktioner, undersöka skador och återställa gravar. Det var också viktigt att synliggöra fornlämningarna och därigenom minska risken för framtida skador.

Vad kan vi dra för slutsatser?

Projektet har bidragit till ökad kunskap kring olika typer av skador på fornlämningar i stormdrabbade områden. Både direkta stormskador – i form av rotvältor – och övertäckning samt maskinskadorna som harvspår, kör- och tryckskadorna har noterats (TABELL 2). Drygt 20 % av de besökta objekten hade andra skador än de direkt stormrelaterade rotvältorna.

De lämningar som riskerar att skadas i störst utsträckning – både av stormar och av skogsbruk, är flacka gravar som endast täcks av jord och torv, där det inte finns någon skyddande stenpackning. Det gäller till exempel flatmarksgravar, domarringar, firsidiga stenkretsar och gravar som markeras av enstaka resta stenar eller klumpstenar.

Positiva effekter av projektet är att lämningar, som tidigare varit analogt införda i Fornminnesregistret, har blivit digitalt inmätta.

Avvikelserna mellan de av Fornminnesregistret angivna koordinaterna och de som mätts in under projektet har visat sig variera mellan 0,9 upp till 93 meter (BILAGA 3). De nya koordinaterna medför att lämningarnas position på den ekonomiska kartan kan justeras.

Projektet har också resulterat i ökad kunskap om enskilda objekt, att nya fornlämningar upptäckts och att information förmedlats till allmänhet och markägare.

Den etappvisa indelningen, där de mest akuta skadorna åtgärdats först, har i efterhand visat sig vara en bra metod att hantera uppkomna skador.

Vad tar vi med oss inför framtiden?

För att undvika skador på fornlämningar i skogsmark behövs satsningar på förebyggande arbete. Information om fornlämningars värde och lagskydd, liksom lämpliga praktiska åtgärder för att minska skadorna är – tillsammans med tillsyn och uppföljning av myndighetsbeslut – en del av detta arbete.

Många skador kan undvikas om lämningarna gallras och röjs, om inte plantering och markberedning sker i anslutning till dem och om de inte övertäcks av ris, trädstammar och bråte. Lämningarna är en viktig del av vårt gemensamma förflutna. Genom förebyggande åtgärder och aktsamhet kan efterkommande generationer fortsätta att ta del av detta rika kulturarv.

Administrativa uppgifter

Ettapp 5

Länsstyrelsens tillstånd:	431-9670-2008, 435-8824-2008
Fältansvarig:	Mats Sandin
Fältpersonal:	Anna Gustavsson, Anders Kraft och Mats Sandin
Fältarbetstid:	2008-06-01–2008-12-10
Jönköpings läns museums dnr:	391/09
Beställare:	Länsstyrelsen i Jönköpings län
Utförare:	Länsstyrelsen i Jönköpings län
Mätutrustning:	DGPS Topcon GMS-2
Koordinatsystem:	RT90 2.5 gon V
Underkonsulter:	Kennert Andersson och John- Eric Gustafsson, Servantic, Flisby; Carin Pettersson, Stu- dio Västsvensk Konservering, Göteborg; Göran Possnert, Ångströmlaboratoriet, Uppsala universitet; Leif Jonsson, Göte- borg; Joakim Svahn, Jönköping; Johan Linderholm och Karin Viklund, Miljöarkeologiska laboratoriet, Umeå universitet

Ettapp 6

Länsstyrelsens tillstånd:	431-7406-2009
Fältansvarig:	Anders Kraft
Fältpersonal:	Jenny Ameziane, Emma Eriksson, Anders Kraft och Mats Sandin
Fältarbetstid:	2009-06-01–2009-11-17
Jönköpings läns museums dnr:	391/09
Beställare:	Länsstyrelsen i Jönköpings län
Utförare:	Länsstyrelsen i Jönköpings län
Mätutrustning:	DGPS Topcon GMS-2
Koordinatsystem:	RT90 2.5 gon V
Underkonsulter:	Tobias Svensson, Hornborgs Entreprenad, Traryd; Kennert Andersson och John-Eric Gus- tafsson, Servantic, Flisby; Göran Possnert, Ångströmlaboratoriet, Uppsala universitet; Anna Kloo Andersson, Värnamo

Ettapp 7

Länstyrelsens tillstånd: 431-13723-2009
Fältansvarig: Jan Borg
Fältpersonal: Jan Borg, Ingvar Røjder
Fältarbetstid: 2009-09-29–2009-12-21
Jönköpings läns museums dnr: 279/09
Beställare: Länsstyrelsen i Jönköpings län
Utförare: Jönköpings läns museum
Mätutrustning: Trimble R8 GPS och Trimble
5605 totalstation
Koordinatsystem: RT90 2.5 gon V
Underkonsult: Tobias Svensson, Hornborgs
Entreprenad i Traryd

Rapportansvarig: Jenny Ameziane

Fynd och dokumentationsmaterial förvaras på Jönköpings läns museum.

Ordlista

Ord och begrepp som förekommer i rapporten presenteras i alfabetisk ordning (*kursiverade* ord i förklaringarna återfinns i ordlistan).

<i>anläggning</i>	Rester efter mänsklig aktivitet i form av grävda eller byggda företeelser som lämnat spår i marken
<i>bengrop</i>	Brända kvarlevor har plockats ut ur resterna efter gravbålet, rensats från sot och kol och sedan begravts i en grop
<i>brandgrav</i>	Se <i>gravskick</i> . Benämningen avser alla typer av depositioner av brända kvarlevor: <i>urnebrandgrop</i> , <i>brandgrop</i> , <i>brandlager</i> , <i>bengrop</i> är alla varianter av <i>brandgravar</i> .
<i>brandgrop</i>	Brända rester från gravbålet som begravts i en grop, jfr <i>bengrop</i>
<i>brandlager</i>	Brända rester från gravbålet som begravts med sot och kol och påträffas i ett lager
<i>bronsålder</i>	<i>Förhistorisk</i> period som i Skandinavien inföll ca 1800–500 f.Kr., efter stenålder och före <i>järnålder</i> . Perioden delas in i äldre och yngre bronsålder. Den äldre bronsåldern avser perioden 1800–1100 f.Kr. medan den yngre avser perioden 1100–500 f.Kr.
<i>domarring</i>	Begreppet avser en rund <i>stenkrets</i> (se nedan). Förr ansåg man att de var tingsplatser, därav benämningen.
<i>dös</i>	<i>Förhistorisk</i> gravanläggning bestående av en gravkammare med väggar och tak av block. Ibland flankeras dösens öppning av två ingångstenar som bildar en kort, men inte övertäckt, gång.
<i>fast fornlämning</i>	Se <i>fornlämningsbegreppet</i>
<i>flatmarksgrav</i>	<i>Förhistorisk</i> grav utan idag synlig markering ovan jord
<i>fornlämningsbegreppet</i>	<i>Fast fornlämning</i> och <i>övrig kulturhistorisk lämning</i> är begrepp som används inom kulturmiljövården. Till fasta fornlämningar räknas lämningar efter människors verksamhet som tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergivna (KML 2 kap. 1 §). De skyddas enligt <i>Kulturminneslagen</i> . Övriga kulturhistoriska lämningar omfattas både av <i>Skogsvårslagens</i> så kallade hänsynsparagraf (§ 30) och av Miljöbalken.
<i>fornlämningsområde</i>	Skyddszon kring en fornlämning som också omfattas av <i>Kulturminneslagen</i> . Skyddszonens storlek beror på fornlämningens art och landskapssammanhang och fastställs av länsstyrelsen.
<i>fossil åker</i>	Fossil åker är ett samlingsnamn för äldre odlingslämningar. Till dessa hör både övergivna åkrar, <i>röjningsrösen</i> , <i>stensträngar</i> och <i>odlingsterrasser</i> som bildats genom en lång tids åkerbruk. En del av dessa hör till sentida torplämningar, medan andra till och med kan hör till <i>brons-</i> eller <i>järnålderns</i> odlingslandskap.

<i>färdväg</i>	Avser en äldre vägsträckning och kan till exempel utgöras av en <i>hålväg</i> . En färdväg kan vara mycket åldersstigen, passera förbi runstenar och gravmonument och knyta samman bygder.
<i>förhistoria, förhistorisk</i>	Avser tiden fram till 1050 e.Kr.
<i>förromersk järnålder</i>	Perioden 500 f.Kr.–Kristi födelse, se <i>järnålder</i>
<i>grav, gravfält</i>	De tydligaste spåren av mänsklig närvaro i det <i>förhistoriska</i> landskapet utgörs av ensamliggande gravar, mindre gravgrupper och gravfält. Det finns många olika typer av gravkonstruktioner, inte sällan förekommer de i kombination. Exempel på olika gravtyper är: <i>domarring</i> , <i>dös</i> , <i>hällkista</i> , <i>hög</i> , <i>klumpsten</i> , <i>rest sten</i> , <i>röse</i> , <i>stenkrets</i> , <i>skeppssättning</i> och <i>stensättning</i> . Spridningen av gravar och gravfält i landskapet ger indikationer på hur den <i>förhistoriska</i> bebyggelsebildet sett ut.
<i>gravgömma</i>	Plats för kvarlevor och eventuella gravgåvor i en grav. Den kan innehålla resterna efter en eller flera individer, offerade djur och till exempel en järnkniv, dräktnål eller spänne av brons, gravsatta i en urna eller grop i marken.
<i>gravskick</i>	Det finns två huvudsakliga gravskick: kremering och jordbegravning, men i arkeologiska sammanhang brukar man prata om <i>brandgravar</i> och <i>skelettgravar</i> .
<i>hålväg</i>	Se <i>färdväg</i> . Hålvägar syns som försänkningar i marken och har bildats genom människans rörelser i landskapet. I vissa områden är hålvägarna knappt skönjbara medan de i andra trakter är mycket framträdande.
<i>hällkista</i>	<i>Förhistorisk</i> gravanläggning bestående av en gravkammare med väggar och tak av hällar som bildar formen av en kista. Hällkistan kan omges av en <i>hög</i> , en <i>stensättning</i> eller ett <i>röse</i> . Gravformen hör hemma i den yngre stenålderns sista period, senneolitikum (2300–1800 f.Kr.), eller i äldre <i>bronsålder</i> .
<i>hög</i>	<i>Förhistorisk</i> gravanläggning med markerat välvd profil och övertorvad yta som till större delen är uppbyggd av sand eller jord. Högen kan omgärdas av en nedgrävd <i>kantränna</i> och döljer antingen en <i>brandgrav</i> eller en <i>skelettgrav</i> . Högar är en del av den yngre <i>järnålderns</i> landskap.
<i>järnålder</i>	<i>Förhistorisk</i> period som i Skandinavien inföll ca 500 f.Kr.–1050 e.Kr. Perioden delas in i äldre och yngre järnålder. Äldre järnålder avser perioden 500 f.Kr.–400 e.Kr. och delas in i <i>förromersk järnålder</i> (500 f.Kr.–Kristi födelse) och <i>romersk järnålder</i> (Kristi födelse–400 e.Kr.). Yngre järnålder avser perioden 400–1050 e.Kr. och delas in i folkvandringstid (400–550 e.Kr.), vendeltid (550–800 e.Kr.) och vikingatid (800–1050 e.Kr.). Ibland används också benämningen mellersta järnålder, som vanligen avser romersk järnålder och folkvandringstid.
<i>kantkedja</i>	Den yttre begränsningen av en <i>förhistorisk</i> grav, som består av en markerad kant av oftast jämnstora stenar
<i>kantränna</i>	Nedgrävt dike som omgärdar en <i>förhistorisk</i> gravhög

<i>klumpsten</i>	Se <i>rest sten</i>
<i>kol-14-analys</i>	Den vanligaste naturvetenskapliga dateringsmetoden inom arkeologin. Utifrån mängden radioaktivitet i ett kol-14-prov kan ålder beräknas. Resultatet anges i år utifrån begreppet BP, Before Present, som är ett okalibrerat (ej omräknat) värde. Värdet räknas om med hjälp av ett så kallat kalibreringsprogram som ger årtal före (BC) och efter (AD) Kristus. Årtalen anges utifrån 1 eller 2 sigma. 1 sigma avser en snävare tidsangivelse med lägre sannolikhet. 2 sigma anger en vidare tidsangivelse med högre sannolikhet.
<i>konsivering</i>	Genomförs i ett flertal olika steg och görs för att undvika nedbrytning av vissa typer av arkeologiska fynd
<i>kontext</i>	Förklarar ett tidsmässigt, kulturellt eller rumsligt sammanhang för en lämning
<i>Kulturminneslagen, KML</i>	Lag om (1988:950) kulturminnen m.m. reglerar lämningarnas lagskydd
<i>kärnröse</i>	Mindre mittröse som övertäcker en central begravning i en <i>förhistorisk</i> gravanläggning. Kärnröset är övertäckt av fyllning.
<i>markkemisk analys</i>	Klarlägger grad av kulturpåverkan och om marken varit utsatt för bränning
<i>odlingsterrass</i>	När jorden bearbetas i samband med odling i sluttande terräng transporteras materialet nedför sluttningen tills en horisontell yta skapats, en terrass. Längsmed odlingsterrassen skapas en mer eller mindre markerad <i>terrasskant</i> .
<i>osteologi</i>	Vetenskapen om djurens och människornas skelett. Osteologiska analyser kan ge svar på frågor om artsammanställning, individens ålder, kön, sjukdomsbild och skador.
<i>rest sten</i>	<i>Förhistorisk</i> gravanläggning markerad av en rest sten eller <i>klumpsten</i> . Gravtypen förekommer vanligen tillsammans med andra gravtyper, ofta på gravfält, och kan utgöra rester efter <i>stenkretsar</i> . Gravkategorin hör hemma i äldre eller mellersta <i>järnålder</i> , vanligen i perioden 200–600 e.Kr.
<i>romersk järnålder</i>	Perioden Kristi födelse–400 e.Kr., se <i>järnålder</i>
<i>röjningsröse</i>	Stensamling som uppkommit genom röjning, vanligen i samband med odling. Benämns då ibland odlingsröse.
<i>röjningsröseområde</i>	Område med <i>röjningsrösen</i> . Dessa kan vara av <i>förhistorisk</i> /medeltida eller sentida karaktär. I det första fallet är röjningsrösen oftast regelbundna, nedsjunkna och välpackade. Sentida röjningsrösen har ofta en toppigare profil, större stenmaterial och är mer ruckbara. Ibland är dock karaktären svår att avgöra. Mer exakta dateringar måste alltid göras med naturvetenskapliga dateringsmetoder som <i>kol-14-analys</i> .
<i>röse</i>	<i>Förhistorisk</i> gravanläggning med markerat välvd profil, uppbyggd av stenar, utan synlig inblandning av sand

eller jord. De är oftast från *bronsålder* och innehåller en *brandgrav* eller *skelettgrav*, ibland i *hällkista*. Sekundära gravar kan finnas i rösenas utkant. De stora gravrösen var markörer i landskapet som signalerade social status, rang och territoriella anspråk. De förekommer ensamliggande eller i mindre grupper.

<i>sigma</i>	Se <i>kol-14-analys</i>
<i>skeppssättning</i>	Se <i>stenkrets</i>
<i>Skogsvårdslagen</i>	I lagen finns den så kallade hänsynsparagrafen § 30, som behandlar hänsyn till natur- och kulturmiljövärden i skogsmark.
<i>skelettgrav</i>	Se <i>gravskick</i>
<i>stenkrets</i>	<i>Förhistorisk</i> gravanläggning som utgörs av en krets av med jämna mellanrum resta eller lagda häll- eller klumpformade stenar. De kan vara till exempel kvadratiska, rektangulära, cirkulära eller skeppsformiga. <i>Domarring</i> och <i>skeppssättning</i> hör till denna gravkategori som hör hemma i äldre eller mellersta <i>järnålder</i> , vanligen i perioden 200–600 e.Kr.
<i>stensträng</i>	En utrasad enkel- eller flerradig hägnadsmur som syns som en långsmal rad av stenar på marken. Stensträngen antingen hägnar in och avskiljer ett område eller binder samman det med ett annat område. Den kan ha en praktisk funktion i till exempel ett odlingslandskap eller mer symbolisk funktion som gravhägnad.
<i>stensättning</i>	<i>Förhistorisk</i> gravanläggning uppbyggd av stenar och med en fyllning som också kan bestå av jord och sand. Stensättningar kan till exempel vara runda, ovala, kvadratiska eller triangulära och kan dateras till både <i>brons-</i> och <i>järnålder</i> .
<i>stävsten</i>	Avser de stenar i en <i>skeppssättning</i> som markerar skeppsfomens för och akter, se <i>stenkrets</i>
<i>terrasskant</i>	Se <i>odlingsterrass</i>
<i>urnebrandgrop</i>	Brända rester från gravbålet som begravts i en urna och deponerats i en grop, jfr <i>brandgrop</i>
<i>växtmakrofossilanalys</i>	Mikroskopiska studier av förkolnat växtmaterial
<i>övrig kulturhistorisk lämning</i>	Se <i>fornlämningsbegreppet</i>

Referenser

Tryckta källor

- Allvin, J. 1852. *Beskrivning öfver Östbo härad i Jönköpings län*. Jönköping.
- Ameziane, J. 2006. *Avtryck efter Gudrun. Efterundersökning av stormskadade gravar*. Arkeologisk rapport 2006:76. Jönköpings läns museum. Jönköping.
- Ameziane, J. 2009. Avslöjad tusenårig dubbelgrav. I: *Populär arkeologi* 1/09.
- Djurklou, G. 1870 [1932]. *Antikvarisk resa i Östbo, Västbo och Mo härader sommaren 1870*. Meddelande från Norra Smålands fornminnesförening X. Jönköping.
- Eriksson, E. 2009. *Tillsynsprojekt – fornlämningar i skogsmark*. Meddelande nr 2009:39. Länsstyrelsen i Jönköpings län. Jönköping
- Gustafsson, A. 1997. Visingsö – skatten i Vättern. I: Nordström, M. & Varenius, L. (red.) I: *Det nära förflutna – om arkeologi i Jönköpings län*. Småländska kulturbilder 1997. Jönköpings läns museum. Jönköping.
- Gustafsson, A. 1999. *Stormskadad gravhög – nr 159, mellersta gravfältet, Visingsö Kronopark*. Arkeologisk rapport 1999:18. Jönköpings läns museum. Jönköping.
- Röjder, Ingvar. 2009. *Inventering efter stormen Gudrun, etapp III. Inventering av stormskadade forn- och kulturlämningar, Jönköpings län*. Arkeologisk rapport 2009:64. Jönköpings läns museum. Jönköping
- Röjder, I. & Sanglert, C-J. 2006. *Efter stormen. Dokumentation och återställning av stormskadade forn- och kulturlämningar*. Arkeologisk rapport 2006:20. Jönköpings läns museum. Jönköping.
- Torstensdotter Åhlin, I. 2002. *Status på fornlämningar och fornlämningsområden efter markberedning – en uppföljning av effekten av länsstyrelsens beslut*. Meddelande nr 2002:54. Länsstyrelsen i Jönköpings län. Jönköping.
- Varenius, B. & Wennerberg, R. 2008. *Barngraven på gravfältet. Arkeologisk dokumentation och undersökning av det markberedda gravfältet RAÄ 130, Åkers och Tofteryds socknar, inom fastigheterna Mörkebo 1:2 och Båramo 1:1*. Arkeologisk rapport 2008:07. Jönköpings läns museum. Jönköping.

Otryckta källor

- Ameziane, J. & Kraft, A. Manus. *Skadade fornlämningar och brott mot kulturminneslagen*. Länsstyrelsen i Jönköpings län.
- Areslätt, T. Arkivrapport. *Rapport över antikvarisk kontroll vid fornvårdsarbeten på fornlämning RAÄ nr 50, Norra Ljunga socken, Sävsjö kommun, Småland*. Jönköpings läns museum.
- Häggström, L. & Lindblad, D. Manus. *Basrapportering av arkeologiska efterundersökningar 2007 samt summering av resultat av arkeologiska efterundersökningar 2005 och 2006*. Jönköpings läns museum. Dnr 466/06.

Källor på internet

FMIS, Fornminnesregistret, Riksantikvarieämbetet <<http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>>

Hägström, L. & Lindblad, D. 2008. *Att gräva där det spökar*. <<http://www.jkpglm.se/arkeologi/manadenshistoria/2008/februari.html>> Hämtad 2010-03-30.

Regeringens proposition 2004/05:150 Svenska miljömål – ett gemensamt uppdrag <<http://www.sweden.gov.se/sb/d/4431/a/44128>> Hämtad 2010-05-06

Lagar

Lag (1988:950) om kulturminnen m.m.

Skogsvårdslag (1979:429).

Arkiv

Jönköpings läns museums arkiv. Jönköping.

KATALOG

I katalogen redovisas alla skadade fornlämningar som åtgärdats inom stormskadeprojektet – etapp 5, 6 och 7. Katalogen är uppställd i alfabetisk ordning efter kommun och socken. Sist redovisas fornlämningar som enbart besiktades samt nyupptäckta gravar.

Teckenförklaring	
	Grav
	Mitröse
	Grav, osäker
	Grav, trolig omkrets
	Sten
	Grop
	Område rikt på sten
	Gravfältsbegränsning enligt FMIS
	Rotvälta
	Rotvälta
	Markskada
	Väggkant
	Bruksväg/traktorväg
	Åkerkant
	Stängsel
	Bergskant
	Dike
	Fynd
	Gravgömma/bengrop
	Mörkfärgning
	Störning

KÅLLERSTAD 8:1

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Treudd	Kållerstads-Hulu 1:7	175	6

Beskrivning

Fornlämningen består av en treudd som ligger på krönet av en västsluttning på en moränhöjd. Treudden har legat i hagmark på gränsen till ett skogsparti där stormarna härjat fram. Monumentet har 10 meter långa insvängda sidor och är 0,4 meter hög. Packningen är delvis övertorvad och består av 0,2–0,3 meter stora stenar. Graven har en vällagd kantkedja, 0,2–0,3 meter hög med 0,4–0,6 meter stora stenar. I mitten av treudden finns en plundringsgrop som är 1,5 meter stor och 0,3 meter djup.

Ytterligare två gravar, en treudd och en stensättning har registrerats omkring 30 meter väster om fornlämningen; dessa kunde inte återfinnas vid senaste fornlämningsinventeringen i området 1983. De har troligen tagits bort.

Skador och åtgärder

Fyra rotvältor fanns på och invid graven, som också var skadad av övertäckning i form av ris och bråte; graven har använts som soptipp. Nuvarande markägare nyttjar tomten endast för fritids- och sommarboende. Markägaren, som är bosatt i Holland och tidigare inte känt till treudden, är nu upplyst om gravens belägenhet och lagskydd.

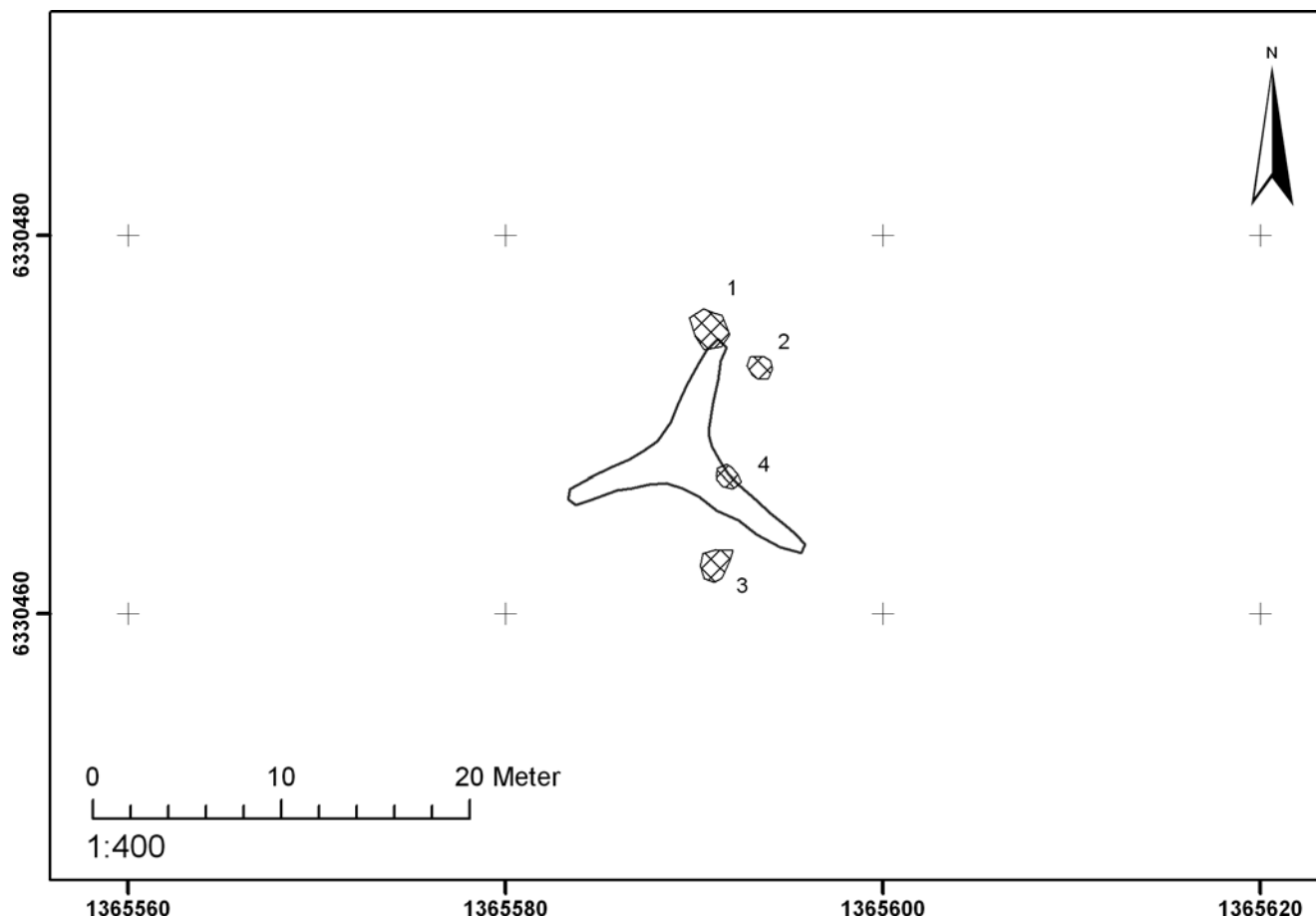
Endast en bråkdel av övertäckningen togs bort eftersom mängden bråte var så pass stort. Det åligger nu markägaren att avlägsna resten. Tillsyn i ärendet bör ske. Alla rotvältorna putsades. Inga fynd eller anläggningar framkom.

Rotvälta 1 var 1,5 x 1,2 meter stor, med okänt skadedjup. Enstaka stenar från kantkedjan och packningen syntes i vältan, 0,1–0,25 meter stora. Stenarna användes för att rekonstruera kantkedjan.

Rotvälta 2 var 1,5 x 1 meter stor och 0,15 meter djup. I vältan fanns stenar som dragits med från kantkedjan, 0,1–0,25 meter stora. Dessa återplacerades i kantkedjan.

Rotvälta 3 var 2 x 1,5 meter stor och 0,25 meter djup. I vältan satt stenar, 0,15–0,3 meter stora. De lades tillbaka.

Rotvälta 4 var 2 x 1,5 meter stor och 0,15 meter djup. Mindre sten, som troligen kom från den omgivande moränmarken, satt fast i vältan, 0,05–0,1 meter stora. Intill vältan fanns mycket bråte som drogs åt sidan.

FIGUR 14. Kållerstad 8:1. En väluppbyggd treudd som på senare tid övertäckts av avfall. Fyra rotvältor fanns på och direkt intill graven, dessa är markerade på planen.

FIGUR 15. Treudden var belamrad med ris och bråte. I förgrunden syns rotväla 4 innan återställning.

KÅLLERSTAD 13:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Röse	Eskilsbo 1:19	195	5

Beskrivning

Fornlämningen består av ett röse som ligger på krönet av en hög ås, som tidigare varit bevuxen med barrskog. Röset är 11 meter i diameter och 1,25 meter högt. Det är delvis övertorvat och har en stenpackning med 0,1–0,4 meter stora stenar. En kantkedja är ställvis synbar; den är 0,3–0,5 meter hög och är uppbyggd av 0,6–0,8 meter stora stenar. I mitten av röset finns en sekundärt rest sten, 0,9 meter hög, 0,6 meter bred och 0,15 meter tjock.

Skador och åtgärder

På graven växte yngre granar vilka kan orsaka bekymmer under framtida stormar. Avlägsnandet av sådana plantor är därför en viktig del i förebyggandet av skador på fornlämningar. En del plantor togs bort, andra kapades ned och några större fick sitta kvar.

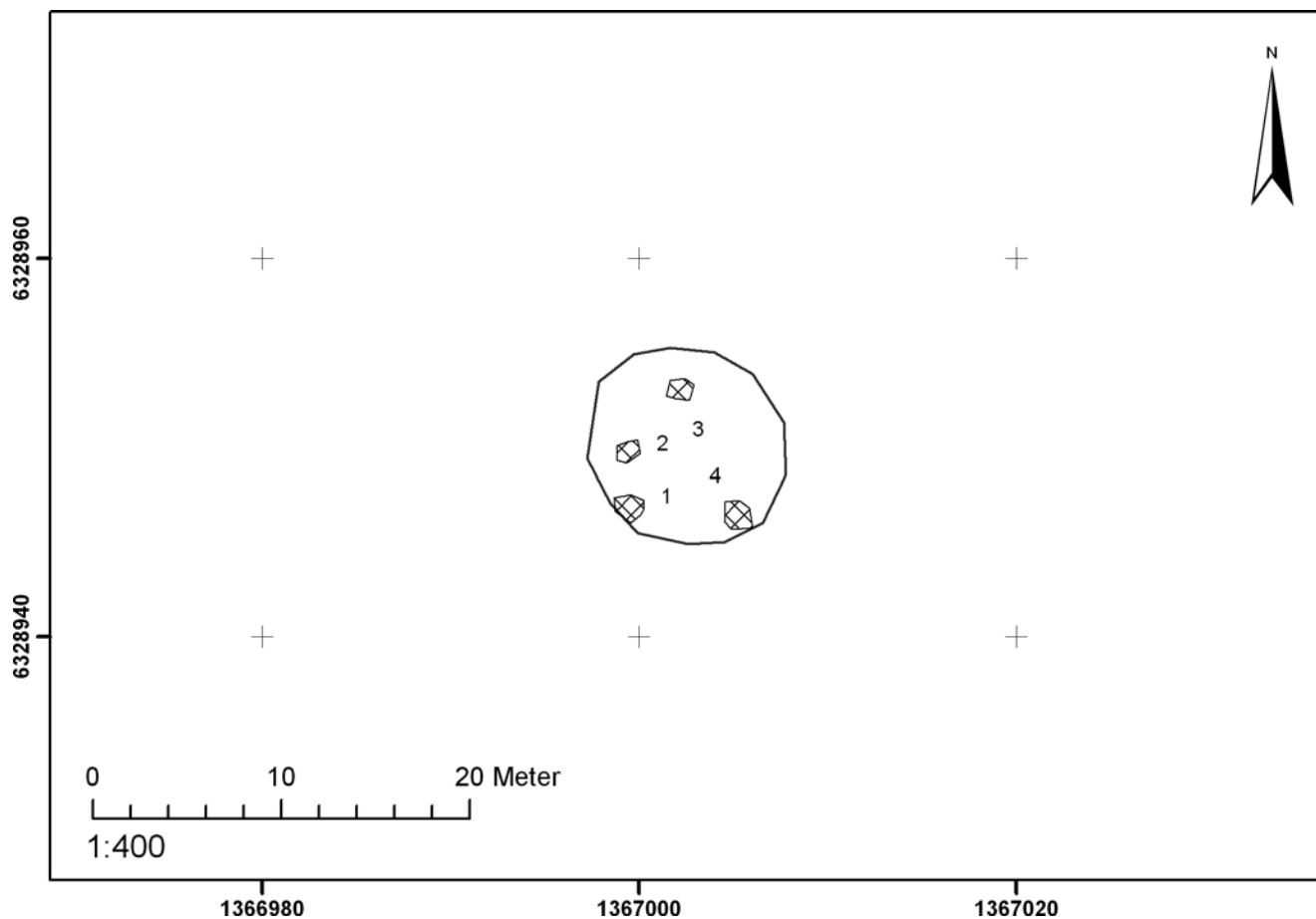
Fyra rotvälter påträffades på och i kanten av graven. Tre av dem avlägsnades och en putsades. Inga fynd eller anläggningar framkom.

Rotvälta 1 var 3 x 2 meter stor och satt löst ovanpå stenpackningen; därför fanns inga skador att dokumentera. Rotvältnen avlägsnades.

Rotvälta 2 var 2,5 x 1,5 meter stor och 0,1 meter djup. Även denna välta hade gjort yttlig skada på stenpackningen och avlägsnades.

Rotvälta 3 var 3 x 2 meter stor och 0,15 meter djup. Enstaka mindre stenar satt i vältnen. Vältnen putsades eftersom rötterna gick djupt ner i graven.

Rotvälta 4 var 2 x 1,5 meter stor och 0,1 meter djup. Enstaka stenar från packningen, 0,1–0,25 meter stora, satt fast i vältnen. Rotvältnen avlägsnades och allt material återbördades till graven.

FIGUR 16. Kållerstad 13:1. Röse med fyra rotvältor.

FIGUR 17. En sentida rest sten var placerad på röset. Där fanns även granar planterade. Vid framtida stormar kan de göra ytterligare skada. De fornlämningar som reparerats riskerar därför att skadas på nytt – och kan behöva återställas igen. Därför behöver sådana plantor tas bort.

KÅLLERSTAD 16:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Gravfält	Eskilsbo 1:19	190	5

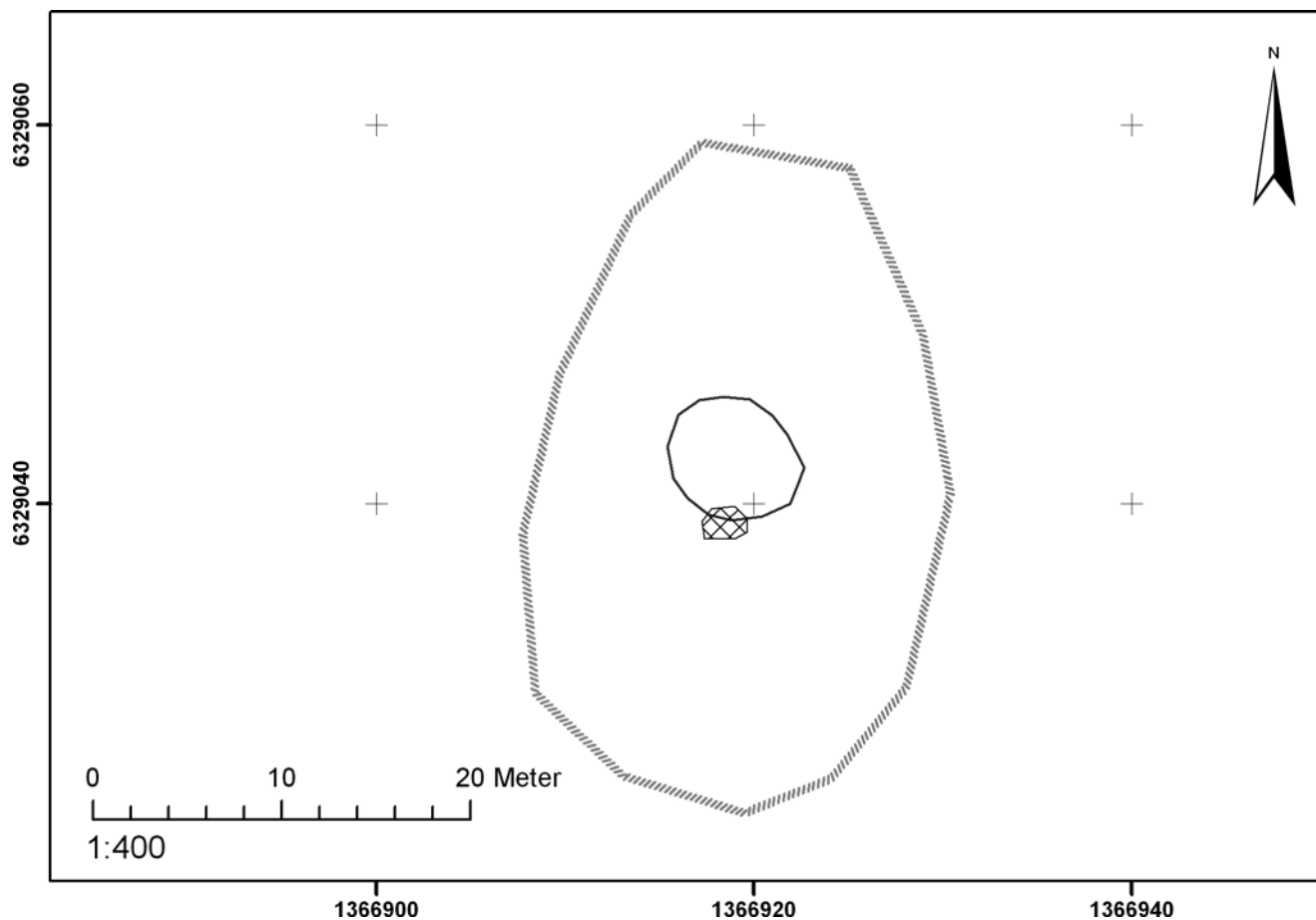
Beskrivning

Fornlämningen utgörs av ett litet gravfält med fem gravanläggningar som ligger på ett flackt hagmarksparti mellan en åker och en gårdsplan. På gravfältet finns ett röse, en domarring, en treudd och två runda stensättningar. En stensättning nordväst om röset berördes av stormskada. Stensättningen är 5 meter i diameter, omkring 0,3 meter hög och övermossad.

Skador och åtgärder

Vid skadedokumentationen påträffades endast en rotvälta som satt i den södra kanten av stensättningen. Den avlägsnades med fyrhjulig motorcykel och vinsch.

Rotvältan var 2 x 1,5 meter stor och 0,15 meter djup. I vältan satt stenar från stenpackningen som var 0,1–0,4 meter stora. Fyllningen i vältan söktes igenom efter fynd utan resultat och stenarna återbördades till stensättningen.

FIGUR 18. Kållerstad 16:1. Stensättning med en rotvält.

FIGUR 19. Rotvältan efter återställning med närliggande ladugård i bakgrunden. John-Eric Gustafsson har precis påbörjat röjningsarbetet.

REFTELE 4:1

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Gravfält	Nennesmo 2:2, 13:1	150	5

Beskrivning

Fornlämningen utgörs av ett 90 x 35 meter stort gravfält med ca 20 högar. Dessa är 4–9 meter i diameter och 0,4–1,0 meter höga. Flera av anläggningarna är valliknande. Högarna verkar vara uppbyggda av sandjord. Den största anläggningen omges av en kantränna. De flesta högarna, liksom även ytorna mellan anläggningarna, är mer eller mindre skadade. Grustäkt, plundring, vägbygge och odling har skadat gravfältet och endast tre av högarna är intakta. Att rovgrävning förekommit i området har också bekräftats av markägaren.

Skador och åtgärder

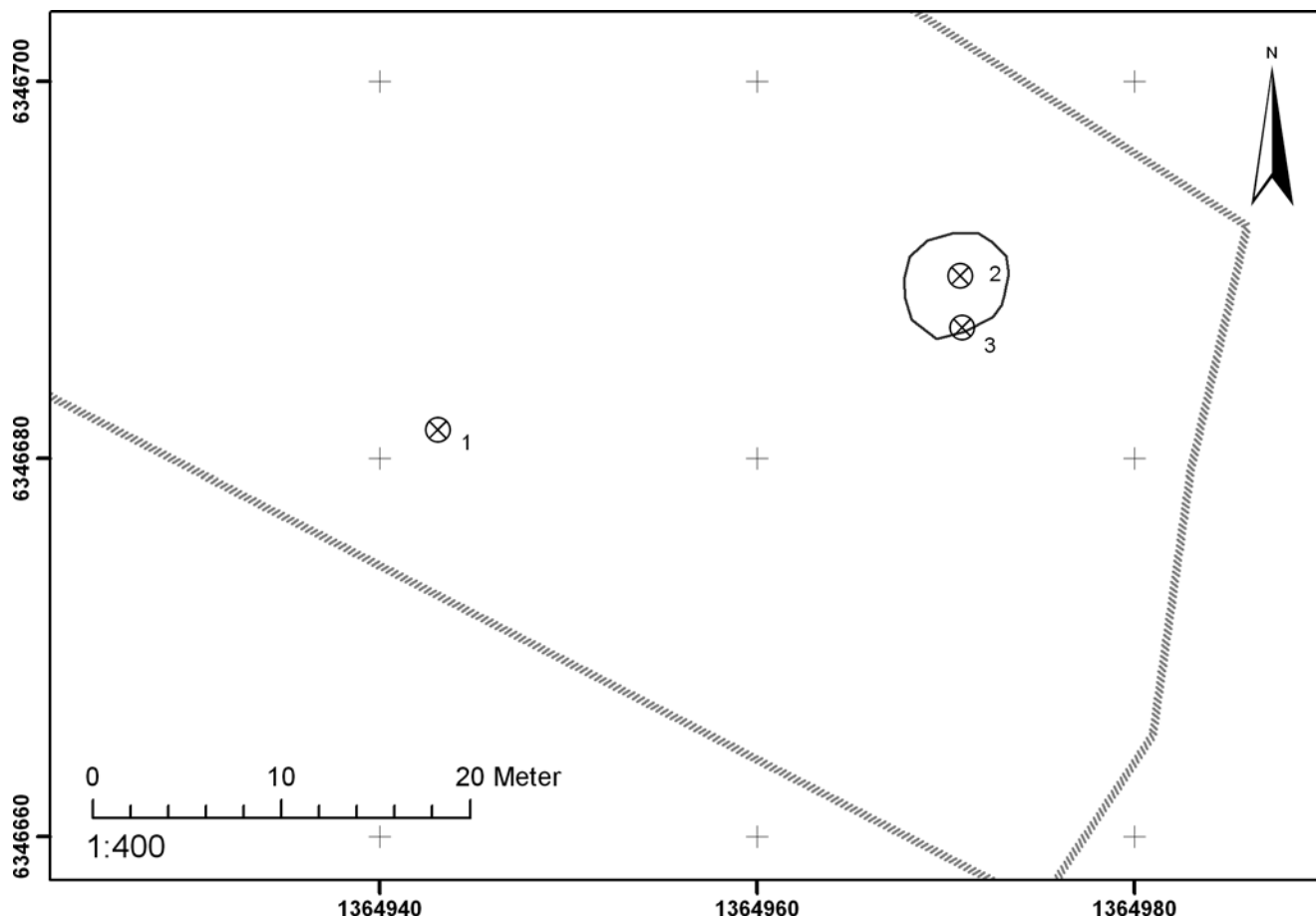
Sammanlagt åtgärdades tre rotvältor i två av gravfältets högar; rotvälta 1 var belägen i hög 1 medan rotvälta 2 och 3 var belägna i hög 2. Den första kunde inte mätas in eftersom skogen var för tät i området. Endast hög 2 återfinns därför på kartan.

Rotvälta 1 var 2,1 x 1,7 meter stor. Marken runtom rotvältan avtorvades, roten togs bort och skadan rensades fram och fotograferades. En 1,05 x 0,9 meter stor ruta grävdes på skadans plats för att få en överblick över lagerföljden.

Det översta skiktet utgjordes av ett 0,05–0,2 meter tjockt lager omrörd gul och grå sand. Därunder vidtog ett 0,06–0,5 meter tjockt homogent gråbrunt sandlager med enstaka kolfragment och inslag av podsoliserad jord. Svartgråa partier, spår av rötter, låg i lagrets botten. Totalt framkom 18 stenar i lagret, 0,15–0,5 meter i diameter. Underlaget utgjordes av gulröd steril sand. Delar av materialet sållades, men inga fynd påträffades. Skadan reparerades.

Rotvälta 2 hade orsakat en mycket begränsad skada i hög 2 och var endast uppvriden från markytan i 5 graders vinkel. Möjligen har rotvältan tryckts tillbaka vid avverkningen. Rotvältan rensades och besiktades, men inga vidare åtgärder bedömdes vara nödvändiga.

Rotvälta 3 hade, liksom rotvälta 2, inte heller påverkat anläggningen i någon större skala. Den lämnades därför utan vidare åtgärd.

FIGUR 20. Reftele 4:1. Gravfält med tre rotvältor i två olika gravhögar.

FIGUR 21. Efter att rotvälta 1 tagits bort rensades ytan upp. I sandfyllningen hittades arton större stenar.

REFTELE 32:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Kvadratisk stensättning	Vä 6:6	187	7

Beskrivning

Stensättningen är kvadratisk, 17 x 17 meter (NNÖ-SSV) och 0,4 meter hög. Fyllningen består av 0,3–0,5 meter stora stenar, som är kraftigt övertorvade. Kantkedjan är delvis tydlig i alla fyra sidorna, är ca 0,4 meter hög, och består av 0,5–1 meter långa stenar.

Ca 1 meter sydväst om stensättningen registrerades vid revideringsinventeringen 1983 en domarringsliknande lämning. Ytterligare tre domarringar registrerades 1953 men dessa kunde inte återfinnas 1983.

Skador och åtgärder

Vid stormskadeinventeringen iaktogs nio rotvältor som lyft sten.

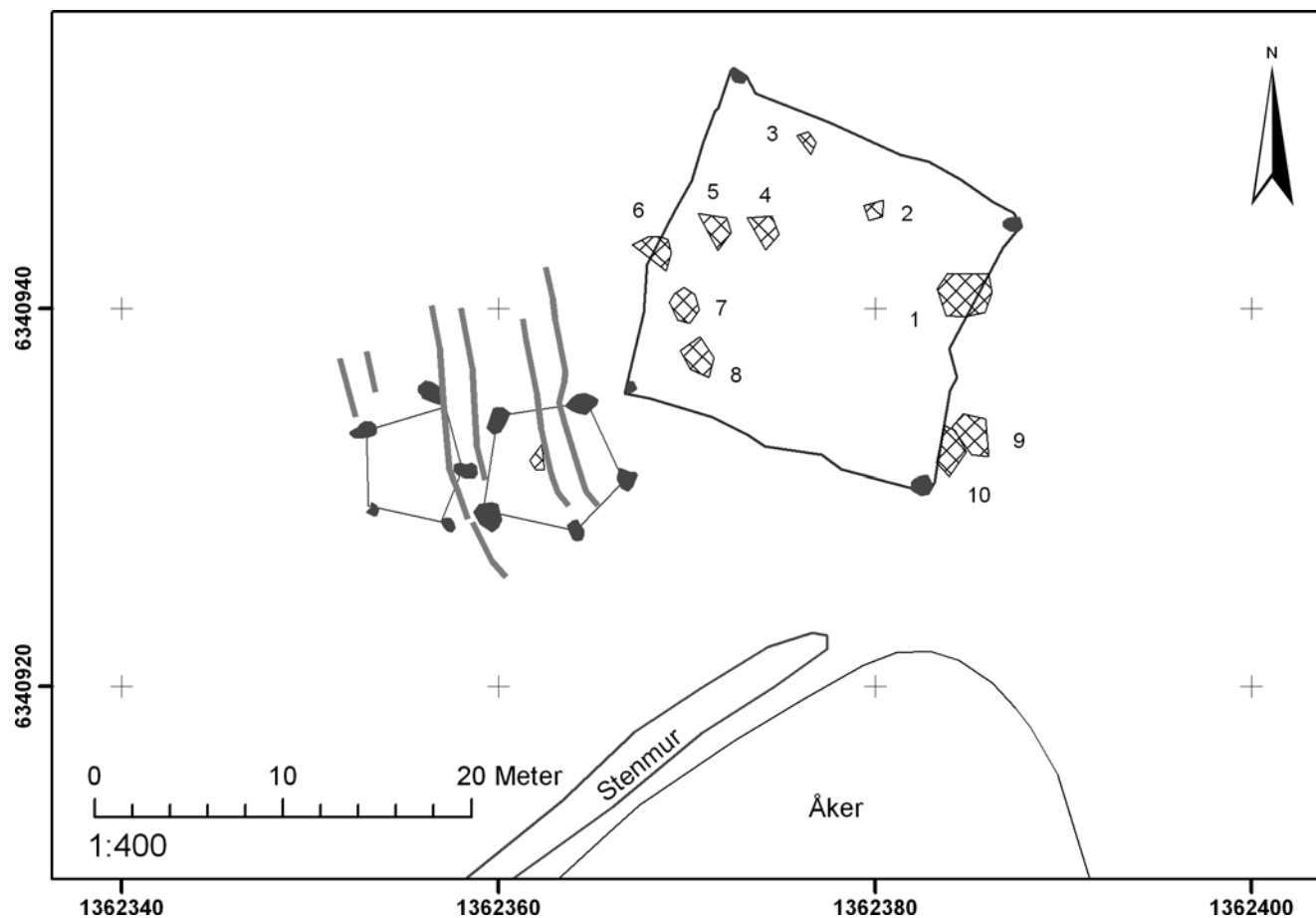
Av de tio inmätta rotvältorna togs nio bort. Nr 1 lämnades kvar då det troligtvis skulle skada graven ytterligare om den lyftes bort. I några vältor kunde det konstateras att stensättningen var uppbyggd av flera lager sten medan det i andra endast var ett lager sten.

Inga spår efter någon begravning påträffades.

Genom stensättningens västra del ser det ut som att det går körspår (väg?) i nordsydlig riktning.

Utöver de inmätta rotvältorna plockades ytterligare fem bort som stod i gravens direkta närhet samt åtta stubbar som hade lagts på graven.

Kring stensättningen har marken hyggesharvats/markberetts innan gran planterats. Spåren som är ca 0,4 meter breda och upp till 0,4 meter djupa går igenom två domarringar väster om stensättningen.

FIGUR 22. Reftele 32:1. Stensättningen och dess rotvältor. SV om graven har tio stenar mätts in vilka kan utgöra två domarringar. Den NÖ stenen i den V domarringen är rubbad från sitt ursprungliga läge.

FIGUR 23. Platsen för rotvält 5.

REFTELE 33:2

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Stensättning	Vä 7:2	177	7

Beskrivning

Stensättningen är ca 12 meter i diameter och 0,5 meter hög. Fyllningen är övermossad och består av 0,2–0,4 meter stora stenar. Ställvis oklar begränsning.

Skador och åtgärder

Vid stormskadeinventeringen noterades i dess nordvästra del två rotvältor och i dess sydöstra del en rotvälta som lyft sten. På stensättningens norra låg en hel del ris.

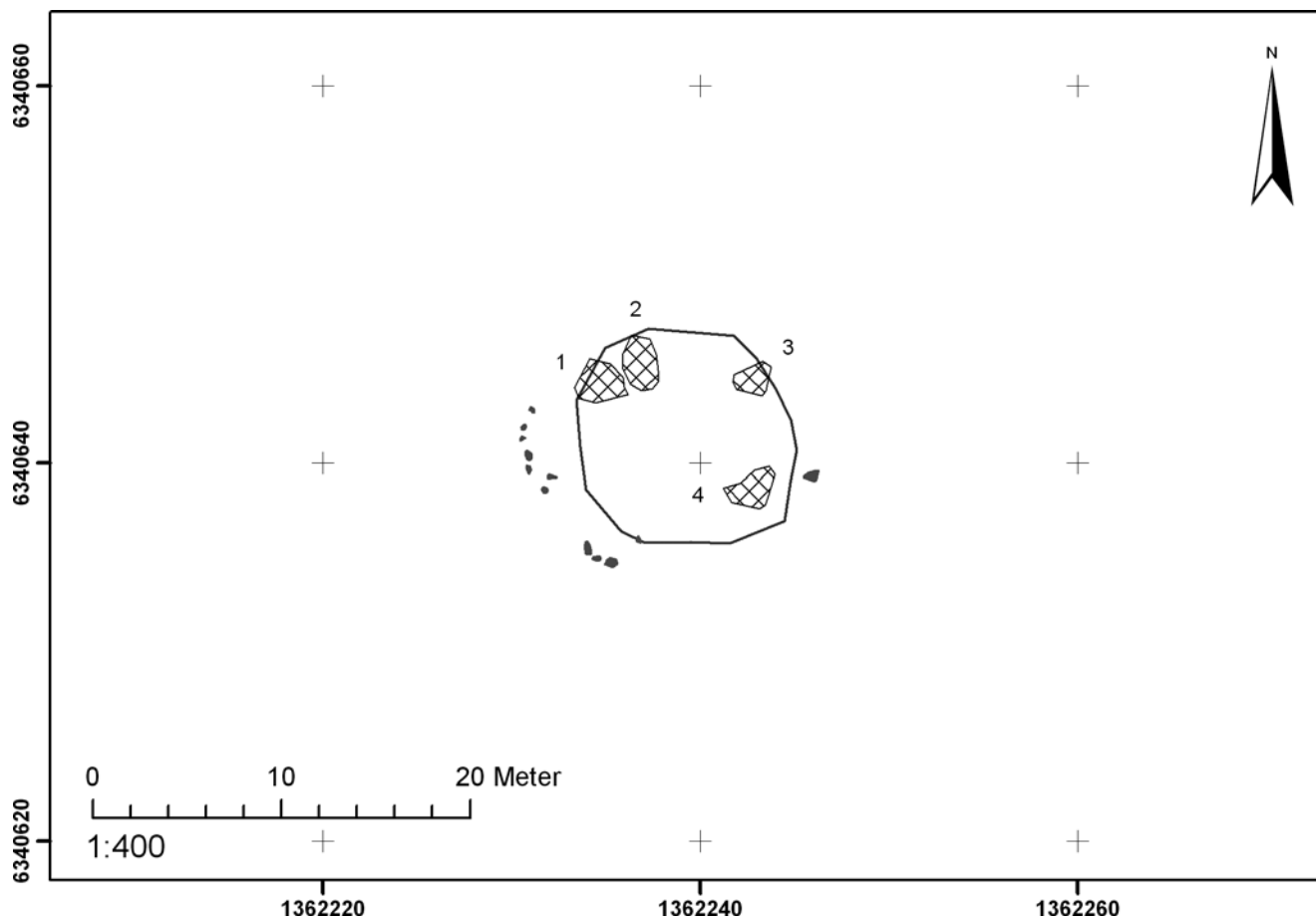
Tre av de fyra rotvältorna togs bort. Under rotvälta 1 och 2 var det relativt lite sten men under nr 4 finns rikligt med sten. Det fanns också mycket humus i stenpackningen. Rotvälta nr 3 har fallit tillbaka och stubben tilläts sitta kvar.

Ca tre meter väst och sydväst om stensättningen syns ytligt ligande stenar (se inmätning) som kan utgöra del av graven. Stenarna gick inte att följa runt hela graven.

Inga spår efter någon begravning påträffades.

FIGUR 24. Rotvälta 4.

FIGUR 25. Reftele 33:2 och dess rotvältor.

Övrigt

I samband med arbetet rensades även den närliggande stensättningen (33:1) från mindre träd och ris.

FIGUR 26. Platsen för rotvälta 4.

FIGUR 27. Rotvålta 1.

FIGUR 28. Platsen för rotvålta 1.

FIGUR 29. Rotvålta 5 under borttagande.

REFTELE 34:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Röse	Vä 2:3	170	7

Beskrivning

Röset är ca 18 meter i diameter och 1,7 meter högt och består av 0,3–0,5 meter stora stenar.

Skador och åtgärder

Vid stormskadeinventeringen noterades 5 rotvältor som bedömdes kunna ligga kvar.

Alla fem inmätta rotvältor plockades bort. Mycket jord i stenpackningen kunde ses i alla vältor. Noterbart är att förhållandevis många av de synliga stenarna var flata eller hade en flat sida. Stenarnas diameter varierade mellan ca 0,2 och 0,5 meter. Inga konstruktionsdetaljer kunde ses.

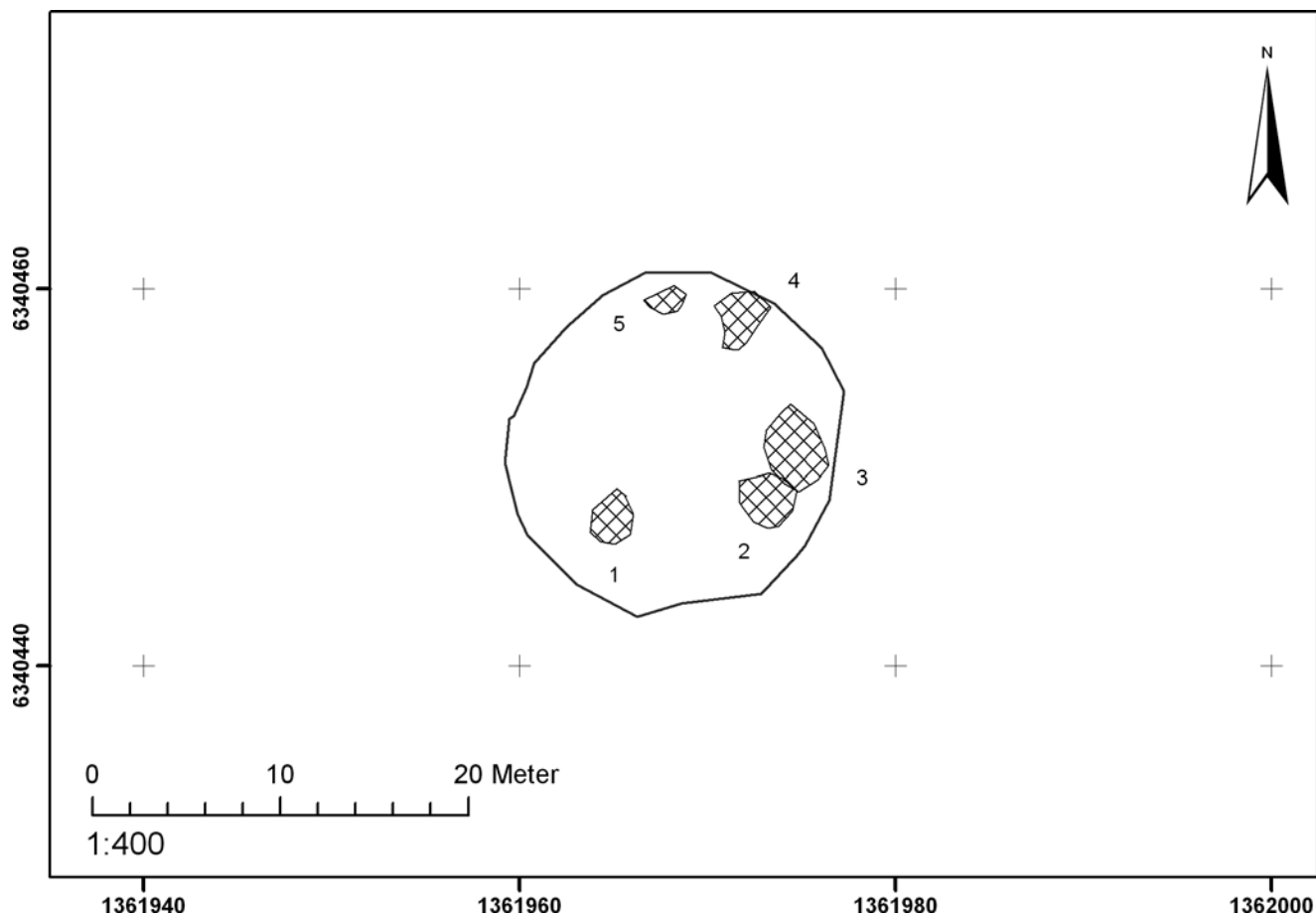
Inga spår efter någon begravning påträffades.

Övrigt

I söder och sydost går en körväg mycket nära och delvis på röset.

FIGUR 30. Reftele 34:1 före återställning.

FIGUR 31 Reftele 34:1 och dess rotvältor.

FIGUR 32. Reftele 34:1 efter återställning.

REFTELE 44:1

Lämnings­typ	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Röse	Vä 1:6	175	7

Beskrivning

Röset har ursprungligen varit ca 14 m i diameter och ca 1,5 m högt. Det består av 0,2–0,4 m stora stenar. Rösets östra del är delvis borttagen vid stentäkt.

Skador och åtgärder

Vid stormskadeinventeringen konstaterades en rotvälta i i rösets sydöstra del som flyttat sten. Trädet var ej avverkat.

En stor rotvälta med kvarvarande träd togs bort. Stenmaterialet i röset varierar mellan ca 0,15 och 0,4 m i diameter. Inga konstruktionsdetaljer kunde ses. I norra kanten fanns en rotvälta efter ett mindre träd. Det hade inte rubbat några stenar utan bara minimalt av mossan.

Inga spår efter någon begravning påträffades.

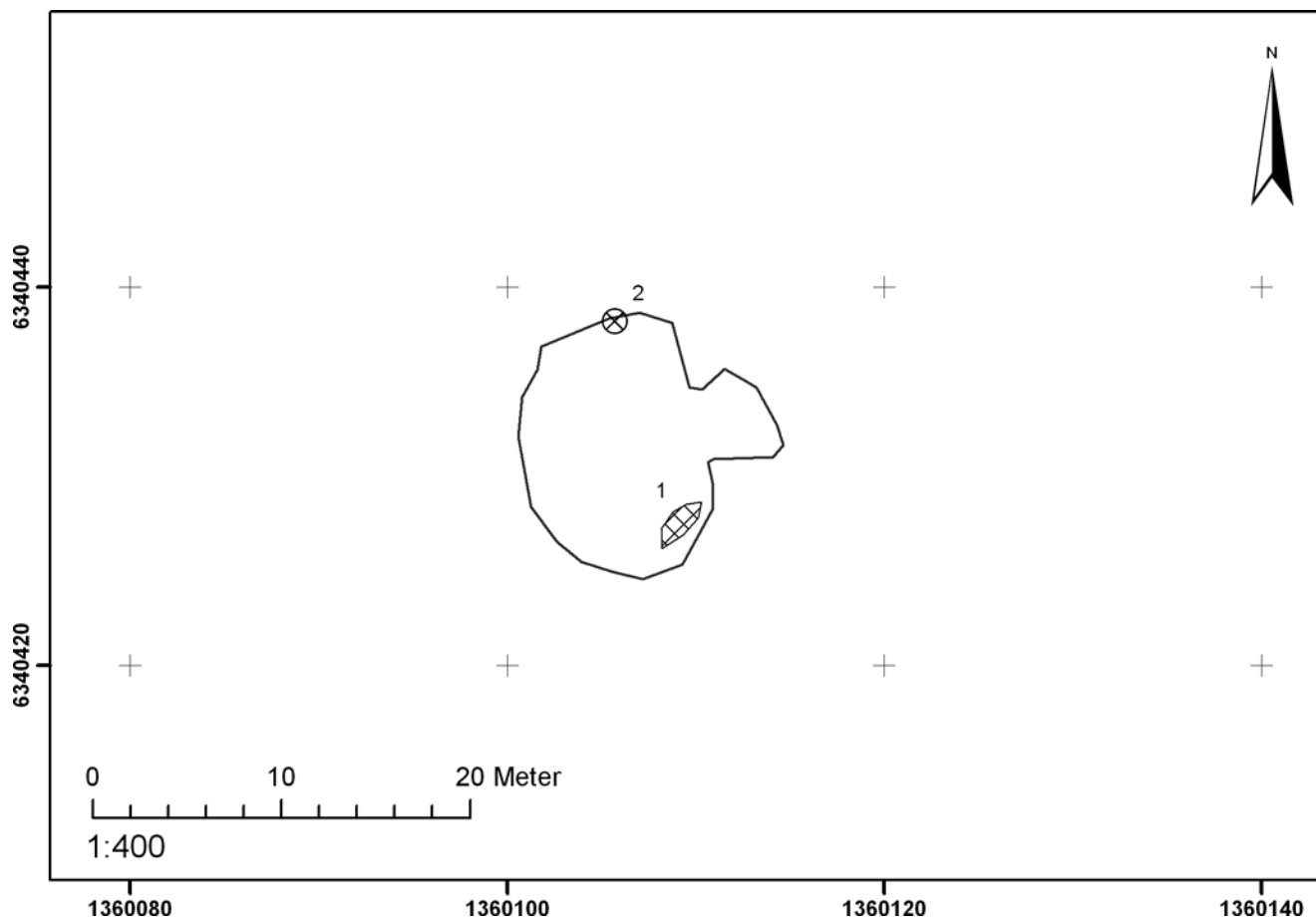
FIGUR 33. Rotvälta 1.

FIGUR 34. Platsen för rotvälta 1.

FIGUR 35. Reftele 44 före återställning.

FIGUR 36. Röset Reftele 44:1 med rotvältor.

FIGUR 37. Reftele 44 efter återställning.

REFTELE 52:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Röse	Vä 7:9	173	7

Beskrivning

Röset är 14 meter i diameter och 1,3 meter högt. Fyllningen är delvis övertorvad och består av 0,2–0,4 meter stora stenar. I rösets mitt finns en grop, ca 5 meter i diameter och 1,2 meter djup.

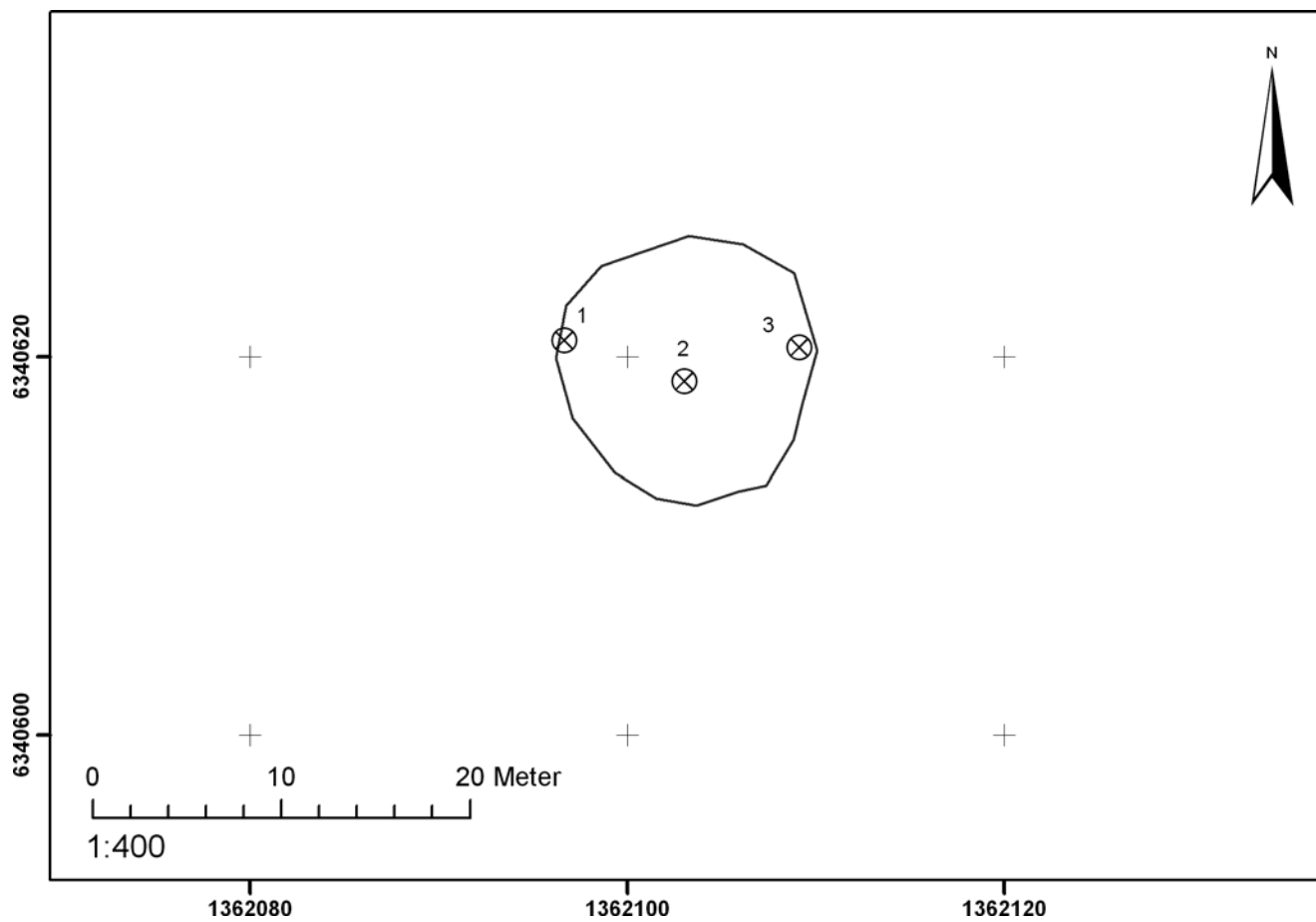
Skador och åtgärder

Vid stormskadeinventeringen noterades två rotvältor som enbart lyft torv. Röset var då uppmärkt med blå plastband och pinnar med blå plastband satt i en cirkel 10–20 meter från röset.

Graven fanns inte med på objektslistan från länsstyrelsen. Ris som låg på graven plockades bort och de mindre träd som växte där togs bort. Även de tre mindre rotvältor som inte skadat graven togs bort.

FIGUR 38. Rotvålta 2.

FIGUR 39. Reftele 52:1 och tre små rotvältor.

FIGUR 40. Rotvälta 3.

REFTELE 53:1

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Röse	Vä 7:9	172	7

Beskrivning

Röset är ca 14 meter i diameter, ca 0,7 meter högt och övermossat. Fyllningen består av 0,2–0,3 meter stora stenar.

Skador och åtgärder

Vid stormskadeinventeringen noterades 4 eller 5 mindre rotvältor. På röset låg en större hög med ris som togs bort.

Av de åtta rotvältorna sitter två, nr 5 och 8, utanför graven och har inte åtgärdats. Ytterligare två vältor, nr 4 och 6, har endast putsats då de helt fallit tillbaka i ursprungsläge. Resterande fyra vältor togs bort. Fyllningen består till största delen av sten med en ungefärlig diameter mellan 0,3 och 0,5 m. Inga konstruktionsdetaljer kunde ses.

Inga spår efter någon begravning påträffades.

Övrigt

I nordöst går en körväg mycket nära och delvis på graven.

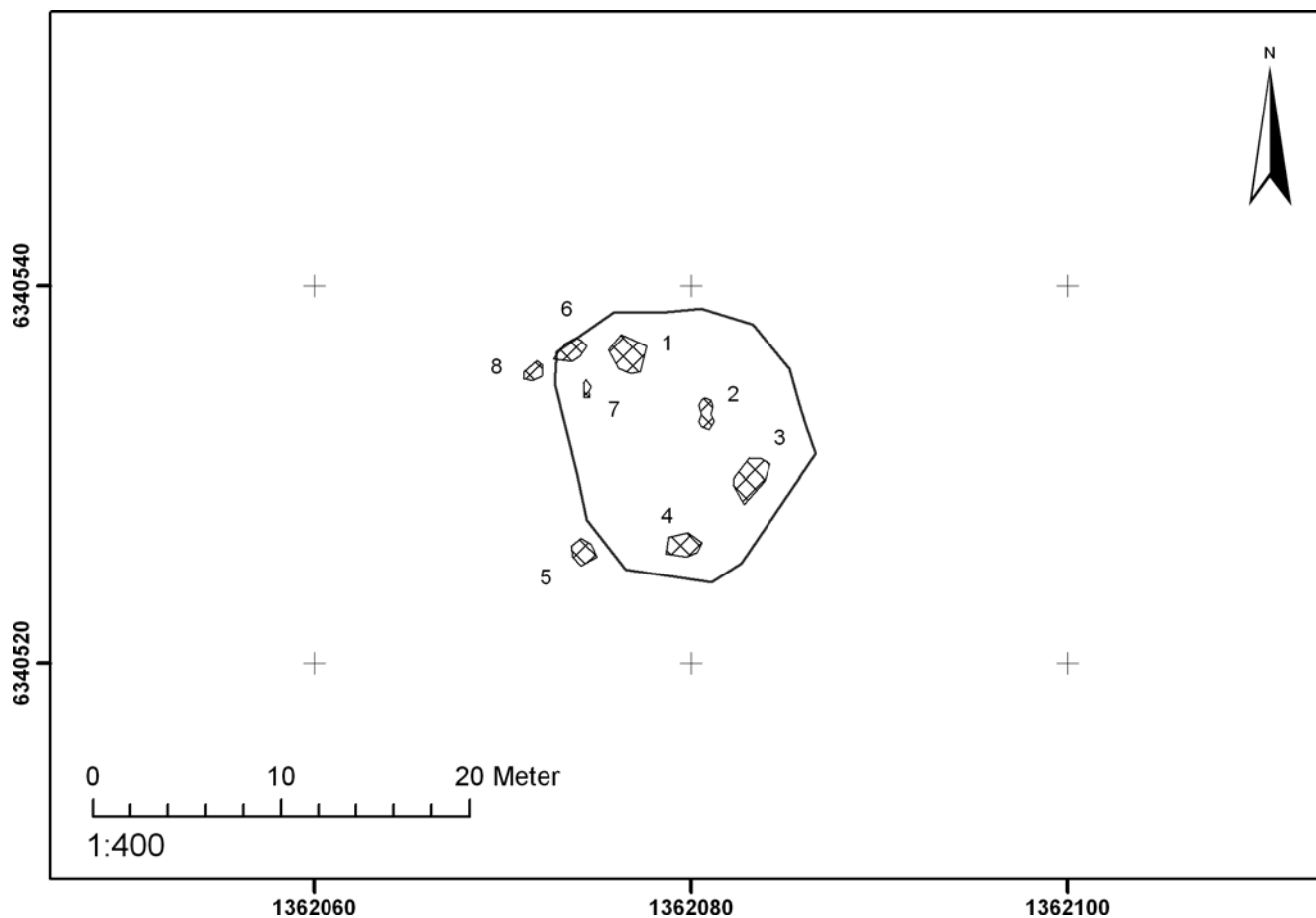
FIGUR 41. Rotvälja 3.

FIGUR 42. Platsen för rotvälja 3.

FIGUR 43. Reftele 53 före återställning.

FIGUR 44. Reftele 53:1 och de inmätta rotvältorna.

FIGUR 45. Reftele 53 efter återställning.

REFTELE 109:1

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Hög	Väcklinge 2:11	170	5

Beskrivning

Fornlämningen består av en gravhög som är ca 15 meter i diameter och 2,5 meter hög. Högen ligger i hagmark och omges av gles skog åt söder och betesmark åt nordost. Graven har tidigare skadats av täktverksamhet; i nordöstra delen är ett 7 x 4 meter stort parti bortgrävt. Flera mindre gropar och grävlingsgryt finns dessutom i graven.

Skador och åtgärder

Vid besiktningen noterades fyra rotvältor. Ett tiotal gångar gjorda av grävling noterades också; två till fyra av dessa verkade nygrävda. Vid en unggran i högens södra kant löper en längre grävlingsgång in mot högens mitt.

Vid besiktningen beslutades att rotvältorna skulle lämnas kvar tills vidare på grund av de aktiva grävlingsgryten. Eftersom rotvältorna satt relativt långt ned på högens kanter bedömdes de endast ha orsakat marginella skador i graven.

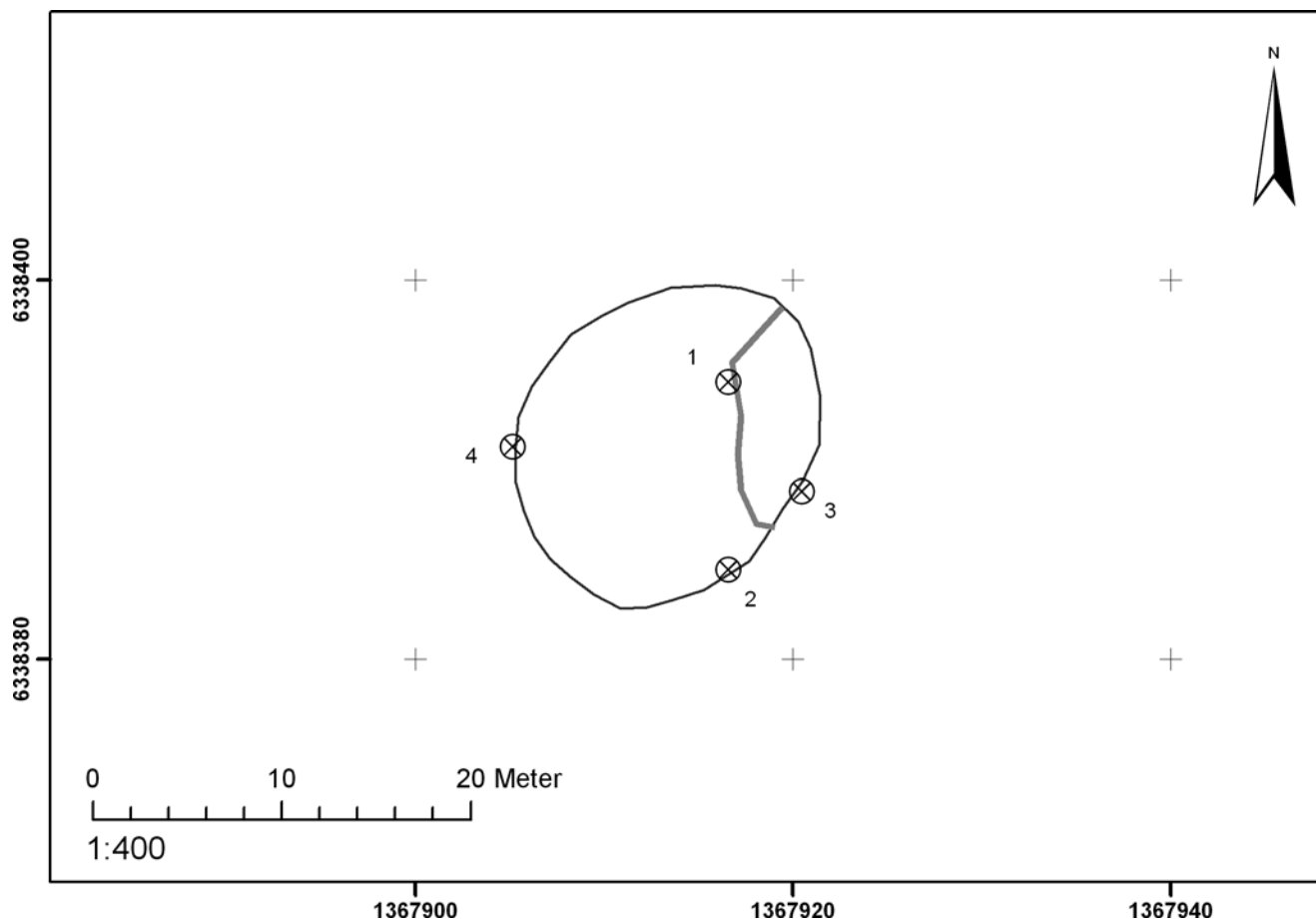
Inga åtgärder gjordes, utan skadorna dokumenterades endast genom inmätning och en kortfattad beskrivning.

Rotvälta 1 var 2,5 x 2 meter stor, 0,5 meter djup och helt öppen.

Rotvälta 2 var 4 x 3 meter stor och 0,5 meter djup.

FIGUR 46. Gravhögen besiktades första gången i augusti 2008. Fotot visar bl.a. lös sand från ett av grävlingsgrytets gångar.

FIGUR 47. Reftele 109:1. Hög med fyra rotvälar. Området öster om linjen markerar en täktskada.

Rotväla 3 var 5 x 3 meter stor och mycket ytlig.

Rotväla 4 var 4 x 4,5 meter stor, 0,5 meter djup och hade nästan helt fallit tillbaka av sig självt.

FIGUR 48. Vid återbesök under hösten 2008 syntes rotvälterna tydligt. Från vänster syns rotväla 2, 3 och 1.

REFTELE 114:1

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Stensättning	Väcklinge 1:8	145	5

Beskrivning

Graven är en rund stensättning som ligger på en moränrygg i ett skogsparti nära sjön Draven. Stensättningen är 6 meter i diameter och 0,5 meter hög. Packningen är delvis övermossad och består av 0,3–0,5 meter stora stenar.

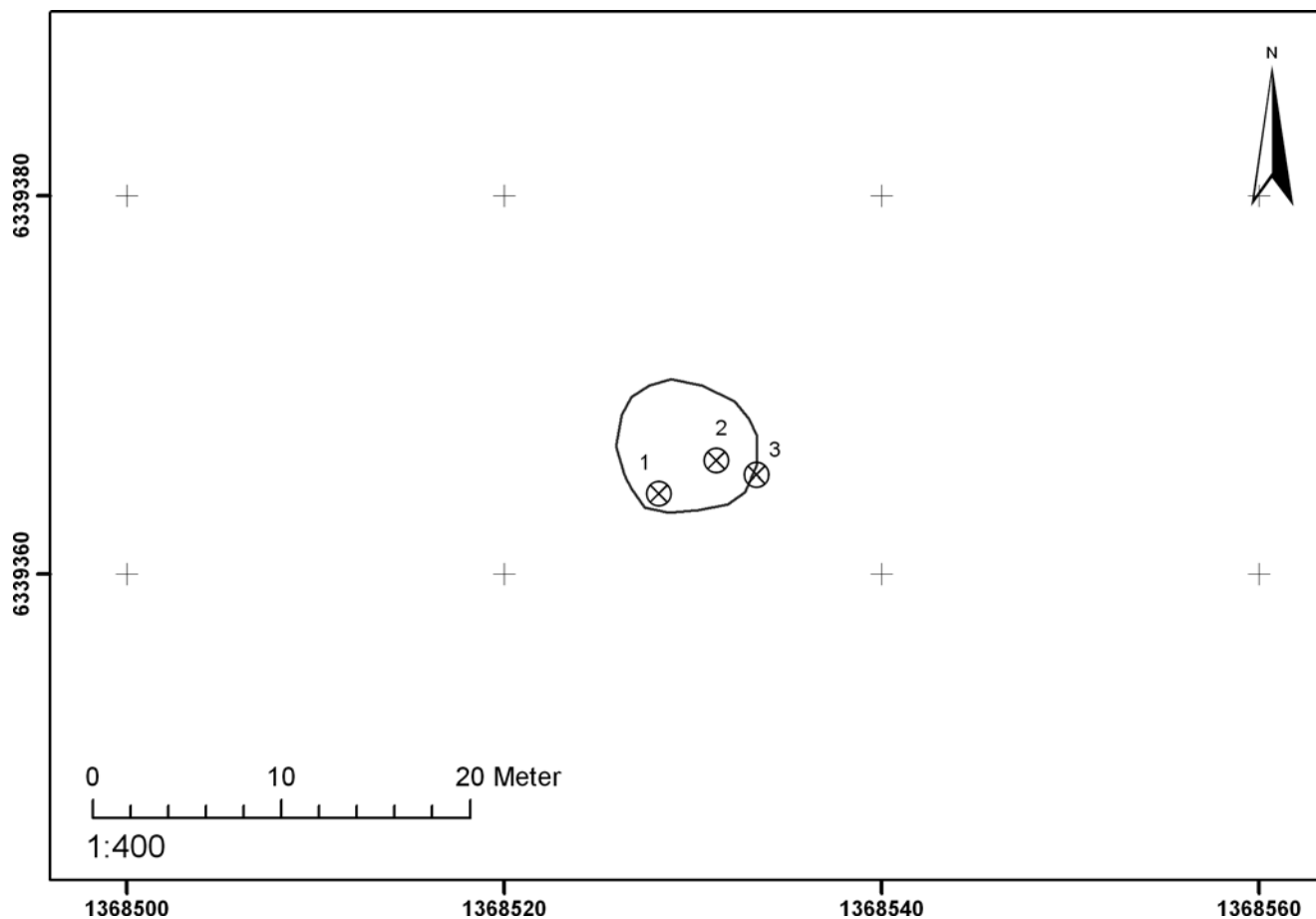
Skador och åtgärder

Skogspartiet där graven är belägen var relativt skonsamt drabbad av stormarna. Förutom de tre vältorna övertäckte en mindre mängd ris stensättningen – det mesta av detta avlägsnades. Vältorna åtgärdades manuellt med hjälp av handredskap och tigersåg. En rotvälta togs bort medan två enbart putsades. Inga fynd eller tidigare okända konstruktioner framkom.

Rotvälta 1 var 2,5 x 1,8 meter stor, 0,25 meter djup och berörde kanten av graven. Vältan hade dragit upp mycket sand och sten från fyllningen. Stenarna, som var 0,15–0,25 meter stora, återbördades till graven tillsammans med sanden. Vältan putsades eftersom rötterna gick så djupt att ett avlägsnande av stubben hade tillfogat ytterligare skada.

Rotvälta 2 var 2 x 2 meter stor och 0,3 meter djup och satt in mot centrum på graven. Flera stenar var uppdragna från packningen; de var 0,2–0,3 meter stora. Skadan åtgärdades. Vältan satt löst och kunde därför tas bort.

Rotvälta 3 satt i kanten av graven och var 2 x 1,5 meter stor och 0,15 meter djup. Enstaka stenar hade dragits upp av vältan. De lades tillbaka och vältan putsades.

FIGUR 49. Reftele 114:1, en stensättning i ett spektakulärt läge vid en sjö. Graven berördes av tre rotvältor.

FIGUR 50. Rotvälta 2, innan återställning. Skadan omfattade ett antal stenar från den centrala delen av stensättningen.

REFTELE 149:2

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Röse	Stålebo 1:7	173	7

Beskrivning

Röset är ca 13 meter i diameter och ca 1,2 meter högt. Fyllningen består av 0,3–0,5 meter stora stenar. I mitten finns två gropar, 1,5–2,0 meter i diameter och 0,8 meter djupa.

Skador och åtgärder

Vid stormskadeinventeringen noterades en rotvälta i rösets östra del som flyttat en del sten. Det fanns även mycket ris i södra delen av röset.

Alla tre rotvältor plockades bort. Nr 1 visade sig till större delen sitta utanför graven och har endast lyft växtlagret och någon enskilda sten. I de andra två vältorna syntes minst två lager sten vars diametrar varierade mellan ca 0,2 och 0,4 m. Inga konstruktionsdetaljer kunde ses.

Inga spår efter någon begravning påträffades.

Övrigt

Den intilliggande domarringen (149:1) och den resta stenen (149:3) borde röjas fram.

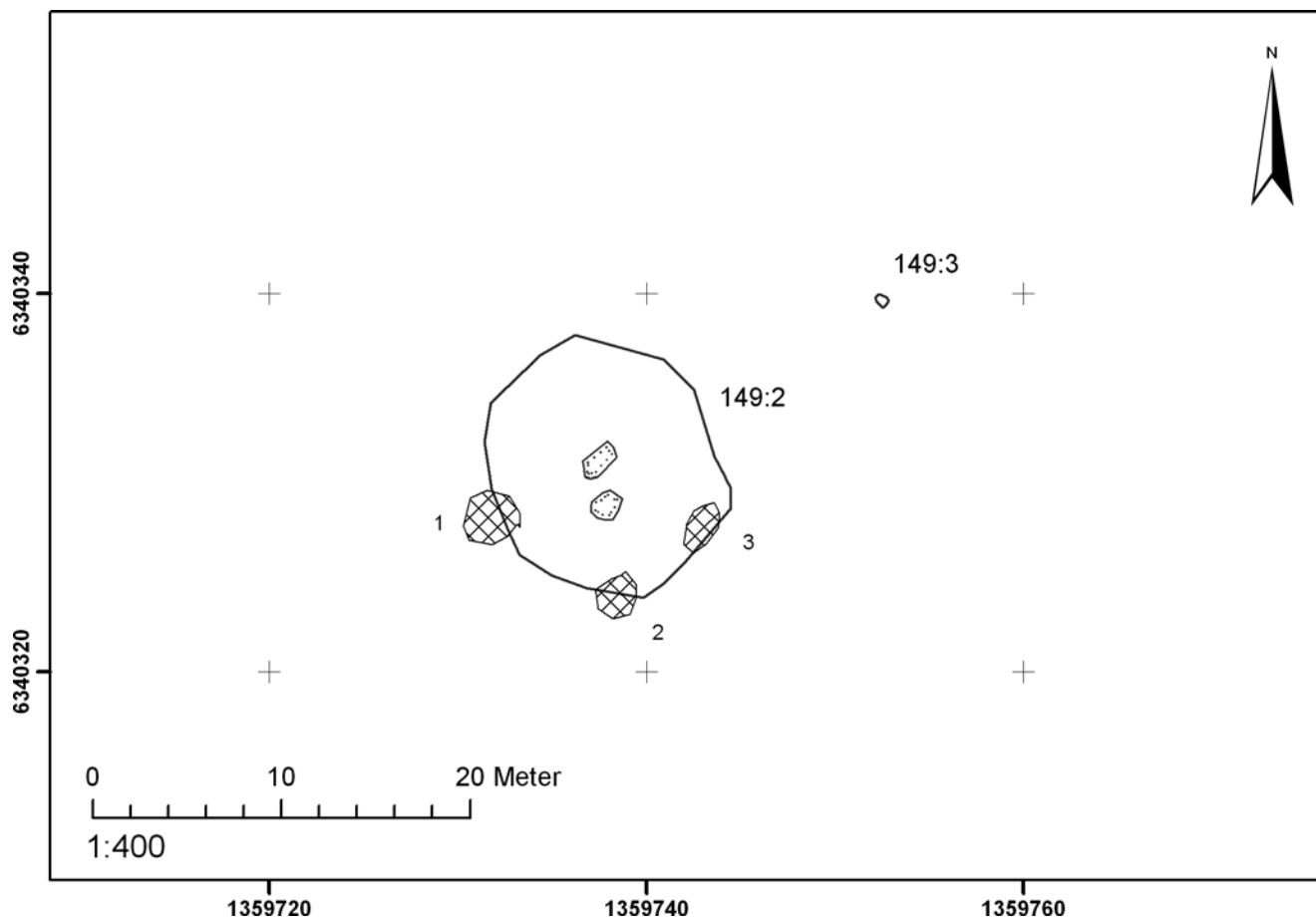
FIGUR 51. Rotvälta 2.

FIGUR 52. Platsen för rotvälta 2.

FIGUR 53. Reftele 149:2 före återställning.

FIGUR 54. Reftele 149:2 med rotvältorna och den resta stenen 149:3.

FIGUR 55. Reftele 149:2 efter återställning.

REFTELE 422:1

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Stensättning	Nöbbele 2:3	155	5

Beskrivning

Fornlämningen består av en närmast rund stensättning som är ca 6 meter i diameter och 0,1–0,25 meter hög. Den ligger på krönet av en flack grusåsrygg mellan delvis låglänta dalgångar. Fyllningen består av 0,15–0,3 meter stora stenar och graven är gropig i ytan med delvis oklar begränsning mot omgivande mark. Centralt i anläggningen syns en grund grop, 1,5 meter i diameter och 0,15 meter djup, orsakad av en rotvälta. Delar av rotsystemet satt kvar i gropen vid inventeringen 1983. I gropens östra kant hade delar av en häll blottats. Graven ligger 14 meter öster om ett elljusspår. Gravens belägenhet i landskapet och närheten till elljusspåret gjorde den särskilt värd att åtgärda.

FIGUR 56. Rotvälta 1 framrensad.

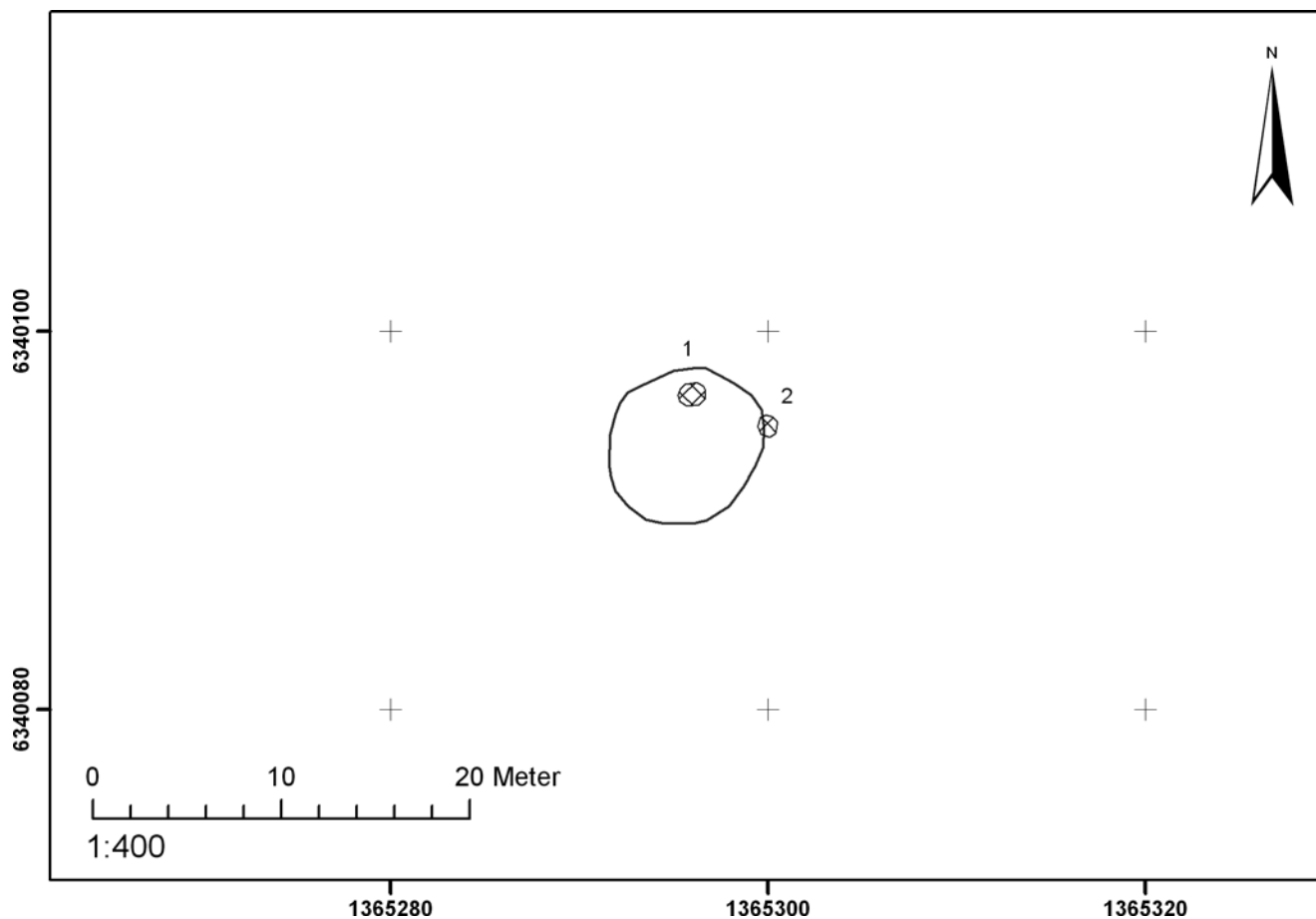
FIGUR 57. Rotvältan borttagen och skadan rensad. De stenar som rubbats av vältan lades upp runtom skadan.

Skador och åtgärder

I gravens norra del syntes två rotvältor. En av dem togs bort manuellt medan den andra lämnades kvar.

Rotvälta 1 var 4 x 3 meter stor. Större delen av skadan var ytlig. Den faktiska skadan i graven var 1,3 x 1 meter och 0,6–0,7 meter djup. Den djupaste delen av skadan låg ca 1 meter innanför kantkedjan. Under torven vidtog tre lager sten. Underlaget utgjordes av gul sand. Vältan rensades och området kring den avtorvades. Skadan avgränsades. De flesta av rötterna var stora men hade bara påverkat torven och det översta stenlagret. Endast rakt under vältan var skadan allvarlig. Vältan togs bort manuellt, stenarna lades tillbaka och graven återställdes.

Rotvälta 2 var 1,2 x 1 meter stor. Den var belägen i och strax utanför kantkedjan. Eftersom rotvältan nästan hade fallit tillbaka lämnades den kvar. Det bedömdes göra minst skada på graven. Rotvältan putsades dock något.

FIGUR 58. Reftele 422:1. Stensättning med två rotvältor.

FIGUR 59. Efter att skadan dokumenterats lades stenarna tillbaka i ungefärligt ursprungligt läge.

STENGÅRDSHULT 5:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Gravfält	Bråten 1:9	210	5

Beskrivning

Gravfältet som är ca 35 x 25 meter, består av åtta fornlämningar: en kvadratisk stensättning, två kvadratiske stenkrepsar, fyra resta stenar och en klumpformig sten. Den stora kvadratiske stensättningen är 12 meter i sida, 0,7 meter hög och omges av en kantkedja. Fyllningen består av 0,2–0,3 meter stora stenar, medan de klumpformiga hörnstenarna är något större. Centralt i anläggningen finns en 2 x 2 meter stor och 0,5 meter djup grop. De två kvadratiske stenkrepsarna öster om stensättningen är 2,5 respektive 4 meter i sida.

Skador och åtgärder

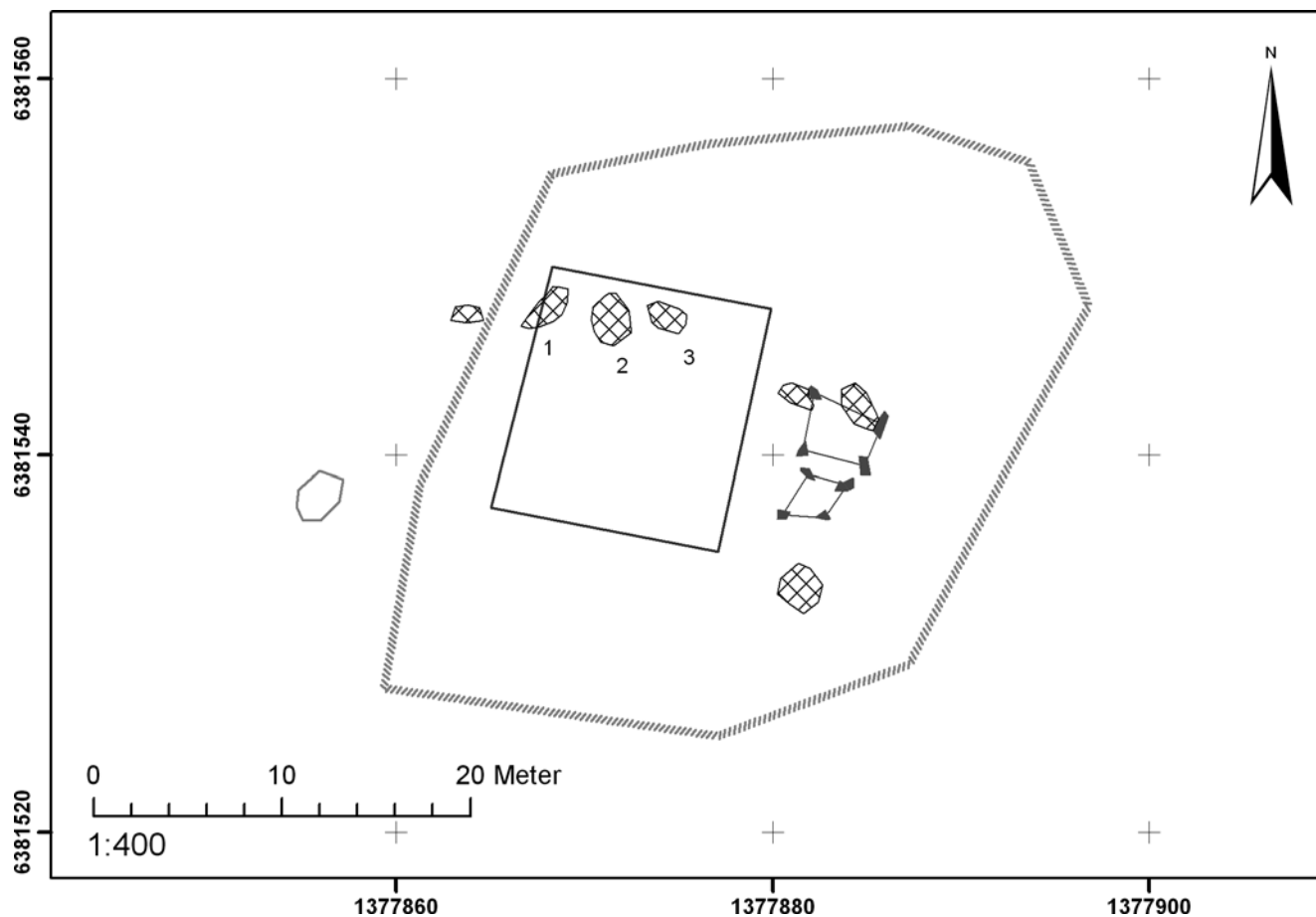
I norra delen av den kvadratiske stensättningen låg tre stora rotvältor. De låg som på en linje längsmed den norra långsidan.

Rotvälta 1 var 3 x 1,5 meter stor. Två tredjedelar av skadan var ytlig, medan en tredjedel av den var 0,6–0,7 meter djup.

Rotvälta 2 var 2,5 x 2,65 meter stor, men skadorna var till stor del ytliga; endast en mindre del centralt under roten hade orsakat mer omfattande skador genom flera stenlager och ned till ett djup av 0,6–0,7 meter. Rötterna hade skadat upp till fyra lager sten. I rotvältans södra del noterades fyra lager, i den västra delen tre och i den norra delen fanns två lager sten.

Rotvälta 3 var 2 x 1,4 meter stor och i denna syntes mellan två och tre stenlager.

Alla tre rotvältorna avlägsnades manuellt. Lösa stenar som satt fast i rotsystemet togs bort och återbördades till anläggningen. Skadorna rensades fram för hand och dokumenterades. Förutom uppbyggnaden i skilda stenlager gjordes inga noteringar av skadade gravgömmor eller fyndförekomster. Stensättningens underlag utgjordes av brunorange morän med inslag av både större stenar och sandkorn. Vid återställningen fylldes hålrummen efter rotvältorna först med sand, däröver mindre och slutligen större stenar.

FIGUR 60. Stengårdshult 5:1. Gravfält med kvadratisk stensättning, två kvadratiske stenkretsar och resta stenar och klumpstenar. De tre rotvältorna i den kvadratiske stensättningen togs bort. De övriga rotvältorna hade nästan fallit tillbaka av egen kraft.

FIGUR 61. Fotot från öster visar de tre rotvältornas position i den kvadratiske stensättningen. I förgrunden syns rotvälta 3.

FIGUR 62. Efter att rotvältorna avlägsnats (här sett från väster) rensades rotsystemet och skadorna dokumenterades. Stenar och jord från rotvältan lades upp runtom hålrummet.

FIGUR 63. Arkeolog Anna Gustavsson skottar tillbaka jorden som suttit i rotvältorna ned i hålen. Därefter återbördades stenarna.

FIGUR 64. Den kvadratiske stensättningen efter återställningen sett från nordväst.

STENGÅRDSHULT 6:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Domarring	Bråten 1:9	210	5

Beskrivning

Domarringen ligger i gles tallskog drygt 10 meter från en skogsväg. Vid besiktningen noterades att graven såg röjd ut. Fornlämningen är ca 7 meter i diameter och består av sju stenar. Två av dessa är klumpformiga, 0,3–0,4 meter höga och 0,9 x 0,5 meter stora. Övriga fem är resta stenar som alla är kullfallna, ca 0,5–0,6 meter långa, 0,3–0,6 meter breda och 0,15–0,25 meter tjocka.

Skador och åtgärder

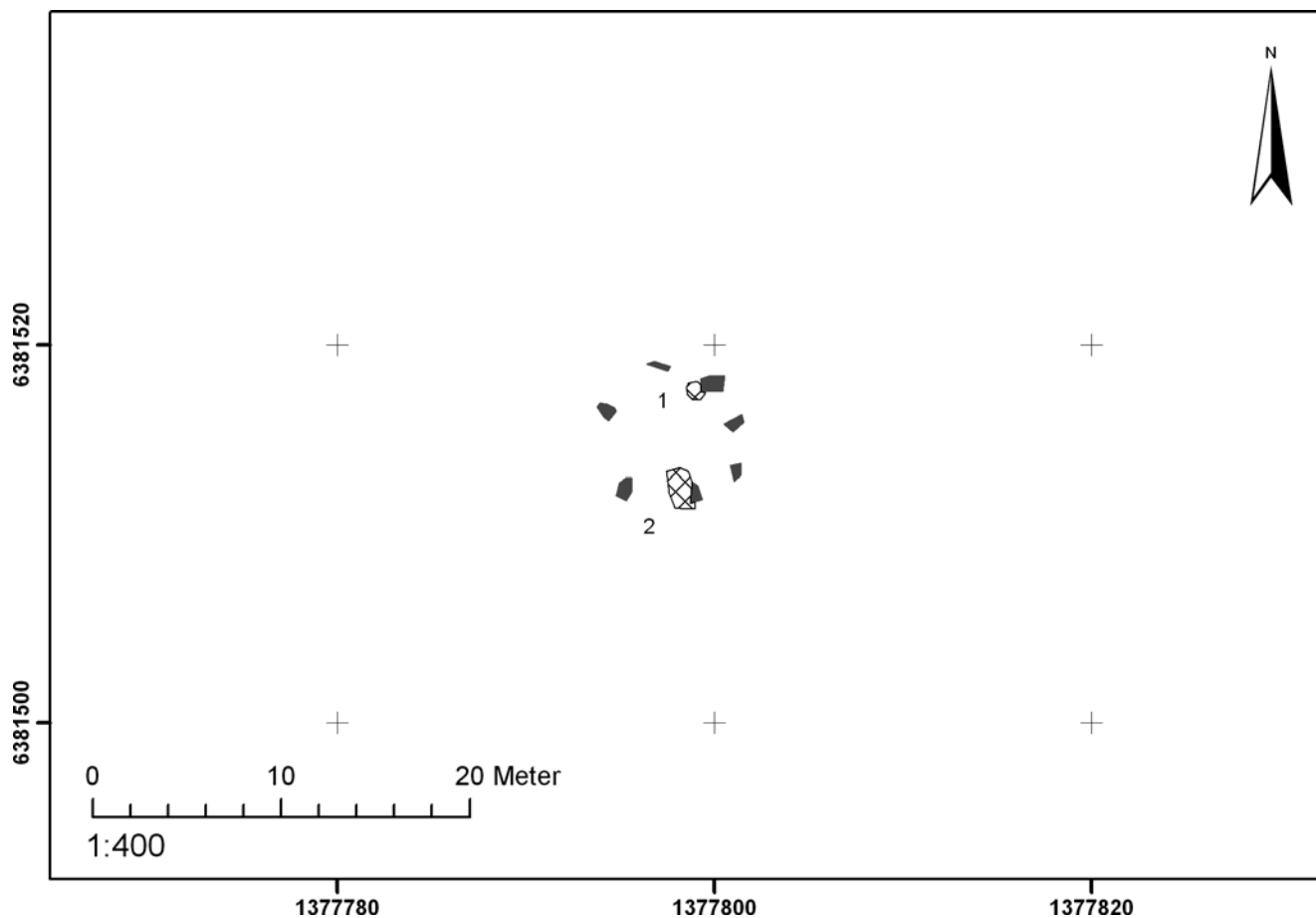
Till en början rensades torven som täckte de kullfallna stenarna bort och stenarna blev på så vis synliga. I anläggningen satt två rotvältor som avlägsnades manuellt. Underlaget bestod av gul, grusig sand.

Rotvälta 1 var 1 x 1 meter stor och 0,5 meter djup och sträckte sig ned under en av stenkretsens kullfallna resta stenar, som dessutom var knäckt. En liten bit kvarts hittades invid stenen, men det är oklart om denna är slagen. Under rotvältan och den resta stenen låg fem mindre stenar som var ca 0,2 meter i diameter. Rötterna i rotsystemet gick in under stenen, vilket resulterat i att stenen lyfts och därav förmodligen knäckts.

Rotvälta 2 var 2 x 1,5 meter stor. Mestadeln av skadan var relativt ytlig, 0,1–0,3 meter djup, medan den centrala delen under rotvältans mitt var 0,5 meter djup. Den berörde en av de kullfallna resta stenarna, som troligen flyttats något av vältans rötter. Inga fynd eller ytterligare iakttagelser gjordes.

Fynd

En bit kvarts framkom invid rotvälta 1, men det är ovisst om den är slagen. Fyndet tillvaratogs inte.

FIGUR 65. Stengårdshult 6:1. Domarring med två rotvältor.

FIGUR 66. Rotvälta 2 sedd från väster.

FIGUR 67. Domarringen efter återställning från sydväst.

SÖDRA HESTRA 24:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Röse	Hestra 2:1	137	5

Beskrivning

Röset ligger på en svag östlig sluttning på en moränhöjd. Fornlämningen är 13 meter i diameter och 1,5 meter hög med en toppig form. Röset är uppbyggt av 0,2–0,3 meter stora stenar. I kanten av anläggningen finns påförd odlingssten. Invid lämningen finns ytterligare ett röse och åt nordost och österut finns ett flertal röjningsrösen av varierande storlek och en 80 meter lång odlingsterrass.

Skador och åtgärder

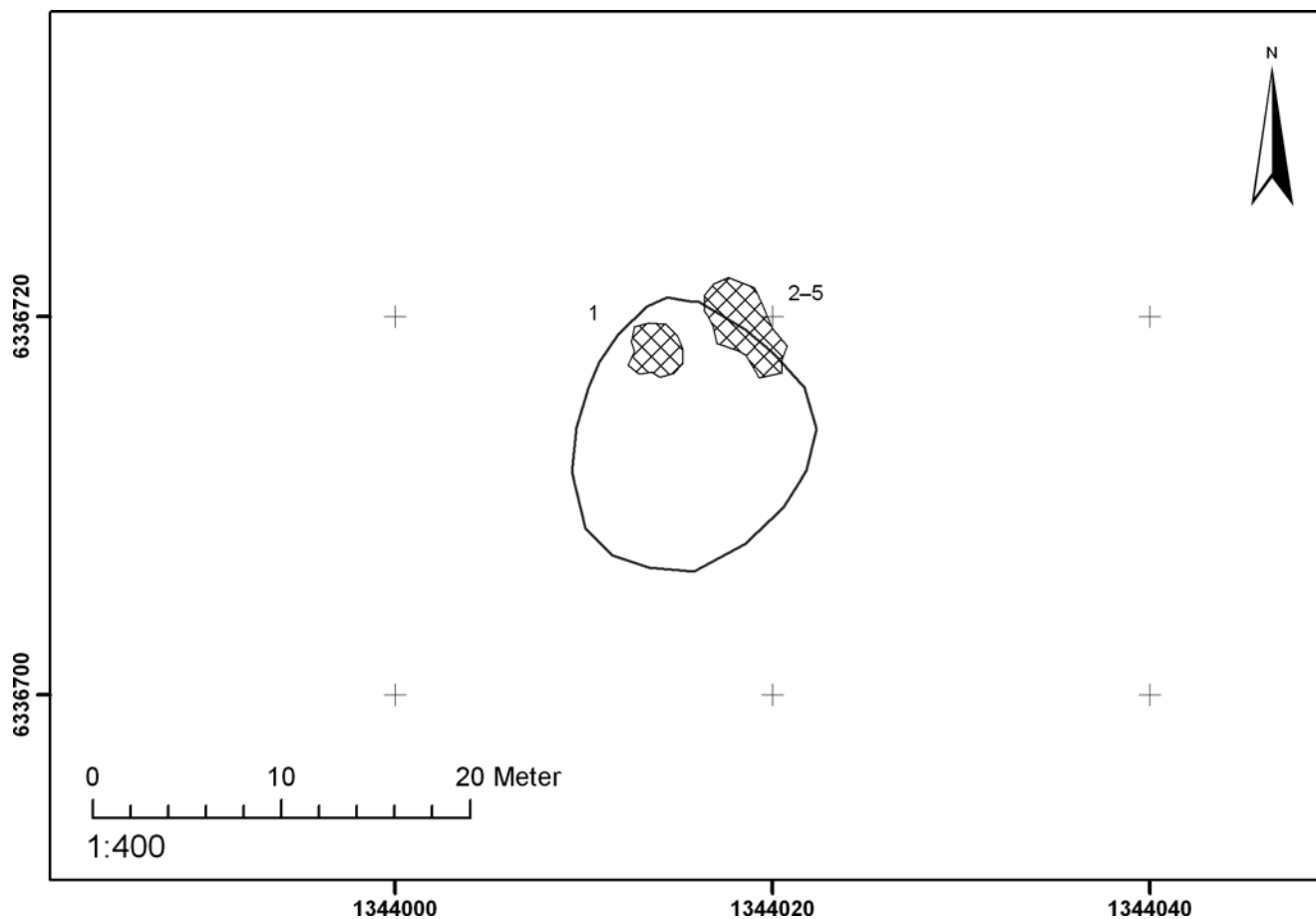
I rösets norra del satt sammanlagt fem rotvältor inom en begränsad del av anläggningen. Tre av dessa togs bort med fyrhjulig motorcykel och vansch. Underlaget bestod av grusig, gulröd sand.

Rotvälta 1, en större välta med två stammar, berörde kantkedjan. Skadan var 3 x 3 meter stor och var på det djupaste stället ca 1 meter djup. In mot röset bestod anläggningen av flera lager sten. Rotvältan togs bort, fyllning från vältan återbördades, kantkedjan återställdes.

Rotvälta 2, 3, 4 och 5 låg tätt invid varandra i rösets norra kantkedja och deras rötter satt delvis ihop. De mättes därför in som en polygon. Rotvältorna omfattade en yta som var ca 6 x 3 meter stor och 0,4–0,8 meter djup. Jord och sten rensades bort från vältorna.

FIGUR 68. I norra delen av röset satt fem stora rotvältor som orsakat stor skada på fornlämningens kantkedja.

FIGUR 69. Södra Hestra 24:1. Röse med fem rotvältor.

Rotvälta 2 och 5 togs bort medan rotvälta 3 och 4 ligger kvar; rötterna på dessa kapades dock innan. De fyra rotvältorna hade dragit med sig delar av kantkedjan och stenpackningen innanför. Anläggningen återställdes.

FIGUR 70. Här syns röset efter återställningen. Till höger i bild står Kennert Andersson med fyrhjulig motorcykel.

VALDSHULT 22:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Domarring	Alabo 3:1	245	6

Beskrivning

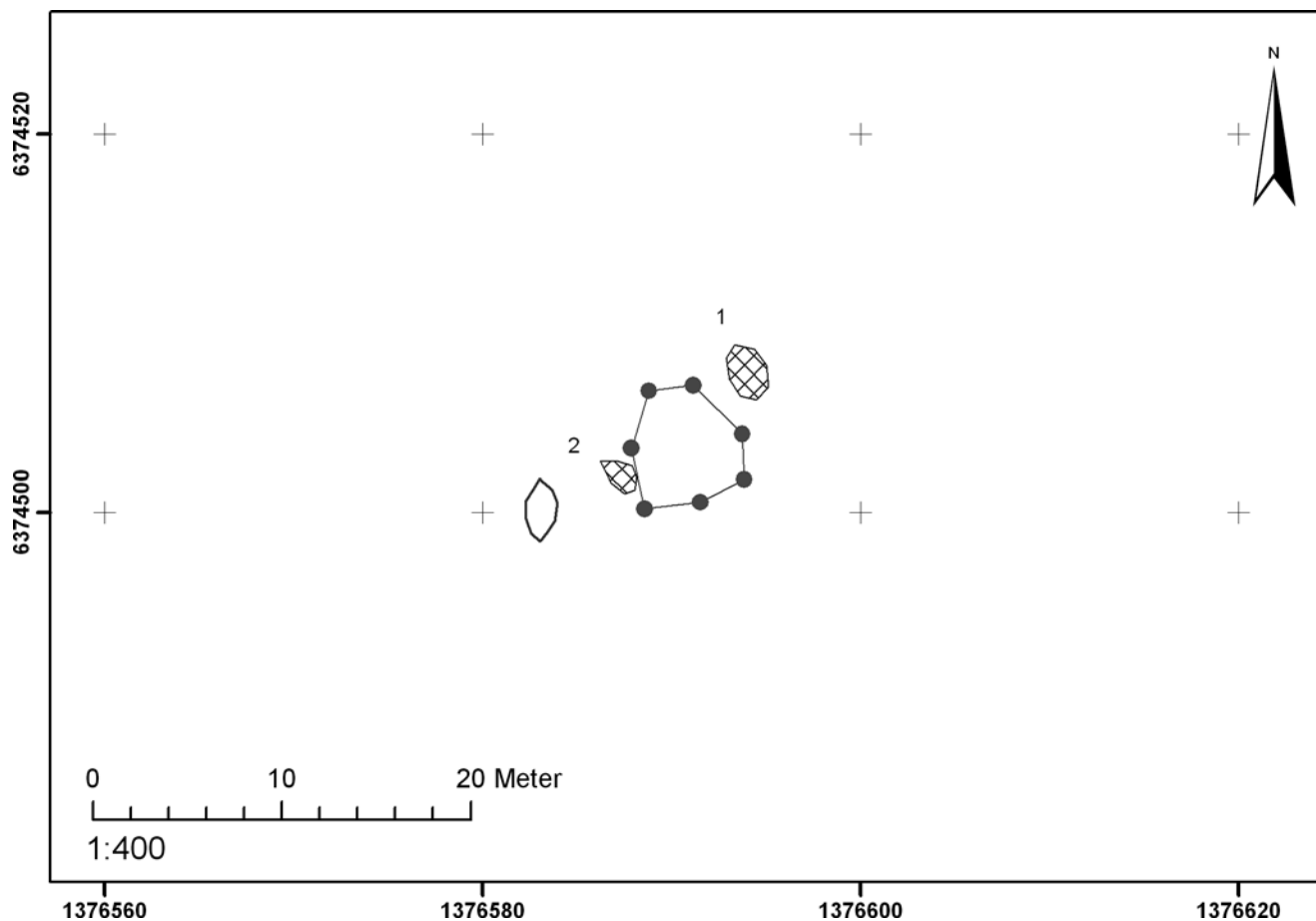
Fornlämningen består av en domarring som ligger på en avsats av den södra sidan av ett höjdområde. Avsatsens södra och östra sidor sluttar brant ned mot Rannebo Framsjö och ger fornlämningen ett spektakulärt och fint upplevelsevärde. Domarringen är cirka 6 meter i diameter och består av sju stenar som är 0,6–0,9 meter stora och består av sex klumpstenar och en rest sten. Vid återställningsarbetet noterades även en skeppsformad eller något oval stenpackning omkring 5 meter väst om domarringen. Packningen var 3 meter lång, 1,5 meter bred och 0,3 meter hög. Konstruktionen hade även en vällagd kantkedja med 0,3–0,4 meter stora stenar. Övriga stenar i packningen var 0,1–0,4 meter stora. Ett par granar växer på stenpackningen.

Skador och åtgärder

Två rotvältor berörde domarringen. De åtgärdades med tigersåg och handredskap. Ris och ett mindre antal grenar övertäckte domarringen; materialet avlägsnades. Vid återställningen observerades även att skogsbruket tillfogat skador mycket nära graven. Skadorna yttrade sig som harvfårar och granplantor som hade planterats både på och direkt utanför domarringen, i vad som får betecknas inom gravens fornlämningsområde. De plantor som växte på graven och inom en radie av 5 meter avlägsnades för att förebygga framtida stormskador. Trots att en stor skylt markerar fornlämningen har Kulturminneslagen inte efterföljts.

Rotvälta 1 berörde kanten av domarringen och var 2 x 1,5 meter stor och 0,3 meter djup. Stubbens rötter satt djupt och välтан putsades utan att något framkom.

Rotvälta 2 satt också i kanten av domarringen och var 2 x 1,5 meter stor och 0,3–0,4 meter djup. I välтан fyllning fanns sandigt material och ett antal stenar, 0,1–0,4 meter stora. Dessa ingick troligen inte i domarringens konstruktion, utan är snarare material från underliggande moränmark. Eftersom en stor del av stammen satt kvar och rötterna gick djupt kunde inte rotvälтан avlägsnas. Den putsades istället. Inga fynd eller anläggningar framkom.

FIGUR 71. Valdshult 22:1. Domarring med två rotvältor. Intill finns även röjningsrösen och en skeppsformad-oval stenpackning.

FIGUR 72. Rotvältan 2 innan återställning. Vältan hade dragit upp en mängd moränmaterial. Risken att träffa på gravgömmor i denna typ av grav är stor, eftersom ingen skyddande stenpackning finns. Flertalet av de gravgömmor som framkommit i projektet har legat direkt under grässvålen – nästan uteslutande i domarringar.

FIGUR 73. Rotvältan 2 efter återställning. Intill vältans stam syns den enda resta stenen i domarringen, vilken turligen hade klarat sig undan stormfallet.

VILLSTAD 21:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Gravfält	Isberga 6:1	182-185	5

Beskrivning

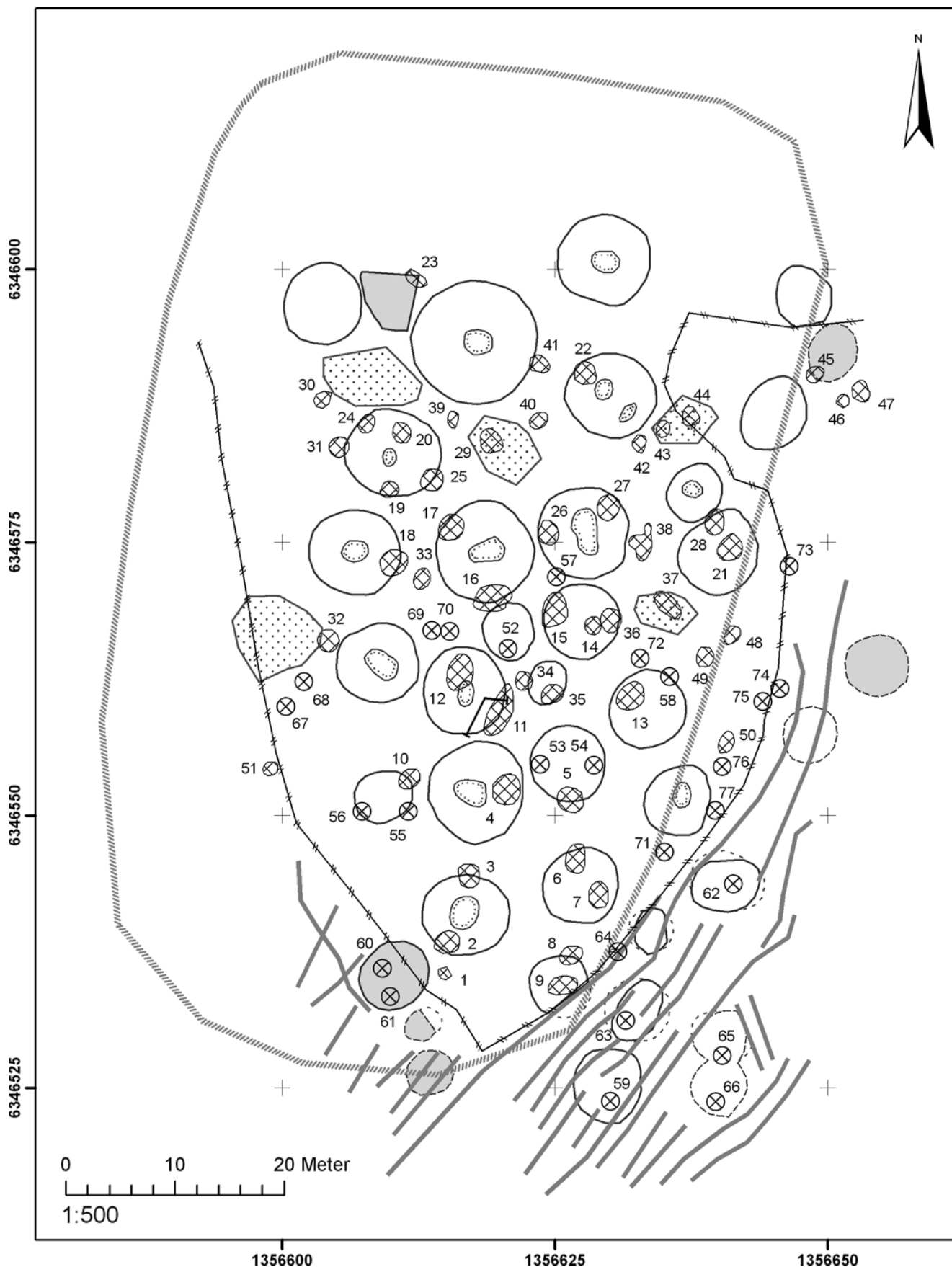
Gravfältet är beläget på en flack moränhöjd och har tidigare beskrivits vara 90 x 55 meter stort i nord-sydlig riktning. Innan stormarna har granskog vuxit på gravfältet. På gravfältet finns ett trettioal gravar – huvudsakligen högar, men också några stensättningar. Antalet gravar och gravformer har ökat markant efter de senaste årens undersökningar i samband med justeringar av gravfältets gränser.

Fältarbeten har utförts i samband med återställningar av stormskador under 2008 och 2009. De har varit av sådan art att större insatser krävts med särskilt avsatta medel sökta hos Riksantikvarieämbetet. I en första fas dokumenterades och återställdes de flesta av rotvältorna. Även andra skador i form av harv- och körspår fanns i ytterkanterna av gravfältet, där det även fanns ytterligare gravar som ej registrerats sedan tidigare. Markägaren hade satt upp ett viltstängsel för att skydda en förnygringsyta med nyplantering av ädellövskog och hade följt fornlämningens gränser enligt det digitala fornlämningsregistret. Olyckligtvis överensstämde inte fornlämningens utbredning med kartan. Fornlämningen ska därför – i förhållande till sin nuvarande position – förflyttas och vidgas åt söder, sydost och öster.

I en andra återkomst till gravfältet undersöktes en skadad hög och ytterligare en rotvälta togs bort. I den tredje fasen utfördes en speciell insats med återställning och dokumentation av gravar som inte varit kända sedan tidigare, dessa redovisas inte här utan i en egen rapport (Ameziane & Kraft manus).

Skador och åtgärder

De skador som dokumenterades var mycket omfattande. Förutom rotvältorna fanns skador orsakade av skogbruket söder, sydost och öster om gravfältet. De bestod uteslutande av kör- och harvskador. Stora mängder ris övertäckte större delen av gravfältet. Återställningsarbetet har skett manuellt med handredskap. En traktor med vagn och gripklo var också behjälplig vid borttagandet av ris och rotvälter. Syftet var att kunna överblicka skador och bedöma lämpliga åtgärder. Den delvis undersökta och dokumenterade graven togs fram i profil ned till oskadad nivå och en profilritning upprät-

FIGUR 74. Villstad 21:1. Gravfält med sjuttiosju rotvältor samt harv- och körskadador. Stensättningar är markerade med grå färg och osäkra anläggningar med prickar.

tades. Endast rotvältor som ansågs kunna grävas relativt fort och enstaka rotvältor som tillfogat större skada undersöktes helt och hållet. Många av rotvältorna hade fallit tillbaka av sig själva. Beslut togs att dessa endast skulle putsas i ytan och att gravarnas form skulle återställas. Efter dokumentations- och återställningsarbetet kapades stubbar ner för att tydligare framhäva gravarnas former; arbetet utfördes av Servantic.

Sammanlagt registrerades sjuttiosju rotvältor på gravfältet. Tjugosju rotvältor togs bort och trettiosju putsades – och alla dessa skador åtgärdades. I tretton fall gjordes inga åtgärder alls. Inga fynd eller anläggningar påträffades.

Rotvälta 1 var 1,6 x 1,3 meter stor och 0,3 meter djup. Rotvältan putsades.

Rotvälta 2 var 2,3 x 1,3 meter stor och 0,4–0,5 meter djup. Rotvältan låg delvis i kantrännan. Den hade endast tillfogat en liten skada. Ett par stenar i kanten av kärnröset hade blottlagts och blivit något förflyttade. Bedömningen gjordes att inte lägga tillbaka stenarna då detta skulle ha tillfogat större skada på graven. Vältan putsades och högen återställdes.

Rotvälta 3 var 3 x 2,5 meter stor och 0,4–0,5 meter djup. I rotvältan syntes stenar från kärnröset och då vältan bedömdes kunna göra mer skada att ta bort, putsades den istället. Jordfyllning återbördades till högen.

Rotvälta 4 var 2,5 x 1,8 meter stor och 0,5 meter djup. Vältan hade dragit upp delar av kärnröset. Efter genomgång av fyllningen lades stenar, sand och torv tillbaka. Vältan var ytlig och togs bort.

Rotvälta 5 var 3 x 1,6 meter stor och 0,2 meter djup. Skadorna var endast ringa. Vältan togs bort.

Rotvälta 6 var 2 x 1,5 meter stor och 0,3–0,4 meter djup. Den berörde kanten och del av kantrännan. Vältan putsades.

Rotvälta 7 var 2,2 x 1,8 meter stor och 0,4 meter djup. Vältan innehöll enstaka stenar. Inget kärnröse kunde observeras. Rotvältan togs bort och graven återställdes.

Rotvälta 8 var 2,5 x 1,5 meter stor och 0,7 meter djup. Vältan hade dragit upp tre synliga stenar som återbördades till graven, varefter vältan togs bort.

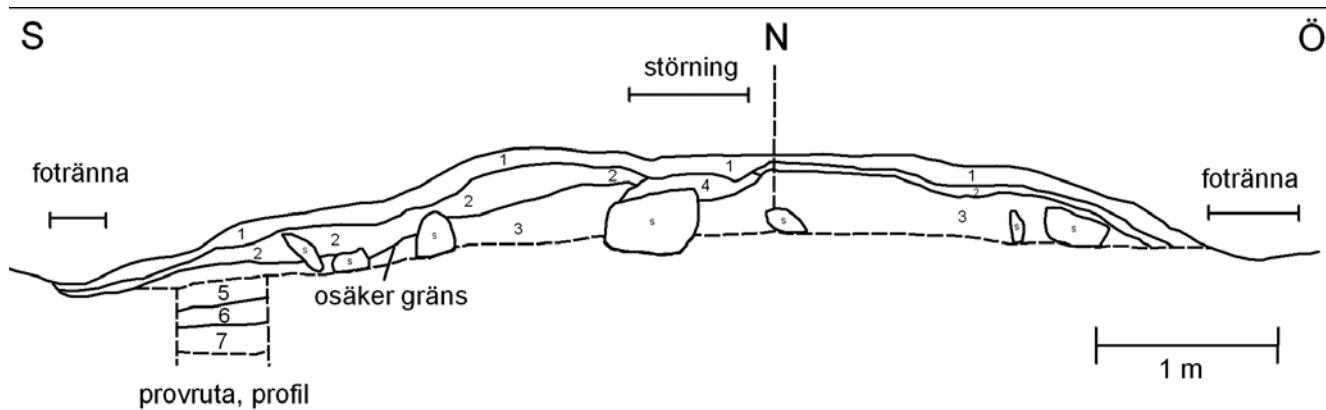
Rotvälta 9 var 3 x 1,7 meter stor och 0,6–0,7 meter djup och låg i gravens centrum. Vältan var kompakt och hade fallit tillbaka. Vältan fick ligga kvar och putsades.

Rotvälta 10 var 1,8 x 1,5 meter stor och 0,4 meter djup. Vältan låg i kanten av grav 7 och hade fallit tillbaka. Skadan putsades endast.

Rotvälta 11 var 5 x 2,5 meter stor och minst 0,8 meter djup. Vältan hade dragit ut en del av fyllningen i kantrännan och delar av kärnröset syntes i skadan. Skadan åtgärdades efter att en arkeologisk dokumentation och undersökning utförts (se FIGUR 75, 76 och 77). Inga fynd påträffades, men kolbitar framkom i ett sandigt påfört lager (lager 3). Kolbitarna tolkades som rester av ett brandlager som har samband med gravens anläggande. Rotvältan togs bort.

FIGUR 75. Efter att rotvälta 11 tagits bort gjordes en vetenskaplig arkeologisk undersökning av gravens uppbyggnad.

FIGUR 76. Gravens stratigrafi i renritad profil. 1. Torvlager. 2. Humuslager. 3. Påförda siltiga sandlager med inslag av grovsand och mindre kolbitar. 4. Störning, mörkbrun humös fyllning vid stenblock, förmodat ras invid välta, stenar nedrasade. 5. Som lager 3, fast något mer homogen brun färg. 6. Rester av äldre grundhorisont, brun melerad med gul silt. 7. Orörd markhorisont. Observera att profilen i det närmaste är gjord med 90 graders vinkel enligt lodrätt streckmarkering i mitten av figuren.

FIGUR 77. Graven, där rotvälta 11 suttit, efter återställning.

FIGUR 78. Rotvälta 14 efter framrensning och avgränsning av skadan ner till kärnrösenivå.

Rotvälta 12 var 2,3 x 2,5 meter stor och minst 0,8 meter djup. Den hade varit helt uppvänd men sedan fallit tillbaka. Vältan lämnades kvar efter putsning. Mindre stenar lades tillbaka.

Rotvälta 13 var 3,5 x 2 meter stor och minst 0,8 meter djup. Vältan låg i kanten av en grav och hade lyft upp en stor del av kärnröset och gravens sida. Vältan fick ligga kvar men genomgrävdes, stenarna lades tillbaka och graven återställdes.

Rotvälta 14 var 2,5 x 1,7 meter stor och 0,8 meter djup. Vältan hade dragit upp ett tiotal större stenar, 0,4–0,6 meter stora, samt ett antal mindre stenar, 0,05–0,25 meter stora. Gravens kärnkonstruktion hade delvis påverkats. Stenen i konstruktionen var glest lagd och hade varvats med jord. Inga fynd påträffades i fyllningen. Under vältan grävdes en djupare skada ned till en nivå på 0,8 meters djup. En 0,4 x 0,5 meter stor yta grävdes ut och stenar ner till orörd nivå rensades fram. Vältan togs bort och stenarna lades tillbaka.

Rotvälta 15 var 3 x 1,5 meter stor och 0,5–0,6 meter djup. Skadorna var ringa. En sten hade dragits upp ur gravkonstruktionen men återbördades till graven. Rotvältan togs bort.

Rotvälta 16 var 3,3 x 2,4 meter stor. Vältan låg i kanten av graven. Den hade varit helt uppvriden men fallit tillbaka. Vältan putsades och fick ligga kvar.

Rotvälta 17 var 3,5 x 2,5 meter stor och omkring 0,4–0,7 meter djup. Vältan hade dragit upp en hel del material från graven, men hade sedan fallit tillbaka. Fyllningen lades tillbaka och vältan putsades.

Rotvälta 18 var 3 x 2 meter stor och 0,4 meter djup och satt i östra kanten av grav 15. Skadan var relativt ytlig. Endast enstaka mindre stenar fanns i vältan. Vältan togs bort.

Rotvälta 19 var 2 x 1,5 meter stor och 0,7 meter djup. Fyra större stenar hade flyttats av vältan, som togs bort. Skadan åtgärdades.

Rotvälta 20 var 2 x 1,7 meter och minst 0,5 meter djup. Vältan låg i den norra delen av grav 16 och endast ett större block och ett fåtal mindre stenar var uppdragna. Rotvältan putsades.

Rotvälta 21 var 3,5 x 3 meter stor. Den hade fallit tillbaka och inga ytterligare åtgärder ansågs nödvändiga.

Rotvälta 22 var 2,3 x 1,7 meter stor och 0,5 meter djup. Den hade fallit tillbaka och fick sitta kvar utan att några åtgärder utfördes.

Rotvälta 23 var 2,5 x 2 meter stor och 0,4 meter djup. Hela trädet satt kvar och låg tvärs över en stensättning. Jordfyllningen återbördades ner i vältans hålrum, men inga ytterligare åtgärder kunde göras.

Rotvälta 24 var 1,4 x 1,2 meter stor och 0,2 meter djup. Rotvältan togs bort.

Rotvälta 25 var 2,5 x 2 meter stor. Skadan var begränsad. Rotvältan togs bort.

Rotvälta 26 var 2 x 1,3 meter stor och 0,2 meter djup. Vältan berörde den nordvästra delen av grav 13. En 0,15 meter stor sten påträffades i fyllningen. Rotvältan togs bort.

Rotvälta 27 var 2,5 x 1,3 meter stor och 0,5 meter djup och

berörde en gravs kantränna. Delar av kärnröset hade blottlagts och några av stenar satt fast i vältan. Skadan åtgärdades och vältan togs bort.

Rotvälta 28 var 1,8 x 1,7 meter stor och 0,3 meter djup. Den låg mellan två gravar. Tre större stenar fanns i vältan. De lades tillbaka och rotvältan togs bort.

Rotvälta 29 var 1,5 x 1,3 meter stor och 0,1–0,3 meter djup. Vältan berörde inga kända gravar men misstanke fanns att en stenrik yta öster om vältan kunde utgöra en tidigare oregistrerad grav, möjligen en mindre stensättning. Skadan åtgärdades och vältan togs bort.

Rotvälta 30 var en uppviden mindre vältan. Vältan togs bort.

Rotvälta 31 var 2 x 2 meter stor och 0,5 meter djup. Vältan putsades endast.

Rotvälta 32 var 2,5 x 2 meter stor och satt endast ytligt i en kantränna. Inga åtgärder utfördes.

Rotvälta 33 var 2,5 x 1,5 meter stor och 0,4 meter djup. Vältan togs bort.

Rotvälta 34 var 2,4 x 1,6 meter stor och 0,5 meter djup och satt i en kantränna. Inga åtgärder utfördes; det hade åstadkommit ännu större skada.

Rotvälta 35 var 3,4 x 2 meter stor och 0,5 meter djup. Vältan var kompakt. Enstaka större stenar syntes under den. Vältan hade fallit tillbaka av sig självt och krävde inga åtgärder.

Rotvälta 36 var 2,5 x 2 meter stor och 0,5 meter djup. Den hade dragit upp material från kantrännan, som lades tillbaka. Vältan putsades.

Rotvälta 37 var 4 x 3 meter stor och 0,7 meter djup. Den var belägen i ett stenrikt område. Fem mindre stenar och en stor klumpsten syntes i vältan. Skadan åtgärdades och vältan putsades.

Rotvälta 38 var 3,5 x 2,5 meter stor, 0,5 meter djup och satt i en kantränna. Rotvältan satt i ett tätt packat stenlager i 2–3 lager, som möjligen utgjorde packningen i en hittills okänd grav. Fyllningen lades tillbaka och vältan putsades.

Rotvälta 39 var 2,7 x 2 meter stor och 0,5 meter djup. Rotvältan lämnades kvar men putsades.

Rotvälta 40 var 3 x 2 meter stor och 0,5 meter djup och låg i anslutning till två blockstenar och ett stenrikt område. Den hade satt sig och därför ansågs inga åtgärder nödvändiga.

Rotvälta 41 var 2,5 x 2 meter stor och låg i en kantränna. Vältan hade satt sig på plats och åtgärdades inte.

Rotvälta 42 var 2 x 1,5 meter stor och 0,4 meter djup. Rotvältan togs bort. En ansamling stenar, eventuellt del av en stensättning, fanns i anslutning till vältan.

Rotvälta 43 var 1,8 x 1,5 meter stor och 0,4 meter djup. Vältan hade fallit tillbaka. Inga ytterligare åtgärder ansågs nödvändiga.

Rotvälta 44 var 1,7 x 1,4 meter stor och 0,3 meter djup. Den var belägen på en möjlig tidigare okänd grav. Rotvältan togs bort.

Rotvälta 45 var 2 x 3 meter stor och 0,5 meter djup. Den togs bort.

Rotvälta 46 var 3 x 4 meter stor och 0,4 meter djup. Graven återställdes och vältan togs bort.

Rotvälta 47 var 1,5 x 1,5 meter stor och 0,25 meter djup. Inte heller här framkom något, graven återställdes och vältan togs bort.

Rotvälta 48 var 3 x 2 meter stor och 0,5 meter djup. Vältan togs bort.

Rotvälta 49 var 2,5 x 2 meter stor och 0,4 meter djup. Vältan berörde ingen grav. Den genomsöktes utan resultat, materialet återbördades och vältan togs bort.

Rotvälta 50 var 1,5 x 1 meter stor och 0,5 meter djup. Vältan togs bort efter att fyllningen genomsökts.

Rotvälta 51 var 1,5 x 1 meter stor och 0,5 meter djup. Den berörde inte någon grav, men togs ändå bort efter genomgrävning.

Rotvälta 52 var 2 x 1,5 meter stor och 0,5 meter djup och satt i kanten på en grav. Vältan lämnades kvar och putsades endast.

Rotvälta 53 var 3,5 x 2 meter stor och flack. Den hade fallit tillbaka och lämnades därför kvar efter putsning.

Rotvälta 54 var 3,5 x 2 meter stor med enstaka synliga stenar och berörde kantrännan till en grav. Vältan putsades och lämnades kvar.

Rotvälta 55 var 2 x 1 meter stor. Vältan hade fallit tillbaka och putsades därför endast.

Rotvälta 56 var 1,5 x 1 meter stor. Vältan hade endast orsakat en mindre skada. Den putsades och lämnades kvar.

Rotvälta 57 var 1,5 x 1,5 meter stor och var belägen i en kantränna. Vältan putsades.

Rotvälta 58 var 2 x 1 meter stor, 0,2–0,3 meter djup och satt i kantkedjan till en grav. Vältan fick ligga kvar och putsades.

Rotvälta 59 var 3 x 2 meter stor, 0,5 meter djup och satt i kanten på en grav. Vältan hade fallit tillbaka och putsades endast.

Rotvälta 60 var 3 x 2,5 meter stor, 0,5 meter djup och med synliga stenar. Vältan hade suttit i en stensättning, men släpats med när viltstängslet intill fornlämningen etablerades. Vältans fyllning återbördades till graven och vältan drogs undan.

Rotvälta 61 var 2,5 x 1,5 meter stor, mycket flack och med ett antal synliga stenar. Materialet återbördades, vältan putsades och lämnades kvar.

Rotvälta 62 var 3 x 2,5 meter stor och minst 0,8 meter djup. Ett par större stenar, 0,25–0,5 meter stora, syntes i vältan som putsades.

Rotvälta 63 var 2,5 x 2 meter stor. Den hade fallit tillbaka. Rotvältan putsades.

Rotvälta 64 var 2 x 1,5 meter stor men djupet kunde inte bedömas. Vältan satt i en grav som hamnat på båda sidor om viltstängslet. Rotvältan putsades och fyllningen lades tillbaka i graven, som även var skadad av harvfårar från skogsbruket. Dessa åtgärdades dock inte.

Rotvälta 65 var 3 x 2,5 meter stor, minst 0,5 meter djup med synliga stenar. Vältan hade fallit tillbaka, putsades därför och lämnades kvar.

Rotvälta 66 var 2 x 2 meter stor. Vältan hade fallit tillbaka och putsades därför endast.

Rotvälta 67 var 2 x 2 meter stor. Den putsades och lämnades kvar.

Rotvälta 68 var 2 x 1 meter stor. Den hade fallit tillbaka och lämnades därför kvar efter att ha putsats minimalt.

Rotvälta 69 var 2 x 1,5 meter stor och hade fallit tillbaka. Vältan fick ligga kvar. Inga ytterligare åtgärder utfördes.

Rotvälta 70 var 2 x 1 meter stor. Vältan hade fallit tillbaka, putsades därför och fick sitta kvar.

Rotvälta 71 var 2 x 2 meter stor och hade fallit tillbaka. Den putsades något.

Rotvälta 72 var 2 x 1,5 meter stor och hade fallit tillbaka. Vältan fick sitta kvar och putsades i mindre grad.

Rotvälta 73 var 2 x 2 meter stor och hade fallit tillbaka. Vältan fick sitta kvar. Inga åtgärder ansågs nödvändiga.

Rotvälta 74 var 2,5 x 2 meter stor. Rotvältan fick ligga kvar men putsades något.

Rotvälta 75 var 2 x 1,5 meter stor. Den hade fallit tillbaka på plats. Inga åtgärder ansågs nödvändiga.

Rotvälta 76 var 2 x 2 meter stor. Vältan hade fallit tillbaka och fick därför sitta kvar. Inga åtgärder utfördes.

Rotvälta 77 var 2 x 1 meter stor. Rotvältan hade fallit tillbaka, putsades därför och lämnades kvar.

Övrigt

Gravfältet utgör ett pedagogiskt exempel på hur avgränsningar av fornlämningar på den ekonomiska kartan kan få oönskade konsekvenser. Markägaren hade föregått med gott exempel och tagit hänsyn till fornlämningens begränsning som den var registrerad efter inventeringarna. Exemplet belyser det problem vi har med generella avvikelser eller felmarginaler vad gäller koordinatangivelser som ursprungligen skett analogt av inventeraren. Vad gäller Villstad 21:1 var avvikelsen omkring 20–25 meter, dessutom var gravfältet inte korrekt avgränsat, utan fler gravar påträffades söder och öster om det redan kända gravbeståndet på fornlämningen.

ÅS 22:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Hög	Draftinge 2:9	165	5

Beskrivning

Fornlämningen, som benämns *Svalehög* lokalt, ligger på gränsen mellan skogs- och hagmark. Gravhögen är 19 meter i diameter och 1,7 meter hög. Fornlämningen ger dock intrycket att vara högre då man har utnyttjat en brytpunkt i terrängen vid en sluttning för att anlägga graven. Graven har sedan tidigare mindre skador i form av gropar, där enstaka stenar noterats, 0,2–0,3 meter stora. Vid inventeringen 1983 noterades tre äldre rotvältor längst upp på högen. Viss äldre skada hade även skett i den nordöstra kanten av graven där täktverksamhet tagit material från högen. Även ett antal klumpstenar noterades invid högen under inventeringen, dessa var 0,5–1,5 meter stora.

Skador och åtgärder

I graven satt sju rotvältor; fyra av dem togs bort medan tre putsades. I arbetet användes fyrhjuling med vinsch, motorsåg och handredskap.

Rotvälta 1 var 2,5 x 1,6 meter stor och 0,1 meter djup och utgjorde endast en yttlig skada. Skadan åtgärdades och vältan togs bort.

Rotvälta 2 var 3 x 2,5 meter stor och 0,5 meter djup. För att bäst reparera skadan drogs vältan tillbaka. Fyllningen undersöktes och rotvältan putsades.

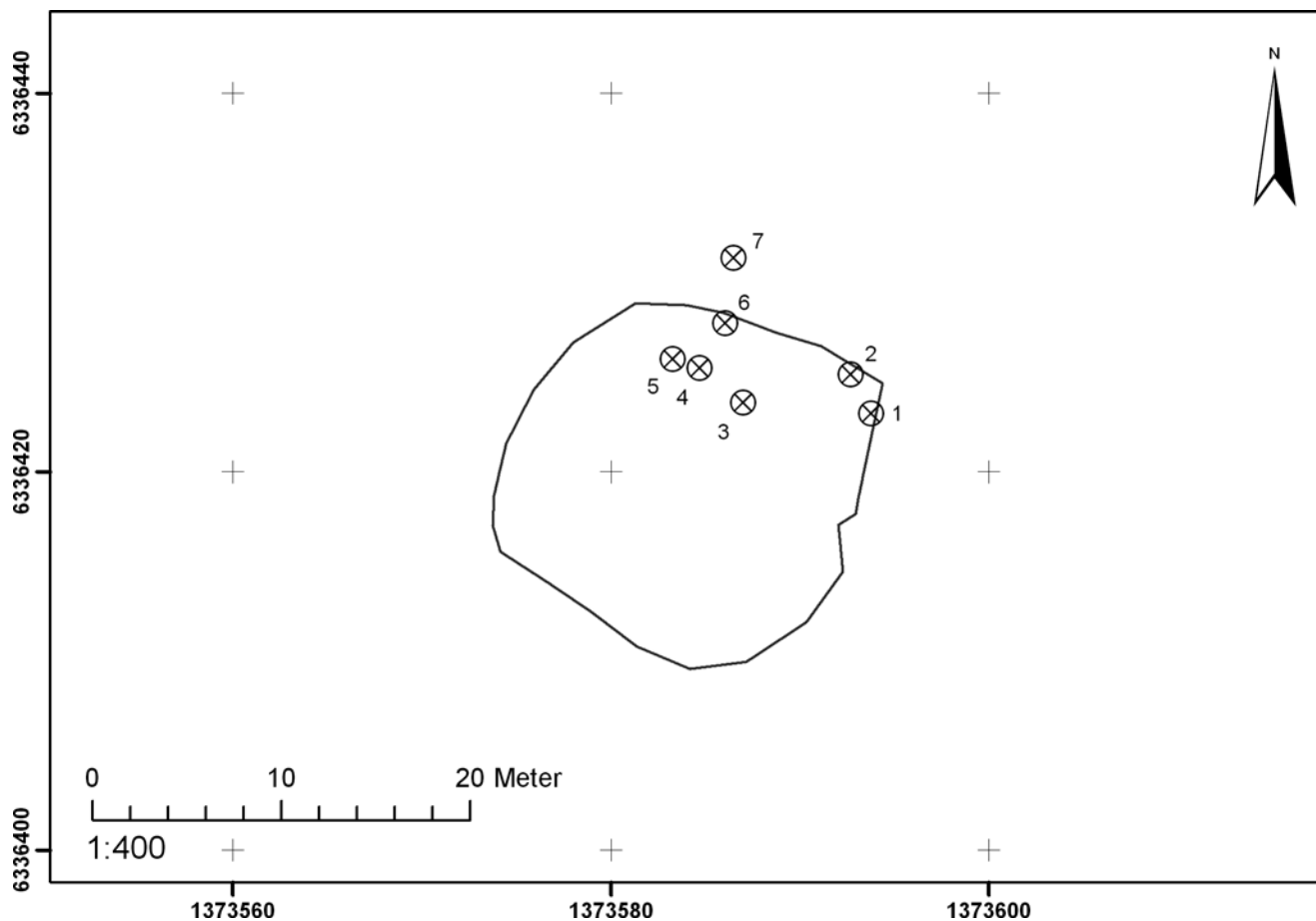
Rotvälta 3 var 2 x 1,5 meter stor och 0,2 meter djup. Skadan åtgärdades och vältan togs bort.

Rotvälta 4 var 1,8 x 1,5 meter stor och 0,2 meter djup. Skadan åtgärdades och vältan avlägsnades.

Rotvälta 5 var 2 x 1,5 meter stor och 0,35 meter djup. Vältan innehöll enstaka gravar, som återplacerades i graven. Skadan åtgärdades och vältan togs bort.

Rotvälta 6 var 1 x 0,8 meter stor och 0,2 meter djup. Skadan på graven var yttlig. Vältan putsades och lades tillbaka för att förmultna.

Rotvälta 7 var 2,5 x 2 meter stor och 0,25 meter djup. Vältan drogs tillbaka på plats för att undvika att ett större hålrum skapades. Skadan åtgärdades och vältan putsades.

FIGUR 79. Den stora gravhögen Ås 22:1 med rotvältor markerade.

Övrigt

I graven finns en historik av upprepade störningar: äldre rotvältor, sandtäkt m.m. Med inmätningar (i detta fall DGPS) kan vi i framtiden se var störningarna har varit. Det kan vara av betydelse vid en arkeologisk utgrävning, då recenta och äldre skador kan skiljas åt.

FIGUR 80. Rotvältor 2, en jättevältor innan återställning. Den bästa lösningen var att dra tillbaka vältan i den enorma grop den skapat. Med tiden kommer skadan att självlåka.

ÅS 39:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Hög	Ås 6:1	160	5

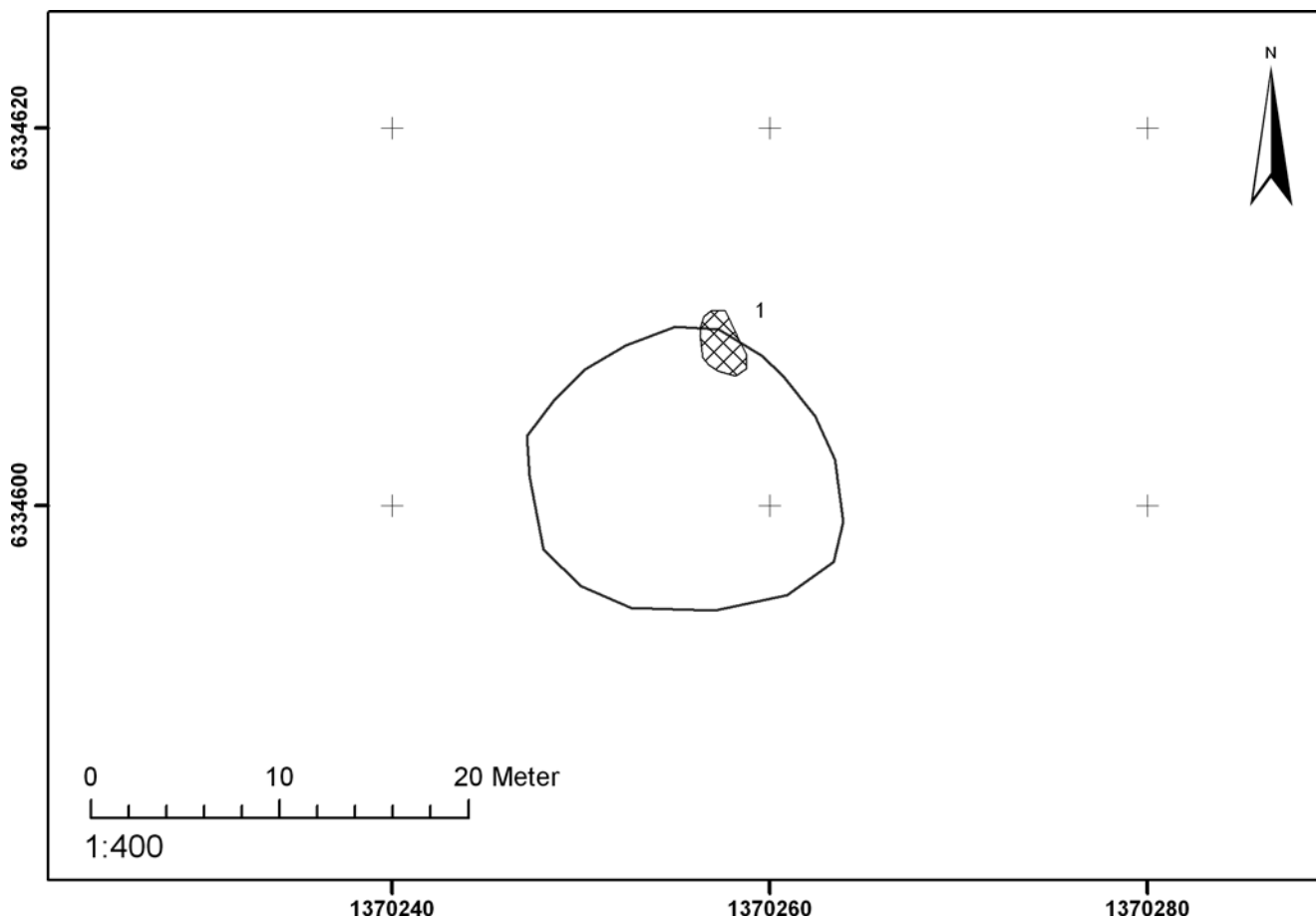
Beskrivning

Fornlämningen ligger på en sandig moränavsats och utgörs av en hög som är 16 meter i diameter och 1,8 meter hög. Ytan är ojämn och delvis gropig. I anläggningens södra kant finns en grop som är 3 x 2 meter stor och ned till 1 meter djup.

Skador och åtgärder

Rotvältan, som satt i högens norra kant, var ca 3,5 x 2,5 meter stor och rakt under vältan var skadans djup 1 meter. I anslutning till rotvältan påträffades tre stora blockstenar som var 0,5–0,9 meter stora; en av dem har flyttas av vältan. Mindre stenar har legat inki-lade mellan de större stenarna eller under dem. I rotvältan satt ett antal 0,2–0,5 meter stora stenar.

Under torvlagret fanns ett homogent gult sandlager. En del torv och gräs hade dragits ned i sandlagret av vältan. Detta rensades bort före återställning. Rötterna kapades, men vältan fick ligga kvar då den var alltför stor att ta bort manuellt. Stenarna från fyllningen lades tillbaka i gropen runtom rotvältan.

FIGUR 81. Ås 39:1. Rotvälta i gravhög.

ÅS 62:1

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Hög	Draftinge 4:17	115	5

Beskrivning

Fornlämningen är belägen på krönet av en låg moränhöjd, alldeles invid en åker. Graven är 7 meter i diameter och 0,7 meter hög. Ytan är ojämn och den nordöstra delen av anläggningen har tidigare delvis skadats av odling. I skadan har stenar i storleken 0,1–0,2 meter i diameter noterats. Påfört i den norra delen av högen finns också ett parti med odlingssten; dessa är ca 0,3–0,5 meter i diameter. Gravens form och storlek är något oklar på grund av den tidigare skadebildningen, som är särskilt påtagliga i den norra och östra delen. Norr och väster om högen finns dessutom spår av markberedning.

Skador och åtgärder

Två rotvältor fanns i högen, en i norra och en i södra delen.

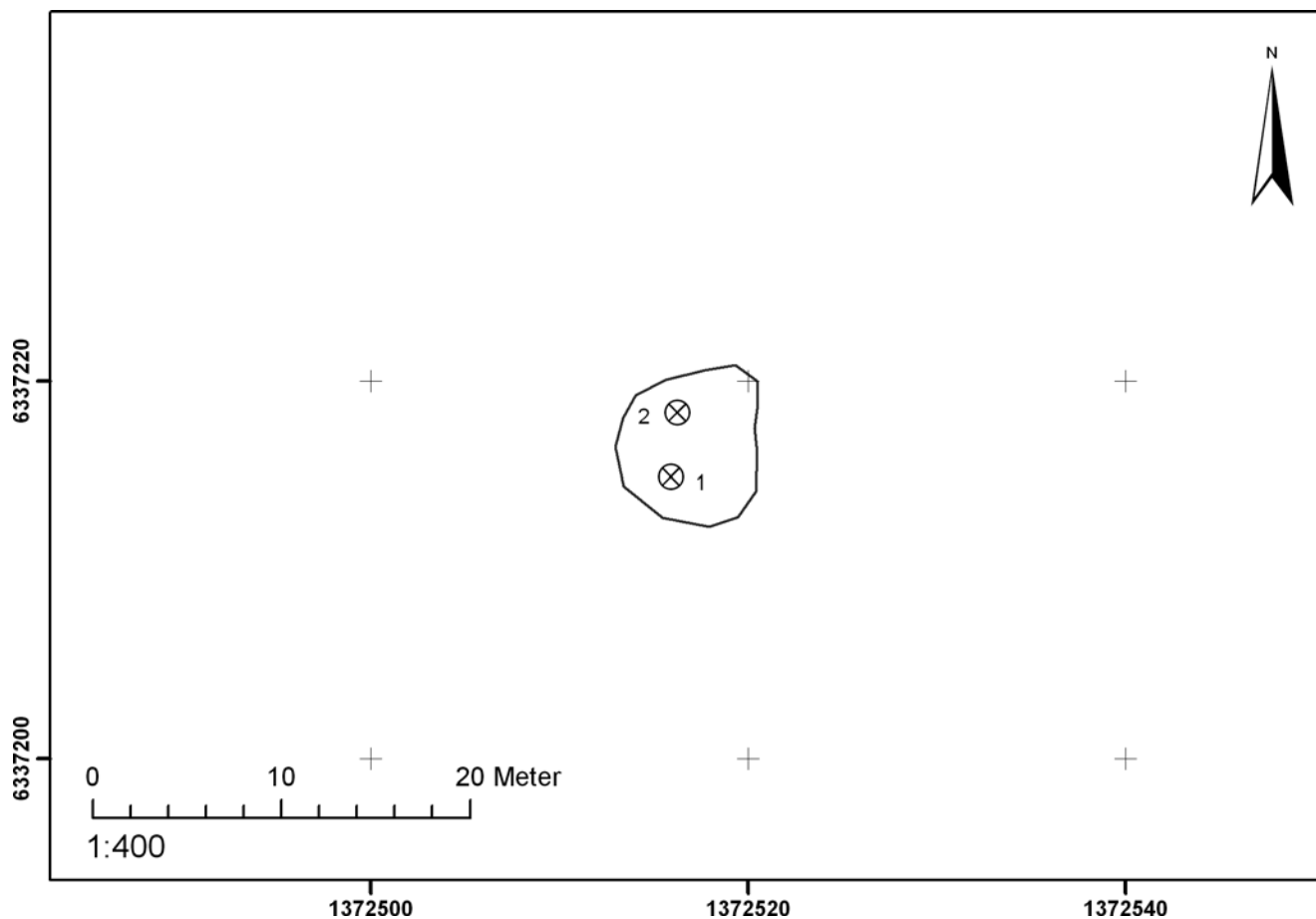
Rotvälta 1 var 1,5 x 2 meter stor och 0,3–0,6 meter djup. Då vältan avtorvats och skadan rensats fram visade sig den faktiska påverkan på anläggningen vara 1 x 1 meter. Under den decimetertjocka torven vidtog flammig, humös sand utan tydliga lagerföljder. Under och i vältan syntes kolfragment och knappt tjugo skörbrända stenar, 0,1–0,5 meter stora. En keramikbit framkom också här.

De flesta av rötterna var stora och har legat ytligt. Rotvältan togs bort, men de stora, ytliga rötter som satt kvar i östra delen av hålrummet kapades av. Skadan undersöktes inte närmare. Risker var nämligen stor att onödiga skador då skulle tillfogas graven.

Rotvälta 2 bedömdes först vara ca 3 x 2 meter, men den faktiska skadan var bara hälften så stor. Djupet var 0,3–0,5 meter. Vid den tidigare skadan i högens norra kant framkom nedgrävt järnskrot. Denna del grävdes snabbt igenom och lämnades. Därefter kapades större rötter, vältan genomgrävdes och togs bort. Under den låg fyra större stenar, 0,4–0,5 meter i diameter, som fick ligga kvar. I och under vältan fanns ca tjugofem stenar, ca 0,07–0,25 meter stora; drygt hälften var skörbrända. De lades tillbaka vid återställningen.

Lagerföljden var något tydligare än i rotvälta 1. Under torven syntes ett knappt decimetertjockt lager flammig humös sand, följt av gul sand med enstaka kolstänk. Inga fynd eller spår av övriga anläggningar noterades.

Rotvältorna avlägsnades manuellt. Ett till två lager sten syntes i båda vältorna.

FIGUR 82. Ås 62:1. Hög med två rotvältor.

Fynd

Ett litet keramikfragment påträffades i rotvälta 1, i den del av skadan som vette in mot gravens centrum (se BILAGA 1).

FIGUR 83. Rotvälta 2 före återställning från väster.

FIGUR 84. Rotvälta 2 efter återställning från öster.

ÅS 66:1, 66:2 och 66:4

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Högar	Sunnaryd 1:5	150–155	6

Beskrivning

Gravhögarna ligger på en moränhöjd och en norrsluttning på en halvö i sjön Bolmen. Växtligheten består av barrskog med inslag av björk. Högarna är 5–7 meter i diameter och 0,5–0,75 meter höga. Högarna 66:2 och 66:4 omges av kantrännor som är 0,4–0,5 meter breda och 0,15–0,2 meter djupa. Läget med sjöutsikt är spektakulärt.

Ås 66:3, som inte åtgärdades, blev senare föremål för reparation av trycksador orsakade av skogsmaskiner vid efterarbetet efter stormen Per. Återställningen redovisas i en egen rapport (Ameziane & Kraft manus). Gravhögarna undersöktes och återställdes även efter stormen Gudrun; då påträffades brända ben, sot och kol i Ås 66:1 (Häggström & Lindblad manus). Ytterligare en gravhög, som inte varit känd sedan tidigare, låg strax norr om de redan kända gravarna, på norrsluttningen av moränhöjden.

Skador och åtgärder

Stormskadorna utgjordes av tre rotvältor samt en mindre andel grenar och ris som förekom ställvis på gravarna; en del av detta avlägsnades. Återställningen utfördes med hjälp av fyrhjuling med vinsch samt motorsåg och handredskap. Inga fynd eller okända anläggningar framkom vid undersökningen.

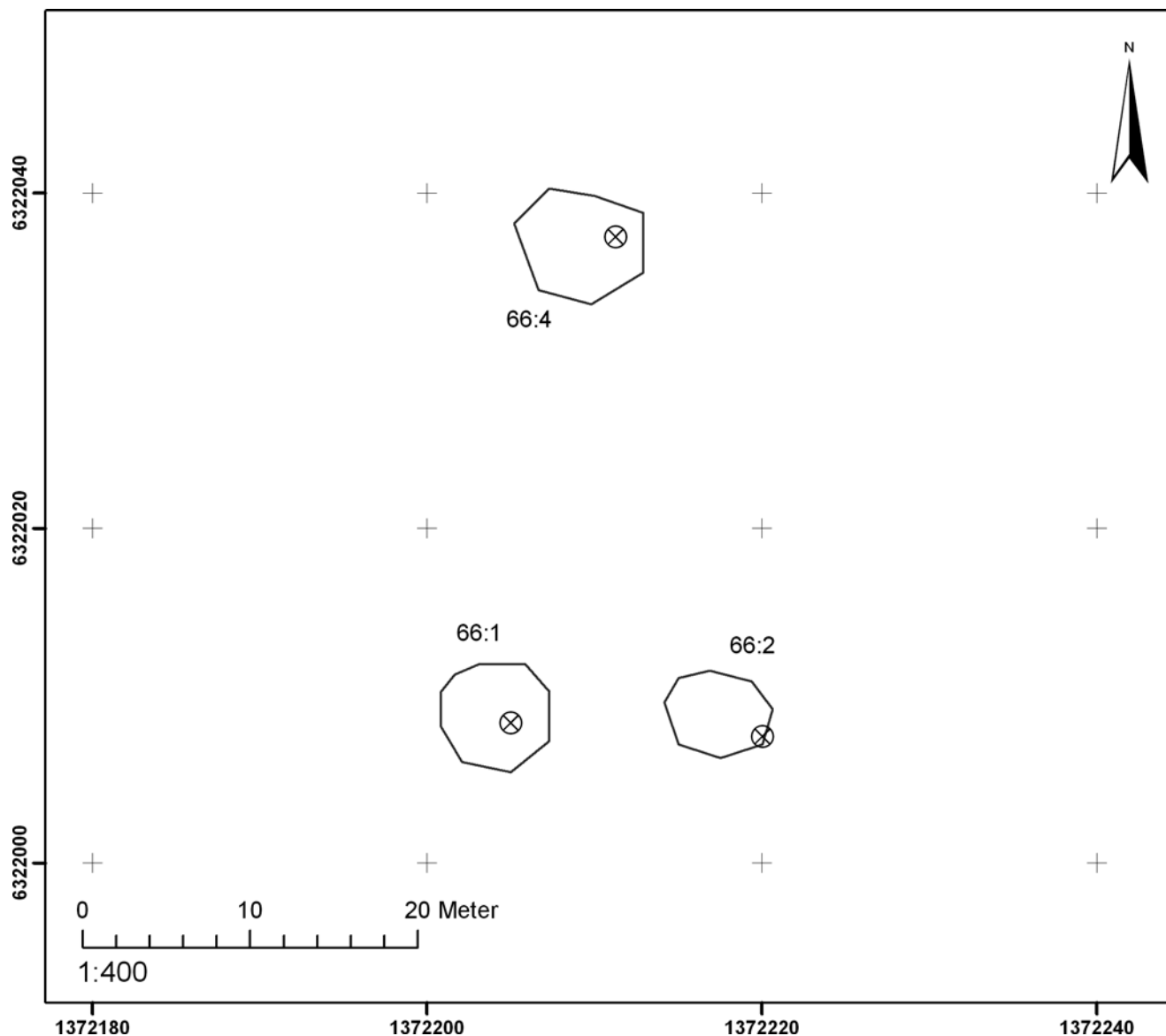
Rotvälta 1 i Ås 66:1 var 1,5 x 1 meter stor och 0,1 meter djup. Vältan hade endast tillfogat en ytlig skada. Rotvältan undersöktes, skadan åtgärdades och vältan putsades.

Rotvälta 2 i Ås 66:2 satt i kanten av högen. Den var 2 x 2 meter stor och 0,2 meter djup. Vältan berörde ingen inre gravkonstruktion. Skadan åtgärdades och vältan putsades.

Rotvälta 3 i Ås 66:4 var 2 x 1,5 meter stor och 0,1 meter djup. Vältan hade dragit upp 0,2–0,4 meter stora stenar från gravens kärnröse. Stenarna återbördades och rotvältan togs bort.

Övrigt

Vid inmätningen av gravar och rotvältor noterades en diskrepans mellan inprickningen på den ekonomiska kartan och den nya inmätningen. Högarna ska, i förhållande till den äldre inprickningen, justeras omkring 15–20 meter mot västsydväst.

FIGUR 85. Ås 66:1, 2 och 4. Tre gravhögar med tre rotvältor. Gravarna ligger på en halvö med fin utsikt över Bolmen.

FIGUR 86. Rotvältan i grav 66:1 under bearbetning. I samma gravhögd påträffades en bengömma vid återställning efter stormen Gudrun. Om alla växande träd på gravarna kapats hade man kunnat undvika att återkomma till samma objekt. Det måste dock ske i dialog med berörda markägare så att inte ekonomiska värden blir en knäckfråga.

ÖRERYD 29:1

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Gravfält	Mårtenstorp 1:4	180	5

Beskrivning

Gravfältet ligger på en svag moränrygg och är bevuxet med gles tallskog samt enstaka björkar och enar. Det är 60 x 40 meter stort och har förmodligen omfattat ca tio domarringar. En mindre körväg skär genom gravfältets västra del och är belägen ca 0,5 meter under marknivå. Merparten av anläggningarna är belägna öster om vägen. På västra sidan av vägen finns ett tiotal stenar, som också ingått i gravkonstruktioner. Eftersom gravarna delvis var svåra att se mättes anläggningarna inte in som polygoner, utan stenarna mättes in som punkter.

Fyra av domarringarna är 3,5–8 meter i diameter och består av mellan fem och nio stenar. Stenarna är 0,3 meter höga, 0,3–0,7 meter breda och 0,2–0,3 meter tjocka. En av domarringarna, vars västra hälft är helt borttagen, torde – enligt Fornminnesregistret – i oskadat skick ha varit ca 12 meter i diameter och bestått av sexton stenar, men numera återstår endast sju av dessa.

Skador och åtgärder

Vid besiktningen noterades sex rotvältor inom gravfältet; fem av dessa togs bort efter att fyllningen grävts igenom och en av dem (nr 4) putsades. Fyrhjulig motorcykel och vinsch användes för att lyfta bort rotvältorna. Inga fynd eller andra konstruktioner framkom. På den västra sidan om körvägen fanns inga rotvältor, men däremot en hel del ris. Mängden ris var däremot mindre på östra sidan vägen.

Rotvälta 1 var 2 x 1,5 meter stor och 0,6 meter djup. Under vältan upptäcktes en flat sten vars synliga mått var 0,6 x 0,45 x 0,15 meter. Stenen låg i den bruna sanden omedelbart under torven.

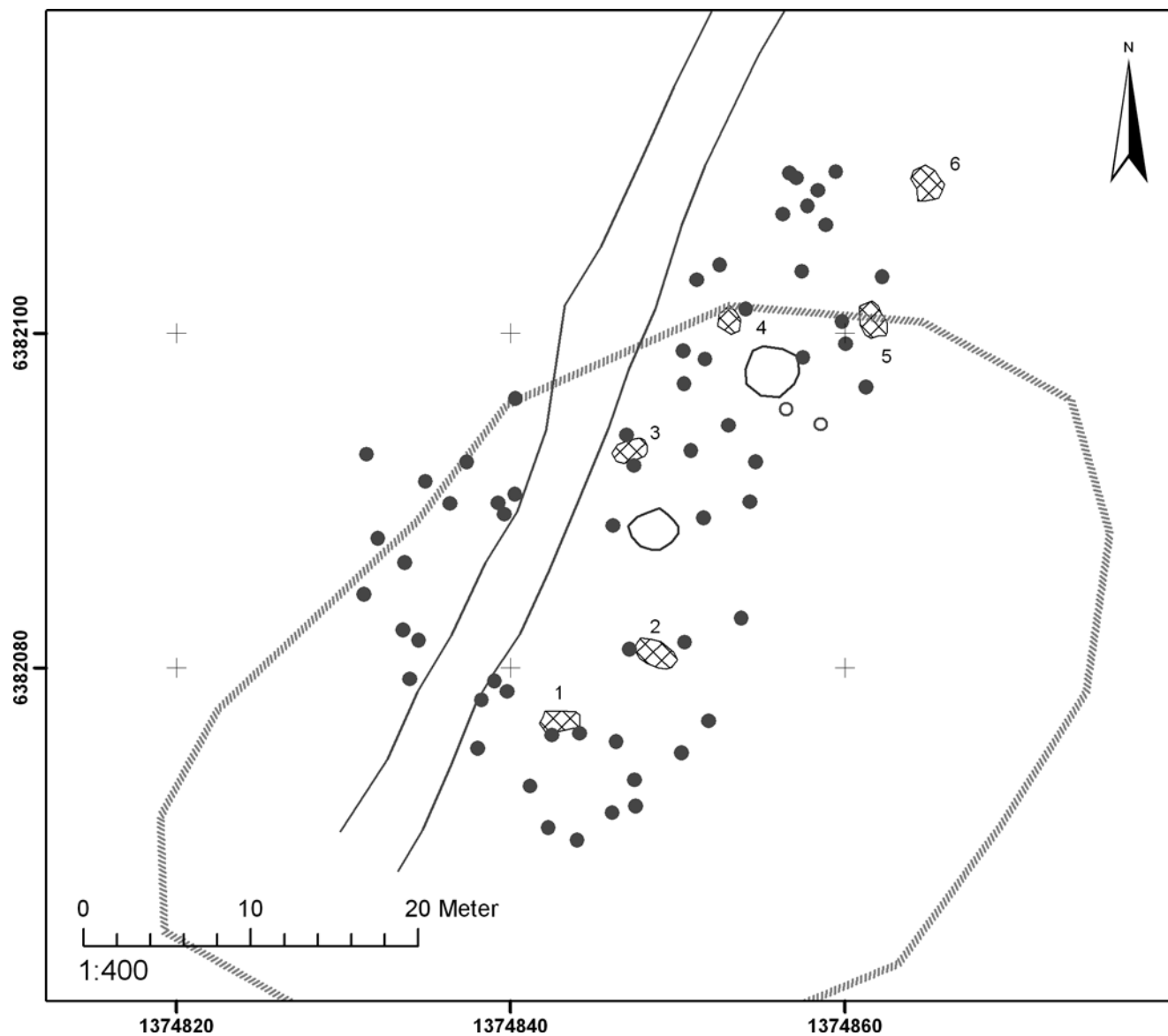
Rotvälta 2 var 2 x 1,5 meter stor och 0,5 meter djup. Nordost om vältan stod en rest sten och väster om låg en kullfallen rest sten.

Rotvälta 3 var 2 x 1,2 meter stor och 0,1–0,4 meter djup. Trädet har vuxit mellan två resta stenar, där den norra var kullfallen.

Rotvälta 4 var mycket flack, därför togs beslut om att den skulle putsas något och sedan få ligga kvar. Ett borttagande av rotvältan bedömdes vara onödigt.

Rotvälta 5 var 2 x 1,5 meter stor och 0,4 meter djup.

Rotvälta 6 var 2 x 1,5 meter stor och 0,4 meter djup.

FIGUR 87. Öretyd 29:1. Gravfält med sex rotvältor. Vägens kanter är markerade i kartan.

FIGUR 88. En del av gravfältet var redan betad och röjd.

KÄVSJÖ 26:1

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Gravfält	Hädinge 2:15, 1:13	175	5

Beskrivning

Gravfältet är 135 x 110 meter stort med 102 anläggningar, varav 82 högar och 20 stensättningar. Gravhögarna är 3,5–9 meter i diameter och 0,4–1,5 meter höga. Stensättningarna är 3–8 meter i diameter och 0,3–0,6 meter höga. Merparten av monumenten kringgärdas av en kantränna. Mindre gropar finns i ungefär en tredjedel av gravarna. Gravfältet har tidigare varit fornvårdsobjekt.

Skador och åtgärder

Fem av rotvältorna fanns på ytorna mellan gravmonumenten, endast en rotvälta satt i kanten av en anläggning.

Rotvälta 1 var 3,2 x 2,5 meter i diameter och 0,8 meter djup. I den satt tre större stenar, 0,5–0,6 meter i diameter, samt flera mindre. Under det översta torvlagret syntes brungrå, kompakt, mineraliserad humus med flera mindre runda stenar, 0,1–0,3 meter i diameter. Stenarnas form och placering indikerar att de är ditlagda. Rotvältnen satt eventuellt i en grav. Under humuslagret fanns ett lager rödbrun, grusig sand som övergick i gult. Under vältnen, i övergången till den gula sanden, fanns flera större block. Rotvältnen avlägsnades manuellt.

Flera mindre rotvältor fanns också på gravfältet, men de lämnades utan åtgärd. Ytterligare fem rotvältor (2–6) genomgrävdes, men lämnades kvar eftersom det vid tillfället inte fanns tillgång till maskin.

Rotvälta 2 var 2 x 1 meter och 0,3 meter djup.

Rotvälta 3 var 2,5 x 1,5 meter och 0,5 meter djup.

Rotvälta 4 var 2 x 1,5 meter och 0,5 meter djup.

Rotvälta 5 var 1,5 x 1 meter i ytstorlek och 0,8 meter djup.

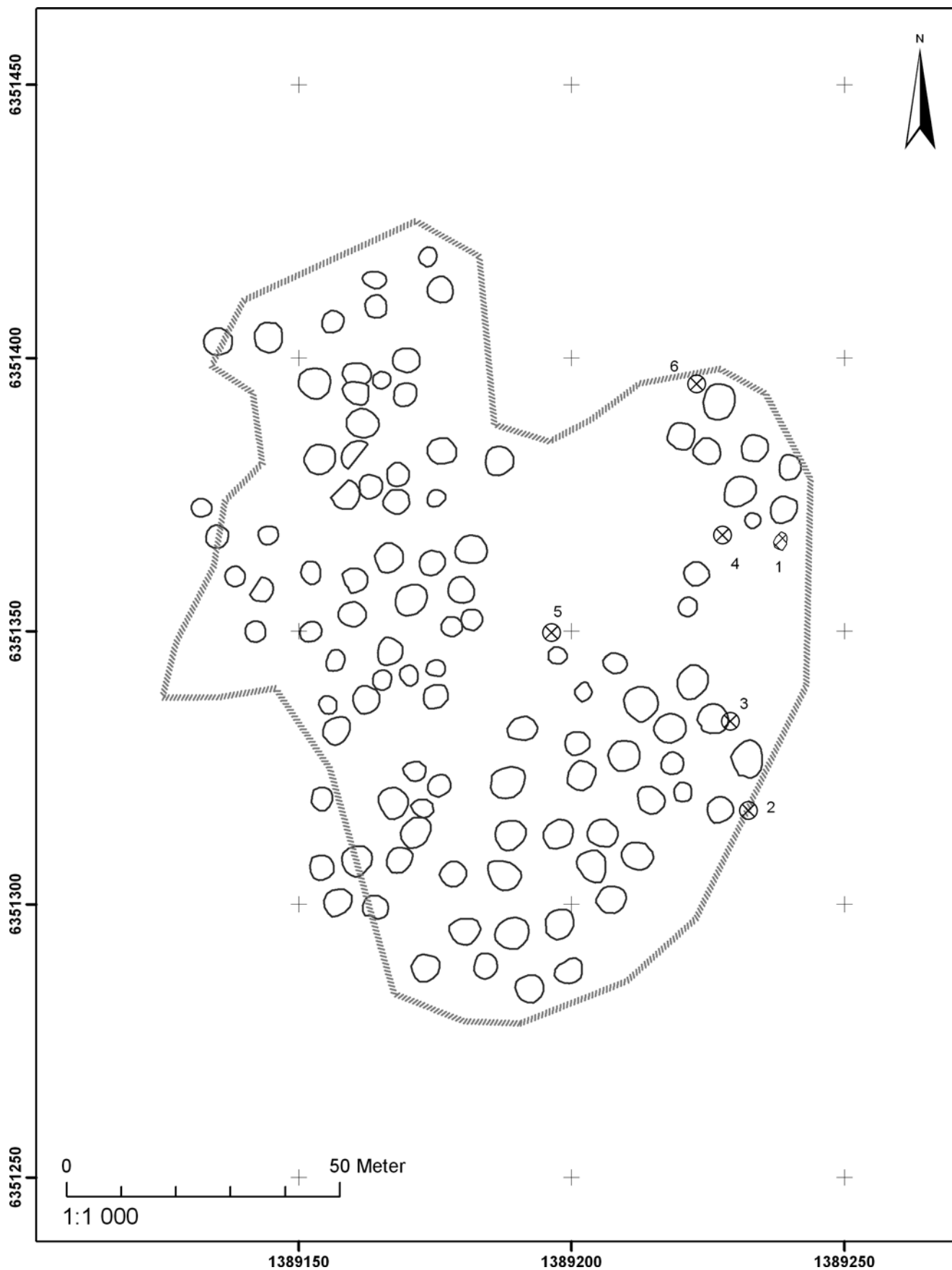
Rotvälta 6 var 1,5 x 1 meter och 0,4 meter djup.

FIGUR 89. Stenar under rotvälta 1. Kan det röra sig om ytterligare en – tidigare okänd – grav?

Övrigt

Fornlämningen är belägen inom två fastigheter; den ena betad och röjd – den andra täckt med sly, ris och stockar. Hela gravfältet bör röjas eftersom det utgör en helhet. En av markägarna är intresserad av att åter låta gravfältet bli fornvårdsobjekt.

FIGUR 90. Kävsjö 26:1. En översiktlig gravfältskarta upprättades över området. Mittpunkter mättes in på de tydliga gravarna. Mycket osäkra gravar och odlingsrösen mättes inte in. Gravarnas utbredning digitaliserades in från den skiss som fanns i fornlämningsregistrets inventeringsdagbok.

ANGERDSHESTRA 9:1

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Gravfält	Munkabo 1:20	230	7

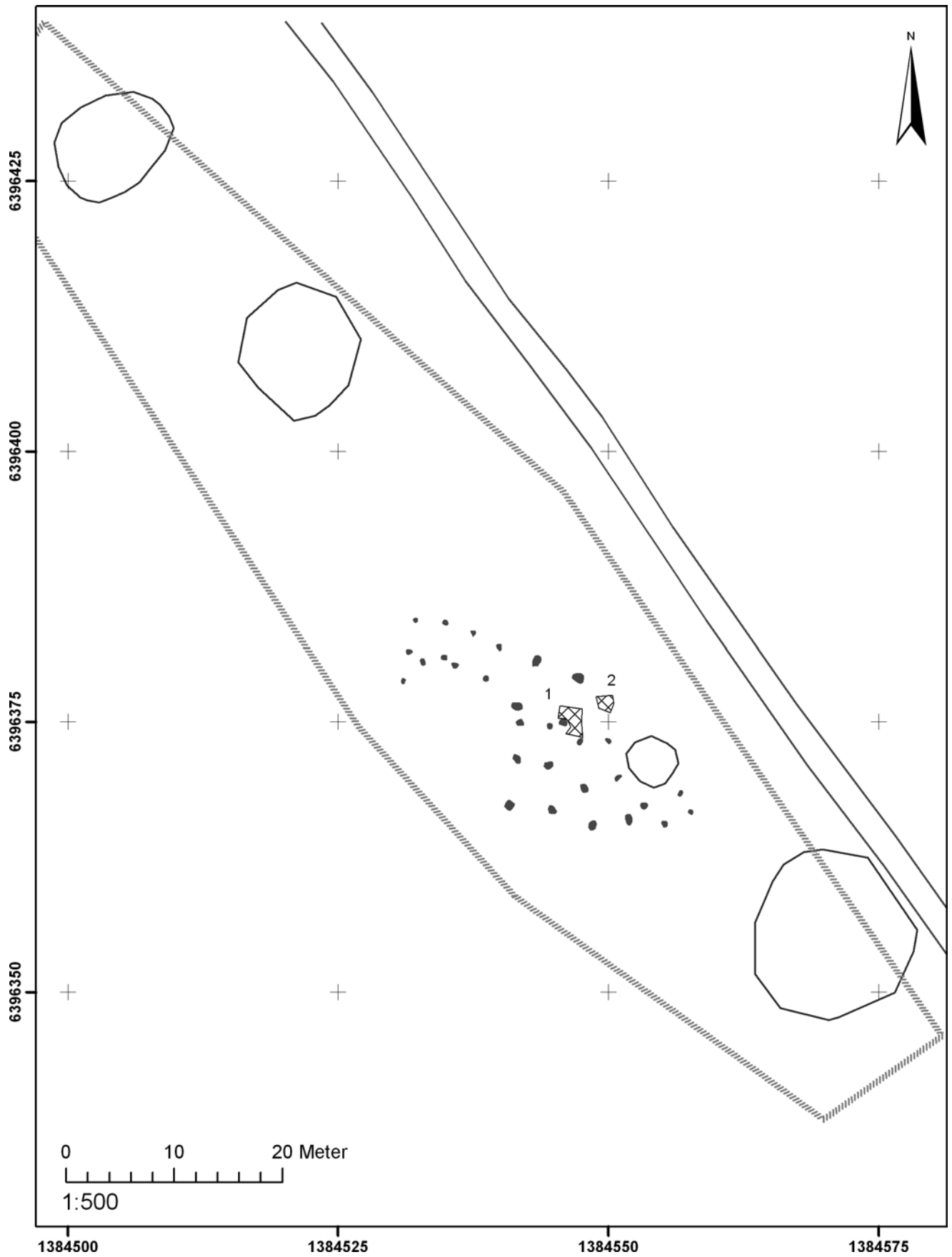
Beskrivning

Enligt revideringsinventeringen består gravfältet av tre rösen, fem kvadratiska stenkretsar och minst sex klumpformiga stenar. När nu gravfältet åter besöktes kunde de tre rösena återfinnas även om den nordvästra av dem är mycket otydlig. Dessutom hittades ytterligare en mindre stensättning som inte tidigare registrerats. Den är rund och har en diameter på ca 4,5 meter och är upp till 0,25 meter hög. Den är helt övermossad men stenarna som ingår förefaller vara upp till ca 0,2–0,3 meter stora. Stensättningen är belägen ca 13 meter nordväst om det södra röset. Trettio klumpformiga stenar som ingår i stenkretsar eller är ensamliggande påträffades vid karteringen av gravfältet.

Skador och åtgärder

I området med stenkretsar finns tre vältor, ett större och ett mindre träd som tillsammans orsakat rotvälta 1 och ett träd som orsakat rotvälta 2. De två snedställda träden som beskrivs i skadebeskrivningen utgör sannolikt rotvälta 1. Samtliga tre träd var vid återställningstillfället avverkade och endast stubbar återstod. Stubbarna hade fallit tillbaka och därför kapades endast de rötter som stack upp ovan mark, riktade in i stenkretsen. Inga inre konstruktionsdetaljer kunde ses.

Större delen av två högar med ris belägna några få meter nordöst om vältorna plockades bort från området. Troligtvis var det resterna efter de tre träd som vält och senare avverkats. I samband med arbetet kapades mindre träd och sly som växte i det mellersta och det sydöstliga röset och de rensades även från ris.

FIGUR 91. Gravfältet Angerdshestra 9:loch de två rotvältorna.

ANGERDSHESTRA 21:3

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Stensättning	Gagnaryd 1:4	258	7

Beskrivning

De tidigare registrerade gravarna i området har utgjorts av en skeppsättning och två stensättningar. Enligt skadeinventeringen berörde en rotvälta den oregelbundna stensättningen 21:3. Troligtvis har en förväxling skett och rotvälтан var istället belägen i en grav som inte tidigare registrerats.

Skador och åtgärder

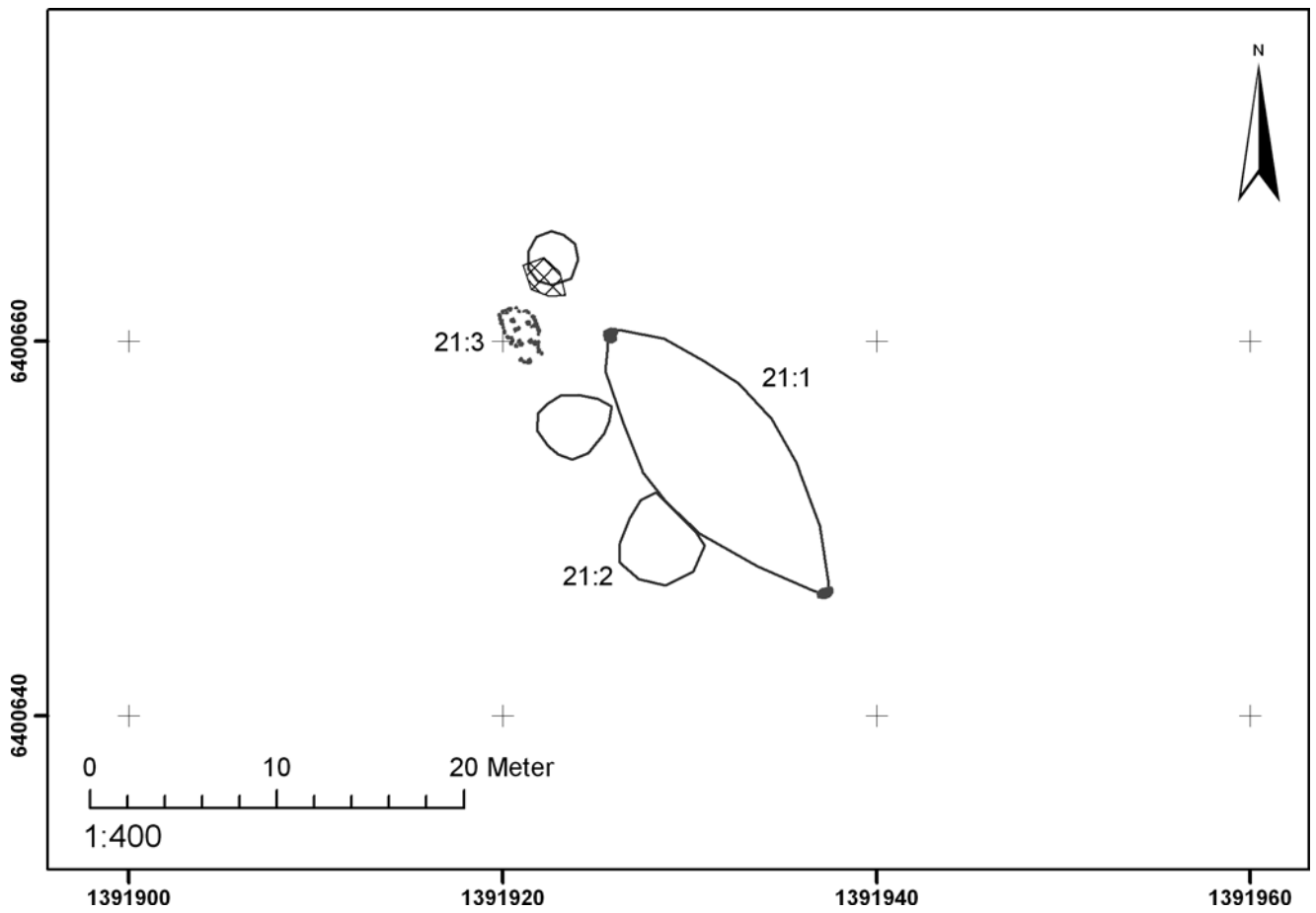
Efter det att stubben togs bort kunde rundade flata stenar med en diameter kring 0,4–0,6 meter ses, som troligtvis utgör en del av en kantkedja. Innanför (norr om) denna finns en packning med mindre stenar, diameter ca 0,2 meter, i vad som kunde ses ett lager. Bland de mindre stenarna fanns dock en större flat, rektangulär sten, ca 0,4 x 0,6 meter stor, som kan antyda ytterligare konstruktionsdetaljer. Inga spår efter någon gravgömma kunde ses. Gravens diameter har utifrån sondning bedömts till 2,7 meter och dess höjd är knappt 0,1 meter.

Övrigt

Då gravarna är helt övermossade uppstod svårigheter vid avgränsningen av dem. Därför fick grav 21:3 friläggas från mossa innan den kunde mätas in då sondning av delvis ofyllda stensättningar givetvis är problematiskt.

Under arbetet karterades ytterligare en låg stensättning väster om skeppsättningen (se kartan). Den är knappt 0,1 meter hög och fick avgränsas med hjälp av sond vilket gör avgränsningen något osäker. Utifrån några få stenar som avtäcktes så förefaller den vara uppbyggd av stenar som är mellan 0,1 och 0,3 meter i diameter. Gravens diameter är 3,5 meter.

Enligt markägaren, som besökte platsen under återställningsarbetet, uppstod inte rotvälтан vid någon av stormarna Gudrun eller Per utan vid stormen den 17 november 1995.

FIGUR 92. Gravarna 21:1–3 samt de två nypuptäckta. Även skeppssättningens stävstenar har mätts in.

MULSERYD 27:1

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Gravfält	Mulseryds-Ryd 2:2	195	5

Beskrivning

Gravfältet är beläget alldeles västnordväst om den gamla landsvägssträckningen Nissastigen. Det ligger på en flack avsats på en moränrygg. På gravfältet, som är 40 x 20 meter stort, finns fyra domarringar och en rund stensättning. Den sistnämnda är 5 meter i diameter, 0,3 meter hög och består av stenar i storleken 0,2–0,4 meter. Domarringarna är ca 5 meter i diameter och har ursprungligen bestått av sju stenar. Endast två av domarringarna är intakta. Stenarna i konstruktionerna är 0,2–0,5 meter höga, 0,3–0,7 meter breda och 0,25–0,5 meter tjocka.

Flera av de resta stenarna i domarringarna har rubbats från sina ursprungliga lägen. När detta skett är inte utrett, men några av dem kan ha rubbats under senare år, bland annat i samband med snöröjning; enligt en muntlig uppgift brukar plogbilen skuffa ut snö på gravfältet. Det dikesarbete som har utförts längs med delar av vägen, alldeles öster och sydost om gravfältet, kan också delvis ha påverkat gravfältet.

Skador och åtgärder

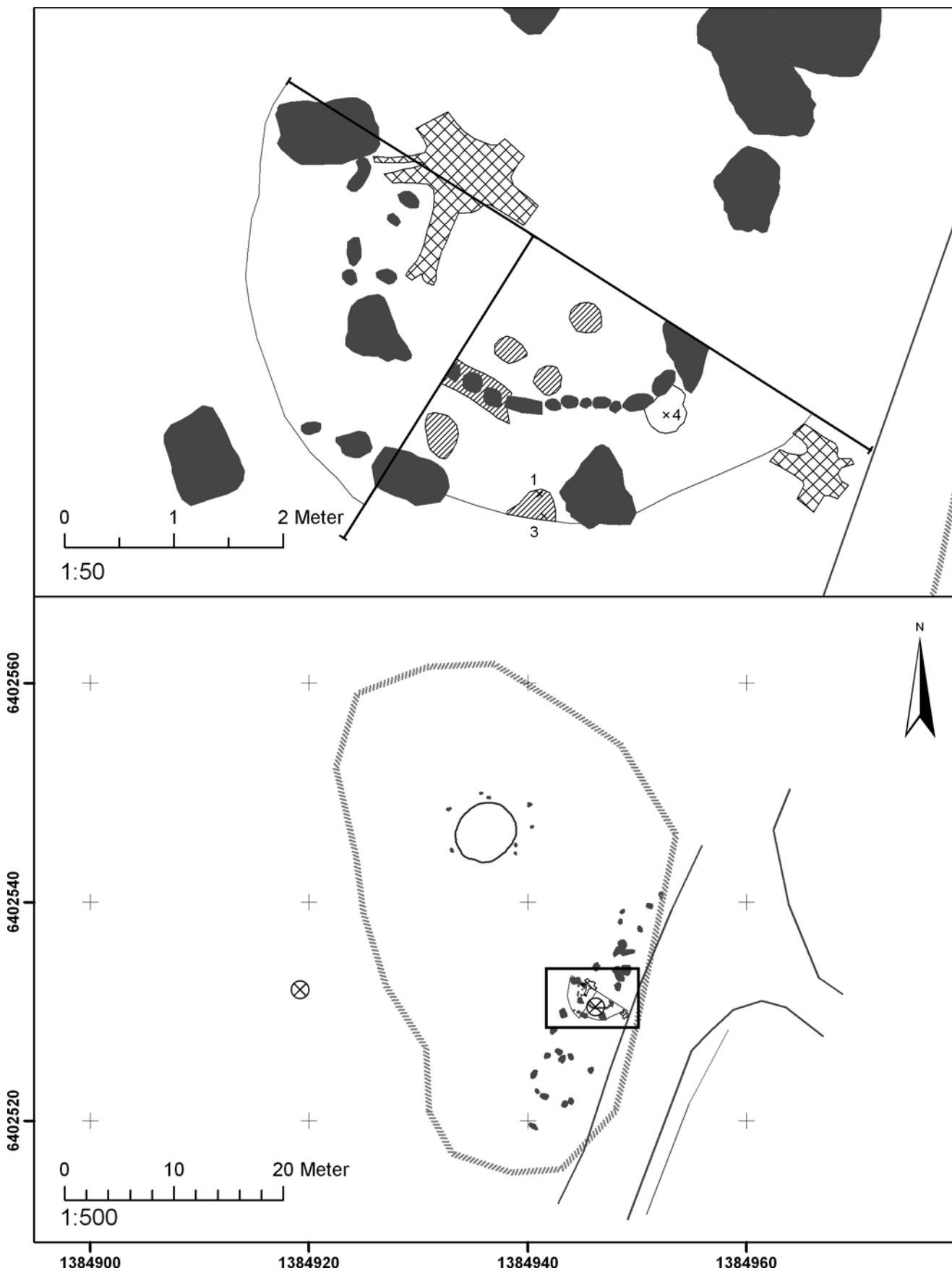
Rotvälta 1 låg på gravfältet, medan rotvälta 2 låg drygt 5 meter väster om gravfältet. Den senare var 1,5 x 1,0 meter stor och 0,4 meter djup. Vältan hade endast orsakat marginella skador och ägnades därför ingen större uppmärksamhet.

Innan några åtgärder kunde göras rensades gravfältet från ris, sly och grenar. Först då synliggjordes de enskilda anläggningarna.

Rotvälta 1 var 1,8 x 1,4 meter stor och 0,4 meter djup. Vältan grävdes igenom och avlägsnades. Marken under rotvältan rensades.

Vältan satt i den sydöstra delen av en domarring med åtta synliga stenar. Vid undersökningen framkom ytterligare en kullfallen rest sten, som låg dold under rotvältan. Vältan och stenarna fotograferades och mättes in. Den södra delen av graven avtorvades; torvlagret var 0,05–0,1 meter tjockt. Hela den sydöstra kvadranten av anläggningen, alltså den del som berörts av rotvältan, undersöktes. Efter avslutad undersökning återställdes graven.

Den undersökta ytan sträckte sig mellan domarringens centrum och de resta stenarnas utsida. Kvadranten grävdes i tre nivåer som var

FIGUR 93. Mulseryd 27:1. Gravfält med domarringar och enstensättning. Den övre bilden visar detalj av den undersökta domarringen. Fyndnummer anges i figuren. Fynd 2 framkom i samband med rensning och finns därför inte med på planen.

ca 0,05 meter djupa. Inom de tre nivåerna undersöktes fem olika lager. Varje nivå dokumenterades genom foto, plan- och profilritning samt lagerbeskrivning. På grund av regn sållades inte jordmassorna.

Då rotvältan inte har påverkat lagren under nivå 3 beslutades att avstå från vidare undersökning. Den omkullfallna sten som påträffades under rotvältan restes upp, eftersom det gick att se exakt var den hade stått tidigare. Beslut att resa stenen togs efter samråd med länsantikvarien. Sanden kring stenen sållades, men där påträffades inga fynd.

Nivå 1

Lager 1 utgjordes av förna med stor andel ris. Det översta lagret rensades bort med spade och hacka.

Lager 2 bestod av gul–gulflammig sand. Det tolkades som påförd sand från vägbygget omedelbart sydost om graven. I lagret påträffades, förutom enstaka mindre stenar, fragment av bränd lera, tegel och taggtråd, men fynden tillvaratogs inte.

Lager 3 bestod av gråbrun flammig sand med inslag av kol. Där hittades två fragment av brända ben, fynd 1. Mot botten fanns flera kolansamlingar. I lagret påträffades ett fåtal mindre stenar.

Nivå 2

Lager 4 skiljde sig från lager 3 genom att vara mer homogent i färgen. I lagrets övre del framkom en större kullfallen sten samt en krets av mindre ovala stenar (0,2–0,3 x 0,1–0,2 meter stora) lagda mellan de resta stenarna. En bit keramik framkom vid rensning av lagret, fynd 2. I lagret noterades tre kolkoncentrationer. Delar av lagret sållades, men inga fler fynd framkom.

Nivå 3

Lager 5 bestod av rödgul till rödbrun sand. De gråvita till svartgrå kolfäckor som noterades i lager 4 syntes bättre och avgränsades tydligare mot det undre lagret. I ytan av den östra ansamlingen hittades korroderat material tillhörande en bronsfibula, fynd 4.

Tolkning

Lager 5 är ett äldre opåverkat jordlager och innehåller den ursprungliga gravläggningen. Lager 3 och 4 är egentligen samma jordlager, men med olika sammansättning. Lager 2 är däremot påfört i modern tid. Det är värt att notera att fibulan framkom i en mörkfärgning direkt utanför den inre stenkretsen.

Fynd

Sammanlagt framkom fyra fyndposter: F1 utgjordes av två fragment brända ben, F2 var en keramikbit (förmodligen del av botten/ nedre kärlvägg), F3 var en korroderad järnnit, F4 var en fibula i tre delar med förmodad datering till förromersk järnålder (se BILAGA 1).

FIGUR 94. Fibulan under konservering. Foto: Carin Petersson, SVK, Göteborg.

FIGUR 95. När ytan rensats fram framkom den inre stenkretsen i domarringen. En större sten låg ner, men den restes upp. Inom stenkretsen framkom tre koncentrationer av sot och kol. I en mörkfärgning utanför stenkretsen (vid krysset) framkom delar av en bronsfibula. Foto från nordväst.

Analyser

Niten (F3) och fibulan (F4) lämnades till SVK i Göteborg för konservering.

FIGUR 96. Fibulan utanför den inre stenkretsen rensas försiktigt fram med hjälp av handredskap.

FIGUR 97. Efter undersökningen återställdes graven invid den åldersstigna färdvägen Nissastigen. Fotot är taget från söder.

MULSERYD 45:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Hällkista	Bosarp 1:7	210	6

Beskrivning

Fornlämningen består av en sargad och till hälften borttagen hällkista i ett röse. Endast halva röset återstår. Fornlämningen ligger på den nordvästra kanten av en barrskogsbevuxen moränplatå. I slutningen nedanför ligger ytterligare en avsats. Rösets höjd är omkring en meter och fornlämningen har ursprungligen varit ca 10 meter i diameter. De kvarvarande hällarna bildar en 1,5–2 meter lång och öst-västligt orienterad rad.

Skador och åtgärder

De ursprungliga skadorna uppkom vid anläggandet av en ny skogsväg. De undersöktes därför delvis 1953 av Stig Stenström, som påträffade en flintdolk samt ett par bitar bränt ben från människa i det skadade området (enligt FMIS).

Tre hällar om knappt en meter och i tjocklek 0,15 meter stod kvar på rad i mitten av röset. Det är något oklart vilken del av hällkistan de representerar. Men enligt 1953 års inventering är de rester av den norra långsidan, medan den norra och södra gaveln samt den södra långsidan saknas.

Ytterligare två hällar ligger utrasade, en i den västra delen av den raserade rösekanten och en i den östra. Det kan vara de hällar som enligt 1953 års inventering hade kastats upp där när vägen anlades.

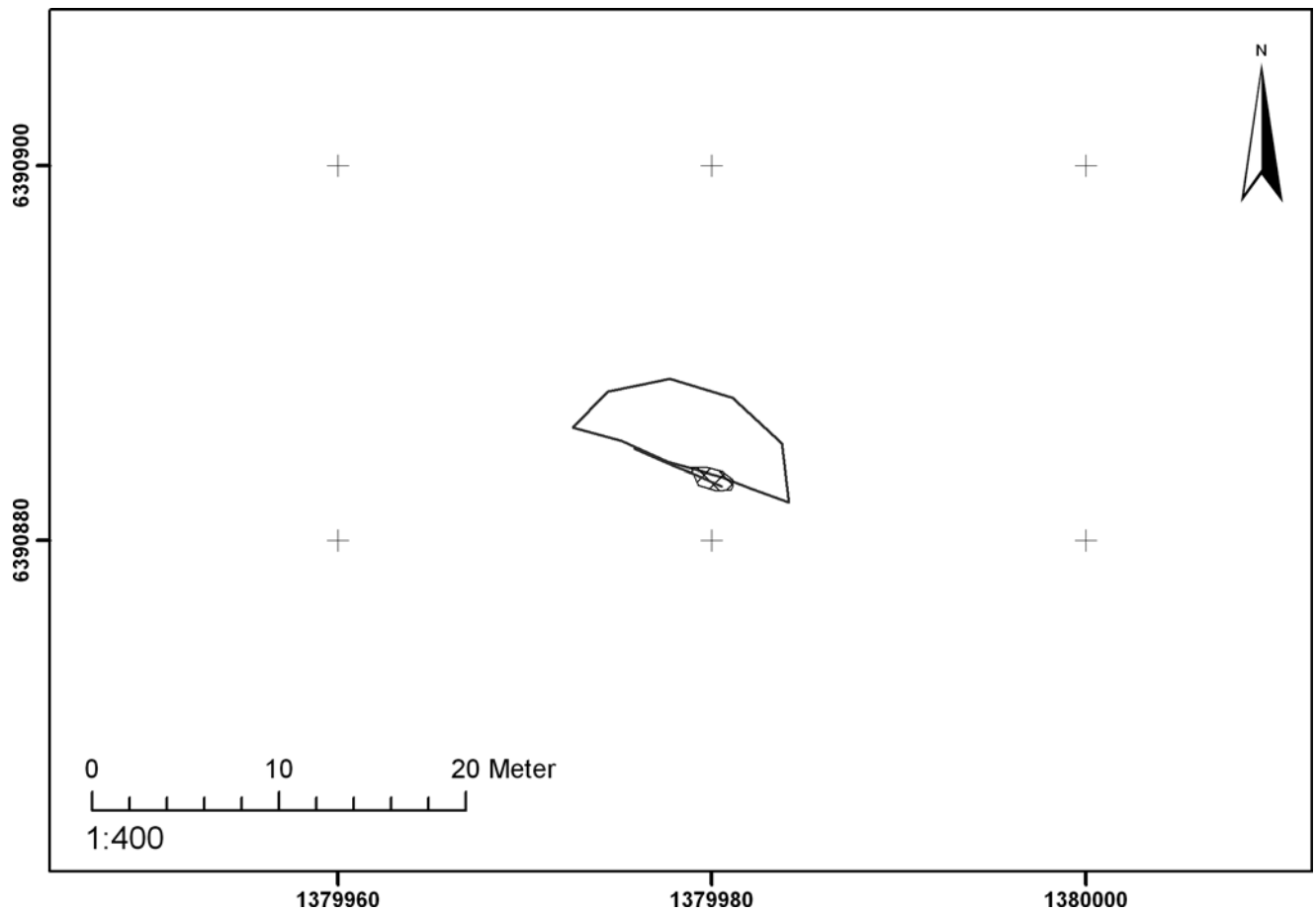
Vid 2009 års skadedokumentation undersöktes en rotvälta i den östra kanten av den kvarvarande hällkistan. Rotvältnen var 1,5 x 1,2 meter stor och 0,2 meter djup. I skadan fanns 0,1–0,3 meter stora stenar från röset. Fyllningen grävdes igenom, men inga fynd framkom. Stenar och fyllning återbördades till graven och rotvältnen putsades.

FIGUR 98. Före återställningen doldes hällarna både av rotvältnen och av en gran.

Övrigt

Med tanke på hällkistans nuvarande status och exponerade läge i en vägkant – där viss rasrisk föreligger – är fornlämningen lämplig att räddningsutgräva för att tillvarata det återstående informationsvärdet.

FIGUR 99. Den sargade hällkistan och röset med rotvältan markerad.

FIGUR 100. Efter återställningen blev hällarna återigen synliga.

MULSERYD 59:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Kvadratisk stensättning	Röksberg 1:22	200	5

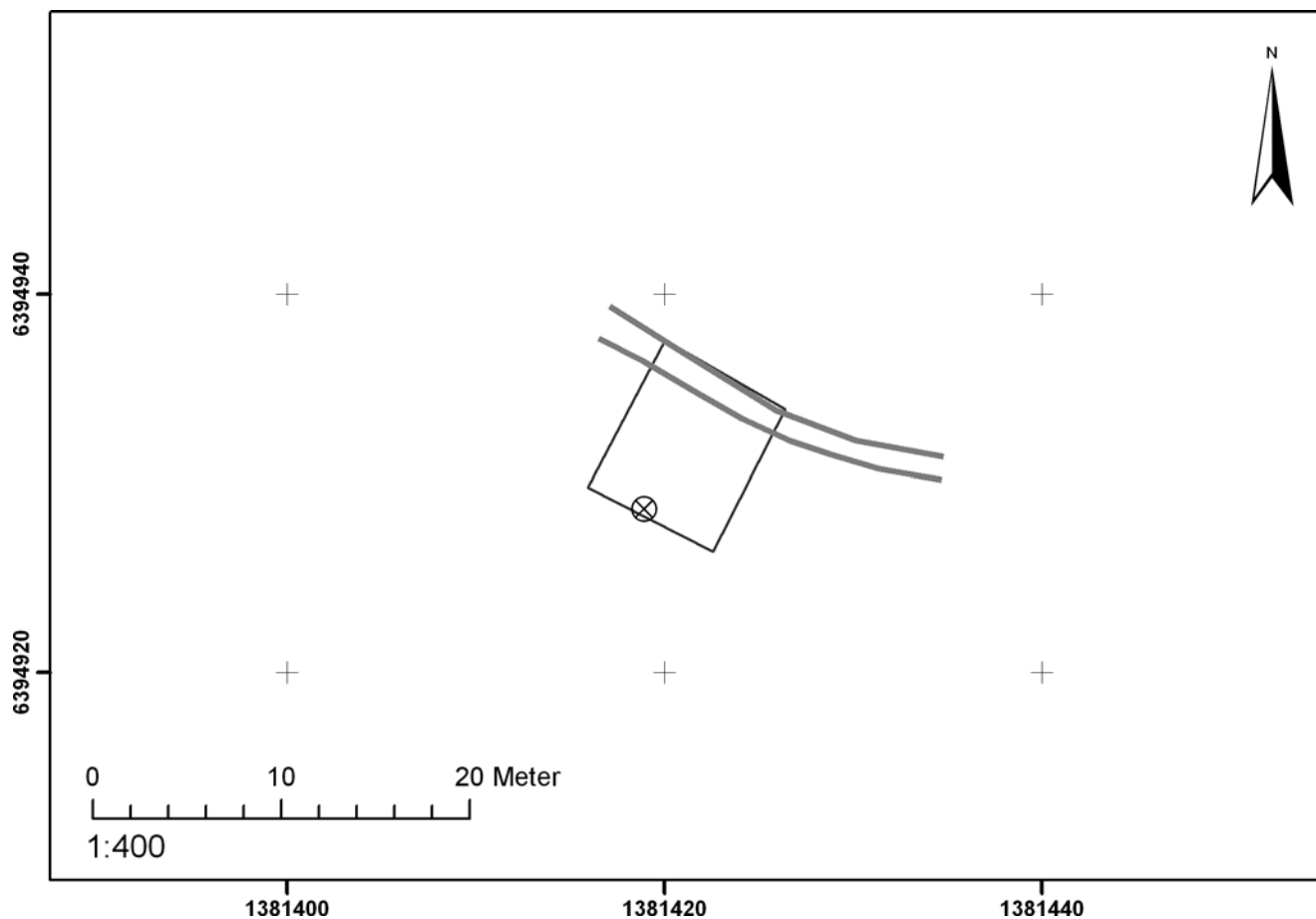
Beskrivning

Fornlämningen är en kvadratisk stensättning 8 x 8 meter stor och 0,5 meter hög. Graven ligger på en flack barrskogsbevuxen höjd. Fornlämningens stenpackning innehåller 0,3–0,5 meter stora stenar som är delvis övermossade. En kantkedja, 0,3 meter hög och med 0,2–0,4 meter långa stenar, är ställvis synlig. I närområdet finns ett flertal röjningsröseområden som sannolikt är av äldre slag.

Skador och åtgärder

Fornlämningen hade utsatts för flera skador. En körväg hade bildats i samband med skogsnäringens markberedning efter stormarna. Vägen hade skadat och tryckt till stenar i den norra kanten av stensättningen. Vid återställningen togs kontakt med en maskinförare på plats som gjordes medveten om graven för att undvika att köra i samma spår över gravens kant. Den andra skadan utgjordes av en stormskada i form av en rotvälta.

Rotvältan var 3 x 2 meter stor och 0,25 meter djup. I skadan fanns stenar från röset, 0,3–0,7 meter stora och delar av kantkedjan var blottad. Fyllningen grävdes igenom, men inga fynd framkom. Stenar och fyllning återbördades till graven och rotvältan putsades.

FIGUR 101. Mulseryd 59:1. Kvadratiskstensättning med rotvältan och körskadorna markerade.

FIGUR 102. Anna Gustavsson dokumenterar den körväg som tillfogat skada i fornlämningens norra kant. Denna typ av skada skulle kunna motverkas om GPS användes i större grad av maskinförare i skogsbruket. Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister finns att ladda ned digitalt och kan appliceras i en GPS för att lätt överblicka fornlämningsars fysiska lokalisering.

NORRA UNNARYD 19:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Röse	Unnaryd 6:6	221	7

Beskrivning

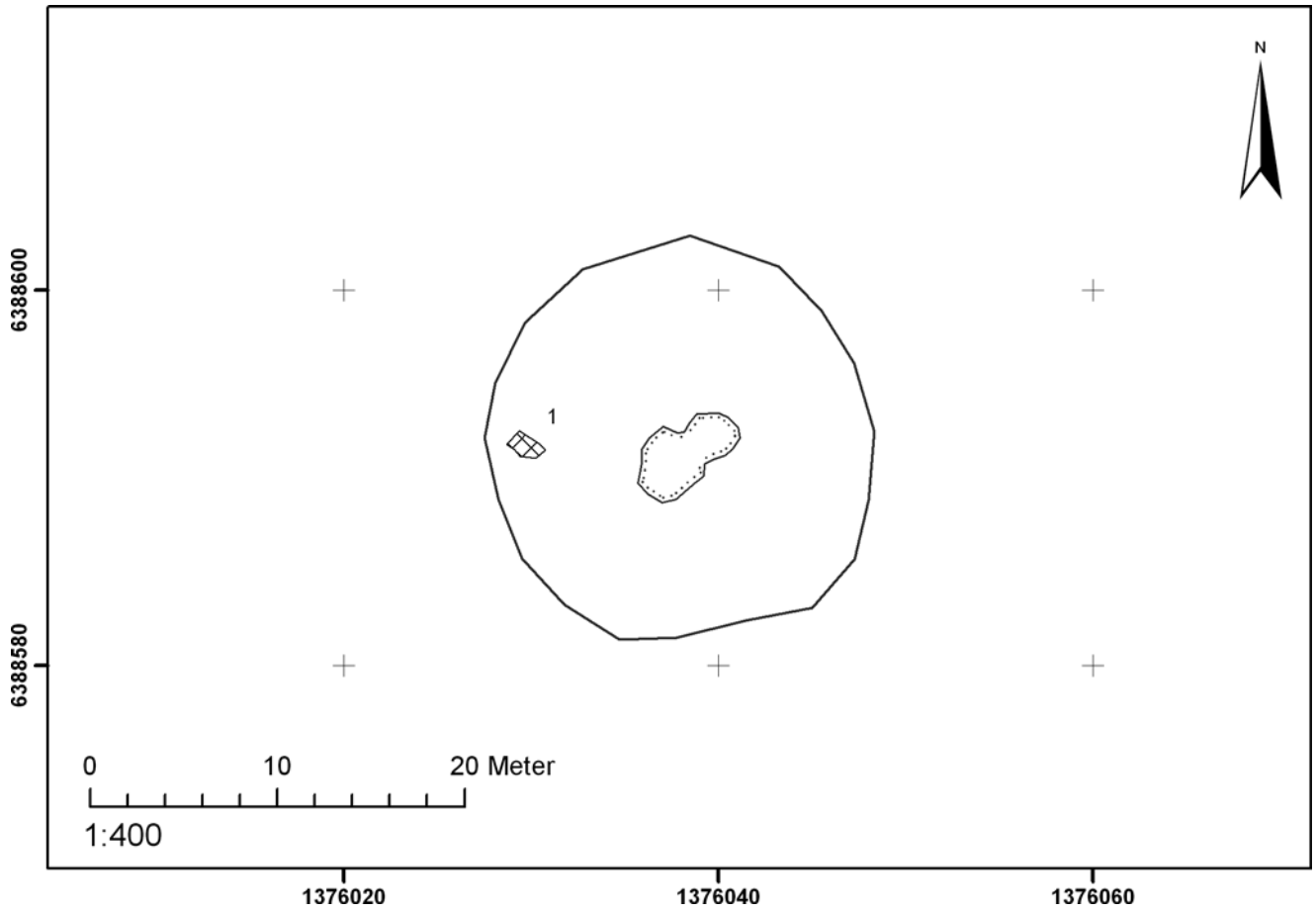
Röset är ca 21 meter i diameter och 2,4 meter högt, med 0,2–0,5 meter stora stenar. I mitten finns en oval grop, 6 x 3,3 meter (NÖ-SV) och 1,2 meter djup.

Skador och åtgärder

Vid stormskadeinventeringen konstaterades en rotvälta av en björk i rösets västra kant.

En större och fem små rotvältor togs bort från röset. Endast den större hade lyft och flyttat sten och därför har de andra inte mätts in, då de inte skadat röset. Stenmaterialet varierar i storlek mellan ca 0,2 och 0,5 meter. Inga synliga konstruktionsdetaljer.

Inga spår efter någon begravning påträffades.

FIGUR 103. Röset Norra Unnaryd 19:1 med dess rotvålta.

FIGUR 104. Rotvålta 1.

NORRA UNNARYD 41:3

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Stensättning	Stora Hökhult 2:1	215	7

Beskrivning

Norra Unnaryd 41 består förutom den skadade stensättningen av en domarring och en kantställd häll. Domarringen är oval, 9 x 6 meter (NNÖ–SSV) och består av 9 stenar. Den kantställda hällen är 0,3 meter hög, 0,75 meter bred (N–S) och 0,3 meter tjock. Stensättningen är närmast rund, 9 meter i diameter och 0,7 meter hög. Övertorvad med i ytan enstaka stenar, 0,1–0,2 meter stora.

Skador och åtgärder

Vid stormskadeinventeringen noterades en rotvälta och en stor hög med ris.

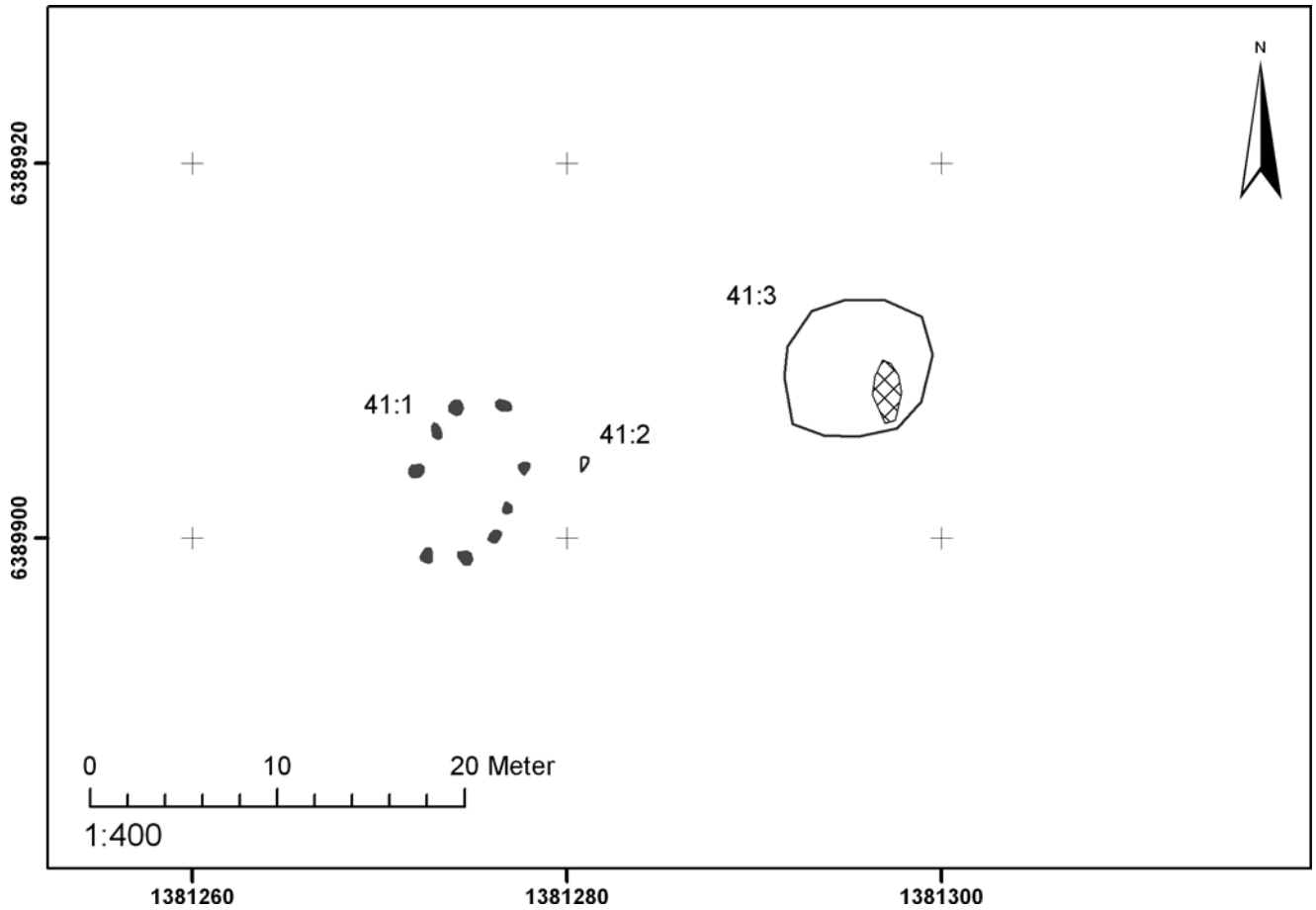
Rotvältan i stensättningen hade fallit tillbaka och läts sitta kvar. Uppstickande rötter sågades av och togs bort. Inga spår efter någon begravning påträffades. Ris rensades bort från både 41:1 och 41:3.

Övrigt

Området med gravar markerades i fält med fornlämningsband då det planeras att återplanteras skog i området.

FIGUR 105. Norra Unnaryd 41:3 före återställning.

FIGUR 106. Gravarna Norra Unnaryd 41:1-3 och rotvältan.

FIGUR 107. Norra Unnaryd 41:3 efter återställning.

SANDSERYD 16:1

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Gravfält	Mjällbo 1:21	255	5

Beskrivning

Gravfältet, som ligger på en flack moränhöjd i skogsmark, är ca 65 x 30 meter stort och inrymmer ca 35 fornlämningar: en rund stensättning, åtta domarringar, elva resta stenar och femton klumpstenar. Stensättningen är 5 meter i diameter och 0,2 meter hög. Domarringarna är i allmänhet 4–5,5 meter i diameter och består av 5–7 stenar. Flera av anläggningarna är otydliga. Gravfältet är i fornminnesregistret inmätt som två polygoner.

Skador och åtgärder

Vid besiktningen noterades nio rotvältor. Fem av dessa togs bort med fyrhjulig motorcykel och vinsch, två putsades och två lämnades utan åtgärder. Underlaget i samtliga rotvältor utgjordes av brungul sand. Inga konstruktionsdetaljer eller fynd noterades.

Rotvälta 1 var 1,5 x 2,8 meter stor och ca 0,6–0,7 meter djup. I skadans västra del, var en blocksten belägen; denna var 1 x 1,1 meter stor. Rotvälтан togs bort.

Rotvälta 2 var 2 x 2 meter stor och ca 0,5 meter djup. En stor blocksten, 1 x 1,2 meter, låg i anslutning till skadans norra kant. Rotvälтан togs bort.

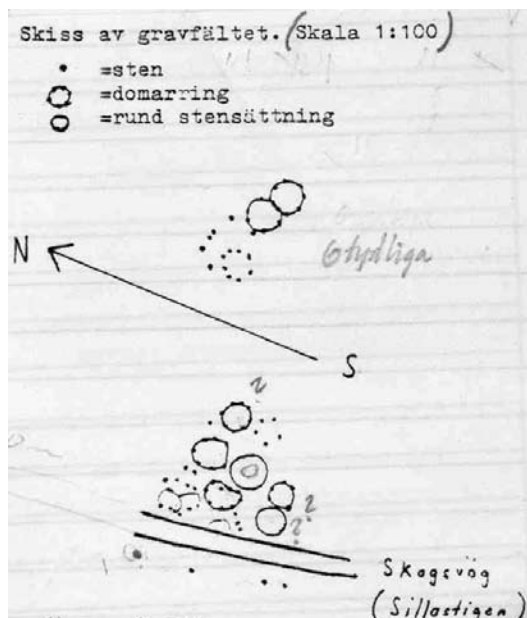
Rotvälta 3 var 2,5 x 2 meter stor och minst 0,5 meter djup. Rotvälтан togs bort.

Rotvälta 4 och 5 var belägna invid den mindre körväg som leder in mot gravfältet. Båda rotvältorna visade sig vid återbesök på platsen vara belägna i en vall av material från vägbygget och låg dessutom utanför gravfältet. Några ytterligare åtgärder gjordes därför inte.

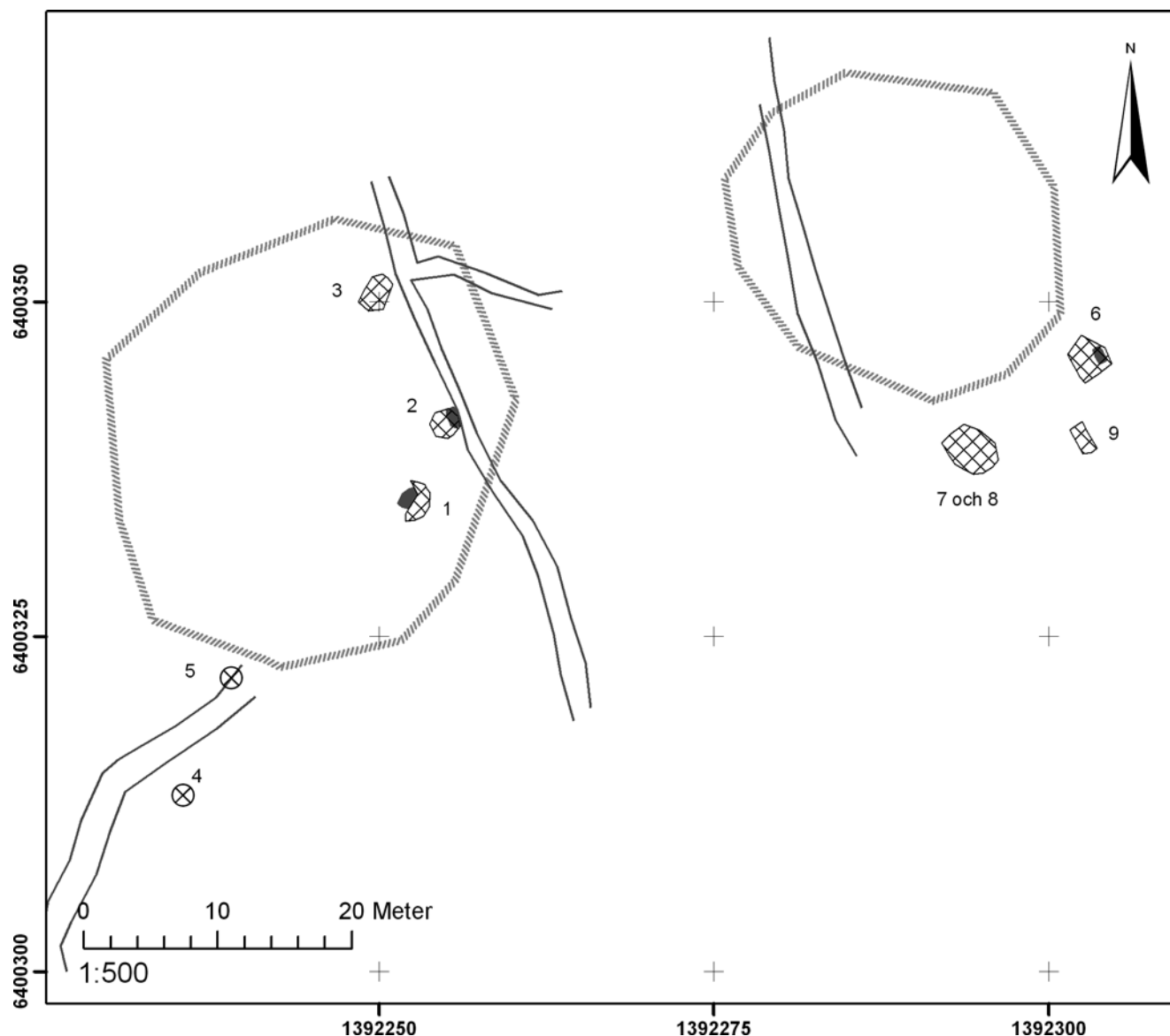
Rotvälta 6 var 3 x 3 meter stor och minst 0,6–0,7 meter djup. Stammen satt kvar i välтан, men den kapades och välтан putsades ned till marknivå. Trädet hade fallit mot en blocksten i nordost, men stenen har inte skadats.

Rotvälta 7 och 8 satt tätt och upptog tillsammans en ca 4 x 3 meter stor yta. Djupet var minst 0,5 meter. Båda rotvältorna togs bort.

Rotvälta 9 var 2 x 1 meter stor och 0,6 meter djup. Rotvälтан putsades och fick ligga kvar.

FIGUR 108. Skiss över gravfältet från 1954 års fornminnesinventering. De stenar som låg på rad längs vägen kan ha hamnat där när vägen byggdes och jordmassor flyttades.

FIGUR 109. Sanderyd 16:1. Inom och i anslutning till gravfältet fanns nio rotvälar. Linjerna på kartan representerar mindre körskador.

FIGUR 110–111. Rotväla 2 före återställning sedd från väster. Fotot till höger visar hur det såg ut efter återställningen sett från sydsydost.

SANDSERYD 35:1 OCH 35:2

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Domarring och rest sten	Mjällbo 1:21	260	5

Beskrivning

Fornlämningen ligger på en moränrygg i skogsmark. Domarringen (35:1) är ca 7 meter i diameter och består av sju klumpformiga stenar, som är 1 x 0,7–1,2 x 0,9 meter stora och 0,3–0,5 meter höga. Intill domarringen finns också den resta stenen 35:2, som numera är omkullfallen. Stenen är 2,2 x 0,75 meter stor och 0,4 meter tjock.

Skador och åtgärder

Vid besiktningen i september noterades sex rotvältor samt körspår upp mot en av stenarna. Rotvältorna åtgärdades inte förrän vid ett återbesök på platsen i december. Snöfall och dåligt ljus medförde att det blev svårt att fotografera. Alla rotvältor genomgrävdes snabbt, stammen kapades och rötterna putsades, men inga vältor togs bort. John-Eric Gustafsson och Kennert Andersson deltog i röjningsarbetet.

Rotvälta 1 var 3 x 2,5 meter och minst 0,7 meter djup. Rotvältan var belägen alldeles invid en rest sten, som hade fallit åt nordväst.

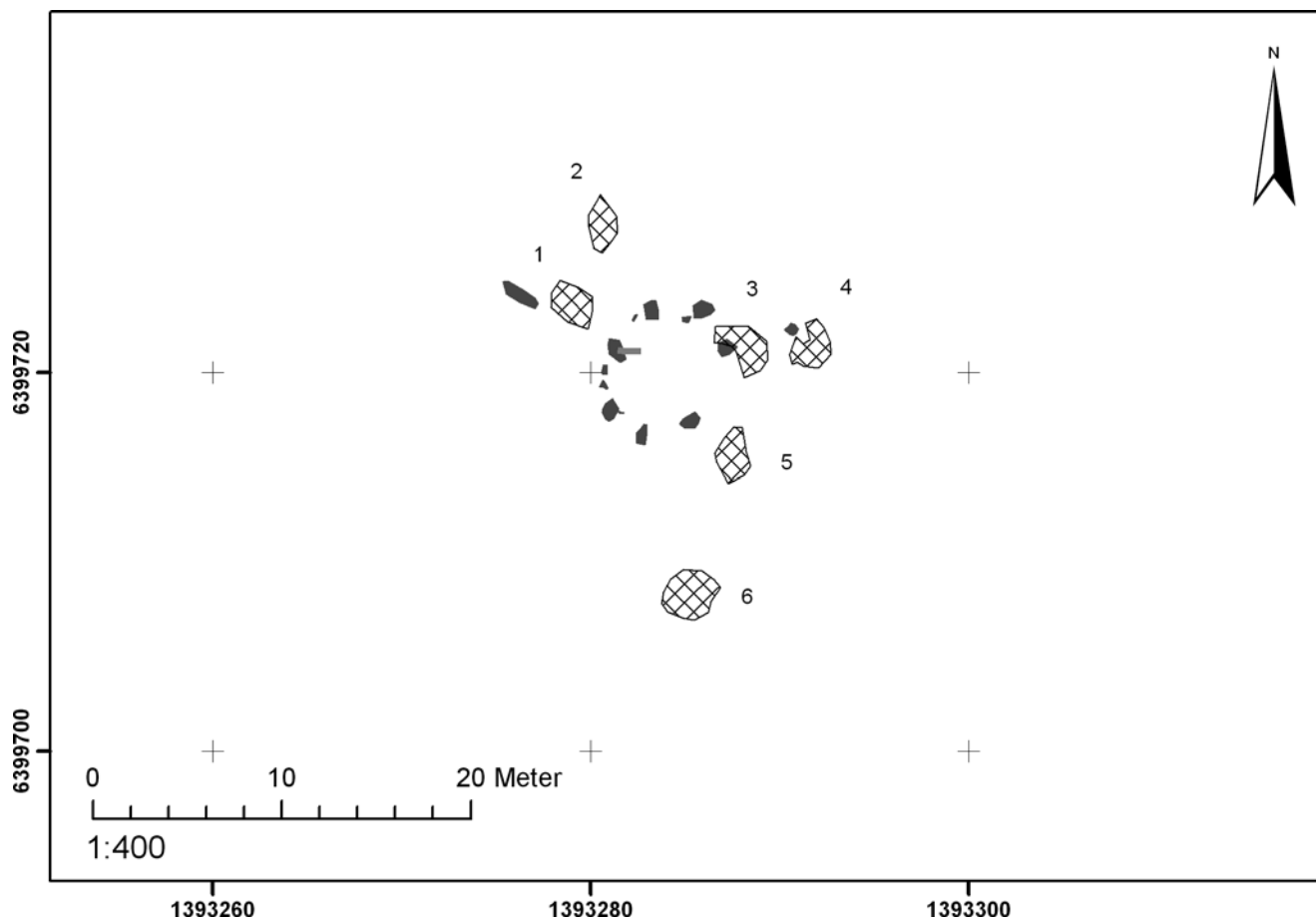
Rotvälta 2 var 3 x 2 meter och minst 0,8 meter djup.

Rotvälta 3 var 3,5 x 3 meter och minst 0,6 meter djup.

Rotvälta 4 var 2,3 x 2,5 meter och minst 0,7 meter djup.

Rotvälta 5 var 2,5 x 1,5 meter och minst 0,6 meter djup.

Rotvälta 6 var 3 x 2,5 meter och 0,8 meter djup. Två större stenar satt i rotvältan; den ena stenen var ca 0,5 x 0,6 meter stor, medan den andra var ca 0,7 x 0,8 meter stor.

FIGUR 112. Sanderyd 35:1-2. Domarring med omgivande rotvältor.

FIGUR 113. Arkeolog Anna Gustavsson arbetade i skenet av lyktor efter att mörkret sänkt sig över gravplatsen. Sanderyd 35 var det sista objektet som åtgärdades inom etapp 5.

SANDSERYD 41:1

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Gravfält	Stora Åsa 4:3	230	5

Beskrivning

På gravfältet, som är 60 x 30 meter stort, finns en rund stensättning, två kvadratiske stensättningar, två kvadratiske stenkretsar och en domarring.

Den runda stensättningen är 6 meter i diameter och 0,35 meter hög. Den har en något ojämn och gropig yta. De kvadratiske stensättningarna är 9 x 9 respektive 10 x 10 meter stora och 0,4 meter höga. Anläggningarna är uppbyggda av 0,2–0,4 meter stora stenar.

Domarringen är 7 meter i diameter och består nu av fyra (ursprungligen fem) stenar, alla liggande, klumpformiga 0,8–0,9 x 0,5–0,6 meter stora och 0,15–0,4 meter höga. På den saknade stens plats finns en grop som är 0,7 x 0,6 meter stor och 0,15 meter djup. De kvadratiske stenkretsarna är 3 x 3 och 4 x 4 meter stora. De saknar en respektive två stenar. Kvarvarande stenar är klumpformiga, 0,5–0,7 x 0,6–0,8 meter stora och 0,2–0,6 meter höga.

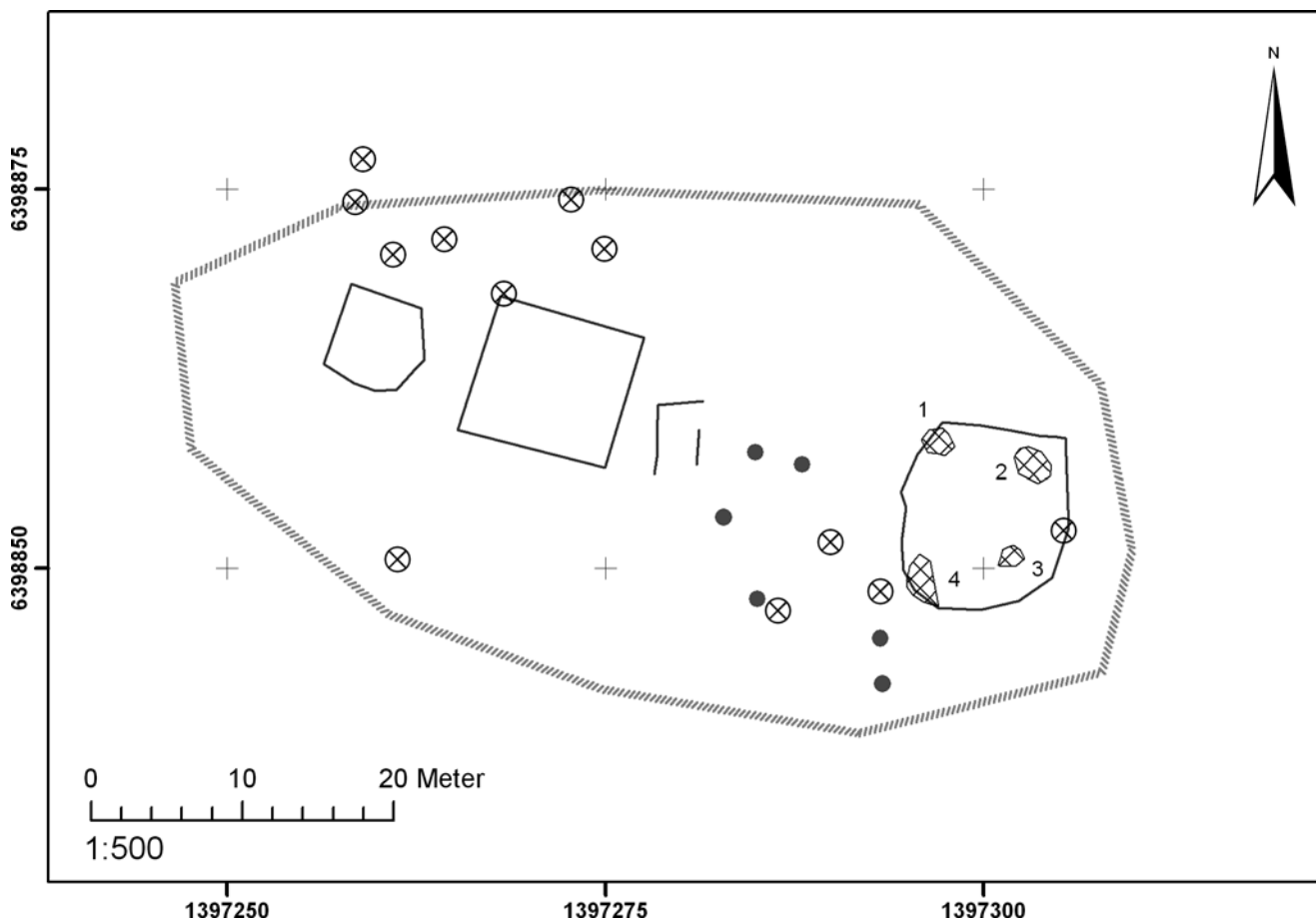
Möjligen finns ytterligare en stenkrets mellan den runda stensättningen och en av de kvadratiske. Detta är dock högst osäkert. På gravfältet finns dessutom ca fem klumpformiga stenar, 0,5–1 x 0,3–0,7 meter stora och 0,1–0,2 meter höga, som kan vara rester av fler stenkretsar.

Skador och åtgärder

Sammanlagt registrerades femton rotvältor inom gravfältet. Fyra av dessa togs bort med fyrhjulig motorcykel och vinsch. Stensättningen i gravfältets östra del var det moment med flest antal rotvältor.

Rotvälta 1 var 2,5 x 2,5 meter stor och 0,3–0,5 meter djup. Två större stenar som var ca 0,5 meter i diameter satt fast i själva rotsystemet. Under rotvältans decimetertjocka torvlager vidtog gul sand. Jordfyllningen i vältan undersöktes innan den avlägsnades.

Rotvälta 2 var 2,5 x 2,5 meter stor och 0,3 meter djup. Den hade endast orsakat en ytlig skada i kantkedjan; några stenar hade flyttats av vältan, men både det översta och andra stenlagret var orört. Torvlagret var 0,1–0,2 meter tjockt, därunder vidtog ett ljust 0,01–0,05 meter tjockt sandlager, sedan den gulare sanden. Rotvältan togs bort.

FIGUR 114. Sanderyd 41:1. På gravfältet noterades sammanlagt femton rotvältor; fyra av dessa togs bort.

Rotvälja 3 var 1,5 x 1,5 meter stor, men den faktiska skadan var inte större än 0,5 x 0,5 meter. Djupet på skadan var 0,6 meter och i denna syntes fem till sex lager sten, som var 0,1–0,3 meter i diameter, med enstaka upp till 0,4 meter. Lagerföljden var densamma som i övriga rotvältor. Vältan togs bort.

Rotvälja 4 var 1,5 x 1,5 meter stor och mestadels av yttlig karaktär. En mindre del av rotvältan hade orsakat en skada i gravens sydvästra kant som var ca 0,7 x 0,7 meter stor och 0,4–0,5 meter djup. I jämförelse med rotvälja 3 var något fler av stenarna i storleken 0,4 meter. I den del av skadan som vette in mot graven syntes 3–4 lager sten, medan 2–3 lager sten syntes i den del av graven som vette mot kantkedjan.

Åtgärder utfördes på ytterligare ett antal vältor, men endast i form av putsning, då rötter kapades.

FIGUR 115. Skada orsakad av rotvälja 3. Foto från sydost.

SANDSERYD 219:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Stensättning	Mjällbo 1:19	260	5

Beskrivning

Fornlämningen, som ligger på ett mindre krön, är registrerad som en närmast rund stensättning, 5 meter i diameter, 0,4 meter hög och med en fyllning bestående av 0,2 meter stora stenar. Anläggningen visade sig dock vara svår att avgränsa i nordöstra och västra delen; anläggningens form på kartan är en återspeglning av detta.

Skador och åtgärder

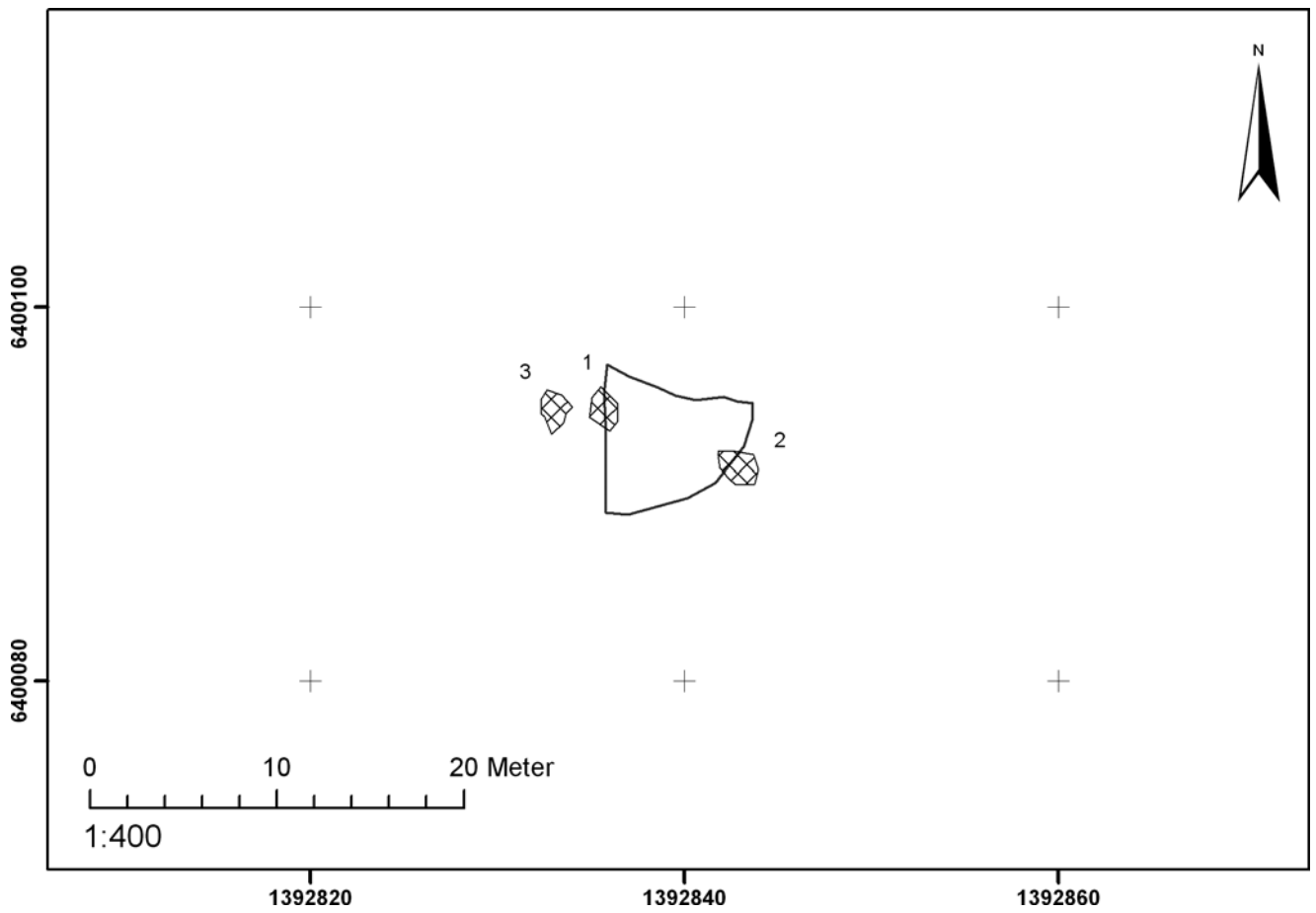
Två rotvältor satt i själva anläggningen medan en tredje satt väster om stensättningen. En av rotvältorna togs bort medan två putsades.

Rotvälta 1 var 3 x 2,5 meter stor och 0,5–0,8 meter djup. En stor del av stammen satt kvar i rotvältan. Denna kapades dock och rotvältan putsades.

Rotvälta 2 var 2,5 x 2,5 meter stor och 0,7–0,8 meter djup. Vältan rensades och togs bort.

Rotvälta 3 var 3 x 2 meter stor och minst 0,5–0,6 meter djup. Vältan putsades och fick ligga kvar.

John-Eric Gustafsson och Kennert Andersson deltog i arbetet.

FIGUR 116. Sandseryd 219:1. Stensättning med tre rotvältor.

VISINGSÖ 20:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Gravfält	Tunnerstad 1:10 m.fl.	115	5

Beskrivning

Gravfältet Visingsö 20, som även kallas Norra gravfältet, är ett av länets vårdobjekt och består av betad hagmark med enstaka större träd. Det är beläget på en flack moränbunden höjd längs med den gamla landsvägen som löper väster om gravfältet i nord-sydlig riktning över ön. På gravfältet, som är 280 x 70–190 meter, finns högar, runda stensättningar, långhögar, treuddar, en domarring och flera resta stenar – sammanlagt ca 200 fornlämningar.

Flera åtgärder har gjorts på gravfältet, som karterades 1933 av C. Claesson och E. Bellander. År 1992 återställdes två stormskadade gravar, men inga fynd framkom. Efter stormarna Gudrun och Per efterundersöktes och återställdes fyra rotvälter; i två av dessa framkom fynd i form av metallföremål, eldpåverkade stenar, brända människoben, flinta och keramik (Sanglert & Røjder 2006; Häggström & Lindblad manus).

Skador och åtgärder

Under 2008 åtgärdades en rotvälta, som låg rakt norr om grav 81. Rotvältan var 4 x 3 meter stor och 0,8–1,3 meter djup. Trädet hade fallit åt nordost, men endast dragit med sig grästorv; de underliggande lagren hade inte påverkats nämnvärt. Vältans fyllning grävdes igenom. Den bestod av grusig sand med enstaka större stenar. I rotvältans södra kant påträffades sex flata skifferstenar, 0,1–0,2 meter i diameter, omedelbart under grästorven. De hörde till grav 81. Enstaka flata, mindre stenar fanns också i rotsystemets fyllning, men de kunde inte kopplas till någon speciell konstruktion.

Rotvältan togs senare bort med fyrhjulig motorcykel och vinsch av John-Eric Gustafsson och Kennert Andersson.

Fynd

I rotvältan framkom en liten bränd benbit och ett litet flintfragment (se BILAGA 1). Ett mindre antal skörbrända stenar fanns också i fyllningen. Fynden var troligen omblandade och låg inte *in situ*.

FIGUR 117. Utsnitt av Visingsö 20:1. Flera stormskador har tidigare åtgärdats på gravfältet, men senast berördes endast en rotvälta i södra delen. Endast några gravar har rektifierats utifrån inmätningar.

VISINGSÖ 29:1

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Gravfält	Visingsborg 3:1	115	5

Beskrivning

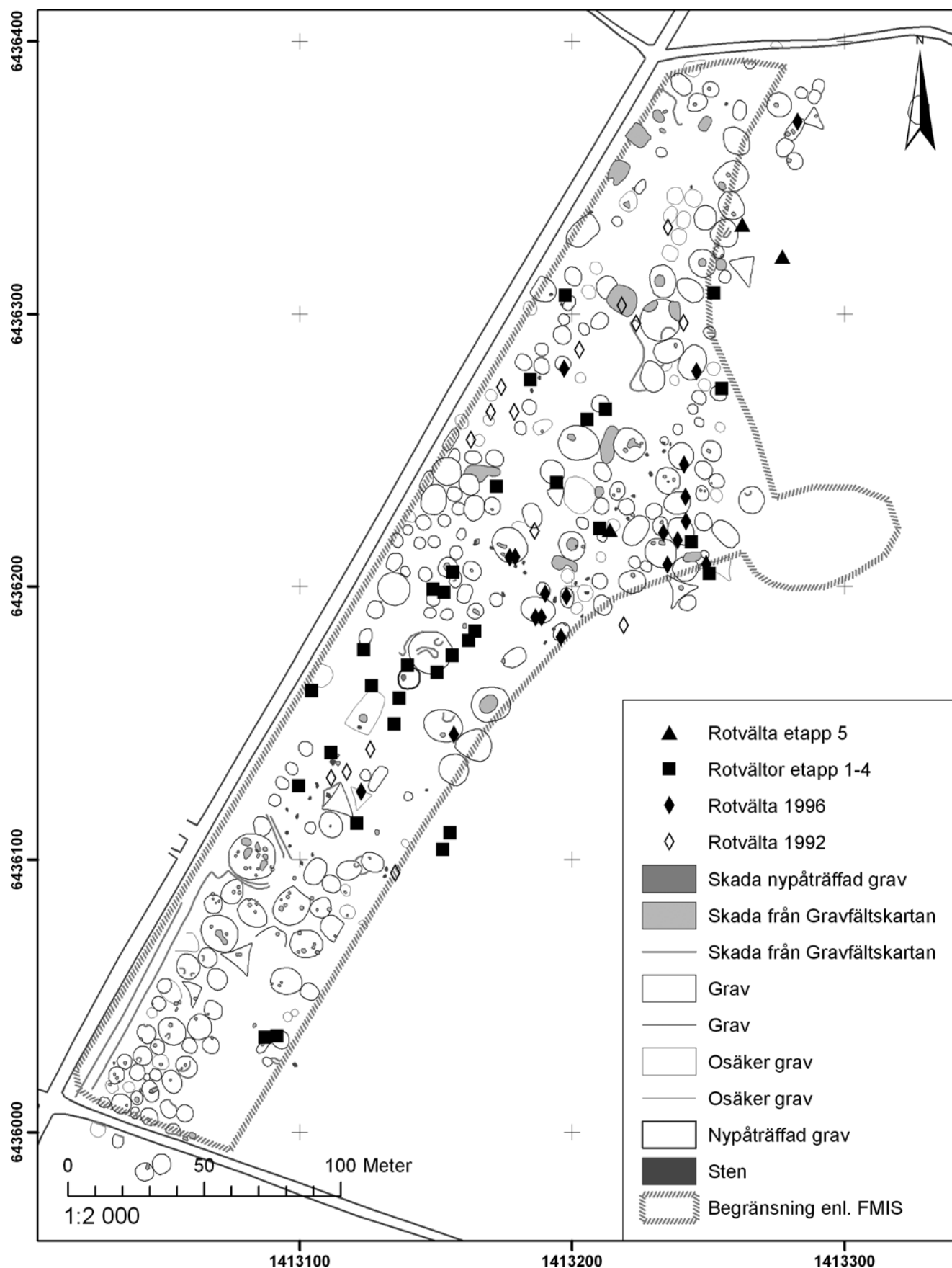
Visingsö 29 kallas även för Mellersta gravfältet och är ett av tre gravfält belägna längs med den gamla landsväg och det moränkrön som sträcker sig i nord-sydlig riktning över ön. Det är 450 x 120 meter stort och inrymmer ungefär 300 synliga gravar. Liksom det tidigare nämnda gravfältet Visingsö 20 karterades det 1933 av C. Claesson och E. Bellander. Alla gravar numrerades. På gravfältet finns högar, runda stensättningar, långhögar, treuddar, skeppssättningar, en domarring, resta stenar samt en husgrund och en hålväg.

Flera åtgärder har tidigare gjorts efter att gravfältet stormskadats – både i början och mitten av 1990-talet och efter stormarna Gudrun och Per. Av de sextio rotvältor som åtgärdats vid de senaste årens efterundersökningar innehöll merparten varken spår av fynd eller konstruktioner. Ca tio rotvältor innehöll däremot fynd eller spår av tidigare okända gravkonstruktioner. Bland fyndmaterialet kan nämnas brända ben från människa och djur, pärlor, kamfragment, en bronsfibula och bränd lera (Gustafsson 1997:98–101 Gustafsson 1999, Ameziane 2006 & 2009, Røjder & Sanglert 2006, Häggström & Lindblad manus).

Skador och åtgärder

Inför 2008 års efterundersökningar och återställningar gjordes först en besiktning. Därefter undersöktes tre rotvältor. Vid ett senare tillfälle skulle två av dessa tas bort (rotvälta 2 och 3) med fyrhjulig motorcykel och vinsch. Dock gick inte detta med anledning av vältans djupa rotsystem. Därför beslutades att de skulle skäras ned i höjd strax under marknivå. Efter att all jord i rotvältorna rensats bort för hand togs en högtryckstvätt till hjälp för att få bort den sista jorden. Med denna rensades rotvältorna helt rena, så att de kunde skäras ned med motorsåg. Därefter återbördades jord- och stenfyllningen från vältorna till hålrummen.

Rotvälta 1 var belägen 5 meter sydost om grav nr 26, som är en hög. Trädet hade fallit mot nordost och vältan hade 10–15 graders lutning. Vältan var 2 x 0,6 meter stor. En stenpackning med stenar i storleken 0,07–0,15 meter påträffades på ett djup av 0,2 meter, men packningens avgränsning är oklar. En del stenar var eldpåverkade.

FIGUR 118. Visingsö 29:1. Ett sextiotal stormskadade rotvälter har åtgärdats på gravfältet. Gravfältskartan har rektifierats via inmätning av ett tiotal gravar.

FIGUR 119. Den framrensade stenpackningen under rotvålta 1.

Stenpackningen var något störd under rotvåltans centrala del, men var i övrigt närmast oskadd. Inga fynd påträffades. Packningen rensades fram och fotograferades, men genomgrävdes inte. Rotvåltan får falla tillbaka utan ytterligare åtgärd.

Rotvålta 2, belägen drygt 10 meter öster om en av treuddarna i öster, var 2,6 x 3,1 meter stor och 1,2 meter djup. Trädstammen hade fallit åt sydost. Rotvåltans fyllning bestod av grusig sand. Kanterna runt om våltan rensades upp för att se om det fanns någon tidigare okänd konstruktion i rotvåltans profil; inga iakttagelser gjordes.

Rotvålta 3 var belägen precis norr om den resta stenen 128, som möjligen ingår i en skeppssättning. Våltan var 2,8 x 2,9 meter i ytan; i södra kanten var den 0,3–0,5 meter djup, medan djupet i den norra och centrala delen var minst 0,8–0,9 meter. Förutom att humuslagret var mycket tjockt i rotvåltans norra del, 0,4–0,5 meter, gjordes inga iakttagelser. Enligt gravfältskartan ska rotvålta 3 sitta i sydvästra delen av grav 124. När trädet fallit hade stammen gjort ett mycket kraftigt – 1,80 meter långt och 0,6 meter brett – avtryck i marken. I den uppkomna skadan efter stammen framkom två stenar vid rensningen, som kan vara en del av graven. En bit bränd lera framkom också i fyllningen.

FIGUR 120. Rotvålta 3 hade fallit åt nordost och låg alldeles invid sten 128, som möjligen utgör en del av en skeppssättning. Ytterligare tre klumpstenar som ingår i konstruktionen skymtar i bild.

FIGUR 121. Visingsö 29:1. Tre rotvärtor åtgärdades på gravfältet under 2008.

FIGUR 122. Rotvältorna rensades rena från den sista jordfyllningen med en högttryckstvätt innan de skars ned.

FIGUR 123. Trädstammen hade orsakat ett djupt avtryck.

FIGUR 124. Efter att rotvältan skurits ned fylldes hålrummet med jord och sten från rotvältan.

Fynd

I rotvälta 3 framkom en liten bit bränd lera (F1). I en annan av gravfältets sedan tidigare genomgrävda rotvältor noterades en bit keramik (F2) (se BILAGA 1).

FIGUR 125. På fotot, taget från sydväst, syns rotvålta 8 i för-grunden. Uppe på höjdplatån ligger gravfältet Öggestorp 31:1.

ÖGGESTORP invid 31:1 m.fl.

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Gravfält	Öggestorp 1:1	240	5

Beskrivning

På en moränås i Öggestorp, omgärdad av två vägar som möts i sydväst, ligger både ett av bygdens gravfält och flera ensamliggande gravar. Förmodligen har de i förhistorisk tid utgjort en del av ett och samma gravområde. Gravfältet (31:1) ligger högst upp på ås-krönet och består av ett röse, en rund stensättning, tre kvadratiska stensättningar, en kvadratisk stenkrets och två resta stenar. Det är en av de många äldre järnåldersmiljöerna i omgivningarna. De tidigare nämnda ensamliggande gravarna utgörs av två kvadratiska stensättningar (28:1 och 30:2), ett röse (30:1) och en rund stensättning (30:3). I området finns också sex odlingsrösen (29:1) och en väghållningssten (53:1). Alla lämningarna ligger inom ett av länets fornvårdsområden.

Skador och åtgärder

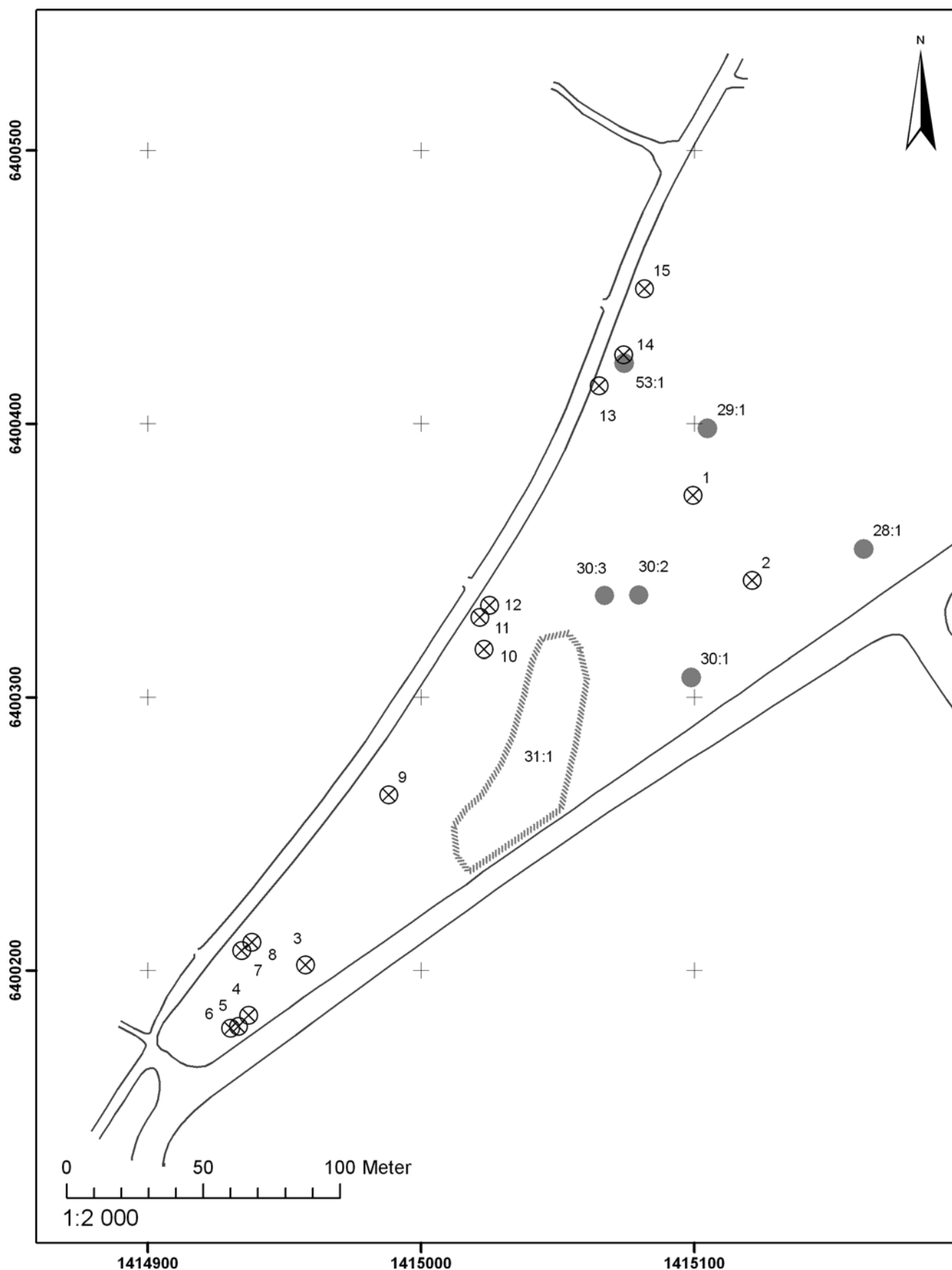
Inom fornvårdsområdet, en skogsbacke bevuxen med gles blandskog, noterades sammanlagt femton rotvältor; endast sex av dessa bedömdes vara i behov av undersökning. Underlaget i vältorna utgjordes av morän, med vissa lokala variationer avseende kornstorlek, som varierade från sand till block.

Rotvältorna varierade i storlek mellan 1–2 x 2–4 meter. Inga vältor innehöll fyndmaterial, men i rotvålta 2 noterades en mindre sotfläck. Under den norra halvan av rotvålta 8, som var 3 x 1 meter stor, hade ett husdjur begravts. I övrigt noterades inga tidigare okända konstruktioner eller anläggningar.

Alla rotvältorna togs vid ett senare tillfälle bort av John-Eric Gustafsson och Kennert Andersson.

FIGUR 126. Under rotvålta 8 hade en minnessten, ljus och leksaksdjur placerats över ett begravt husdjur. Djurets ägare flyttade graven till en annan plats – först därefter togs rotvältan bort.

FIGUR 127. Öggestorp 31:1 m.fl. Femton rotvärtor fanns inom ett av länets fornvårdsobjekt, som berör flera fornlämningsnummer.

NORRA SANDSJÖ 89:1

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Etapp
Kvadratisk stensättning	Gutteryd 1:1	241	7

Beskrivning

Stensättningen är kvadratisk, ca 13 x 13 meter (N-S) och 1,0 meter hög. Fyllningen består av 0,15–0,3 (enstaka 0,4 meter) stora, kraftigt övertorvade och övermossade stenar. En möjlig rest av en kantkedja skymtar också. Hörnstenarna är ca 0,3–0,4 meter höga, 0,9 meter breda och 0,5–0,6 meter tjocka. Sidorna är kraftigt övertorvade. I mitten finns en grop, 2,8 x 1,7 meter (Ö-V) och 0,45 meter djup.

Skador och åtgärder

Stensättningen hade vid stormskadeinventeringen tre rotvältor, varav två tillbakafallna, och var belamrad med ris.

Av de tre rotvältorna sitter den största precis utanför graven men stubbens rötter har flyttat några större stenar, diameter ca 0,4–0,6 meter, som tillhör kantkedjan. Övrigt stenmaterial som kunde ses var något mindre, ca 0,2–0,4 meter i diameter. De andra rotvältorna tilläts stå kvar då de fallit tillbaka på ursprunglig plats.

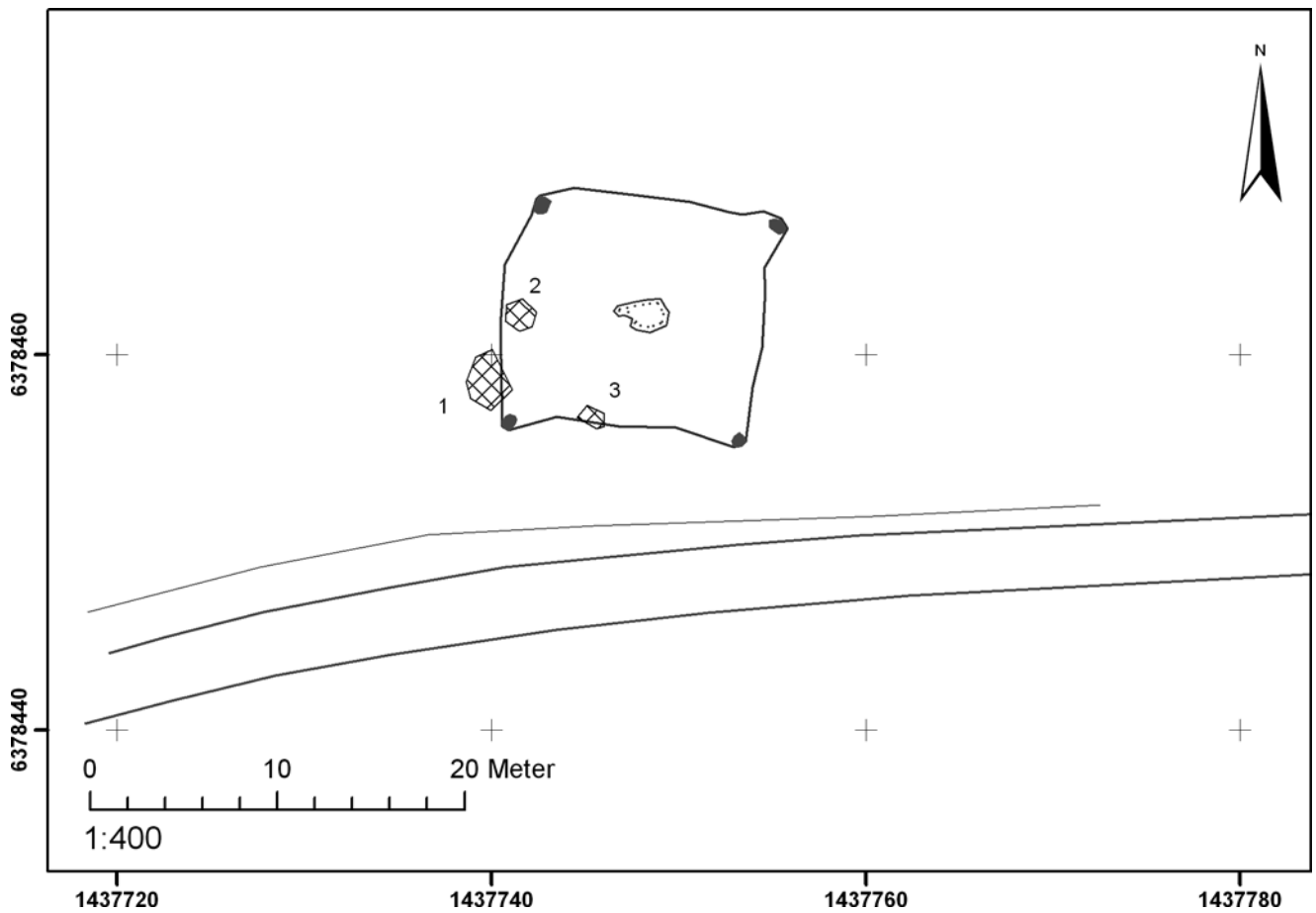
Inga spår efter någon begravning påträffades.

FIGUR 128. Rotvålta 1.

FIGUR 129. Platsen för rotvålta 1.

FIGUR 130. Norra Sandsjö 89:1 med inmätta rotvältor.

FIGUR 131. Norra Sandsjö 89 efter återställning.

HJÄLMSERYD 75:1

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Röse	Släthult 1:13	240	5

Beskrivning

Det runda röset är vällagt och spektakulärt och ligger på krönet av en bergshöjd som tidigare varit bevuxen med blandskog. Utsikten och läget är vidsträckt åt flera väderstreck. Från röset kan man se ytterligare ett gravröse i ett liknande läge 100 meter västerut.

Röset är 20 meter stort och 1,5 meter högt, med delvis övermosade stenar i packningen, 0,2–0,4 meter stora. Graven har sedan tidigare omplockats i ytan på några ställen samt även i kanterna. I röset finns även flera troliga plundringsgropar, 2–4 meter stora och 0,1–0,2 meter djupa. Groparna återfinns i den centrala delen av röset och mot de västra och östra kanterna.

Skador och åtgärder

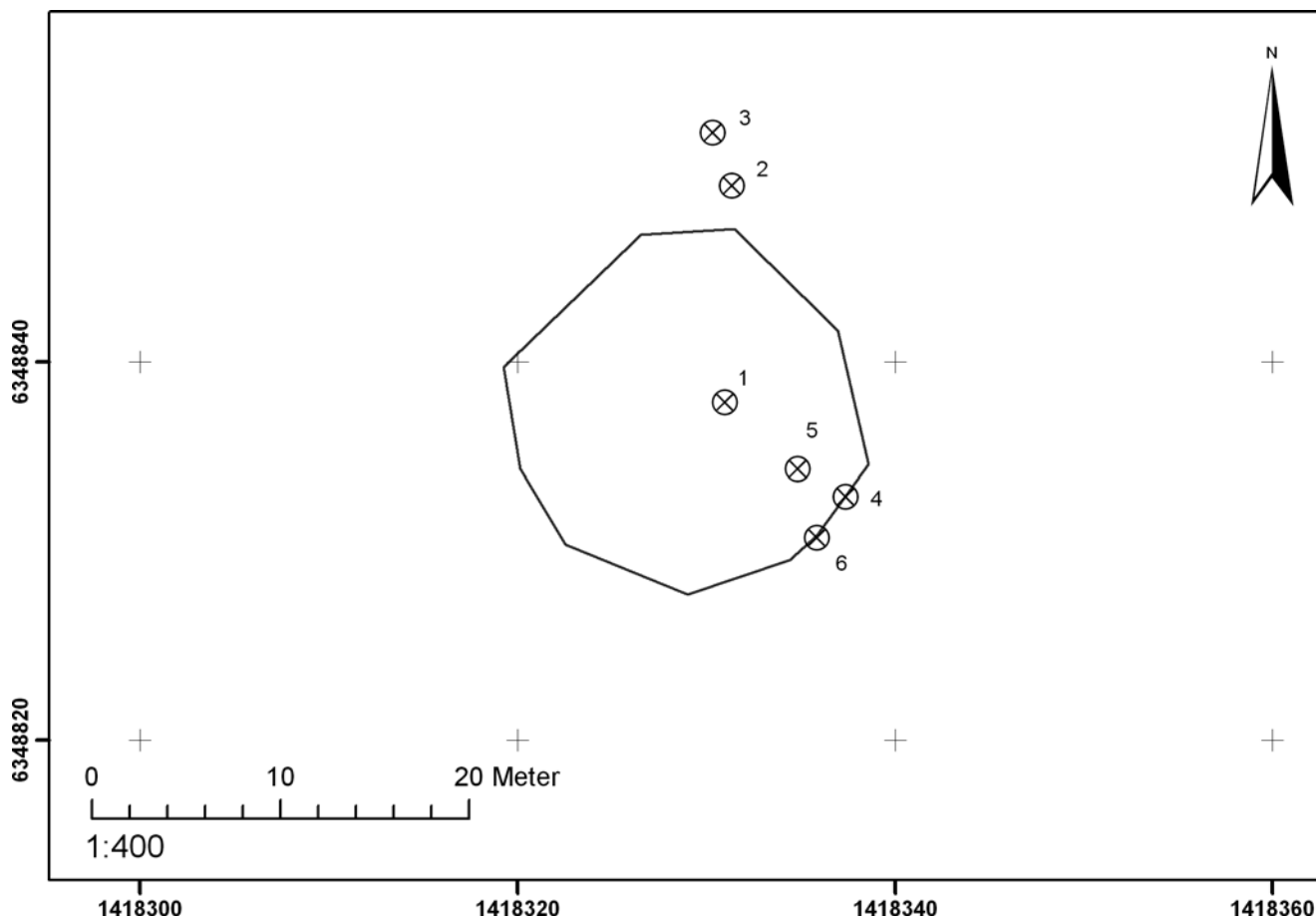
Sex rotvältor noterades i röset, varav två utgjorde en mycket stor dubbelvälta med gemensamt uppsplitat material från en berghäll. En hel del granris övertäckte röset och en stor del av detta avlägsnades. Även ett par mindre träd växte på graven, dessa kapades ner i förebyggande syfte efter samråd med markägaren. Återställningen utfördes med hjälp av en fyrhjulig motorcykel med vinsch.

Rotvälta 1 var centralt belägen, 2 x 1,5 meter stor och 0,5 meter djup. Ett större antal stenar från rösets stenpackning satt i vältan; dessa var 0,2–0,45 meter stora. Skadan undersöktes noga då vältan satt centralt i röset, men inga fynd eller anläggningar kunde observeras. Stenar återplacerades i skadan och rotvältan togs bort.

Rotvälta 2 och 3, direkt norr om röset, berörde kanten där ett stort antal stenar rasat ut. Vältorna satt direkt på berghäll. Det ansågs vara bäst att låta dem falla tillbaka på plats utan några andra åtgärder. Dubbelvältan hängde ihop i ett system med rötter och var tillsammans 7,5 x 3 meter stor. Stenarna från kanten av röset var 0,1–0,4 meter stora. Vältan drogs tillbaka i ursprungligt läge och putsades.

Rotvälta 4 var 2 x 2 meter stor och 0,4 meter djup. Den hade rivit upp många stenar, 0,15–0,45 meter stora. Stenarna återdeponerades i skadan och vältan drogs tillbaka.

Rotvälta 5 satt ett par meter ifrån den sydöstra kanten av röset och var 1,5 x 1,5 meter stor och 0,4 meter djup. Även här hade stenar

FIGUR 132. Hjälmseryd 75:1. Röse och sex rotvälar.

dragits upp av rötterna, dessa var 0,2–0,4 meter stora. Rotvältan avlägsnades utan att något framkom i fyllningen.

Rotvälja 6 var belägen i den sydöstra kanten av röset strax söder om rotvälja 4. Vältan var 2,5 x 2 meter stor och 0,45 meter djup. Vältan innehöll 0,2–0,4 meter stora stenar. Inget övrigt påträffades i vältan som drogs tillbaka för att minimera skadans omfattning.

FIGUR 133. Röset efter återställningen, en mer synbar och vårdad fornlämning.

FIGUR 134. Foto från återställningsarbetet med rotvälja 4 och 5 i fokus. Anders Kraft och John-Eric Gustafsson arbetar tillsammans.

HJÄLMSERYD 80:1

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Stensättning	Söndra 4:5	203	7

Beskrivning

Stensättningen är helt övertorvad. Dess diameter är 10 meter och höjden 0,6 meter. I nordväst skärs den av en stenmur.

Skador och åtgärder

Av de sex rotvältorna stod en precis utanför, nr 6, och berörde inte graven men det kunde först ses då den togs bort. I de andra fem rotvältorna kunde en stenpackning ses. Stenstorleken varierar mellan ca 0,2 och 0,5 meter. Mellan stenarna som kunde ses i ett till tre lager finns en stor andel sand och humus. I det översta stenlagret fanns påfallande många flata stenar, i synnerhet i rotvälta 1 och 5. Samtliga rotvältor togs bort.

Inga spår efter någon begravning påträffades.

Övrigt

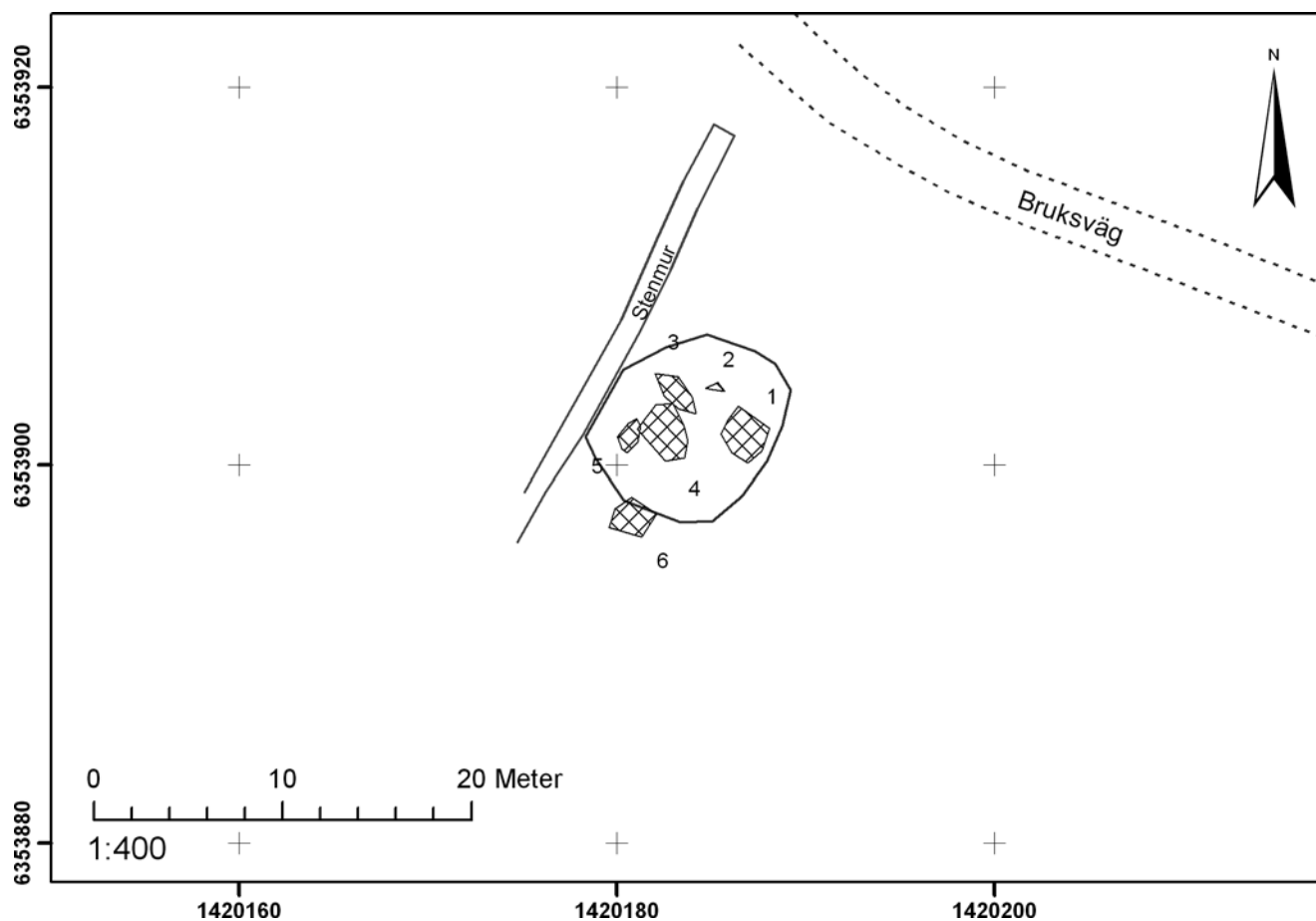
Sly och mindre träd växte över hela graven som dessutom nästan var helt täckt av ditkastade grenar efter att träd avverkats. Det mesta avlägsnades vid stormskadearbetet.

FIGUR 134. Hjälmseryd 80 före återställning.

FIGUR 135. Efter slyröjning.

FIGUR 136. Hjälmseryd 80:1 och rotvältorna.

FIGUR 137. Hjälmseryd 80 efter återställning.

HJÄLMSERYD 193:1

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Röse	Västerkvarn 1:15	212	7

Beskrivning

Helt övermossat röse med grop i mitten, 2,8 x 1,8 meter stor i nord-sydlig riktning och 0,4 meter djup. Rösets diameter är 14 meter och dess höjd 1,1 meter.

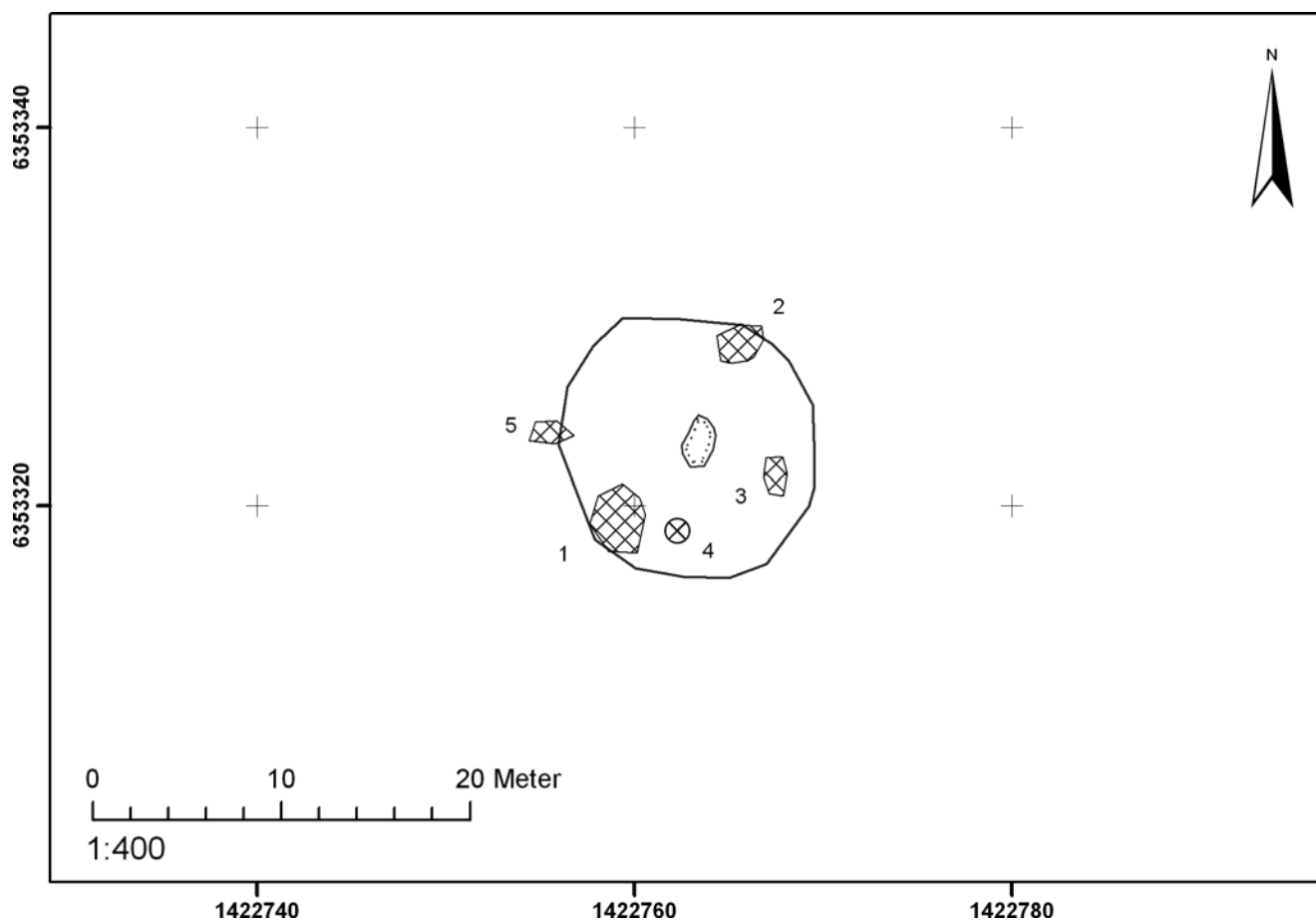
Skador och åtgärder

I graven fanns fyra rotvälter samt ytterligare en precis utanför dess västra kant. Rotvälta 1–4 togs bort men nr 5 lämnades kvar då den inte ansågs påverka graven. Stenmaterialet som kunde ses där de mindre välterna (nr 3 och 4) låg var något mindre än det som sågs längre ut mot rösets kanter i rotvälta 1 och 2. Centralt i graven observerades mest stenar med en diameter mellan 0,1 och 0,2 meter medan stenmaterialet ut mot kanterna hade en diameter mellan ca 0,2 och 0,5 meter. Där rotvälta 1 stod kunde även ännu större stenar ses (ca 0,7 meter i diameter) som troligtvis är del av en kantkedja. Röset består av flera lager sten och den enda inblandningen som sågs var, mellan stenarna nedfallna, växtdelar.

Inga spår efter någon begravning påträffades.

Övrigt

Utifrån gravens proportioner skulle det även vara tänkbart att omdefiniera den från röse tillstensättning.

FIGUR 138. Hjälmseryd 193:1 och rotvältorna. Rotvälta nr 4 var så liten att den endast mättes in som en punkt.

HJÄLMSERYD 237:1

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Kvadratisk stensättning	Sanden 1:2	220	5

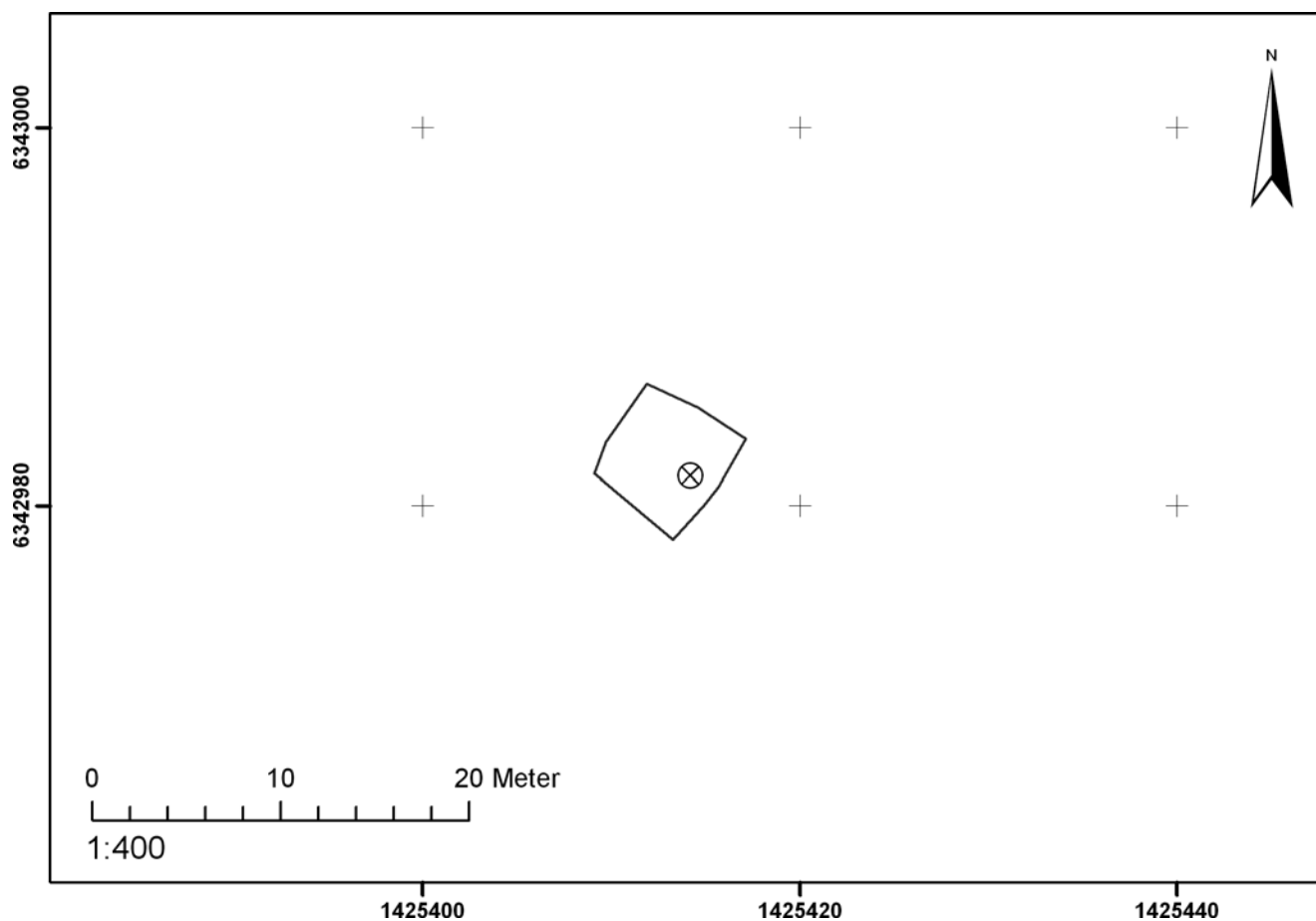
Beskrivning

Stensättningen beskrevs vid en inventering 1999 som rund, men konstaterades efter besiktningen 2009 vara kvadratisk. Stensättningen ligger på en mindre höjd öster om en åkermark och har sedan tidigare varit bevuxen med blandskog, där gran var det dominerande trädslaget. Fornlämningen var i princip osynlig från 10 meters håll då den var kraftigt övervuxen av hallonsnår och belamrad med ris. Stensättningen är omkring 6 x 6 meter stor och 0,3 meter hög. Packningen består av kraftigt övermossade stenar, 0,2–0,4 meter stora.

Skador och åtgärder

Fältbesiktningen visade att endast en jättevälta berörde stensättningen östra del. Det största hindret var att graven över huvud taget inte syntes på grund av överrisning och den kraftiga vegetationen. Återställningen utfördes med hjälp av en fyrhjuling med monterad vinsch. Den kraftiga vegetationen hade krävt större insatser, men prioriterades inte.

Rotvältan var belägen en liten bit in från den östra kanten av stensättningen och var 3 x 2 meter stor och 0,3–0,4 meter djup. Flertalet stenar från gravens stenpackning satt i vältan; dessa var 0,2–0,5 meter stora. Rotvältans fyllning undersöktes men inga fynd eller anläggningar kunde observeras. Stenarna återbördades i skadan och rotvältan togs bort.

FIGUR 139. Hjälmseryd 237:1. Stensättning med en rotvälta.

FIGUR 140. Arbetsfoto taget vid undersökningen av rotvälтан illustrerar fornlämningens dåliga synbarhet.

HJÄLMSERYD 244:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Stensättning	Uggleryd 1:6	237	7

Beskrivning

Fornlämningen utgörs av en övertorvad, oval stensättning, 10 x 8 meter stor i nordsydlig riktning och med en höjd av en knapp meter.

Skador och åtgärder

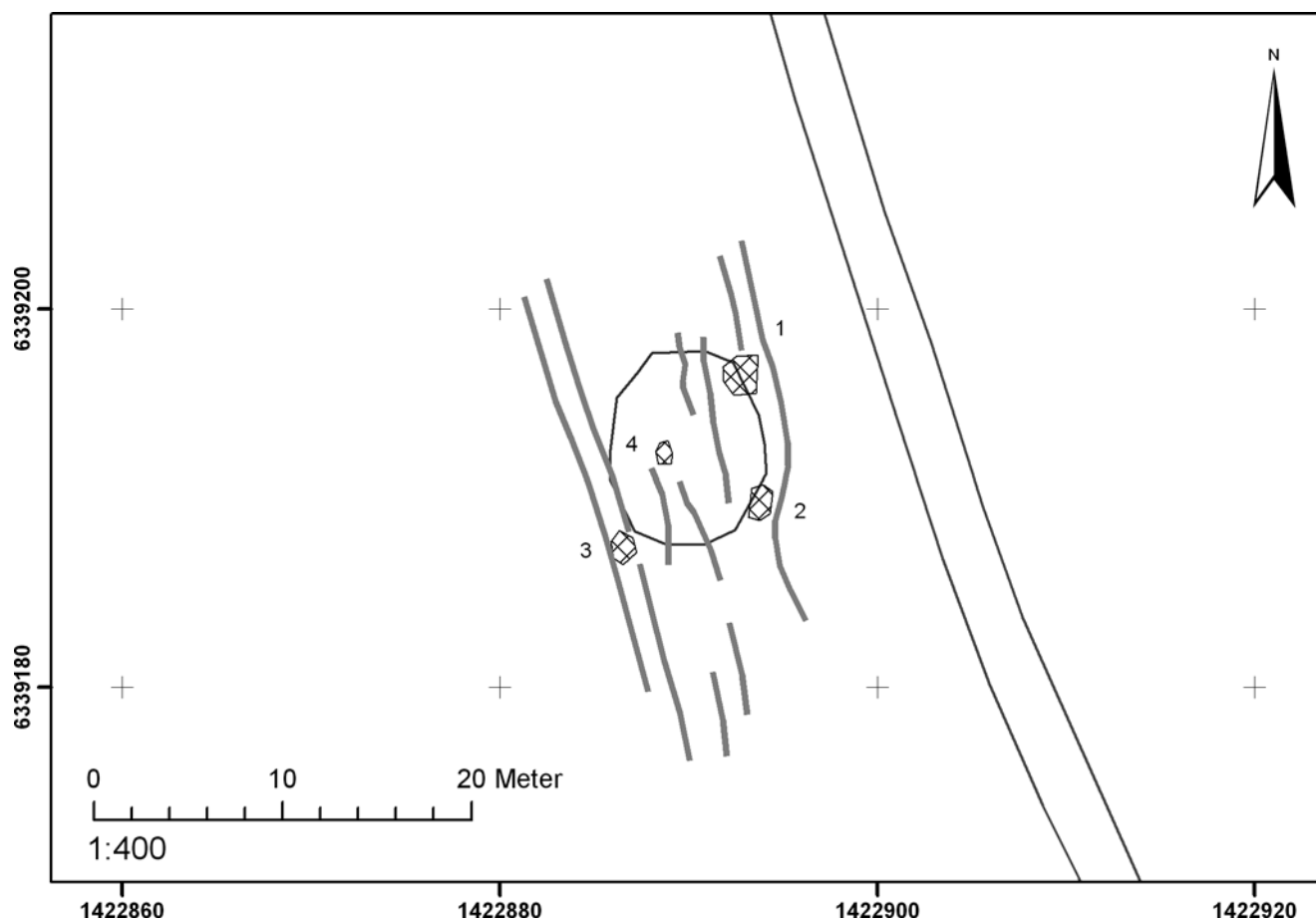
Stora mängder sly och påfört ris täckte graven. Då det avlägsnats kunde det konstateras att det fanns fyra rotvältor på platsen. Vid den föregående skadebedömningen angavs fem rotvältor i graven men en av stubbarna visade sig vara ditkastad och satt alltså inte fast i marken. Av de fyra rotvältorna var det endast en som helt satt i graven, nr 4. De andra tre visade sig efter framrensning sitta precis utanför. Trots det så togs alla utom nr 3 bort. I fallet med nr 3 så bedömdes risken att skada graven större vid ett borttagande än om stubben läts sitta kvar.

Det synliga stenmaterialet i graven är storleksmässigt varierande, från ca 0,1 till 0,4 meter i diameter, samt enstaka ännu större. Troligtvis har sten kastats upp på graven i samband med röjning i området.

Övrigt

Stensättningen är även skadad av körspår som uppkommit i samband med sentida plantering av gran. Spåren är ca 0,4–0,5 meter breda och upp till 0,2 meter djupa. Försök gjordes även att åtgärda dessa skador i samband med arbetet.

Stensättningen ligger inom ett område med röjningsrösen, RAÄ 250, som även de skadats av skogsbruket.

FIGUR 141. Hjälmseryd 244:1 och rotvältorna. Körspåren täcker en mycket större yta än de som syns på kartan, endast de i närheten av graven mättes in.

HJÄRTLANDA 16:1

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Stensättning	Hjärtnäs 1:1	245	5

Beskrivning

Stensättningen beskrevs som rund vid inventeringen 1986, men vid fältarbetet 2009 konstaterades att formen var kvadratisk med lätt konvexa sidor och hörnstenar. Graven är röseliknande och ligger på en avsats i sydvästsluttande moränmark där barrskog tidigare stod; stora ytor är idag kalhyggen efter stormarna.

Graven är omkring 22 x 22 meter stor och 1 meter hög. Stenpackningen består av lätt övermossade, 0,2–0,5 meter stora stenar. En kantkedja är ställvis synlig med 0,6–1 meter långa, 0,5–0,8 meter breda och 0,3–0,5 meter höga stenar. Hörnstenarna är ca 0,6–0,7 meter stora och 0,35–0,4 meter höga. Den nordvästra hörnstenen saknas.

I mitten och i den södra delen av graven har stentäkt bedrivits. Ett ovalt ca 11 x 6 meter stort område vittnar om stentäkt (alternativt plundring). Troligen har ett 0,7 meter tjockt skikt försvunnit från denna yta. Några lager sten kvarstår i botten av stensättningen, men det är omöjligt att säga om stenarna ligger på ursprunglig plats (*in situ*) eller har flyttats omkring under perioden då stentäkten var i drift.

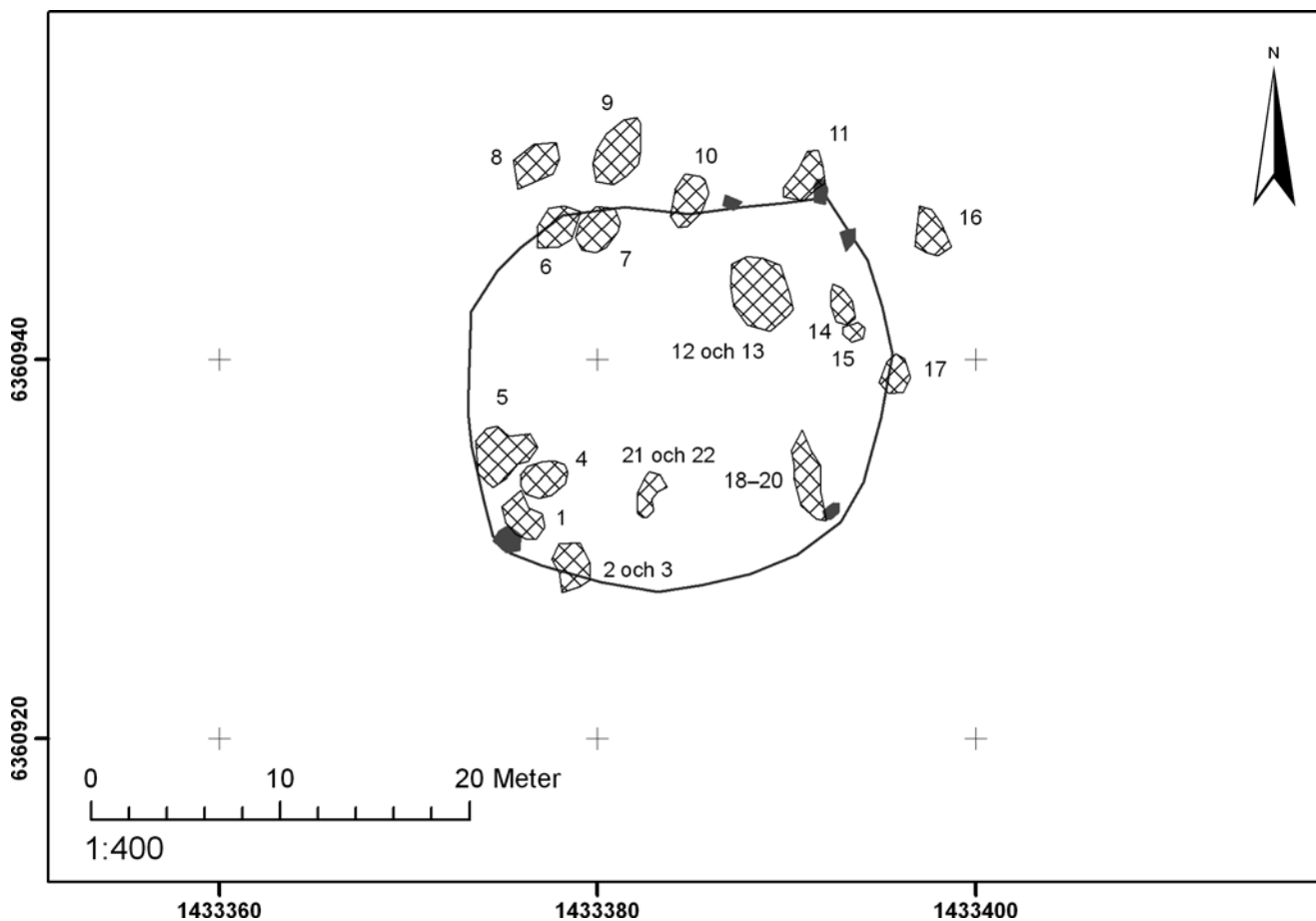
Skador och åtgärder

Nedrisningen var stor på och vid graven. Skogsbrukets verksamhet på de stormfällda ytorna hade resulterat i harvfårar och granplantering en halv meter in på graven, vilket motiverade avlägsnande av dessa plantor i förebyggande syfte; på så vis undviks att nya trädrötter växer ned i och på sikt skadar graven.

Sammanlagt åtgärdades tjugotvå rotvältor på och direkt intill stensättningen. Några av dessa var satt ihop med andra vältor och delade rotsystem. Återställningen utfördes med hjälp av en fyrhjuling med vinsch samt motorsågar och röjsågar. Delar av riset avlägsnades, men delar fick ligga kvar på grund av den omfattande mängden.

Rotvälta 1 var 2 x 1,6 meter stor och 0,7 meter djup. Flertalet stenar från gravens stenpackning satt i vältan; dessa var 0,05–0,8 meter stora. Rotvältans fyllning undersöktes och ett mindre antal kvartsstenar samt en eventuellt slagen sten av röd fältspat iaktogs. Stenarna återbördades i skadan och rotvältan togs bort.

Rotvälta 2 var 2,5 x 1,8 meter stor och 0,7 meter djup. Stenar som var 0,05–0,8 meter stora hade dragits upp från gravens sten-

FIGUR 142. Hjärtlanda 16:1. Stensättning med tjugotvå rotvältor.

packning. Vältan hade i övrigt gjort ringa skada på graven.

Rotvälta 3 satt direkt söder om rotvälta 2 och var 1,5 x 1 meter stor. Denna välta var redan bortdragen vid markberedningen. Den satt löst och gjorde ingen skada på graven.

Rotvälta 4 utgjordes av en äldre välta som ej uppstått i samband med stormarna Gudrun och Per. Vältan var 2 x 1,8 meter stor, men med oklart djup. Vältan fick ligga kvar då rötterna satt förankrade och putsades efter att fyllningen återbördats i skadan.

Rotvälta 5 var 3 x 3 meter stor och 0,5 meter djup. Stenarna som satt i rotsystemet var 0,1–0,8 meter stora. Krossad kvarts framkom i vältan. Rötterna var så djupa att vältan inte kunde tas bort utan att åstadkomma onödiga skador; den putsades och lämnades kvar.

Rotvälta 6 hade skadat den norra kantkedjan. Vältan var 3,5 x 3 meter stor och 0,6 meter djup. Fynd av krossad kvarts, kvartsstenar och röda mineral gjordes. Vältan togs bort och kantkedjan återställdes.

Rotvälta 7 var 2,5 x 2,5 meter stor och 0,4 meter djup. I fyllningen påträffades krossad kvarts. Vältan togs bort och jorden återbördades.

Rotvälta 8 var 2,5 x 2 meter stor, med oklart djup. Rotvältan fick sitta kvar men putsades.

Rotvälta 9, norr om graven, var 3,5 x 3 meter stor och 0,5 meter djup. Ett bränt ben hittades högt upp i fyllningen. Ett antal stenar

FIGUR 143. Arkeolog Mats Sandin vid ett av de mer energikrävande återställningsarbetena inom projektet. Här grävs rotvälta 1 igenom.

fanns också i fyllningen, men det var osäkert om dessa utgjorde odlingssten, uppkastad från närliggande åkermark, eller om de kom från graven. Rotvältan togs bort och fyllningen återbördades.

Rotvälja 10 var 2,8 x 2 meter stor och 0,6 meter djup. Kring och i vältan fanns mycket stenar. De ingick i en kompakt stenpackning utanför graven som låg placerade i ett sandigt lager. Det var oklart om den ingick i gravens konstruktion eller utgjorde någon form av egen anläggning vid sidan av den. Stenarna var 0,1–0,8 meter stora och återbördades till packningen efter att vältan avlägsnats.

Rotvälja 11, vid nordöstra hörnet, var 3 x 2,5 meter stor och 0,5 meter djup. Den hade inte orsakat någon skada på graven. Rötterna i vältan kapades och den lämnades kvar.

Rotvälja 12 och 13 utgjordes av två stubbar med gemensamt rotsystem som rivit upp material från graven. Vältorna var tillsammans 5 x 3,5 meter stor och 0,7–0,8 meter djup. Stenar från den underliggande packningen satt fast i vältan; dessa var 0,1–0,7 meter stora. Krossad kvarts framkom i fyllningen. Skadan åtgärdades och rotvältan putsades.

Rotvälja 14 var 2,5 x 2 meter stor och 0,5 meter djup. Vältan putsades och lämnades kvar.

Rotvälja 15 var 1,5 x 1,3 meter stor, men djupet gick inte att uppskatta. Ett antal 0,15–0,4 meter stora stenar fanns i fyllningen. Vältan var något ihopsjunknen redan och lämnades, efter putsning, kvar.

Rotvälja 16 var 1,5 x 1,5 meter stor, men skadans djup kunde inte uppskattas. Vältan var relativt flack och hade inte tillfogat någon större skada på graven; vältan putsades.

Rotvälja 17 hade troligen inte påverkat graven med någon skada då den verkade vara förflyttad under markberedning i området. Rotvältan satt i princip lös och drogs bort.

Rotvälja 18 var belägen i gravens sydöstra hörn tillsammans med rotvälja 19 och 20. Rotvältan var 1 x 0,5 meter stor och 0,3 meter djup. Skadan på graven var ringa. Vältan putsades.

Rotvälja 19 var 2,5 x 2 meter stor och 0,5 meter djup. Rotvältan hade skadat gravens kantkedja genom att slita loss stenar, 0,1–0,7

FIGUR 144. Fotografiet visar nedrisningen och hur vegetationens påverkar det pedagogiska och visuella värdet. Dessutom var graven kraftigt skadad av stentäkt eller plundring.

meter stora. Kantkedjan rekonstruerades och rotvältnen avlägsnades. I vältnen fanns fynd av krossad eller slagen kvarts.

Rotvälta 20 var endast 0,5 x 0,5 meter stor och 0,2 meter djup och låg intill den sydöstra hörnstenen. Rotvältnen togs bort.

Rotvälta 21 var 1,5 x 1 meter stor, men djupet var oklart. Stenar i storleken 0,1–0,3 meter fanns i rotsystemet. Vältnen putsades.

Rotvälta 22, som satt ihop med rotvälta 21, var 2 x 1,5 meter stor och 0,5 meter djup. Stenar från packningen i storlek 0,1–0,4 meter, satt i vältnen. I fyllningen påträffades slagen kvarts. Rotvältnen hade redan fallit tillbaka något. Den putsades därför och lämnades kvar.

Fynd

I flera av vältnorna påträffades mineral – kvarts, kvartsit och fältspat – som synbart var slagna eller krossade (F1–F7) (se BILAGA 1). De utgör en vanlig fyndkategori och kan sättas i samband med rituella aktiviteter vid gravens uppförande eller en eventuell återkommande aktivitet utförd av de efterlevande under järnåldern. Ett bränt ben påträffades ytligt i en välta utanför själva gravanläggningen, det var dock osäkert om det hörde till graven och tillvaratogs därför inte.

Övrigt

Hjärtlanda 16:1 var ett av de mest arbetskrävande objekten under återställningsprojektet efter stormarna. Tåktverksamhet har bedrivits i graven och med tiden har den även blivit överrisad och överbevuxen med hallonsnår och mindre träd. Graven har på detta vis blivit ”osynlig”, vilket resulterat i att skogsbruket inte uppmärksammat fornlämningen. Detta är ett exempel på hur skogsbrukets maskiner kommit för nära ett fornminne. Lämningen riskerar både att skadas av planteringar och att ringas in av en ny trädridå. Om den vårdas regelbundet och undanhålls från sly skulle gravens, med relativt små arbetsinsatser, kunna komma bygden till nytta.

FIGUR 145. Kvarts från gravens.

FIGUR 146. Fornlämningen efter återställning. Gravens visualitet förbättrades och den blev synlig från längre håll. Mycket ris och sly återstår dock att röja bort. Fornlämningens värde för bygden skulle öka om den vårdades och röjdes regelbundet.

HJÄRTLANDA 17:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Stensättning	Hjärtnäs 1:1	250	5

Beskrivning

Fornlämningen utgörs av en rund stensättning och ligger på ett krön av en utskjutande moränrygg mot söder. Marken har tidigare varit bevuxen med barrskog; idag är denna yta ett större kalhygge med många körskador som uppkommit genom skogsbrukets hantering av den stormskadade skogen. Graven är 10 meter i diameter, 0,5 meter hög och har en övermossad stenpackning med 0,2–0,4 meter stora stenar.

Skador och åtgärder

Under besiktningen dokumenterades tre vältor. Samtliga genomsöktes efter fynd och anläggningar, varpå allt material återbördades till graven. En del ris övertäckte graven; riset avlägsnades till viss del.

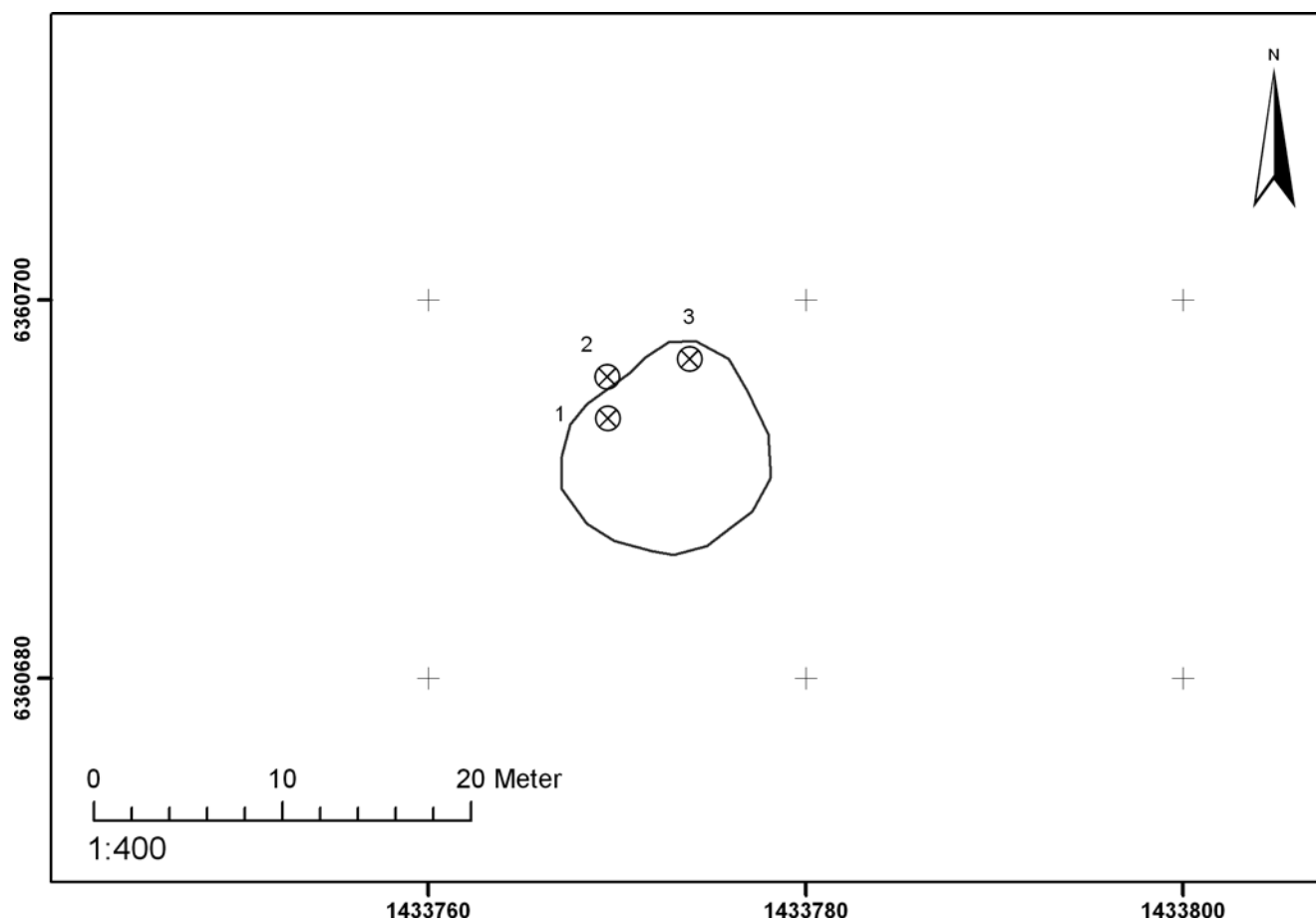
Rotvälta 1 var 3 x 3 meter stor och 0,5 meter djup. Vältan hade tillfogat stor skada i stensättningen och rivit upp en stor mängd stenar, 0,1–0,4 meter stora. Rotvältan togs bort och skadan åtgärdades – stenar och fyllning återbördades.

Rotvälta 2 var belägen i gravens utkant. Vältan var 2 x 1,5 meter stor och 0,2 meter djup. Skadan åtgärdades och rotvältan togs bort.

Rotvälta 3 hade endast orsakat en ytlig skada på 1,5 x 1,5 meter. Den togs bort. Alla tre rotvältorna avlägsnades med fyrhjulig motorcykel och vinsch. Inga fynd eller anläggningar framkom.

Övrigt

Graven ligger i en miljö där flera ensamliggande kvadratiske stensättningar finns på synbart avstånd. Området är även mycket rikt på röjningsrösen från flera olika tidsperioder, bland annat från äldre järnålder, vilket kan ge gravarna en samtida kontext. Dessa röjningsröseområden var inte registrerade sedan tidigare utan karterades och kategoriserades med speciellt avsatta projektmedel (se Ameziane & Kraft manus). En stor del av röjningsrösen var skadade av skogsbruksmaskiner. Ett urval av dessa undersöktes i vetenskapligt syfte.

FIGUR 147. Hjärtlanda 17:1. Stensättning med fyra rotvältor.

FIGUR 148. Kennert Andersson avlägsnar rotvältan 1 med fyrhjuling och vinsch.

HJÄRTLANDA 18:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Kvadratisk stensättning	Hjärtlanda 3:3	255	5

Beskrivning

Fornlämningen är en kvadratisk stensättning och ligger i moränmark på den nordvästra kanten av en flack krönplata. Marken är idag ett stort kalhygge men har tidigare varit bevuxen med barrskog. Graven är 13 x 13 meter i sida och 0,7 meter hög. Stenpackningen med 0,2–0,5 meter stora stenar är delvis kraftigt övermossad. Hörnen markeras med hörnstenar som är 1–1,3 meter långa, 0,6–0,7 meter breda och 0,3–0,5 meter höga. I det nordöstra hörnet saknas en hörnsten. En kantkedja med 0,6–0,7 meter stora klumpstenar var ställvis synlig.

Skador och åtgärder

Förutom tio rotvälter fanns en mindre mängd ris, som övertäckte graven. Delar av riset avlägsnades. Hyggesplöjning och harvning hade skadat marken intill stensättningen. Gran hade planterats på och intill graven. Plantorna avlägsnades för att förebygga framtida stormskador. Flera välter var mycket stora och krävdes större insatser. Välterna genomsöktes efter fynd och anläggningar. Motorsåg, tigersåg och fyrhjulning med vinsch användes i arbetet.

Rotvälta 1 var 2 x 2 meter stor och 0,3 meter djup. Enstaka stenar fanns i vältan och var 0,2–0,3 meter stora. Rotvältan togs bort.

Rotvälta 2 var 1,4 x 1,3 meter stor och 0,3 meter djup. Enstaka 0,2–0,3 meter stora stenar satt i vältans fyllning. Rotvältan togs bort.

Rotvälta 3 var 1,3 x 1 meter stor. Den hade sjunkit ihop av sig själv. För att inte tillfoga onödig skada putsades den och lämnades kvar.

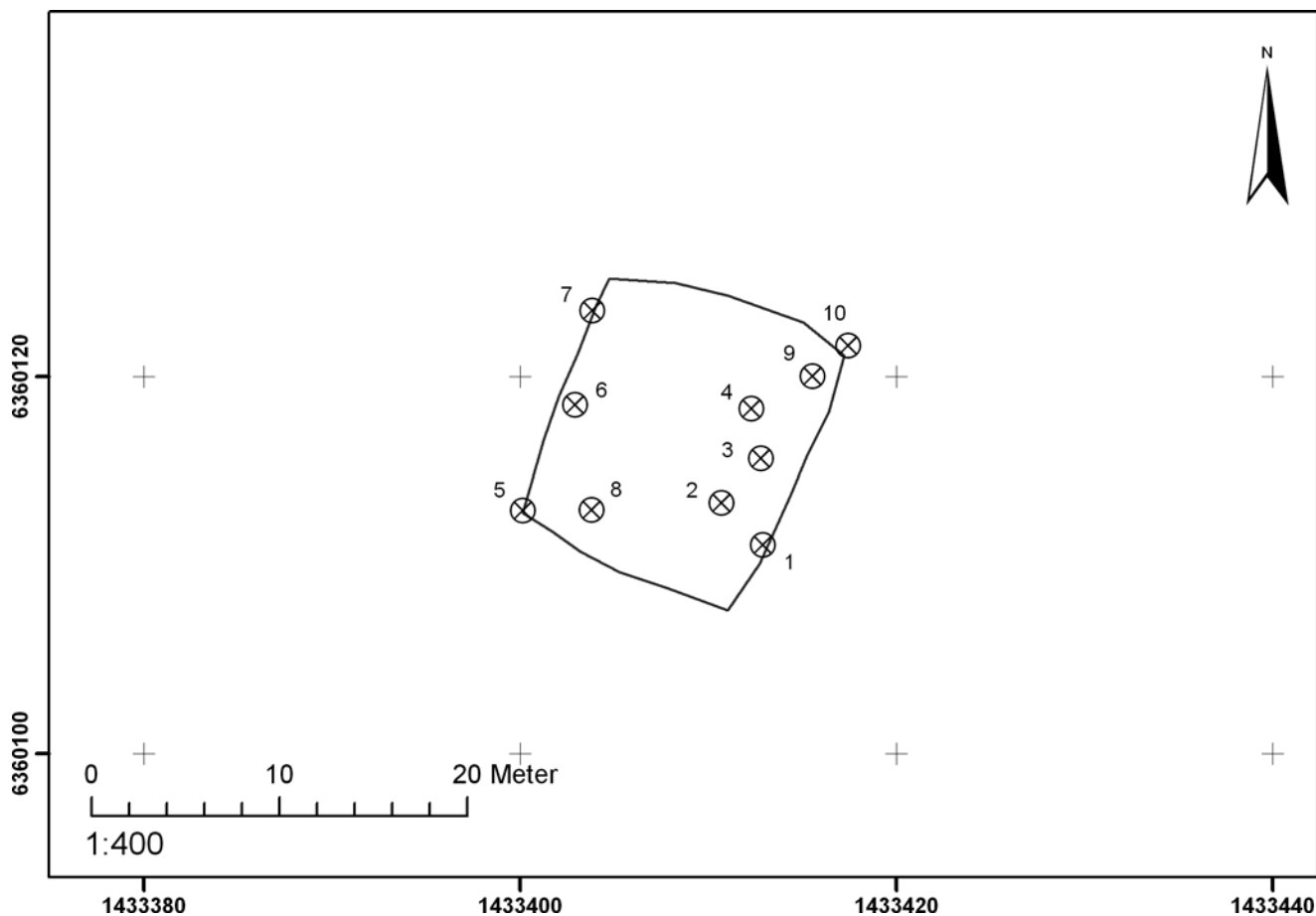
Rotvälta 4 var 1,3 x 1 meter stor och ca 0,2 meter djup. Enstaka 0,2–0,3 meter stora stenar hade rivits upp. Rotvältan togs bort.

Rotvälta 5, intill den sydvästra hörnstenen, var 3,5 x 3,5 meter stor och 0,5 meter djup. Kantstenarna var 0,6–0,7 meter stora, medan övriga stenar var 0,1–0,4 meter stora. Vältans krävde en större arbetsinsats av flera personer. Till slut kunde den avlägsnas. Delar av kantkedjan var skadad och utrasad, men kunde rekonstrueras.

Rotvälta 6 var 4 x 3,5 meter stor och minst 0,5 meter djup. Den hade slitit upp mycket material och krävde därför en större arbetsinsats. Kantkedjan och stenpackningen hade skadats. Fyllningen återbördades, men rotvältan lämnades kvar, då en borttagning skulle tillfoga onödiga skador på graven. Vältan putsades.

FIGUR 149. Jättevältan, rotvälta 6, mäts in av Anders Kraft. Den digitala mätningen utgör en viktig dokumentationsform, för att i framtiden – om ytterligare undersökningar blir aktuella – veta var skadorna varit.

FIGUR 150. Hjärtlanda 18:1. Kvadratisk stensättning med tio rotvältor.

Rotvälta 7 var 3 x 3 meter stor och 0,5 meter djup. Den innehöll mycket upprivet jordmaterial och delar av kantkedjan. Jord- och stenmaterial återplacerades i graven. Vältan kapades då rötterna gick för djupt för att kunna avlägsna den.

Rotvälta 8 var 1,5 x 1,2 meter stor och 0,2 meter djup. Vältan hade skadat stenpackningen. Enstaka stenar satt i vältan, 0,1–0,4 meter stora. Rotvältan togs bort.

Rotvälta 9 var 2,5 x 2 meter stor och 0,3 meter djup. Delar av den underliggande stenpackningen satt i vältan. Stenarna var 0,1–0,4 meter stora, och enstaka upp till 0,7 meter stora. De återplacerades och vältan togs bort.

Rotvälta 10 hade inte orsakat stora skador; den lämnades kvar.

Övrigt

Skogsåtgärderna på och invid fornlämningen är ytterligare ett exempel på bristande kunskaper om fornlämningarnas lagskydd. Förebyggande åtgärder är viktiga för att inte skogens fornlämningar – med framtida stormar och efterföljande hantering – på sikt ska försvinna.

FIGUR 151. Foto över stensättningen från intilliggande jaktorn.

HJÄRTLANDA 24:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Kvadratisk stensättning	Hjärtnäs 3:3	250	5

Beskrivning

Fornlämningen ligger på en avsats i en brant västsluttning och omges av skogsmark. Stensättningen var tidigare registrerad som oregelbunden i formen. Vid återställning av stormskador noterades dock att formen snarare var kvadratisk. Fornlämningen är 14 x 12 meter i diameter (NNV–SSÖ) och upp emot 1 meter hög. Fyllningen består av stenar i storleken 0,2–0,5 meter. I mitten av anläggningen syns en förhöjning som är 6 meter i diameter och 0,5 meter hög. Den har möjligen utgjort en mittstensättning. Monumentet är skadat genom stentäkt och har en mycket gropig och ojämn yta. I nordost tangeras den av ett vägdike.

Skador och åtgärder

I anläggningen satt två relativt ytliga rotvältor.

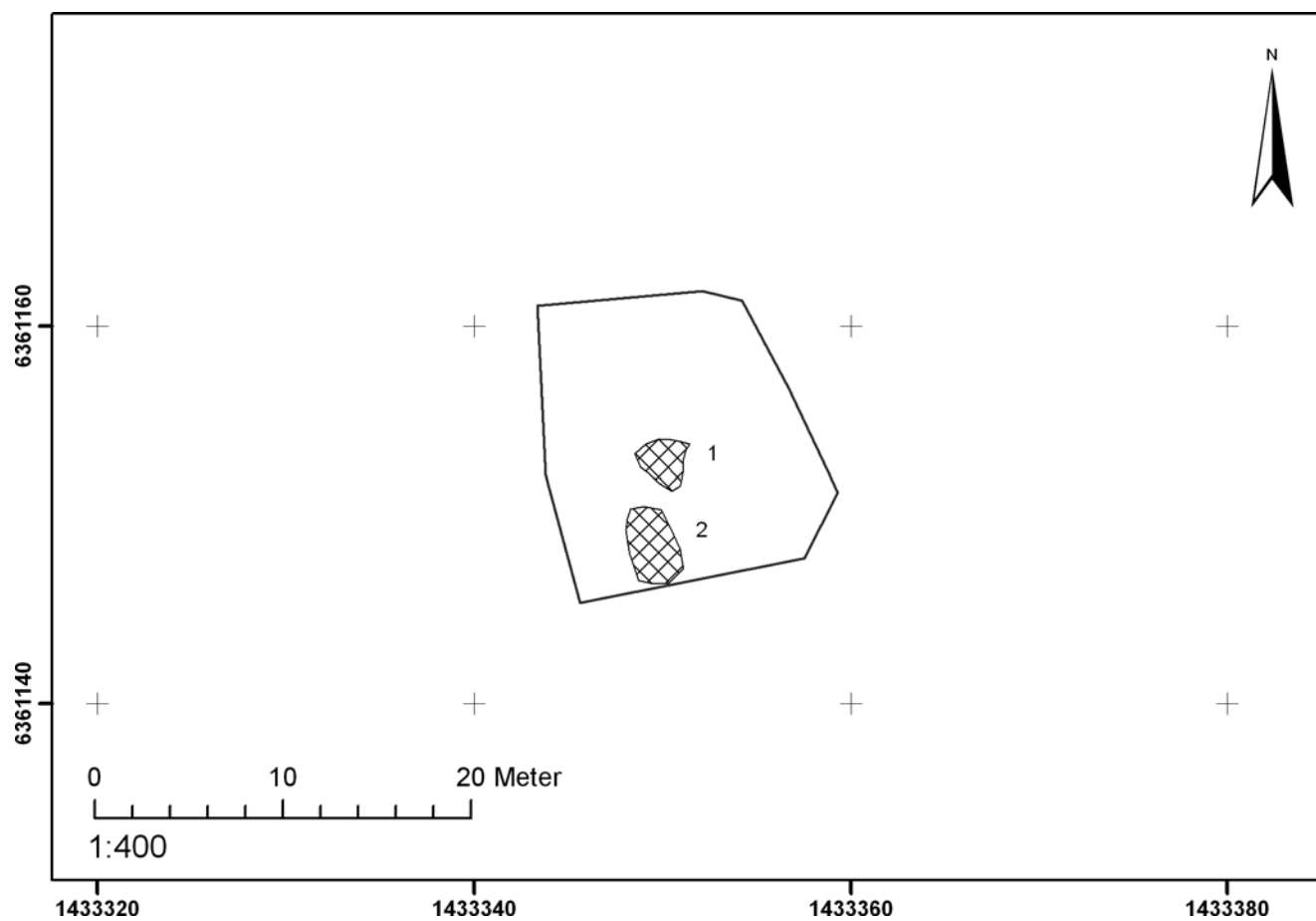
Rotvälta 1 var ca 2 x 2 meter stor. Den har till fallit tillbaka av sig självt och visade sig endast ha orsakat marginella skador i graven.

Rotvälta 2 var något större och djupare än rotvälta 1 och upptog en yta på knappt 4 x 2 meter. Även denna hade fallit tillbaka av egen kraft.

Ingen av rotvältorna hade orsakat någon allvarlig skada på stensättningen eftersom de var så pass ytliga. Endast några stenar i ett övre stenlager hade dragits med av rötterna. Båda rotvältorna togs bort med hjälp av fyrhjulig motorcykel och vinsch. Stensättningen röjdes även på en stor mängd ris, sly, omkullfallna trädstammar och mindre träd.

Övrigt

Stensättningen var, med tanke på sitt publika läge invid en väg, i stort behov av röjningsinsatser. Fornlämningen bör röjas ytterligare eftersom det fortfarande står relativt många både små och stora träd på graven; två av dessa är döda och kan falla när som helst. Det kan resultera i ytterligare skador.

FIGUR 152. Hjärtlanda 24:1. Kvadratisk stensättning med två rotvältor.

HJÄRTLANDA 27:1

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Gravfält	Ärnanäs 1:4	230	6

Beskrivning

Gravfältet är 45 x 40 meter stort och inrymmer tjugotre gravanläggningar: två högar, tjugo runda stensättningar och en rest, numera kullfallen sten. Gravfältet ligger på ett barrskogsbevuxet krön av en moränhöjd med god utsikt över Ärnanäsjön i söder. Marken intill gravfältet har varit odlad och en väg tangerar dess norra kant.

Skador och åtgärder

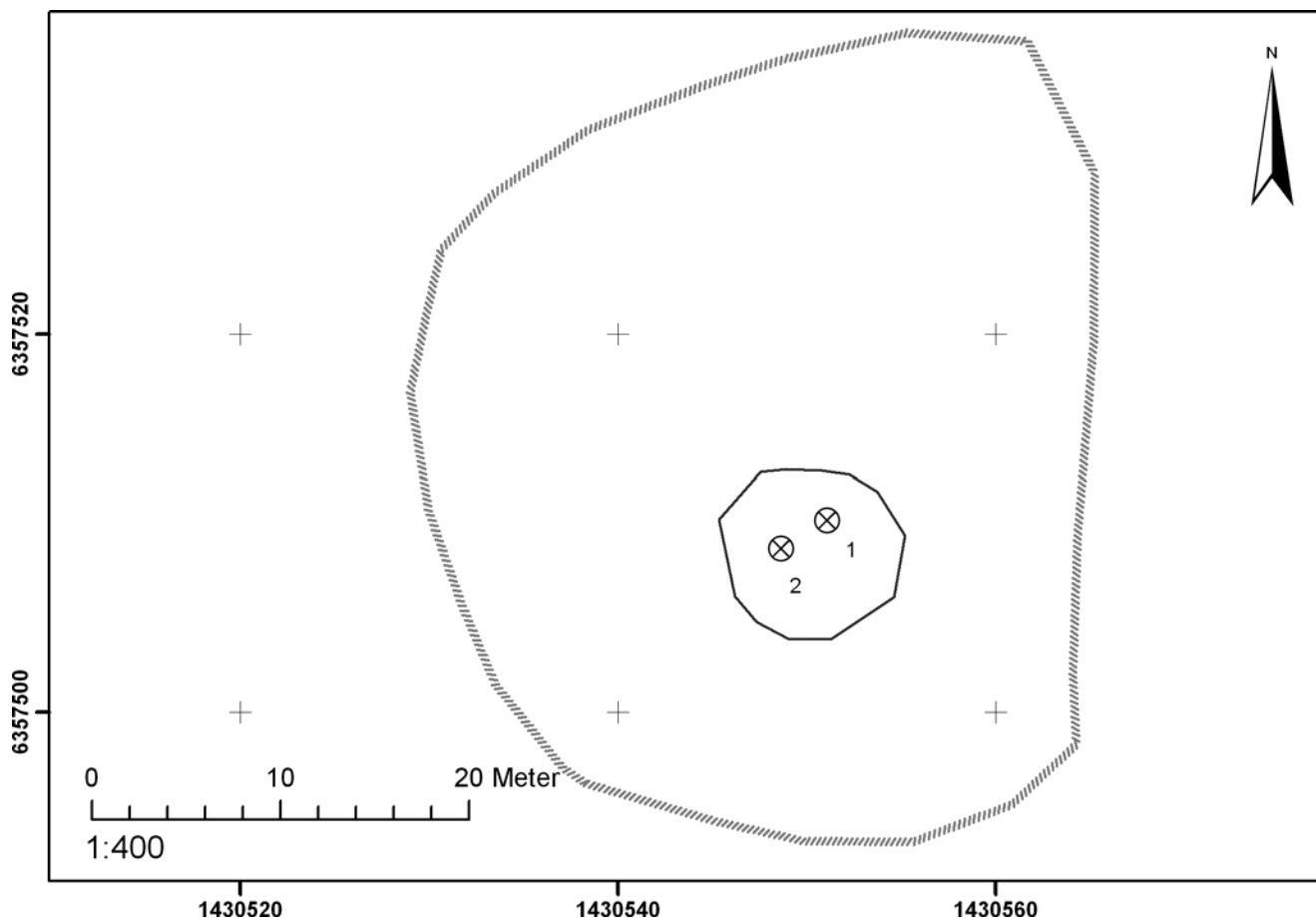
Under besiktningen påträffades två rotvältor som berörde en stensättning. Rotväルトorna genomsöktes efter fynd och anläggningar, och därefter återbördades allt material till graven. Båda rotväルトorna låg ett par meter från gravens centrum.

I den nordvästra kanten av gravfältet fanns även markskador i form av harvspår som orsakats av skogsbruket. Där hade även gran planterats. Skadorna berörde endast en mindre del av gravfältet, men det visar att skogsbruket berett mark alldeles för nära lämningen.

Rotvälta 1, i den nordöstra delen av stensättningen, var 2 x 2 meter stor och 0,3–0,4 meter djup. I välтан satt delar av stenpackningen fast. Den bestod av 0,2–0,4 meter stora stenar. Enstaka mindre träkolsbitar observerades i fyllningen, men några synliga anläggningar upptäcktes inte. Inget övrigt påträffades. Rotvälтан togs bort.

FIGUR 153. Berörd stensättning under återställning av rotvälta. John-Eric Gustafsson och Kennert Andersson frigör fyllningen från välтан.

FIGUR 154. Hjärtlanda 27:1. Stensättning med två rotvältor.

Rotvälta 2 var belägen i den sydvästra delen och var 2,5 x 2 meter stor och 0,3–0,4 meter djup. Material från stenpackningen fanns uppdraget i vältans rotsystem; stenarna var 0,2–0,4 meter stora. Även i denna vältan fanns mindre träkolsfragment. Vältan avlägsnades utan att några fynd eller anläggningar påträffades.

FIGUR 155. Den berörda stensättningen efter återställning med Ärnanässjön skymtande vid gården i bakgrunden. Vattennivån har troligen legat något högre och närmare gravfältet under järnåldern. Gravfältet har då haft ett mer spektakulärt läge och en bredare överblick över bygden.

HULTSJÖ 49:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Röse	Berga 1:2	260	5

Beskrivning

Fornlämningen utgörs av ett röse som tidigare var beläget i skogsmark. Efter stormarna har landskapet kring röset öppnats upp. Graven ligger på ett moränkrön som löper i nordostlig-sydvästlig riktning. Anläggningen är 15 meter i diameter, 1,5 meter hög och består av en stenpackning med stenar i storlek 0,2–0,9 meter. Centralt i röset finns en grop, ca 2 x 2 meter stor och 1 meter djup. I denna syns en 1,2 x 1,05 meter stor och 0,1 meter bred häll. Delar av fyllningen i rösets västra del har blivit bortplockad och enstaka mindre gropar syns i ytan.

Skador och åtgärder

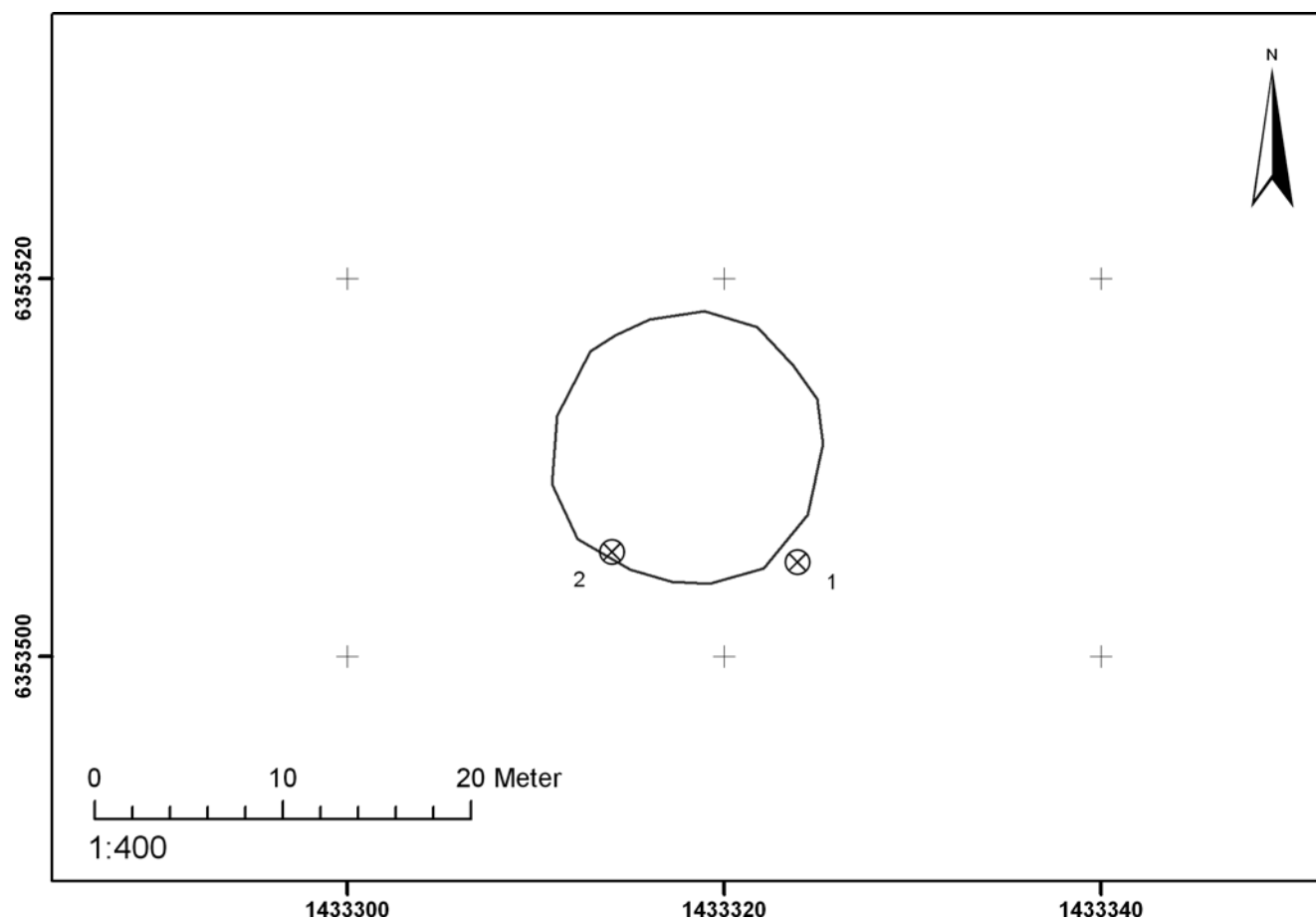
Vid besiktningen noterades två rotvältor i anläggningen. Båda rotvältorna lämnades kvar i anläggningen.

Rotvälta 1 låg i rösets östra kant och var 3,7 x 1,8 meter stor. Trädet hade tidigare stått på en avsats på berget; därför var sten- och jordlagret under rotvältan relativt tunt. I den lösa jorden noterades ett tjugotal stenar som var ca 0,05–0,4 meter i diameter. Enstaka stenar var skörbrända. Rotvältan har endast orsakat mindre skador i graven. Efter undersökning återbördades den lösa fyllningen från rotvältan till graven.

Rotvälta 2 var ytligt belägen i rösets södra kant och hade endast orsakat en mindre skada i graven. Därför utfördes ingen åtgärd.

Övrigt

Markägaren planerar att anlägga betesmark öster om röset. I området strax norr och väster om graven kommer skogen att återplanteras. Markanvändningen kommer delvis att påverka den visuella upplevelsen av fornlämningen.

FIGUR 156. Hultsjö 49:1. Röse och två rotvältor.

FIGUR 157. Röset sett från söder.

FIGUR 158. Rotvälja 1 från norr, efter rensning.

HULTSJÖ 53:1

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Stensättning	Holma 1:7	235	5

Beskrivning

Stensättningen är belägen på den västra sluttningen av en nord-sydlig ås. Graven är rund, 12 meter i diameter och 0,8 meter hög. Stenarna i fyllningen är 0,2–0,5 meter, medan det kring kanterna finns större stenar som är ca 0,4–0,5 meter.

Över anläggningens centrala del, i öst-västlig riktning, löper en 4 meter lång, 1,5 meter bred och 0,2 meter djup fåra. Stensättningens södra del är lägre (0,5–0,6 meter hög) och något gropig. Marken kring fornlämningen har tidigare varit odlad och delar av fyllningen utgörs troligen av påförd odlingssten.

Skador och åtgärder

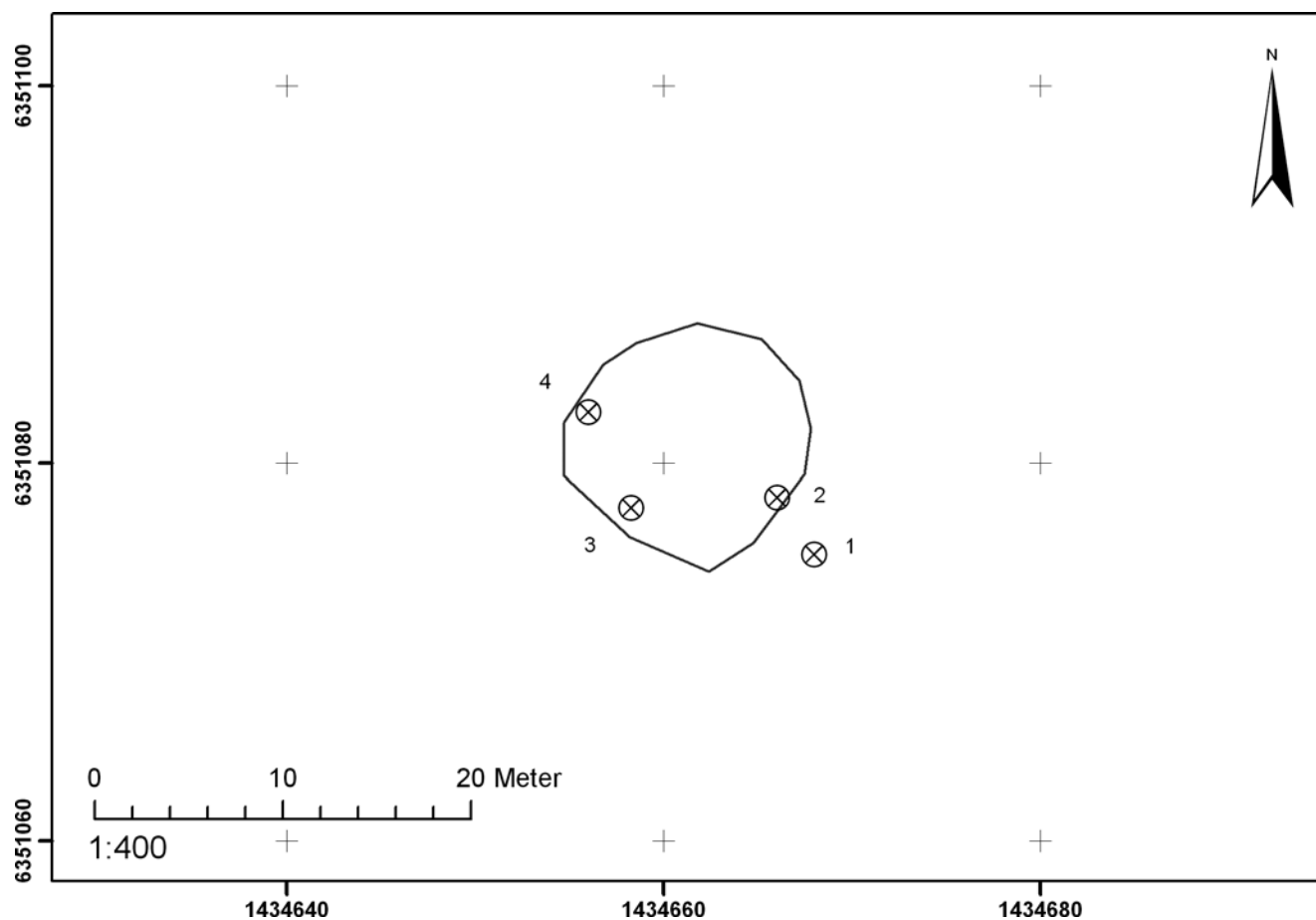
Tre rotvältor satt i själva stensättningen och en satt utanför anläggningens sydöstra kant. Två av vältorna togs bort.

Rotvälta 1 var 1,1 x 1,5 meter och grävdes ned till ett djup av 0,15 meter. Två större stenblock samt sex stenar som var 0,3–0,4 meter i diameter påträffades i rotvältans sydöstra del. Det ena blocket kan ha ingått i en kantkedja. Under torven vidtog gulröd sand med enstaka stenar. Rotvältan togs bort.

Rotvälta 2 var 1 x 1 meter. Skadan var ringa och grävdes därför inte utan togs bort direkt. Rotvältan tillhörde ett mindre träd och hade endast påverkat torvskiktet samt rubbat någon enstaka sten.

Rotvälta 3 var 2 x 1,2 meter och 0,2–0,4 meter djup. Skadan var ytlig och omfattade endast stenar från stenpackningens översta skikt. I vältan satt en större sten 0,4–0,5 meter stor samt fem mindre stenar 0,1–0,3 meter i diameter. Under rotvältan syntes omrörda stenar och ljus gulbrun sand. Rotvältan har stört kanten av stensättningen, men då skadorna endast var ytliga fick vältan ligga kvar.

Rotvälta 4 lutade endast svagt och hade inte orsakat några stora skador. Den rensades från ris, men grävdes inte. I kanten under rotvältan vidtog ljus sand. Rotvältan fick ligga kvar.

FIGUR 159. Hultsjö 53:1. Stensättning och fyra rotvältor.

FIGUR 160. Rotvälja 3 från nordost efter undersökning.

HULTSJÖ 60:1

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Stensättning	Hultsjö 1:9	235	5

Beskrivning

Stensättningen är belägen i en östsluttning i blockrik moränmark som tidigare var bevuxen med tät granskog. Österut breder ett våtmarksområde ut sig. Graven är rund, 15 meter i diameter, 0,4 meter hög och fylld med 0,2–0,5 meter stora stenar. Vid undersökningstillfället var anläggningen kraftigt övertorvad och delvis täckt av ris och mindre trädstammar.

Skador och åtgärder

Sammanlagt registrerades fem rotvältor i anläggningen, varav en av dessa i gravens norra kant. Tre av rotvältorna togs bort med fyrhjulig motorcykel och vinsch. Övriga två lämnades kvar.

Rotvälta 1 var 2,5 x 2 meter stor. Skadorna var marginella; endast enstaka stenar, ned till ett djup av 0,25 meter, hade rubbats. Rotvältan togs bort.

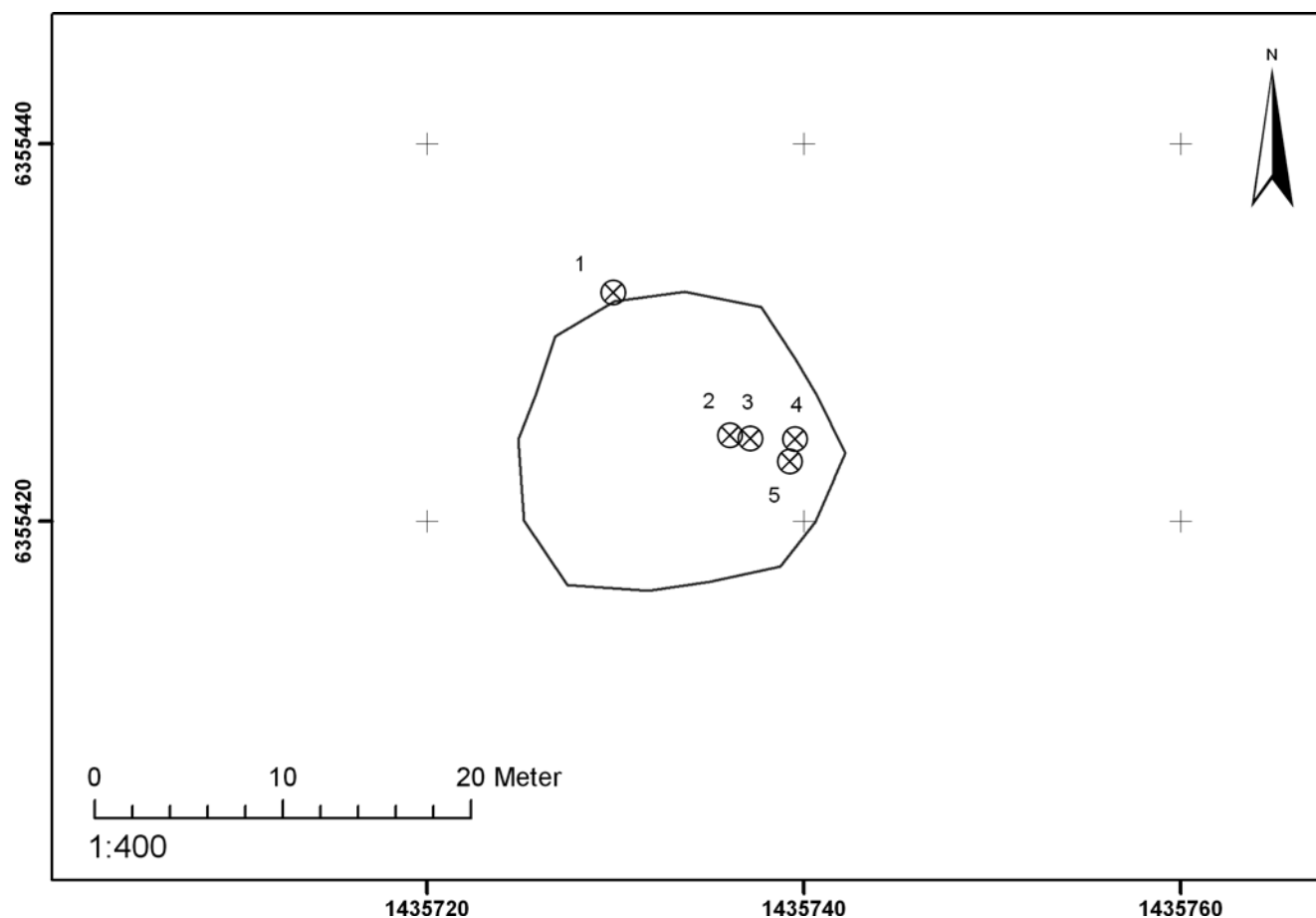
Rotvälta 2 var 2 x 3 meter stor, men relativt ytlig. Tre stenar som hade rubbats återplacerades. I övrigt hade anläggningen inte påverkats. Rotvältan togs bort.

Rotvälta 3 och 4 låg ca 0,5–1 meter innanför en kantkedja bestående av större block. Skadorna efter vältorna sammanföll eftersom avståndet mellan dem endast var 1,5 meter.

Rotvälta 3, som bildade en 90 graders vinkel, hade orsakat störst skada och rört om gravfyllningen. I omfång var skadan 0,5 x 0,5 meter och 0,7–0,8 meter djup. Det fanns dock inga spår efter någon inre konstruktion, kol, sot eller fynd. Rotvältans ytliga rötter hade bara orsakat små skador. Rotsystemet grävdes igenom och stora rötter som gick att ta bort kapades. Eftersom bedömningen var att skadan blir värre om vältan tas bort, fick den ligga kvar.

Rötterna i rotvälta 4 var ytliga, men skadan hade samma omfång som rotvälta 3. Roten hade endast rivit upp torv och sten från det översta skiktet i stenpackningen. Rotsystemet genomgrävdes och togs bort.

Rotvälta 5 hade fallit tillbaka av sig självt. Den hade inte orsakat några synliga skador i graven och lämnades därför utan åtgärd.

FIGUR 161. Hultsjö 60:1. Stensättning med fem rotvältor. Punkterna för rotvälta 3 och 4 borde egentligen ligga närmre varandra. Men då mätningarna skedde i tät granskog så har noggrannheten påverkats något.

FIGUR 162. Rotvälta 3 och 4 har rensats fram. I förgrunden syns delar av kantkedjan. Arkeolog Anna Gustavsson dokumenterar.

HULTSJÖ 74:1

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Gravfält	Hultsjö 2:1	230–240	5

Beskrivning

Gravfältet är 160 x 70–40 meter stort och består av sammanlagt 160 gravar: 20 högar och 140 runda stensättningar. Gravfältet ligger på krönet och i söderslutningen av en moränhöjd. Före stormarna Gudrun och Per var den i huvudsak bevuxen med barrskog.

Stormskadorna på gravfältet har återställts i flera omgångar mellan 2005 och 2007 av Jönköpings läns museum (Ameziane 2007, Häggström & Lindblad manus, Røjder & Sanglert 2006). På grund av den bitvis täta vegetationen var det svårt att göra inmätningar inom vissa delar av gravfältet. Delar av de tidigare åtgärderna har därför stegats in. Kompletterande inmätningar har delvis gjorts i efterhand.

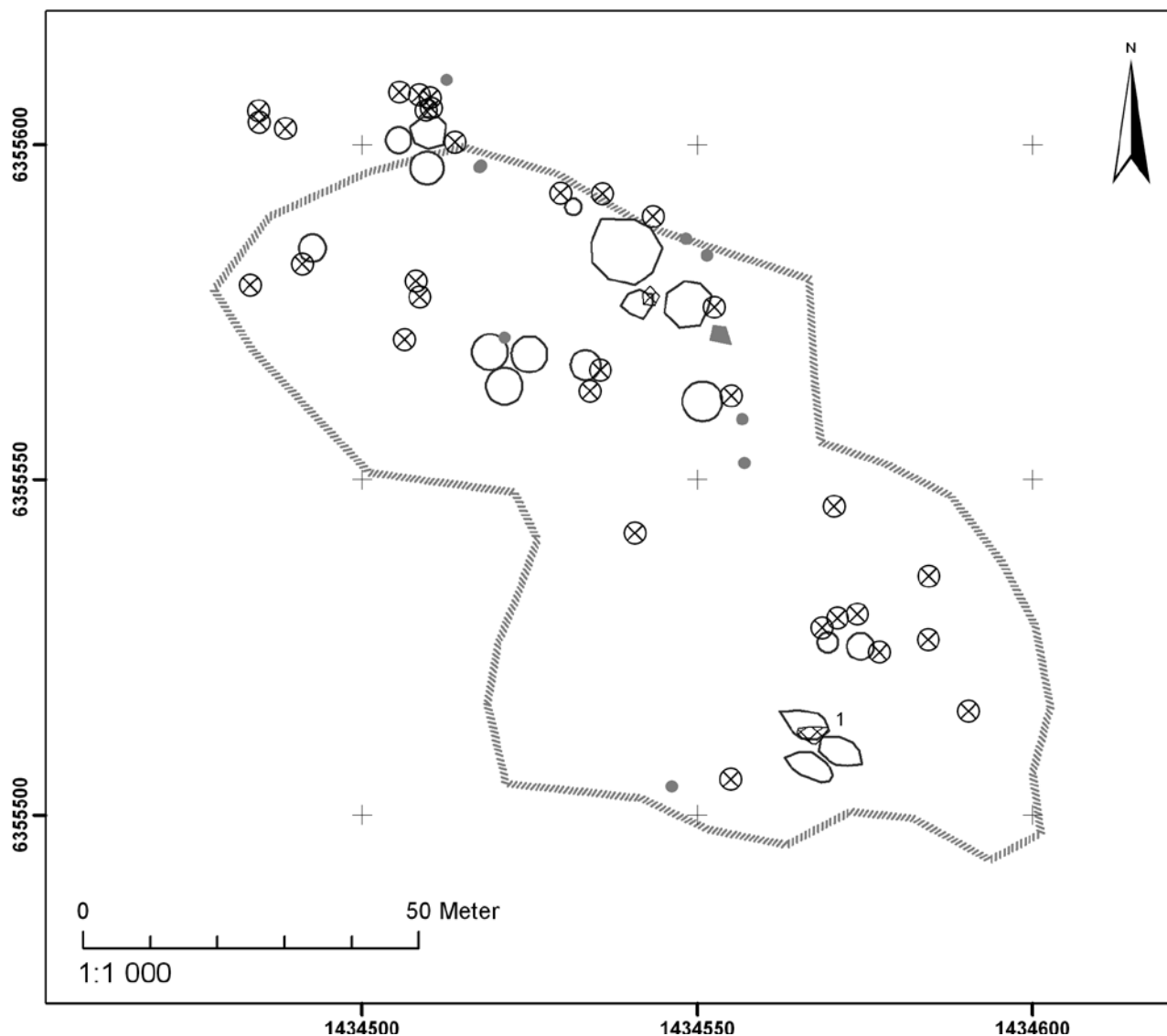
Skador och åtgärder

Vid den senaste åtgärden på gravfältet åtgärdades en rotvälta i den södra delen av gravfältet. Rotvältn hade dragit upp material från tre närliggande gravhögar. Vältn genomsöktes efter fynd och anläggningar. Därefter återbördades allt material till graven.

Rotvälta 1 var 2,8 x 2,3 meter stor och 0,7 meter djup. Skadan hade blottlagt ett kärnröse i gravhögen öster om vältn. Kärnrösets stenar var 0,1–0,4 meter stora och låg i minst två lager, 0,1 meter

FIGUR 163. Rotvältn i profil med innehåll av brända ben i ett sot- och kolbemängt lager.

FIGUR 164. Hultsjö 74:1. En rotvålta undersöktes i gravfältets södra del (rotvålta 1). Tidigare har ett trettiotal rotvältor åtgärdats. Flertalet av dessa är markerade på kartan. Endast ett fåtal av gravfältets 160 gravar har kunnat mätas in.

under torvskiktet. Stenarna och vältan låg i ett sot- och kolbemängt brandlager. Där påträffades brända ben och ett metallföremål, som dock förmodligen var recent.

Fynden hittades i rotvältans centrala och östra delar. Brandlagret följde gravens omkrets och utbredning. Men ett antal brända ben påträffades även i ett brunt grusigt lager direkt utanför graven. Gravhögen väster om rotvältan hade också skadats men där framkom inga fynd. Rotvältan putsades.

Fynd

Fem fynd påträffades i rotvältan, men endast fyra tillvaratogs (F1–F4) (se BILAGA 1). F1 utgjordes av 6 gram brända ben, F2 bestod av 56 gram brända ben, F3 av 55 gram brända ben och F4 av 98 gram

brända ben. En böjd järnnit (2 x 1 cm stor), som tolkades som recent, påträffades också, men den tillvaratogs inte.

Analys

De brända benen analyserades av osteolog Joakim Svahn, inom ramen för en arbetspraktik, på Jönköpings läns museum.

OSTEOLOGISK ANALYS

Samtliga fragment som analyserats kommer från en rotvälta vid RAÄ 74, Hultsjö 2:1, Länsstyrelsen Dnr: 431–9670–2008.

Fyndnr: 1. Fragmenten utgör 17 stycken med volymen av ca 0,2 matsked (5,6 gram) med medelvikt 0,8 gram. Vid en närmare analys av fragmenten kunde två fragment anatomiskt bestämmas: ett bäckenbenfragment (*Coxae*) och ett skenbensfragment (*tibia*).

Fyndnr: 3. Fragmenten utgör 228 stycken med volymen av ca 1,2 dl (49,5 gram) med medelvikt 0,22 gram. Vid en närmare analys av fragmenten kunde följande fragment anatomiskt bestämmas: *supraorbital* åsen på kraniumet vilket kunde könsbedömas vilket resulterade att vara mellan neutral och lätt manlig. Två stycken bäckenbenfragment (*Coxae*) som främst kan anatomiskt bestämmas till tarmbenet (*ilium*). Det tredje slaget av fragment som anatomisk kunde bestämmas var ett skenben (*tibia*).

Fyndnr: 4. Fragmenten utgör 124 stycken med volymen av ca 1 dl (46,7 gram) med medelvikt av 0,38 gram. Vid en närmare analys av fragmenten kunde följande fragment anatomiskt bestämdast till följande: vadben (*fibula*), skenben (*tibia*) och ett fragment från en ländkorta (*vertebrae lumbale*) samt en tandrot. Bedömning av ålder kunde utföras på vadbenets distala del, vilket indikerar att individen var över 20 år.

Fyndnr: 5. Fragmenten utgör 314 stycken med volymen av ca 1,2 dl (87,6 gram) med medelvikt av 0,28 gram. Vid en närmare analys av fragmenten kunde endast två fragment med säkerhet bestämmas vara tandrötter, för övrigt kunde inga osteologiska användbara analysmetoder användas.

Sammantaget har analysen resulterat i att följande slutsats kan dras: fragmenten i fyndnummer 3 och 4 kommer från en manlig individ samt en individ som är över 20 år. Beträffande fyndnummer 1 och 5 har analysen resulterat i att ingen slutsats kan dras i frågan om kön och ålder, antalet fragment var för ringa för en sådan tolkning. Det går inte säga om fragmenten kommer från samma grav och individ. Denna fråga kan besvaras mer ingående i framtiden vid en närmare undersökning av RAÄ 74, Hultsjö 2:1.

FIGUR 165. Rotvältan mellan gravhögarna efter återställningen. Hultsjö 74:1 är ett av socknens finare gravfält.

HULTSJÖ 79:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Röse	Tråsås 1:3	264	7

Beskrivning

Fornlämningen är en rund stensättning, 14 meter i diameter och 0,9 meter hög. Centralt i stensättningen, i östvästlig riktning, finns en ca 8,2 x 1 meter stor och 0,3 meter djup försänkning.

Skador och åtgärder

Stensättningen var skadad av två rotvältor som båda togs bort. I rotvälta 1 som enbart till hälften berörde graven kunde ca 0,5 meter stora stenar ses. Troligtvis ingår de i en kantkedja då inga stenar fanns utanför dem. I rotvälta 2 som också endast delvis berörde graven kunde inte motsvarande större stenar ses utan endast mindre med en diameter mellan 0,1 och 0,4 meter.

Övrigt

I kanten av stensättningen stod ett älgstorn som markägaren åtog sig att ta bort i samband med skogsarbete i gravens närhet. I samband med återställningen rensades även den närliggande stensättningen RAÄ 79:2 från mindre träd och ris. Stensättningen har en diameter på 10 meter och en höjd på 0,5 meter.

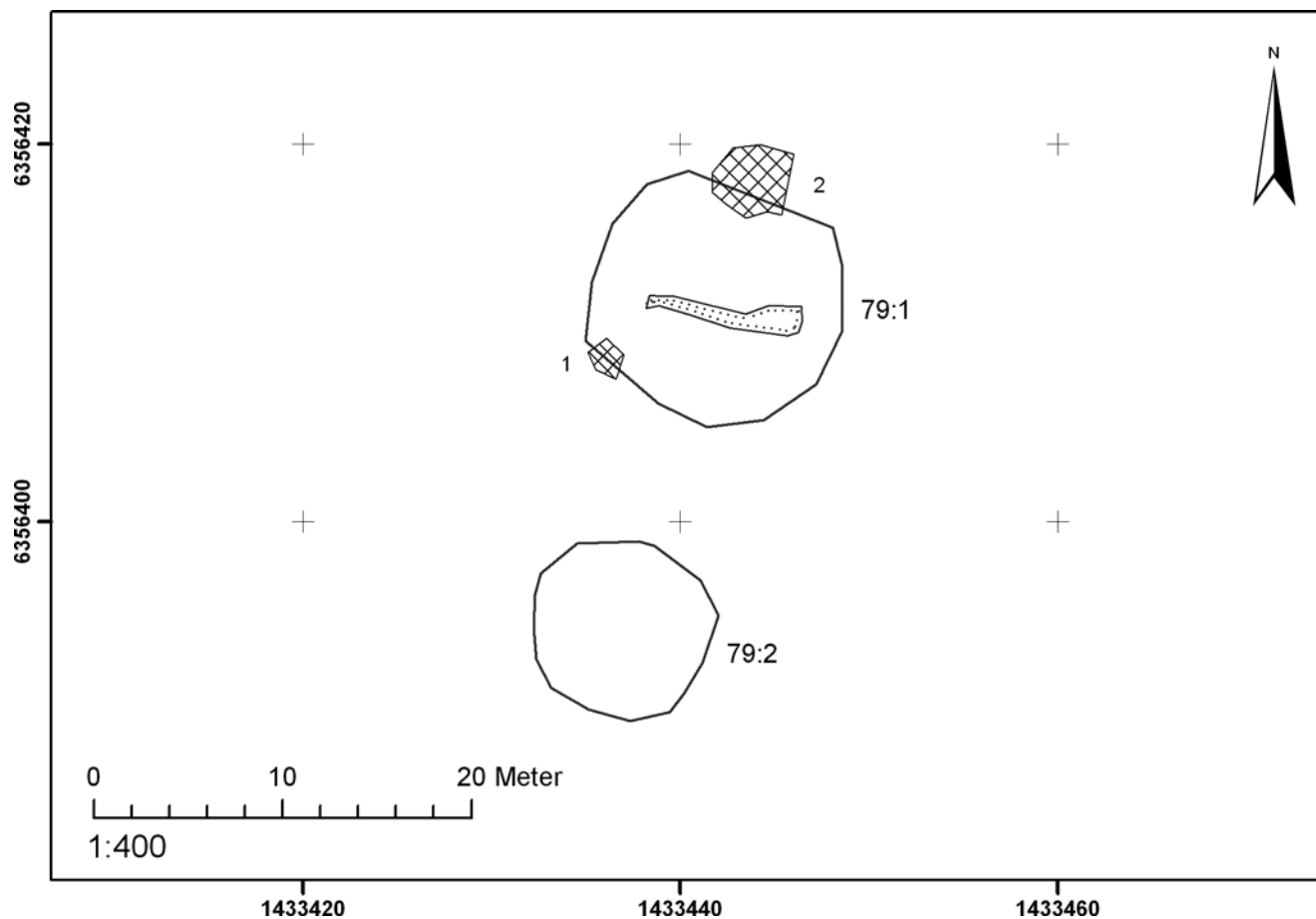
Båda stensättningarna märktes ut i fält inför det förestående skogsarbetet.

FIGUR 166. Platsen för rotvälta 1.

FIGUR 167. Hultsjö 79 före återställning.

FIGUR 168. Karta över stensättningarna samt skadorna i 79:1.

FIGUR 169. Hultsjö 79 efter återställning.

NORRA LJUNGA 26:1 och 27:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Stensättningar	Komstad 2:10	250	5

Beskrivning

Fornlämningarna är belägna i ett barrskogsområde i moränmark, Norra Ljunga 26:1 i en svag sydsluttning och Norra Ljunga 27:1 i en svag östsluttning.

Den runda stensättningen Norra Ljunga 26:1 är 23 meter i diameter och 1,2 meter hög. Fyllningen består i allmänhet av 0,2–0,4 meter stora stenar, som delvis är omplockade.

Norra Ljunga 27:1 är registrerad som en 13 x 13 meter stor och 0,8 meter hög kvadratisk stensättning. Fornlämningen är omplockad i ytan, som är delvis gropig. Kantkedjan som bitvis är otydlig, är ca 0,2–0,4 meter hög och består av större stenblock.

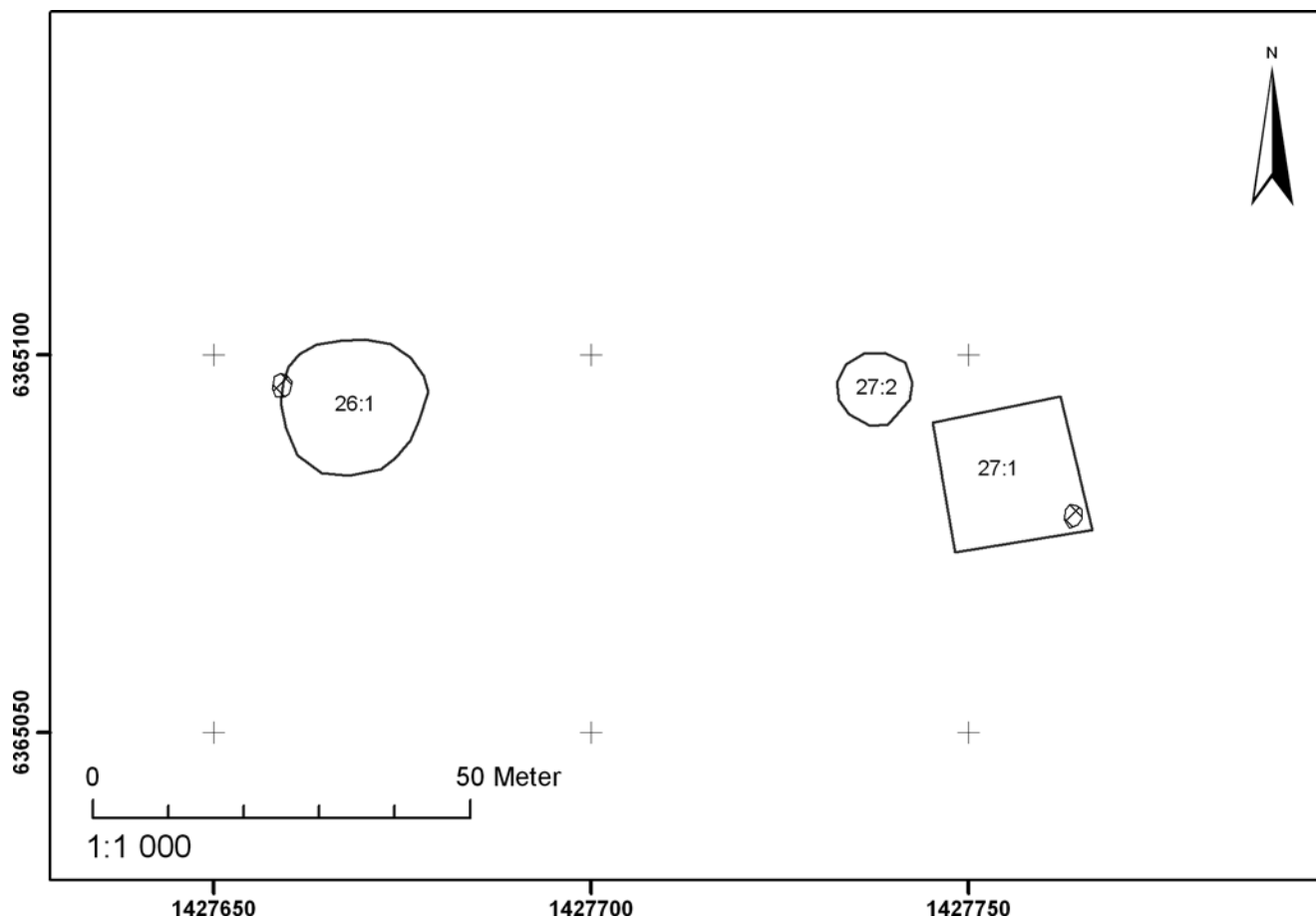
Ungefär 5 meter nordväst om den kvadratiske stensättningen ligger en rund stensättning, Norra Ljunga 27:2, ca 7 meter i diameter och 0,4 meter hög.

Skador och åtgärder

I den stora runda stensättningens nordvästra kant noterades en rotvälta som var 2,5 x 1,5 meter stor. Rotvältnen var kraftigt övertorvad, därför var det svårt att närmare se skadans djup, som förmodligen är 0,2–0,5 meter.

I det sydöstra hörnet av den kvadratiske stensättningen noterades en ca 2 x 2 meter stor rotvälta.

Ingen av rotvälterna åtgärdades, men gravar och skador mättes in.

FIGUR 170. Norra Ljunga 26:1 och 27:1. En rund och en kvadratisk stensättning med var sin rotvälta.

NORRA LJUNGA 43:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Röse	Örsby 7:1	230	5

Beskrivning

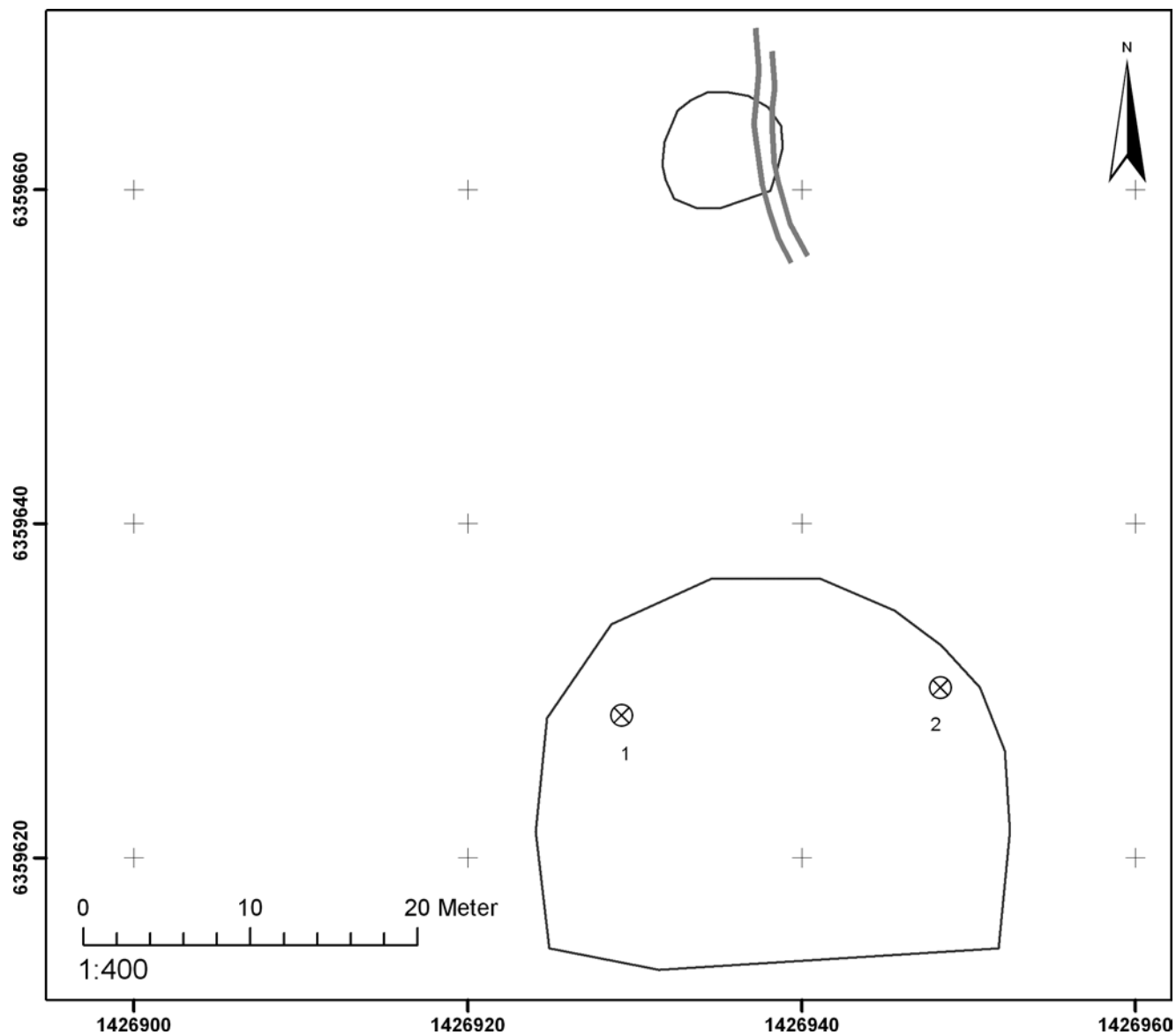
Norra Ljunga 43:1 är ett mycket stort runt röse – 30 meter i diameter och cirka 3 meter högt. Röset är beläget intill en åker på krönet av en moränhöjd i barrträdsdominerad skogsmark. Stenarna i rösepackningen är i regel 0,3–0,4 meter stora. I mitten av graven finns en plundringsgrop som är 1 meter stor och 1 meter djup. En mängd odlingssten finns uppkastad i kanten av röset. I närområdet norrut finns även fossil åkermark i form av ett röjningsröseområde, som dock inte är registrerat.

Skador och åtgärder

Fornlämningen var skadad av två rotvälter och var kraftigt överrisad. Den intilliggande fornlämningen Norra Ljunga 43:2 hade marginella körskadorna från skogsmaskiner i den östra kanten. En stor del av riset drogs ned från röset med hjälp av grävmaskin.

Rotvälta 1 var 2 x 2 meter stor och 0,5 meter djup. I skadan fanns stenar från röset, 0,3–0,4 meter stora. Fyllningen grävdes igenom, men inga fynd eller anläggningar framkom. Rotvältan togs bort och skadan åtgärdades.

Rotvälta 2 utgjordes av ett stormfällt träd med rotvälta, 2 x 1,5 meter stort och med en yttlig skada i stenpackningen, 0,2 meter djup. Skadan åtgärdades. Vältan och trädet avlägsnades från röset.

FIGUR 171. Norra Ljunga 43:1. Röse med två rotvältor. Körskador noterades på den närliggande stensättningen 43:2.

FIGUR 172. En stor mängd ris avlägsnades från röset, vid rotvälta 1.

NORRA LJUNGA 50:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Gravfält	Ljunga 5:1	220	5

Beskrivning

Gravfältet inrymmer ca 110 fornlämningar: fyra högar, femtiosju runda stensättningar, sju treuddar, arton domarringar och tjugofyra resta stenar, varav tjugo kullfallna. Gravfältet är beläget på plan moränmark i gles barrskog. Området karterades och beskrevs år 1935 av N. Gillgren.

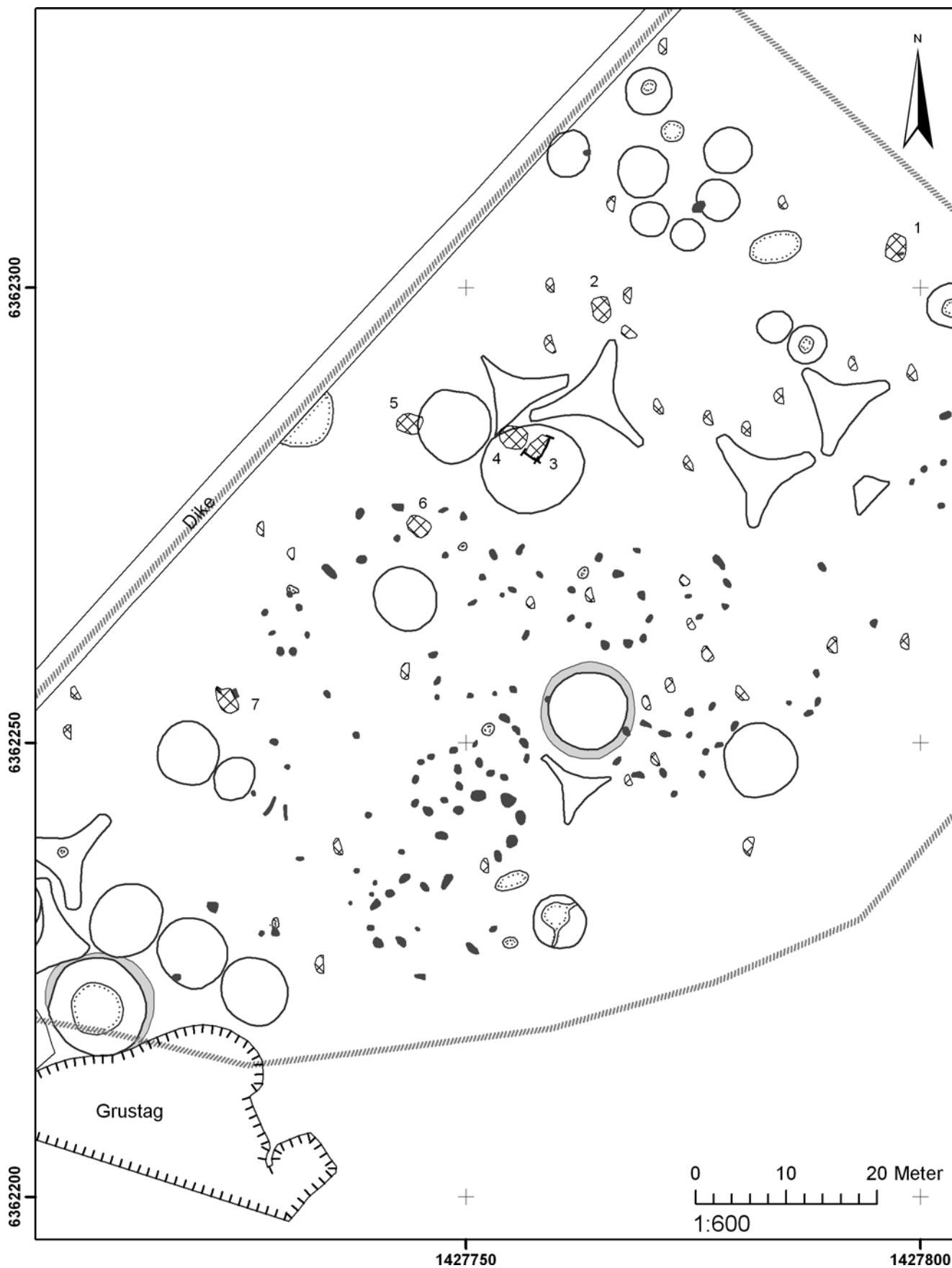
Högarna, alla omgärdade av kanträna, är 6–9 meter i diameter och 0,7–1,0 meter höga. Huvuddelen av stensättningarna är 7–10 meter i diameter (variationer på 3–12 meter förekommer) och 0,2–0,7 meter höga. Treuddarna har 7–10 meter långa, insvängda sidor och är mellan 0,2 och 0,5 meter höga. Domarringarna, som är delvis svårbestämbara, är 5–9 meter i diameter och består av mellan tre och elva stenar. De resta stenarna, slutligen, är ca 0,8–1,9 meter höga, 0,5–0,9 meter breda och 0,3–0,6 meter tjocka. De kan ingå i svårt skadade domarringar.

Vid inventering och efterundersökning efter stormen Gudrun år 2005 undersöktes totalt sju rotvältor på gravfältet. Två av dessa var belägna i gravar. I den ena framkom delar av en stenpackning och i den andra en härd (Röjder & Sanglert 2006).

Vid fortsatta arkeologisk efterundersökningar år 2007 undersöktes fyra rotvältor i tre gravar. I gravfältets nordvästra sida framkom flera

FIGUR 173. Vy över delar av gravfältet som är beläget i gles barrskog.

FIGUR 174. Norra Ljunga 50. Gravfält med sju åtgärdade rotvälar. Övriga markerade rotvälar åtgärdades 1974 (Areslätt arkivrapport). Notera de markerade profilerna i rotvälta 3. Kartan är rektifierad genom inmätning av enstaka gravar.

skadade anläggningar: en stensättning, två härdar och ett stolphål. Brända ben – samt ett ytligt liggande järnföremål som inte kan kopplas till någon grav – framkom (Hägström & Lindblad manus).

Skador och åtgärder

Inom gravområdet noterades sju rotvältor. Tre av dessa avlägsnades med fyrhjulig motorcykel och vinsch, medan de övriga fyra lämnades kvar efter att rötterna kapats.

Rotvälta 1 var 2,5 x 2 meter stor och 0,5 meter djup. I rotvältan satt en större sten och under vältans sydöstra kant syntes en grop där stenen, som fallit sönder i tre delar, tidigare stått. Rotvältan genomgrävdes och togs bort. Vid återställningen återbördades stenen till sin ursprungliga plats och den är nu synlig ovan mark.

Rotvälta 2 var 3 x 2 meter stor och 0,6–0,7 meter djup. Rotvältan genomgrävdes och i denna satt en stenpackning. Försök gjordes att lyfta bort vältan, men då detta bedömdes göra onödig skada avbröts arbetet. Rötterna kapades istället och vältan fick ligga kvar. De uppdragna stenarna lades runt roten. Efter återställningen bildar den kvarliggande vältan, stenarna och torven en svag förhöjning som kommer att försvinna i takt med att vältan förmultnar.

Rotvälta 3 låg i en stensättning, som på Gillgrens gravfältskarta har nummer 36. Den var 4 x 2 meter stor och 0,3–0,4 meter djup. När vältan började dras bort syntes en nedgrävning i kanten. Det är förmodligen spår av den efterundersökning som Jönköpings läns museum gjorde 2007. Då vältan avlägsnats iaktogs en nedgrävd stenpackning/stenfyllt flack grop; dessutom noterades brända ben spridda i hela gropen. Södra delen av anläggningen var mörkare än den norra och innehöll en större benkoncentration. En stor del av benkoncentrationen, omblandad med stenar och sotig humös sand, satt i själva rotvältan. I denna hittades också några bitar kvartsit.

FIGUR 175. Arkeologerna Mats Sandin och Anna Gustavsson undersöker rotvälta 3.

I vältans sydöstra del framkom kanten på den nedgrävda stenpackningen/stenfyllda flacka gropen. Stenstorleken var 0,1–0,4 meter. Gravens utbredning framgick inte, men djupet var 0,3–0,5 meter.

I rotvältans västra del framkom ett stenlager ytligt under torven. Möjligen ingår de i en grav belägen väster om rotvältan (vid rotvälta 4). Stenpackningen kan vara nedgrävd i en tidigare anlagd stenkonstruktion. Ingen tydlig relation fanns dock mellan anläggningen och övriga kringliggande gravar.

Vid undersökningen noterades fem lager:

- Lager 1, torv
- Lager 2, brungrå humös, grusig sand med inslag av sot och enstaka brända ben. Stenpackning från mitten av lagret och nedåt.
- Lager 3, mörkt brungrå humös sand med inslag av sot och stora mängder brända ben, stenpackning i huvudsak i och över lagret
- Lager 4, flammig gul-brungrå grusig sand med inslag av humus och enstaka brända ben. Lagret ligger mot den opåverkade undergrunden. Stenpackning i huvudsak i och över lagret.
- Lager 5, stenig och grusig gul-gulröd sand. Opåverkad undergrund.

I profilen mot söder syntes två sandlager under torven. Dessa hör eventuellt ihop med Jönköpings läns museums undersökning av den rotvälta som i denna efterundersökning benämns rotvälta 4 (se Røjder & Sanglert 2006). Om så inte är fallet bör sandlagren höra till grav 36 på gravfältskartan.

Efter att rotvältan grävts igenom och skadan undersökts lades fyllningen tillbaka och graven återställdes.

Rotvälta 4 var 2,5 x 3 meter stor och var belägen alldeles öster om en hög och söder om två treuddar. Rotvältan har troligen åtgärdats av länsmuseum. Rötterna i rotvältan kapades och ytliga stenar lades runtom roten. Inga ytterligare åtgärder gjordes.

FIGUR 176. Grav 36, där rotvälta 3 satt, efter återställning.

FIGUR 177. Rotvälta 7 undersöks. Mats Sandin får hjälp av Hannes Borgström och Hannes Sandin.

Rotvälta 5 var 2,3 x 2,7 meter stor och låg direkt öster om en hög. Rotvältan har troligen tidigare åtgärdats av läns museet. Den hade dragit upp flera större stenar, som låg spridda runt skadan. Rotvältan putsades, men i övrigt gjordes inga åtgärder.

Rotvälta 6 var 2,5 x 2 meter stor och 1 meter djup. Inga åtgärder gjordes.

Rotvälta 7 låg i gravfältets sydvästra del, men inte vid någon tidigare känd anläggning. Rotvältan var 2 x 2,7 meter stor och 0,55 meter djup. I vältan påträffades en bengömma med brända ben. De låg direkt under torven, i brun humös sand som var mycket kompakt. Man kunde ana den grop som benen lagts i; den var i ytan ca 0,4 meter i diameter och 0,2–0,3 meter djup. I gravgömmans centrum påträffades delar av en kniv och ett antal bitar kvartsit.

De brända benen och den sotiga jorden hade spridits ut av trädrotterna. Jorden runtom rötterna fick brytas loss och insamlas i påsar för att benen senare skulle kunna sällas ut.

I skadans nordvästra del framkom en kullfallen 0,5 x 0,7 meter stor sten som kan ha varit rest. Stenen ligger fortfarande kvar orörd under torven. I skadans västra kant fanns en igenfylld grop; en 0,55 x 0,55 meter stor sten, som passar i gropen, påträffades liggande på torven invid skadan. Den upprivna stenen lades tillbaka i gropen.

Rotvältan grävdes igenom och hålrummet efter vältan undersöktes; därefter återbördades fyllningen.

Fynd

I rotvälta 3 påträffades brända ben, sammanlagt 1 448 gram samt fyra bitar kvartsit, med en vikt av 13 gram. I rotvälta 7 påträffades också brända ben, sammanlagt 232 gram, samt delar av en kniv och tjugo kvartsbitar, som vägde 1 445 gram (F1–F25) (se BILAGA 1).

FIGUR 178. Brända ben från rotvälta 7 visade sig komma från en vuxen individ i åldern 30–50 år, som gravlagts här någon gång under 600–700-talet e.Kr.

Analys

De olika analyser som gjordes på materialet var: osteologisk analys av de brända benen, två daterande ¹⁴C-analyser samt makrofossil- och markkemianalys. Samtliga analyser gjordes på rotvälta 3, medan endast osteologi och ¹⁴C-analys utfördes på benen från rotvälta 7.

Osteologisk analys

Benmaterialet analyserades av osteolog Leif Jonsson, Göteborg. Totalt analyserades 1 680 gram brända ben, fördelade på två fyndsammanhang (rotvälta 3 och 7). Både människo- och djurben identifierades. I rotvälta 3 framkom ben av människa, häst, hund, svin samt eventuellt fågel. I rotvälta 7 noterades endast människoben:

BRÄNDA BEN FRÅN [...] NORRA LJUNGA I SMÅLAND
Undersökningen omfattar brända människo- och djurben från [...] gravanläggningar som skadats av rotvältor i samband stormarna Gudrun och Per. Benen tillvaratogs vid återställning av gravarna år 2008. Arbetsledare för fältarbetet var Mats Sandin vid Länsstyrelsen i Jönköping.

Rotvälta 3

Benen hade insamlats och märkts upp utifrån fyndkontext: rensfynd, öst-västlig profil respektive nord-sydlig profil.

RENSFYND

Sammanlagt analyserades 0,95 liter brända ben, 743 gram, maximalt 50 mm och i medeltal 15–20 mm stora fragment som var delvis ofullständigt brända, vita–grå (svart) och sotiga.

Människa: 5 skalltaksfragment varav 1 med sutur som slutits invändigt och 1 sutur som var öppen. Maximalt 4,4 mm tjocka med tjock diploë. 1 underkäke, uppstigande grenen med muskel- och ledutskott (del av). 1 diafys av lårben och en diafys av vadben (robust). 13,3 g identifierade.

Kön: ej fastställt.

Ålder: vuxen, 30–50 år.

Häst: 1 fragment av innerörat (klippbensdelen), 2 käkfragment (alveoler för kindtänder). 1 tandutskott av andra halskotan och 2 ledutskott av halskotor samt 1 övrigt kotfragment. 1 fragment av mellanhands-/mellanfotsdiafyser. 4 fragment av tåled 1 eller 2 samt 1 fragment av hovled. 39,6 g identifierade.

Diagnos: kan möjligen vara resterna av en styckad häst. Endast delar av huvud, hals och fötter identifierade, vilket tolkas som ett avflått skinn med vidhängande huvud och fötter. Diafysfragmenten av mellanfotsbenen separerade för eventuell ¹⁴C-datering.

Svin: 1 ledfragment av vänster skulderblad, 1 vänster handlovsben (radiale). 5,3 g.

Hund: 2 fragment av underkäke, kindtandsalveoler; 2 kindtandsrötter; 1 skulderbladsfragment; 1 överarmsbensdiafys; 1 handlovsben (höger carpale accessorium, 16 x 12 mm); 3 rörbensdiafyser. 5,0 g identifierade.

Diagnos: vuxen hund av medelstorlek.

Övrigt: mest diafysdelar av människa och häst samt leddelar (mest av häst?).

PROFIL ÖST-VÄSTLIG

Totalt analyserades 0,8 liter brända ben, 665 gram, maximalt 40 mm och i medeltal 15-20 mm stora fragment som var delvis ofullständigt brända, vita-gråsvarta och sotiga.

Människa: 1 skalltaksfragment; 1 ledhuvudsfragment av överarmsben eller lårben. 4,2 g.

Kön: ej fastställt.

Ålder: vuxen, över 20 år.

Häst: 4 fragment av handlov eller vrist; 8 diafysfragment av mellanhands- / mellanfotsben varav 1 sidostråle (s.k. stiletben); 1 proximal led av tåled 1 eller 2; 1 fragment av hovled. 34,1 g identifierade.

Kommentar: stämmer in i bilden av häst i föregående fyndenhet.

Hund: 1 ledutskott från nackben (längd 18,5 mm); 2 överkäksfragment; 1 underkäksfragment; 5 tandrötter; 1 fragment av andra halskotan; 2 ländkotor med fasta epifyser; 1 svanskota; 3 fragment av överarmsben; 1 mellanhandsben (mc5); 2 vristben varav tarsale 4 med längd av 18 mm; 1 distal mellanhands- / mellanfotsben (bredd Bd 8,3 mm); 3 tåled-1; 1 tåled-2. 14,7 g identifierade.

Diagnos: vuxen hund av medelstorlek.

Kommentar: kan höra ihop med individen i föregående fyndenhet.

Svin: 1 fragment av löst ledhuvud (caput); 1 diafysfragment av armbågsben. 4,3 g.

Kommentar: Kan höra ihop med svindelarna i föregående fyndenhet. Om så är fallet kan de tolkas som resterna av en vänstersidig utstyckad framlägg (från skuldra till underarm, utan fot?).

Övrigt: mest diafysdelar och ledfragment av människa och häst.

PROFIL ÖST-VÄSTLIG (08-0046:2)

Totalt analyserades 0,04 liter, 48 g, maximalt 30 mm och i med-

eltal 10 mm stora fragment som var delvis ofullständigt brända, vita-vitgrå och sotiga.

Hund: 2 tinningben; 1 ländkota med fasta epifyser; höger vristben (tarsale 3, GL 10,0 mm); 1 tåled 1. 2,2 g identifierade.

Diagnos: vuxen hund av medelstorlek.

Däggdjur: 14 tandrötter av hund eller häst (framtänder), 1,1 g.

Större däggdjur: 1 käkfragment (kindtandsalveol); 2 kindtandsfragment (emalj). Häst?, 1,8 g.

Fågel?: 1 diafysfragment, 0,1 g.

Övrigt: Inga säkra fragment av människa påträffade.

PROFIL NORD-SYDLIG (08-0046:1)

Totalt analyserades 9 brända fragment, 0,3 g, 3-8 mm stora.

Däggdjur: ej identifierade.

Rotvälta 7

Totalt analyserades 0,25 liter, 240 g, maximalt 35 mm och i medeltal 10 mm stora fragment som var helt brända, vita-gråvita och jordiga. Samtliga ben framkom i samband med rensning.

Människa: 30 skalltaksfragment varav 3 sprängda genom diploë och 3 med sutur som slutis invändigt, maximalt 4,9 mm tjocka. 1 klippbensfragment. 3 tandrötter med måttlig cementpålagring; 3 ledutskott av halskotor; diafysdelar av överarmsben, strålben/armbågsben, lårben, skenben och mellanhands-/mellanfotsben. Ej robust byggd.

Kön: ej fastställt.

Ålder: vuxen (30–50 år).

¹⁴C-analys

Analysen utfördes av Göran Possnert på Ångströmlaboratoriet i Uppsala. Materialet bestod av bränt ben från häst (rotvälta 3) och människa (rotvälta 7).

Resultatet visade att gravgömman i rotvälta 3, i en stensättning, kunde dateras till perioden 615–685 e.Kr. (1 sigma) eller 590–730 e.Kr. och 740–770 e.Kr. (2 sigma), BP-ålder $1\ 370 \pm 45$ (Ua-37475).

Gravgömman i rotvälta 7, intill två kullfallna resta stenar, daterades till 650–710 e.Kr. och 740–770 e.Kr. (1 sigma) eller 640–780 e.Kr. (2 sigma), BP-ålder $1\ 330 \pm 40$ (Ua-37476).

FIGUR 179. Makrofossil- och markkemisk analys togs i profilerna vid rotvålta 3.

Makrofossil- och markkemisk analys

Analysen utfördes av Johan Linderholm och Karin Viklund på Miljöarkeologiska laboratoriet vid Institutionen för idé- och samhällsstudier, Umeå universitet och presenterades i rapport 2010-001:

INLEDNING

Analyserna från Norra Ljunga 50 gjordes som en kompletterande efterundersökning i samband med fornvårdsinsatserna efter stormen Gudrun då flera gravar och gravfält kom att skadas och blottläggas genom främst rotvålter. Analyserna tog sikte på makrofossilanalys av arkeobotaniskt material, att tillvarata ben samt göra markkemianalyser. Jordproverna var tagna på två ställen i rotvålta 3: profil i N-S och profil Ö-V.

METOD

De markkemiska analyserna gjordes på ca 5ml stora subsamples ur makrofossilproverna. Analyserna innefattar mätning av organisk halt (GF/LOI) och oorganisk fosfat (P^o) samt MS, magnetisk susceptibilitet, före och efter förbränning vid 550°C (MS550). Höga fosfathalter indikerar ”nedsmutsning” och kulturpåverkan, och orsakas bl a av förekomst av ben. MS-mätningen visar jordens benägenhet att magnetiseras, något som ökar med höga halter järn, med bränning och med kulturpåverkan.

RESULTAT

Efter att proven flötterats togs först allt ”plockbart” benmaterial ut för vidare osteologisk analys. Därefter genomfördes provet under stereolupp, på växtmaterial och andra fynd.

PROFIL NORD-SYDLIG

En del sten samt något ben och även träkol noterades. De markkemiska värdena är förhöjda vilket speglar den kulturpåverkan som gravanläggningen innebär. Av bränt växtmaterial hittades följande:

- 1 frö av måra, *Galium sp*
- 1 frö av pilört, *Persicaria lapathifolium*
- 1 frö av gräs, *Poaceae*
- ett 10-tal brända strån
- 9 rotknölar –obestämda
- 5 bitar ljungkvist, *Calluna vulgaris*
- 1 rotknöl, sannolikt av brudbröd, *Filipendula vulgaris*

PROFIL ÖST-VÄSTLIG

En hel del träkol samt brända ben fanns i provet. De oorganiska fosfathalterna är höga vilket avspeglar den stora förekomsten av ben. Av bränt växtmaterial hittades följande:

- 6 korn, *Hordeum vulgare cf vulgare*

- 3 havre, *Avena sp*
- 3 sädeskorn indet.
- 1 sädeskorn, sannolikt vete, cf *Triticum*
- 5 måra, *Galium sp*
- 1 grönknavel, *Scleranthus annuus*
- 1 cf lin, *Linum usitatissimum*
- 1 gräs, *Poaceae*
- 1 våtarv, *Stellaria media*
- 1 målla, *Chenopodium sp*
- 5 rottdelar
- 1 rottdel, sannolikt ljung, *Calluna vulgaris*

MARKKEMISK ANALYS, VÄRDEN

MALNo	FieldNo	FeatureNo	MSlf	MS550lf	CitP	LOI
08_0046_001	profil N-S	Rotv 3	188	540	78	25,2
08_0046_002	profil Ö-V	Rotv 3	177	328	468	6,4

SAMMANFATTNING – TOLKNINGAR

Resultaten från såväl de arkeobotaniska som de markkemiska analyserna är i linje med vad man erfarit tidigare vid undersökningar av brandgravar. De markkemiska analyserna visar på förhöjda värden för oorganisk fosfat, något som kan antas ha samband med benförekomsterna. Den höga glödförlusten i den N-S profilen hänger samman med rotpenetration från markytan. Huruvida man bränt gravbål på plats är tveksamt eftersom MS data ökar så pass kraftigt efter förbränning. Detta hade förmodligen inte varit fallet om bålet anlagts på plats. En analys av jämförande kontrollprov skulle kunna klarlägga detta.

Intressantast är det arkeobotaniska material som kom fram vid undersökningen. Där fanns bland annat sädeskorn från flera olika sädeslag: korn och havre och troligen också vete. En del av materialet var hårt bränt och fragmenterat – och därför svårbestämt. Ett sådant exempel blev här bestämt till sannolikt lin. Linfrön är fettrika och har därför svårt att bli "lagom" förkolnade, istället brinner de upp eller går sönder. Det är ett av skälen till att de är mindre vanliga i arkeobotaniska prover, men de hittas ibland i gravar och på boplatser. Strån och rottdelar är också ganska vanliga fynd i gravsammanhang. En av rötterna härrör troligen från brudbröd, *Filipendula vulgaris*. Denna torrängsväxt har stora olivkärneliknande rotknölar, som förekommer som förkolnade i svenska brandgravar från järnålder (Engelmark 1984). Cerealia hör också till vanliga gravgåvor medan ogräsfrön som de från pilört, grönknavel, våtarv, målla och måra är mindre vanliga. Man kan tänkas sig att man på gravbålet bränt sädeskärvar (med några sädeskorn och ogräs i) eller också rör det sig om orensad säd. Till detta har man fogat rotknölar av brudbröd samt linfrön, bägge material klart knutna

till gravritual och döds kult. Linets betydelse i rit och magi i äldre tid är dokumenterat i skriftliga källor. Slutligen är det mycket typiskt att man blandat in flera olika växter och sädeslag, av allt att döma har mångfald haft stor betydelse i magin kring begravningen (Viklund 2002).

LITTERATUR

Engelmark, R. 1984. Two useful plants from Iron Age graves in Central Sweden. I: *Papers in Northern Archaeology. Archaeology and Environment 2*, Umeå universitet.

Viklund, K. 2002. Växter – en mänsklig historia. Vetenskapsrådets temabok *Ett växande vetande*. Uppsala.

Slutsatser

Undersökningen av två rotvälter inom fornlämningen Norra Ljunga 50 gav mycket intressanta resultat.

I det ena fallet, rotvälta 7, framkom brända ben av en vuxen individ i åldern 30–50 år. Gravläggningsrummet ägde rum under 600–700-tal. Graven var tidigare inte känd, vilket visar att det med största sannolikhet finns fler okända gravar i området.

Det andra fallet, rotvälta 3, var belägen i de norra och centrala delarna av en stensättning. I rotvältn och i hålrummet under denna framkom nästan 1,5 kg brända ben. Analysen av benen visade att de härstammade från en individ som blev 30–50 år gammal.

Tillsammans med den avlidna personen påträffades ben från häst, hund och svin. Den osteologiska analysen visade att hunden var en vuxen individ. Svinbenen kommer med största sannolikhet från en utstyckad framlägg. Vad beträffar hästbenen noterades att endast ben från huvud, hals och fötter förekom. Det har tolkats som tillhörande ett avflått skinn med vidhängande huvud och fötter. Gravläggningsrummet har daterats till 600–700-tal.

De markkemiska analyserna antyder att gravbålet förmodligen stått på någon annan plats, men för att få ytterligare belegg för detta behövs ett jämförande prov.

Det makrofossila materialet i graven visade förekomst av korn, havre och troligen också vete. Lin och brudbröd påträffades också i materialet – fröer som hittats i brandgravar på andra håll i landet och som har en klar koppling till forntida gravritual. Även ogräsfrön hittades; det har tolkats som att sädeskärvar eller orensad säd bränts på gravbålet.

Genom analyserna har vi kunnat skapa oss en god bild av platsen. Ett titthål i en grav har bidragit till ökad kunskap om forntidens samhälle och gett oss en ögonblicksbild av den yngre järnålderns gravritualer i Norra Ljunga.

SKEPPERSTAD 19:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Röse	Skärsjö 3:3	249	7

Beskrivning

Röset är 18–19 meter i diameter och 1,6 meter högt. Stenpackningen är lätt övermossad och består av 0,3–1,0 meter stora stenar, merparten 0,4–0,6 meter stora. Fornlämningen kallas *Drakarör*.

Skador och åtgärder

Vid stormskadeinventeringen iaktogs fyra granvältor som tagit med sig delar av stenpackningen.

Röset hade fyra rotvältor i den västra kanten. Samtliga togs bort. Där vältorna stått kunde det konstateras att stenpackningen består av flera lager sten och att den är humusblandad mot botten. I rösets kant sågs något större stenar än i övrigt, diameter ca 0,7 meter, möjligtvis är de del av en kantkedja. Övrigt stenmaterial ligger i storleksintervallet 0,2–0,5 meter.

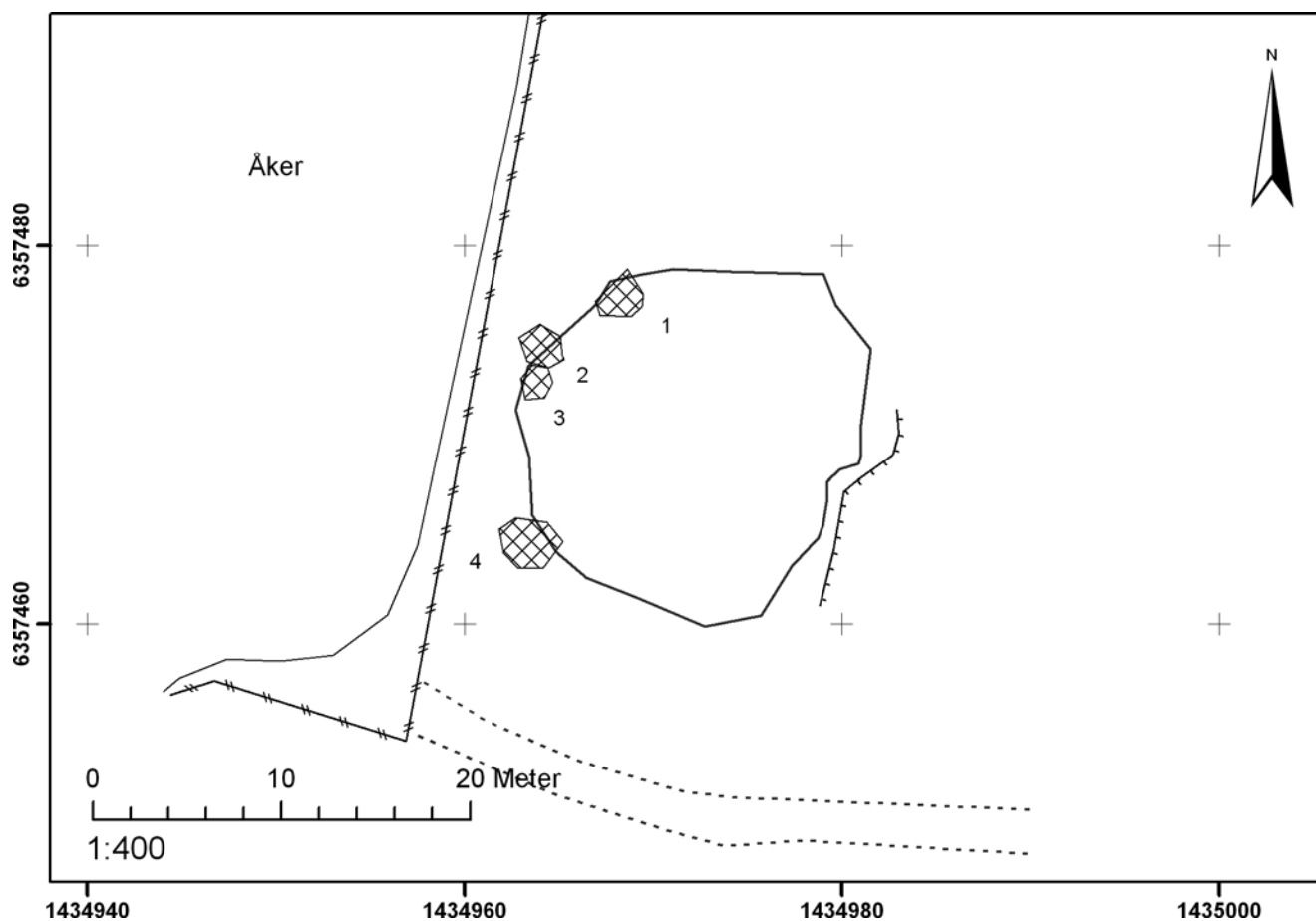
Inga spår efter någon begravning påträffades.

Övrigt

Röset är idag omgärdat av en inhägnad ekplantering. Inga plantor finns på eller invid röset och markägaren håller vegetationen borta.

FIGUR 180. Platsen för rotvälta 3.

FIGUR 181. Röset Skepperstad 19:1 och dess rotvältor.

FIGUR 182. Skepperstad 19:1 efter återställning.

SKEPPERSTAD 22:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Stensättning	Skepperstad 11:1	239	7

Beskrivning

Stensättningen är 17 meter i diameter och 0,5 meter hög. Fyllningen är delvis kraftigt övermossad och består av 0,2–0,4 meter stora stenar.

Skador och åtgärder

Vid stormskadeinventeringen noterades fyra mindre rotvältor i stensättningens sydvästra del. I tre av dessa hade stenpackningen kommit fram.

I stensättningen fanns fem rotvältor. Rotvälta nr 4 sitter i gravens utkant och har dessutom slagit igen, därför tilläts den sitta kvar. De andra fyra togs bort. Under samtliga kunde ett stenmaterial bestående av ca 0,2–0,4 m stora stenar ses. Rotvälta nr 5 bedömdes vara äldre än de andra och uppstod inte i samband med Gudrun eller Per. Inga konstruktionsdetaljer kunde ses.

Inga spår efter någon begravning påträffades.

Övrigt

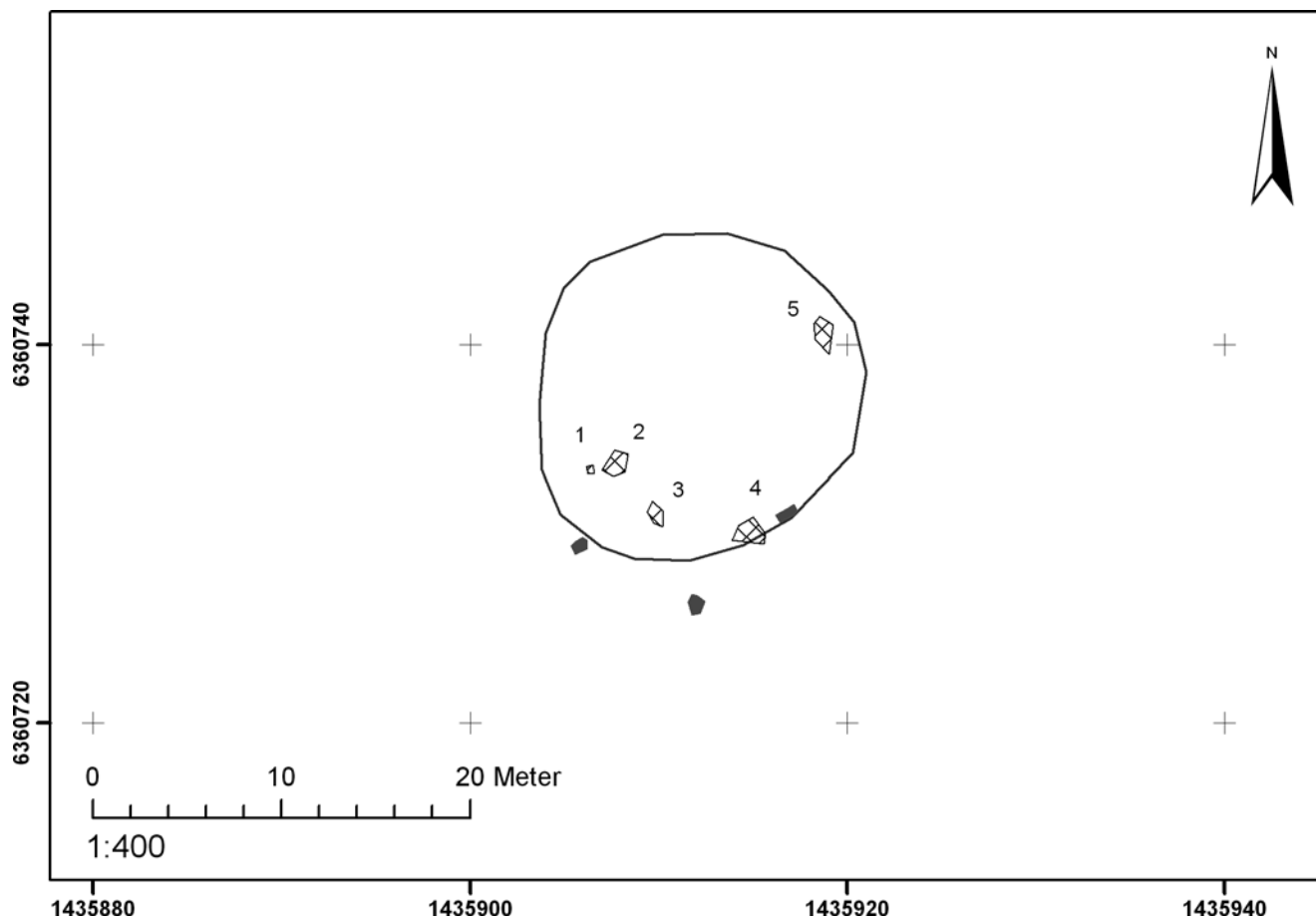
Den södra delen är inmätt med GPS med nätverks-RTK. Den norra delen är uppmätt med måttband.

FIGUR 183. Rotvälta 5.

FIGUR 184. Skepperstad 22:1 före återställning.

FIGUR 185. Skepperstad 22:1 och rotvältorna. Några större stenar har mätts in för att underlätta orienteringen.

FIGUR 186. Skepperstad 22:1 efter återställning.

VRIGSTAD 14:1

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Gravfält	Lundby 3:17, 2:11, 1:12	200–210	5

Beskrivning

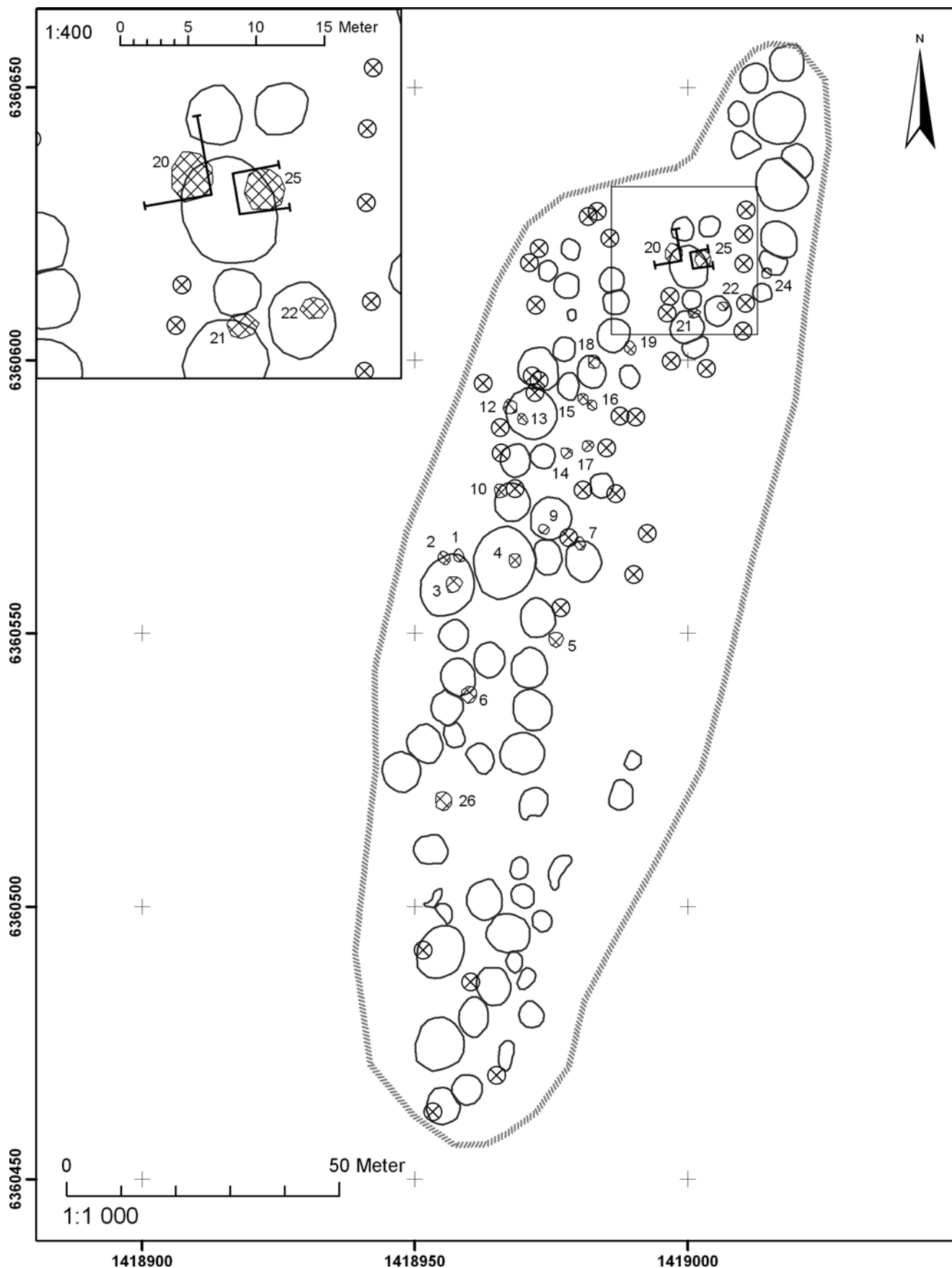
Vrigstad 14:1 är ett långsträckt, fint gravfält som är 210 x 60 meter stort i nord-sydlig riktning. Det är utspritt över krön och avsatser av en moränrygg, vilket ger gravfältet en kraftigt kuperad karaktär. Området är i huvudsak bevuxet med barrskog, men består också av äldre hagmark. Gravfältet består – enligt den äldre gravfältskartan som upprättades av N. Gillgren 1936 – av fyrtiofem högar, trettio runda stensättningar och en osäker rest sten. Enligt äldre uppteckningar har ett fynd av ovala spännbucklor i brons gjorts på gravfältet (se FMIS). Artefakten ger utifrån typologiska grunder en datering av åtminstone delar av gravfältet till vikingatid. Spännbucklor bars parvis över bröstet i kvinnans dräkt under denna tidsperiod och anses som ett något statusbärande föremål.

Vid fältbesiktningen och återställningsarbetet framgick det att flera av gravarna troligen borde beskrivas om på nytt – eller ges en bättre terminologi – och att det eventuellt fanns gravar som inte var registrerade. I stort så stämde den äldre gravfältskartan bra överens med de iakttagelser som gjordes av gravarnas lokalisering. Den äldre gravfältskartan rektifierades mot dagens digitala fastighetskarta och de rotvältor och gravar som mättes in vid återställningen. En ny modernare digital gravfältskarta skapades genom detta arbete och rotvältornas lokalisering blev lättare att förstå.

Skador och åtgärder

Skadorna som dokumenterades utgjordes huvudsakligen av sextioen rotvältor, varav tjugosex togs bort och trettiofem endast kapades ned och putsades. De sistnämnda ansågs inte behöva någon antikvarisk eller arkeologisk medverkan och har inte heller beskrivits nedan, men de är markerade i kartan.

Andra skador på gravfältet utgjordes av ställvis övertäckning av ris, som i viss mån avlägsnades för att synliggöra gravarna. I den nordöstra kanten av gravfältet hade dessutom boende i närområdet tippat trädgårdsavfall i komposthögar eller vallar, upp till två meter höga. Återställningsarbetet har skett med redskap som tigersågar och motorsågar kopplade till elverk, men även med hjälp av fyrhjulning med vinsch.

FIGUR 187. Vrigstad 14:1. Gravfält med sextioen rotvältor. De tjugosex borttagna rotvältorna är numrerade, övriga rotvältor är markerade men saknar numrering. Kartan är rektifierad utifrån den äldre gravfältskartan upprättad av N. Gillgren 1936.

En grav var så pass skadad av rotvältor att en mindre arkeologisk stratigrafisk undersökning motiverades (se markeringsram i FIGUR 187). Den delvis undersökta och dokumenterade graven togs fram i profil på två ställen (rotvälta 20 och 25) ned till oskadad nivå och profilritning upprättades.

Alla rotvältor som presenteras nedan togs bort, inga fynd framkom.

Rotvälta 1 var 2,2 x 2 meter stor och 0,5 meter djup. Vältan hade endast skadat en grav i mindre grad. En sten satt i vältan och i övrigt påträffades en kvartssten som kan ha varit slagen eller krossad.

Rotvälta 2 var 1,5 x 1,5 meter stor och 0,5 meter djup. Rotvältan berörde kanten av en grav och stenar i kärnrösets kant var blottade. Tre stenar satt fast i vältan, 0,2–0,4 meter stora; de återbördades.

Rotvälta 3 var 2,4 x 1,6 meter stor och 0,5 meter djup och berörde mitten av en gravanläggning. I rotvältan syntes stenar, 0,1–0,4 meter stora, och det underliggande kärnröset var blottlagt. Jordfyllning och stenar återbördades till högen.

Rotvälta 4 var 2,2 x 1,2 meter stor och 0,4 meter djup och låg i den berörda gravens östra del. Vältan hade dragit upp stenar från kärnröset, 0,1–0,4 meter stora. All fyllning återbördades.

Rotvälta 5 var 1,4 x 1,2 meter stor och 0,5 meter djup. Vältan berörde ingen synlig gravanläggning men hade rivit upp ett större block, 0,4 x 0,6 meter stort. Sten och fyllning återplacerades i marken.

Rotvälta 6 var 2,5 x 1,5 meter stor och maximalt 0,6 meter djup och berörde kanten av en grav. Vältan hade blottlagt kärnrösets stenar som var 0,2–0,4 meter stora. Dessa var placerade i ett sandigt lager som troligen utgjorde ett konstruerat lager i graven.

Rotvälta 7 var 1,5 x 1,3 meter stor och 0,4 meter djup och hade skadat kanten på en gravanläggning. Fyllningen återbördades.

Rotvälta 8 var 1,8 x 1,2 meter stor och 0,6 meter djup men berörde ingen gravanläggning. Fyllningen, som endast bestod av moränmaterial, återbördades.

Rotvälta 9 var 0,6 x 0,4 meter stor och 0,3 meter djup. Skadan på underliggande kärnröse var ytlig. Skadan åtgärdades.

Rotvälta 10 var 2 x 1,2 meter stor och 0,6 meter djup och låg i kanten på en gravanläggning. Vältan hade dragit upp sand och enstaka stenar från kärnröset. Skadan åtgärdades.

Rotvälta 11 var 1,6 x 1,4 meter stor och 0,7 meter djup och låg i kanten av gravanläggningen. Enstaka stenar hade rivits upp, dessa återbördades och skadan åtgärdades.

Rotvälta 12 var 1,4 x 1,4 meter stor och utgjordes av en gammal välta som var äldre än stormarna Gudrun och Per. Vältan med jordfyllning hade hoppat ur läge från det hål som skapats i marken. Materialet återfylldes i hålet och vältan placerades på samma ställe för att förmultna och fylla ut skadan.

Rotvälta 13 var 1,6 x 1 meter stor, minst 0,5 meter djup och låg mitt uppe på gravanläggningen. Den hade endast tillfogat ett grund skada. En del stenar från kärnröset hade blottlagts. De återbördades.

Rotvälta 14 var 1,8 x 1,6 meter stor och 0,7 meter djup och be-

rörde endast moränmark intill en grav. Skadan åtgärdades.

Rotvälta 15 var 2 x 1 meter stor och 0,5 meter djup och låg i moränmark utanför närliggande gravar.

Rotvälta 16 var 2 x 1,5 meter stor och 0,7 meter djup. Vältan berörde ingen grav. Under torvlagret fanns ett kollager cirka 0,05–0,1 meter tjockt. Detta kollager tolkades som en sentida företeelse.

Rotvälta 17 var 1,8 x 1,6 meter stor och 0,7 meter djup. Vältan satt utanför en grav och endast moränmaterial hade dragits upp.

Rotvälta 18 var 2 x 1,3 meter stor och 0,7 meter djup och berörde kanten på en grav. Ett antal stenar i ett kärnröse hade blottats.

Rotvälta 19 var 1,3 x 1,2 meter stor och minst 0,7 meter djup. Vältan hade dragit upp stenar från kanten av den närliggande gravens kärnröse. Stenar och jordfyllning återbördades till graven.

Rotvälta 20 var 3,5 x 3 meter stor och berörde en gravhög som till stor del var skadad i den nordvästra delen (se FIGUR 188). Djupet på skadan var cirka 0,9–1 meter och en undersökning av gravhögens profil ansågs motiverad. Profilen dokumenterades och renritades digitalt (se FIGUR 189). Den undersökta graven var en övertorvad gravhög med jordmantel och kärnröse. Den hade även en kantkedja som blev synliggjord efter bortrensning av löst material i botten av vältan (se FIGUR 190). En provruta grävdes vid botten av profilen för att få en tydligare uppfattning av gravhögens första uppbyggnadsfas. Lager 3–5 innehöll kolbitar och tolkades som rester av ett gravbål eller annan aktivitet som inbegrep eldande i samband med gravläggningen.

Rotvälta 21 var 1,8 x 1 meter stor och 0,4 meter djup och satt i gravens norra kant. I vältan satt 0,2–0,4 meter stora stenar. Ett större stenblock fanns i kanten av rotvältan men verkade inte ha flyttat på sig och fick vara kvar på befintlig plats. Skadan på det underliggande kärnröset åtgärdades.

Rotvälta 22 var 1,2 x 0,8 meter stor och 0,4 meter djup och berörde kanten av en grav. Skadan var ytlig. Enstaka stenar från underliggande kärnröse hade rivits upp. Dessa lades tillbaka.

Rotvälta 23 var 2,5 x 1,5 meter stor, 0,6 meter djup och låg i moränmark mellan gravar. Vältan bedömdes kunna falla tillbaka av sig själv och putsades därför endast något.

Rotvälta 24 var 1,2 x 0,7 meter stor, 0,5 meter djup och låg i kanten av en grav. Endast en liten skada hade tillfogats. Skadan åtgärdades.

Rotvälta 25 var 2,2 x 2 meter stor och 0,5 meter djup och hade skadat samma grav som rotvälta 20. En profil upprättades i skadan på den nordöstra sidan av graven. (Profilen för rotvälta 20 representerar graven och profilen för rotvälta 25 medtas därför inte.) I vältans botten syntes stenar från kärnröset, 0,1–0,4 meter stora. I övrigt observerades kolbitar på motsvarande ställen som i profilen för rotvälta 20. Den skadade delen av graven rekonstruerades.

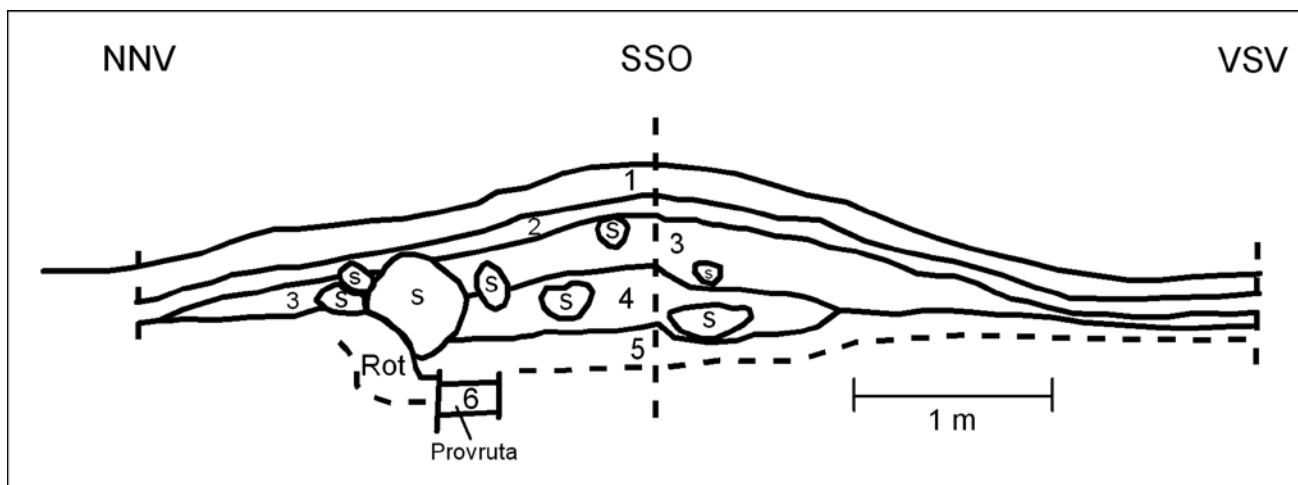
Rotvälta 26 var 3,2 x 2 meter stor och 0,8 meter djup och berörde ingen känd grav. Däremot fanns en svag förhöjning under vältan, vilket kan vara en flack stensättning. Stenar syntes i vältan och under den, 0,1–0,3 meter stora. Skadan åtgärdades.

FIGUR 188. Rotvälta 20 innan återställning. Vältan hade orsakat stor skada på grav 12, en gravhög. En mindre arkeologisk undersökning och dokumentation utfördes och en bild av gravens uppbyggnad kunde skapas.

FIGUR 189. Profilen på grav 12 lades i en 90-gradig vinkel. På bilden syns några av de stenar som ingår i kärnröset under jordmanteln.

FIGUR 190. Gravhögens stratigrafiska uppbyggnad i renritad profil. 1. Torvlager, förna. 2. Podsollager, sand. 3. Påfört gulbrunt melerat sandigt lager med enstaka kolfragment. 4. Påfört lager med brun melerad sand, kolfragment. 5. Påfört lager med gulbrun grovsand med större inslag av kolbitar. 6. Lager med brun siltig sand, inslag av organiskt material, troligen orörd markhorisont under gravhögen.

FIGUR 191. Lodfoto som visar delar av kantkedjan i plan. Norr är åt höger i bild i tumstockens riktning.

FIGUR 192. Rotvälta 20 och grav 12 efter återställning.

Övrigt

På större gravfält har äldre gravfältskartor varit till stor nytta i dokumentationsarbetet, även om det finns mycket i övrigt att önska vad gäller precision och kvalitetssäkring av lokaliseringen av varje grav. Den digitala inmätningen och den efterföljande rektifieringen av den äldre kartan har visat sig vara ett kraftigt höjande kvalitetsmedel för att minska felmarginalen. Arbetet med gravfältskartan i ny digital upplaga på Vrigstad 14:1 är därför ett mycket bra exempel på hur felaktigheter framledes kan minskas inom fornvårds- och åtgärdsprojekt för stormskadade gravmiljöer. Det är också av stor vikt att förändringar i kartmaterialet inrapporteras till Riksantikvarieämbetets digitala fornminnesregister, FMIS.

Gravfältet Vrigstad 14:1 borde vara vårdobjekt. Det skulle kunna leda till att bygdens förhistoria uppmärksammas i större grad av lokalbefolkning och turismnäring. Vrigstadorrådet har flera större och mindre gravfält. Det finns därför goda förutsättningar för syn-teser om en övergripande bebyggelseutveckling från äldre och yngre järnålder till den medeltida etableringen i området.

VRIGSTAD 15:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Gravfält	Biskopsbo 1:20	200	5

Beskrivning

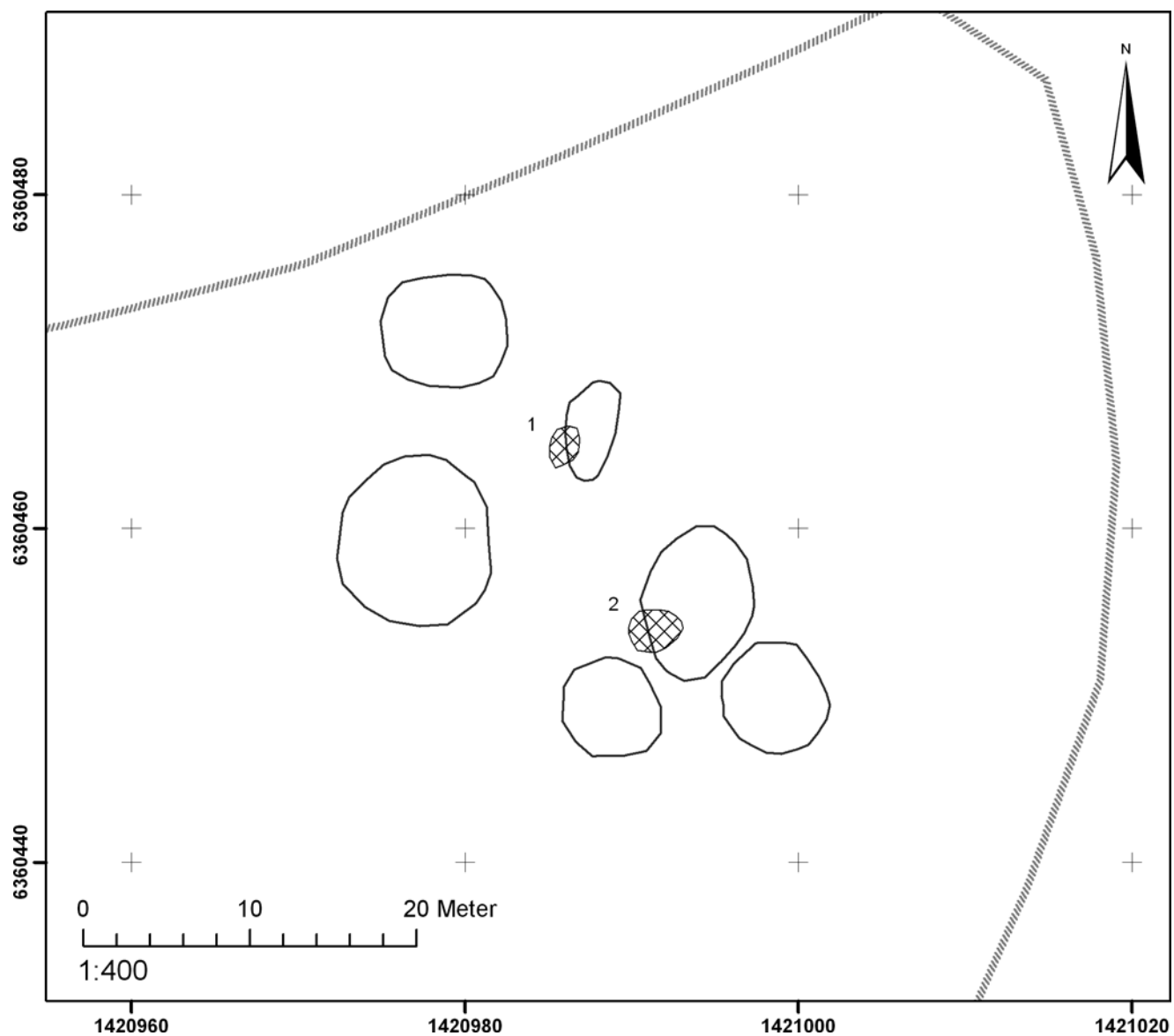
Gravfältet, som är beläget på krönet och i sluttningen av en grusås, är ca 150 x 25–80 meter. Inom gravfältet, som är ett av länets vårdobjekt, finns sextioen fornlämningar bestående av trettiosex högar, arton runda stensättningar, fyra domarringar och tre resta stenar. Det har tidigare skadats av grustäkt och en mindre väg. Två rotvältor undersöktes delvis 2005; i den norra framkom ett bränt ben (Sanglert & Røjder 2006). Rotvältorna återbesöktes och återställdes 2008.

Skador och åtgärder

De två rotvältor som åtgärdades 2008 hade redan delvis grävts ut under 2005. Båda rotvältorna hade då lämnats kvar, men när det nu fanns tillgång till fyrhjulig motorcykel och vinsch bedömdes det vara lämpligare att ta bort rotvältorna. Gravarnas form återställdes med löst material från vältorna.

Rotvälta 1 var ca 2,5 x 2,5 meter stor. I rotvältans nordöstra del, in mot själva graven (en trolig högkonstruktion), hade roten dragit med sig de översta lagren. Någon mer utgrävning runtom rotvältan gjordes inte.

Rotvälta 2 var 3 x 4 meter stor och största djupet var 0,65 meter. Rotvältan var belägen i den sydvästra kanten av en stensättning. I vältans nordöstra del togs en profil fram. Under det 0,2 meter tjocka torvlagret syntes 2–3 lager sten. Stenarna i det nedre lagret var ca 0,2–0,5 meter, medan det övriga stenmaterialet bestod av 0,05–0,1 meter stora stenar. Underlaget utgjordes av morän, men mellan stenarna fanns inslag av humös sand.

FIGUR 193. Vrigstad 15:1. Rotvältor i två av gravarna.

VRIGSTAD 96:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Kvadratisk stensättning	Gnillinge 1:11	235	6

Beskrivning

Stensättningen är enligt inventeringsprotokollet registrerad som närmast rund. Vid återställningen framgick det att graven utgörs av en kvadratisk stensättning av röseliknande karaktär som dessutom har mindre hörnstenar synliga i ett par av hörnen. Graven är omkring 10 x 10 meter i sida och 0,5 meter hög. Den är delvis övermossad och består av 0,2–0,5 meter stora stenar. På stenpackningen finns även ett mittblock som är 1,8 meter långt och 1 meter brett. En kantkedja bestående av 0,4–0,5 meter långa och 0,15 meter höga stenar är ställvis synlig.

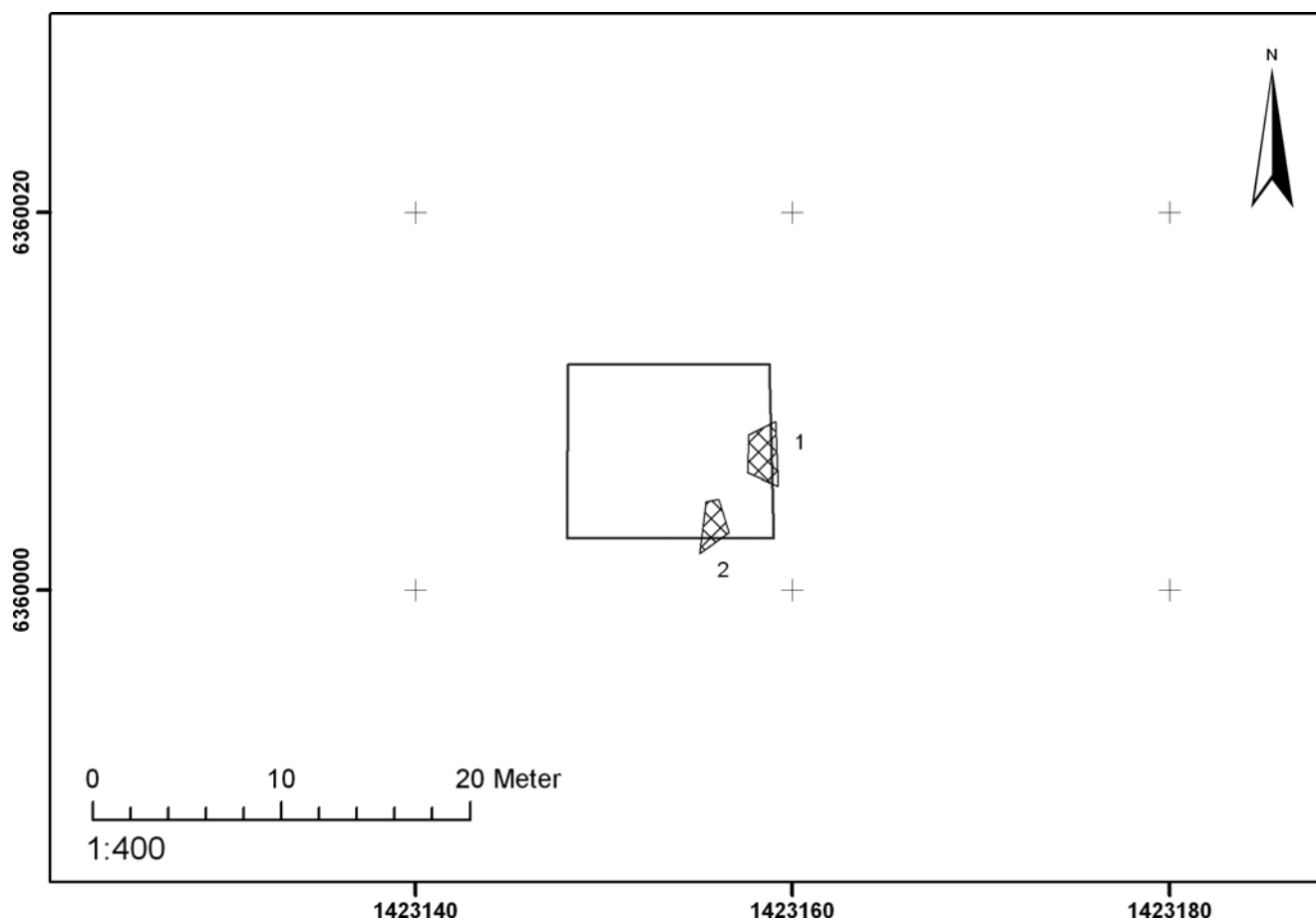
Graven ligger på krönet av en moränrygg och är något nerdragen på östsidan av krönet. Läget och utsikten därifrån ger graven ett spektakulärt upplevelsevärde. Innan stormarna har området varit bevuxet med granskog med inslag av björk; idag är dock en stor del av ytan kalhygge. Även röjningsrösen finns synliga i området – några av dessa är gravliknande. Endast en noggrannare inventering av området kan avgöra om det hyser ytterligare gravar.

Skador och åtgärder

De stormskador som åtgärdades bestod av två rotvältor och en mindre mängd ris som övertäckte graven. En del av riset avlägsnades och rotvältorna åtgärdades med hjälp av batteridrivna tigersåg och handredskap. En vältan togs bort medan den andra putsades. Inga fynd eller okända anläggningar framkom.

Rotvälta 1 berörde kanten och kantkedjan av graven och var 2 x 1,5 meter stor och 0,2 meter djup. Stenar från kanten hade ryckts med i vältan, 0,15–0,4 meter stora. Sten och fyllning återbördades och vältan togs bort.

Rotvälta 2 satt också i kanten av stensättningen och var 2,5 x 2 meter stor och 0,3 meter djup. I vältans fyllning fanns sandigt material och ett mindre antal stenar. Allt material lades tillbaka i graven. Vältan kunde inte tas bort efter rötterna satt väl förankrade i marken. Den putsades därför.

FIGUR 194. Vrigstad 96:1 benämns numera kvadratisk röseliknande stensättning. I graven fanns två rotvältor. I närområdet finns även ett större antal röjningsrösen, som inte är registrerade; några var gravliknande. En ny inventering bör göras för att avgöra om ytterligare gravar förekommer. Om så är fallet kan stensättningen utgöra en del av ett hittills okänt mindre gravfält.

FIGUR 195. Rotvält 1, som berörde kantkedjan, efter återställning.

BYARUM 42:3

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Kvadratisk stensättning	Taglarp 1:2	215	6

Beskrivning

Fornlämningen består av en kvadratisk stensättning och ligger på krönet av en brant moränås. Höjden var vid undersökningstillfället delvis bevuxen med enstaka barrträd. Omgivande marker består av betesåker och skogsdungar med barr- och lövträd. Fornlämningen är kraftigt övertäckt av ris och sly som minskar upplevelsevärdet av en annars tydligt markerad grav med en delvis vällagd kallmurad kantkedja.

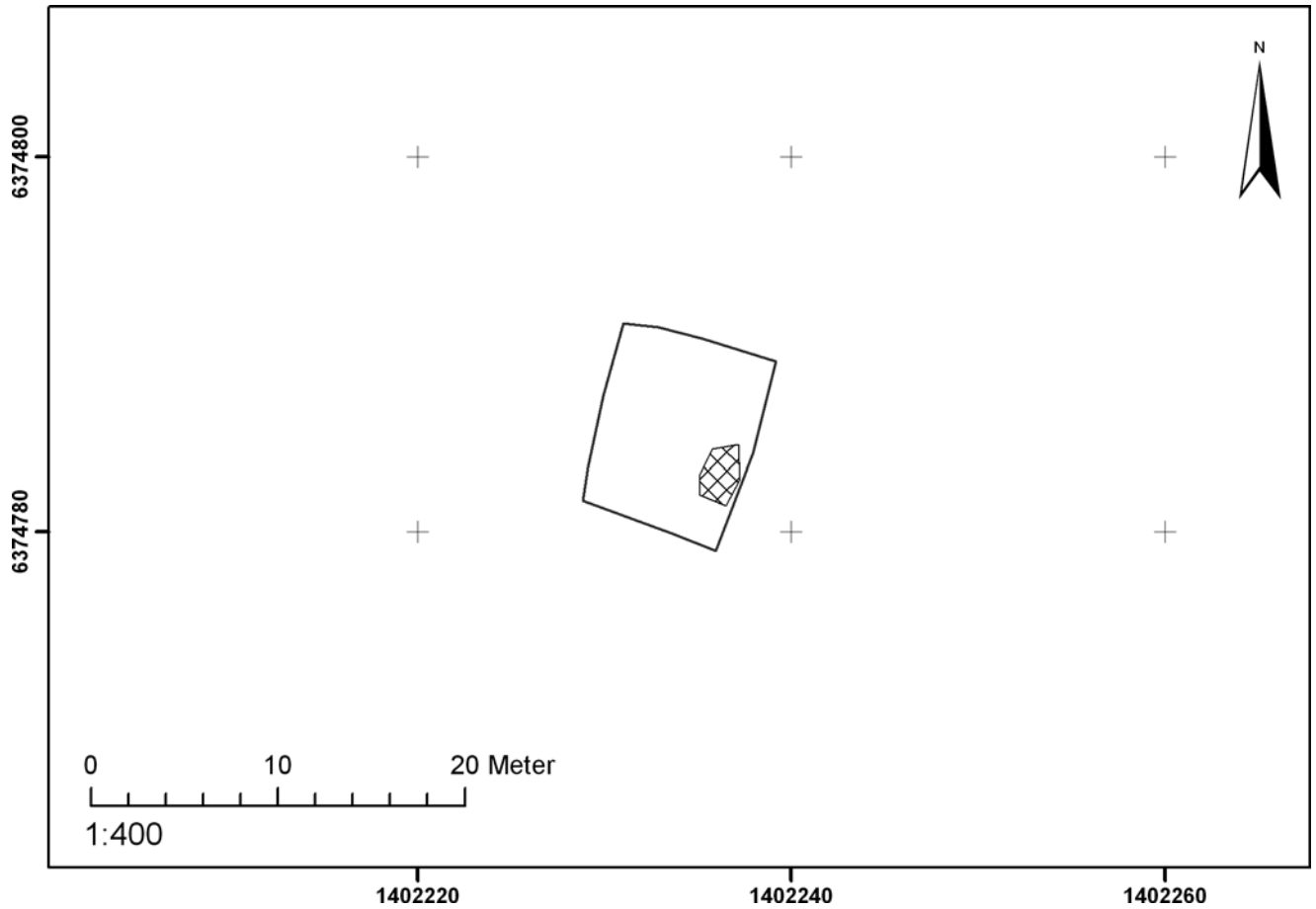
Stensättningen är 6 x 6 meter stor och 0,5 meter hög. Fyllningen består av en delvis övertorvad och övermossad stenpackning med 0,2–0,3 meter stora stenar och markeras i sina hörn av klumpformiga stenar 0,5–1,0 meter stora. Kantkedjan består av 0,3–0,7 meter stora stenar. Stensättningens södra del är skadad av stentäkt av äldre slag, troligen under 1800- eller tidigt 1900-tal. Fornlämningen benämns enligt traditionen *Börja Kulle*. Omkring 40 meter sydsydväst om fornlämningen finns ytterligare två stensättningar; Byarum 42:1–2.

Skador och åtgärder

Stensättningen var vid besiktningstillfället kraftigt överbelamrad av ris och mindre vegetation. En del av riset avlägsnades vid fältarbetet; mycket ligger ändå kvar på graven.

Rotvältan i den nordöstra kanten av stensättningen var 2 x 1,5 meter stor och 0,2 meter djup. I rotvältan satt delar av stensättningens fyllning kvar. Stenarna, som var 0,15–0,4 meter stora, återbördades till stensättningens kant för att återskapa det ursprungliga utseendet av det skadade partiet. Rotvältans fyllning av sand och mo grävdes bort för att säkerställa eventuella fynd och anläggningars förekomst – men några sådana fanns inte. Rotvältans rötter satt djupt och ytliga rötter kapades därför ned medan själva stubben fick sitta kvar.

I den sydöstra utkanten av stensättningen fanns en mycket stor stubbe av ett grövre träd. Den hade dock inte orsakat någon större skada på fornlämningen och lämnades därför kvar utan åtgärd.

FIGUR 196. Byarum 42:3. Kvadratisk stensättning med en rotvälta.

FIGUR 197. Rotvältan hade dragit upp delar av stenpackningen och kantkedjan. De återskapades under återställningen. Fotot är taget efter återställning.

BYARUM 128:2

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Domarring	Bratteborg 2:6	220	6

Beskrivning

Fornlämningen är belägen på relativt plan barrskogsbevädd mark. Domarringen delar åtminstone en sten med en intilliggande domarring, Byarum 128:1. Platsen och fornlämningen återfanns och dokumenterades redan på 1800-talet av Jonas Allvin (1852:61) och Gabriel Djurklou (1870:143f). Allvin noterade förekomsten av ytterligare en domarring med mindre stenar i närheten. Idag är marken övermossad och den mindre domarringen är inte synbar och kan endast återfinnas genom en ytavbaning av mosskiktet.

Domarringen är omkring 13 meter i diameter med nio stenar varav två resta och sju klumpformiga. De resta stenarna är 0,8–0,9 meter höga, 0,9–1,0 meter breda och 0,7–0,8 meter tjocka. Klumpstenarna är 1,1–1,5 x 0,9–1,2 meter stora och 0,3–0,8 meter höga.

Skador och åtgärder

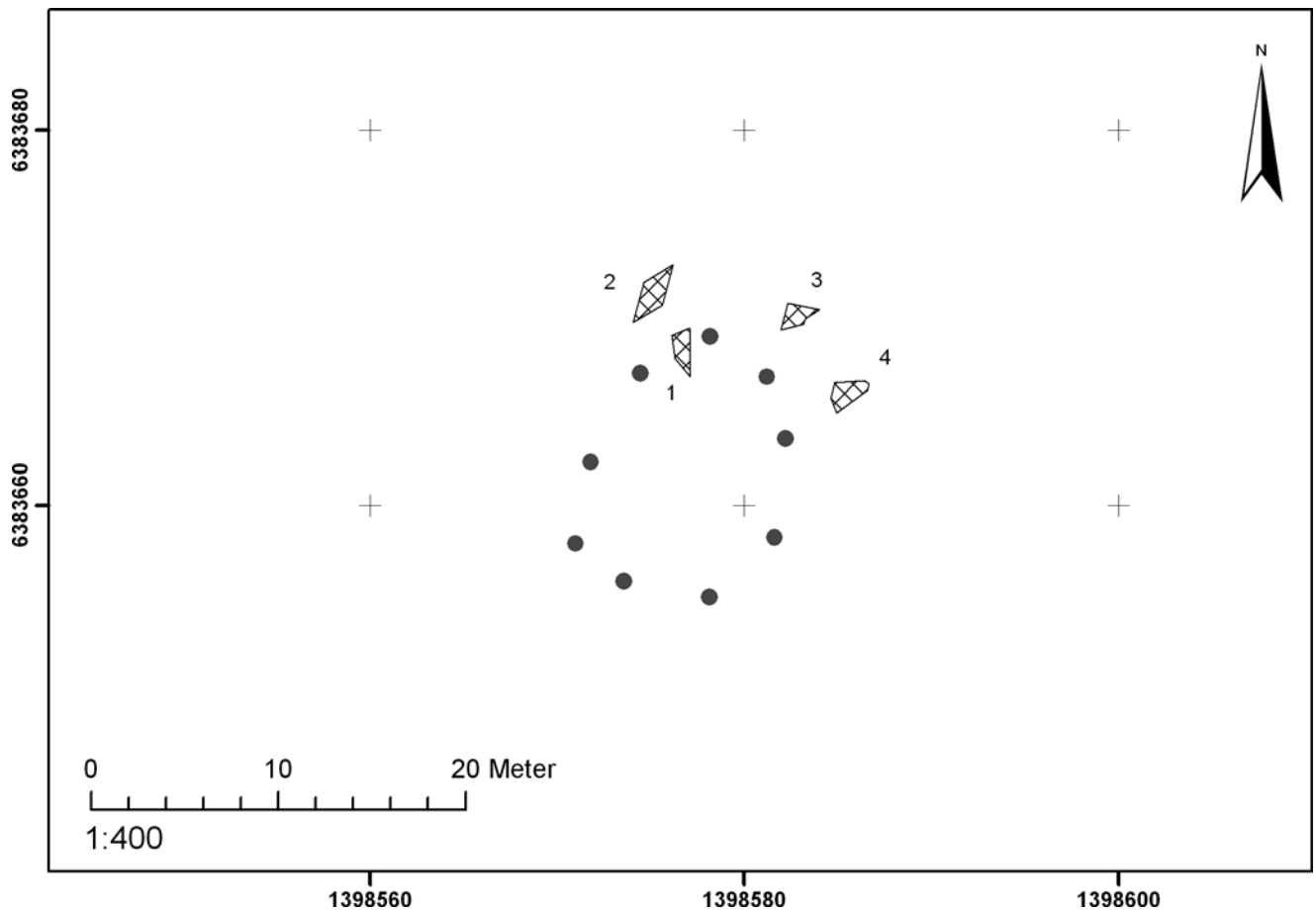
Vid besiktningen konstaterades att fyra rotvältor berörde domarringen och dess omedelbara närhet. Granris övertäckte delar av domarringen; stora delar av riset fördes bort en bit ifrån fornlämningen. Samtliga vältor putsades med tigersåg. All fyllning i rotvältorna grävdes först igenom för att undersöka fynd- eller anläggningsförekomst. Fyllningen bestod generellt av sand. Ett kvartsavslag påträffades i rotvälta 1, vilket indikerar anläggningsförekomst i närheten. Ingen synlig sådan påträffades dock i eller i direkt anslutning till skadan. Alla fyra rotvältorna putsades och lämnades kvar.

Rotvälta 1 var 2 x 2 meter stor och 0,1 meter djup. Rotvältan låg an mot en av de resta stenarna i domarringen, varför särskild aktsamhet iakttogs. En kvartsbit påträffades i fyllningen.

Rotvälta 2 var 2,5 x 1,5 meter stor och 0,2 meter djup. Vältan låg ett par meter utanför domarringen men i närheten av en klumpsten. En undersökning av fyllningen ansågs nödvändig med anledning av att anläggningar och fynd ibland påträffas utanför eller i anslutning till stenkretsar. Inget framkom dock.

Rotvälta 3 var 2 x 1,5 meter stor och 0,25 meter djup. Även denna välta låg på ett ”riskavstånd” ett par meter utanför domarringen.

Rotvälta 4 låg, likt rotvälta 3, ett par meter utanför domarringen och var 1,5 x 1 meter stor och 0,1 meter djup.

FIGUR 198. Byarum 128:2. Domarring med fyra rotvälar.

Fynd

En bit kvarts påträffades i rotväla 1, men fyndet tillvaratogs inte.

FIGUR 199. Översiktsbild. Domarringar är den fornlämningskategori där flest anläggningar och fynd påträffats direkt under torvsiktet.

FIGUR 200. Rotväla 1, efter återställningen. Intill den resta stenen fanns ett fynd i form av ett kvartsavslag, ett vanligt föremål i gravsammanhang från järnåldern.

BYARUM 316:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Domarring	Vederyd 1:2	245	5

Beskrivning

Fornlämningen är belägen på krönet av en låg moränhöjd i ett skogsparti – mellan åker- och mossmark – och består av två domarringar. Byarum 316:1 är 5,5 x 4,5 meter med tio klumpstenar, 0,4–0,6 meter stora och 0,2–0,3 meter höga, och en rest sten som är 0,3 meter hög, 0,6 meter bred och 0,25 meter tjock. I öster har en av klumpstenarna frostsprängts och en mindre del av stenen ramlat in mot domarringen. Den andra domarringen, Byarum 316:2, är 6 meter i diameter och består av fjorton stenar; av dessa är åtta klumpformiga 0,3–0,8 meter stora och 0,3 meter höga. Fyra är resta stenar som är 0,3–0,45 meter höga, 0,5–0,6 meter breda och 0,2–0,3 meter tjocka. Stenarna står parvis uppställda.

Skador och åtgärder

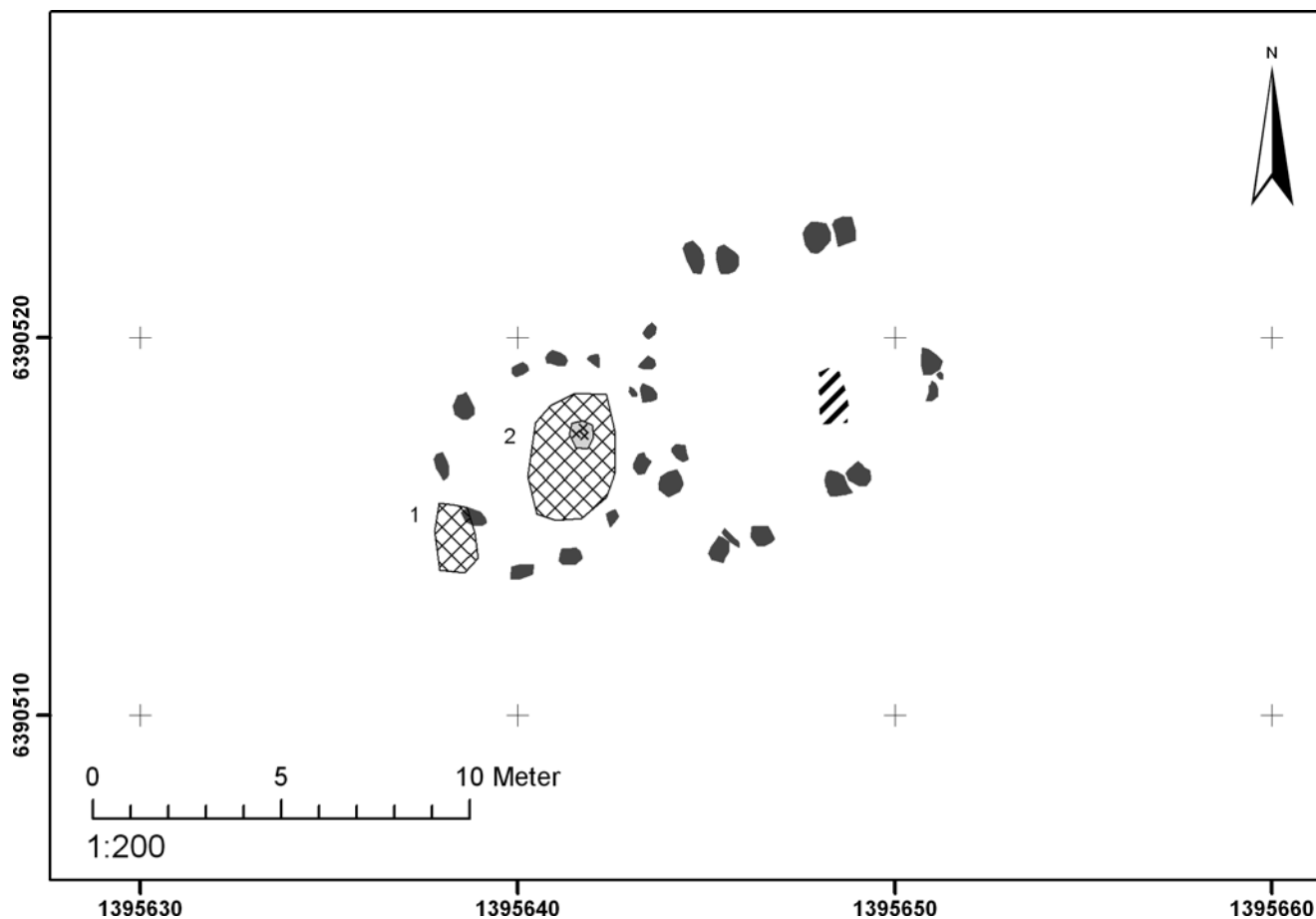
Vid besiktningen noterades två rotvältor och ett liggande träd på domarringen 316:1. Vid fältarbetets början röjdes ris och träd bort och stenarna i domarringarna avtorvades och synliggjordes.

I domarringen 316:2 syntes en 1,5 x 0,5 meter stor och 0,05–0,1 meter djup rektangulär nedsänkning, som har markerats på kartan. Gropen, som eventuellt kan ha orsakats av en tidigare rotvälta, har skadat torvlagret och i viss mån det underliggande sandlagret. Inga fynd eller konstruktioner noterades.

Rotvälta 1, som låg utkanten av Byarum 316:1, var 2 x 2 meter stor och 0,5 meter djup. Vältan avtorvades. Den hade inte gjort någon större skada på graven. Att ta bort rotvältan bedömdes däremot kunna göra onödigt överkan på lämningen. Den lämnades därför kvar efter att uppstickande rötter kapats.

Rotvälta 2, som var centralt belägen i samma domarring, var 2 x 1,5 meter stor och 0,5–0,6 meter djup. Vältan avtorvades och skadan rensades fram. Under torven vidtog ett brungrått humöst sandlager, 0,1–0,2 meter tjockt, med spår av rötter och djurgångar. Därunder vidtog rödgul sand. Rotvältan grävdes ut och togs bort.

Efter undersökningen återställdes graven.

FIGUR 201. Byarum 316:1 och 316:2. Domarringar och två rotväلتor. I rotväلتa 2 framkom en skadad urnebrandgrop med bl.a. brända ben och keramik. Notera att stenarna i den östra domarringen är parvis ställda.

Inre gravskick

I södra delen av rotväلتa 2, i övergången mellan de två tidigare nämnda sandlagren, påträffades en stor bit slagen kvarts (tillvaratogs inte) och ett fragment av bränt ben. Centralt i väلتan framkom en gravgömma med fler brända ben; koncentrationen ökade dessutom i norra delen. Hängande i rotväلتan och på marken under denna syntes en anläggning som var 0,5 x 0,5 meter i ytmått, rundad till oregelbunden i formen och ca 0,2 meter djup med en skålad profil. Fyllningen innehöll kol och sotig fet jord, en stor mängd brända ben, delar av ett keramikkärl, bränd lera, en kniv i två delar och sex bitar slagen kvarts. Keramikskärvorna var i mycket dåligt skick. Förekomsten av keramik och brända ben i en nedgrävd grop gör att anläggningen definieras som urnebrandgrop.

Den inre konstruktionen har skadats av trädrotter; därför är anläggningens och kärlets ursprungliga storlek svåra att se, men baserat på utbredningen av brända ben, keramik och den feta sot- och kolbämängda fyllningen bör kärlet ha haft en diameter kring 0,2 meter.

Gravgömman tömdes och skadan som rotvältan orsakat grävdes ned till en nivå av 0,6 meter. Stenarna i stenkretsarna samt urnebrandgropens utbredning ritades in på millimeterpapper.

Analyser

Två analyser gjordes på gravens innehåll; osteologisk analys av de brända benen samt en daterande ¹⁴C-analys.

Osteologisk analys

Benmaterialet analyserades av osteolog Leif Jonsson, Göteborg.

BRÄNDA BEN FRÅN BYARUM [...] I SMÅLAND

Undersökningen omfattar brända människo- och djurben från [...] gravanläggningar som skadats av rotvältor i samband stormarna Gudrun och Per. Benen tillvaratogs vid återställning av gravarna år 2008. Arbetsledare för fältarbetet var Mats Sandin vid Länsstyrelsen i Jönköping.

Totalt analyserades 0,3 liter brända ben, 278 gram, maximalt 38 mm och i medeltal 15 mm stora fragment som var mestadels helt brända, vita–gråvita och delvis sotiga. Både människo- och djurben identifierades.

FIGUR 202. Före återställningen satt två rotvältor i domarringen. Den ena var centralt belägen. Dessutom låg ris och en trädstam tvärs över gravan, här sedd från öster.

Människa: 15 skalltaksfragment, delvis sprängda genom diploë, max 4 mm tjocka, 2 med suturrester. 1 klippbensfragment, 2 tandrötter (molar), fragment av skulderblad. 2 diafysfragment och 1 distal led av överarmsben. 1 strålbensdiafys, 6 lårbensdiafys och 3 skenbensdiafys. 40,7 g identifierade varav 8,9 g separerade för eventuell ¹⁴C-analys.

Kön: ej fastställt.

Ålder: vuxen (över 20 år).

Övriga fragment: mest diafysdelar samt få ledfragment av människa?

Djur: 1 diafysfragment med slät insida och fina Haverska kanaler (nötkreatur? eller mindre sannolikt häst), 0,4 g.

¹⁴C-analys

Analysen utfördes av Göran Possnert på Ångströmlaboratoriet i Uppsala. Materialet bestod av bränt ben av människa. Resultatet hamnade i perioden 130–250 e.Kr. (1 sigma) eller 80–340 e.Kr. (2 sigma), BP-ålder $1\ 815 \pm 45$ (Ua-37477).

Fynd

Förutom brända ben från människa och djur påträffades en järnkniv, bränd lera och sex bitar slagen kvarts, till en sammanlagd vikt av 252 gram, samt sextiotre keramikfragment till en sammanlagd vikt av 267 gram i gravgömmen. De delvis spjälkade fragmenten härstammade från ett grovmagrat kärl. Förutom bukdelar identifierades en mynnings- och en bottendel (F1–F8) (se BILAGA 1).

FIGUR 205. Vid återställningen plockades ris och träd bort och stenarna i konstruktionen rensades fram. Efter att ha undersökts togs den centrala rotvälten bort. Fotot är taget från nordost.

FIGUR 203. Spjälkad keramik från gravgömmen.

FIGUR 204. Kniven efter konservering.

ÅKER 20:1

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Skeppssättning	Åkers-Ryd 1:6	175	5

Beskrivning

Åker 20:1 beskrivs, enligt inventeringen från 1984, som ett gravfält med resta stenar. Beskrivningen måste dock ändras till stenkrets i form av en skeppssättning. Konstruktionen ligger på en moränbunden sumpig skogsmark bevuxen med gran och tall. Direkt väster om fornlämningen ligger en körväg. Skeppssättningen är 10 x 4 meter stor och består av sju hållar varav två resta, tre omkullfallna och två djupt nedsjunkna.

FIGUR 206. Anlagd skogsväg i fornlämningsområdet vid Åker 20:1. Vägen ska flyttas för att skydda graven bättre.

FIGUR 207. Emma Eriksson undersökte rotvältans fyllning. I vältan framkom förhistorisk keramik. Pennan markerar fyndplatsen.

Skador och åtgärder

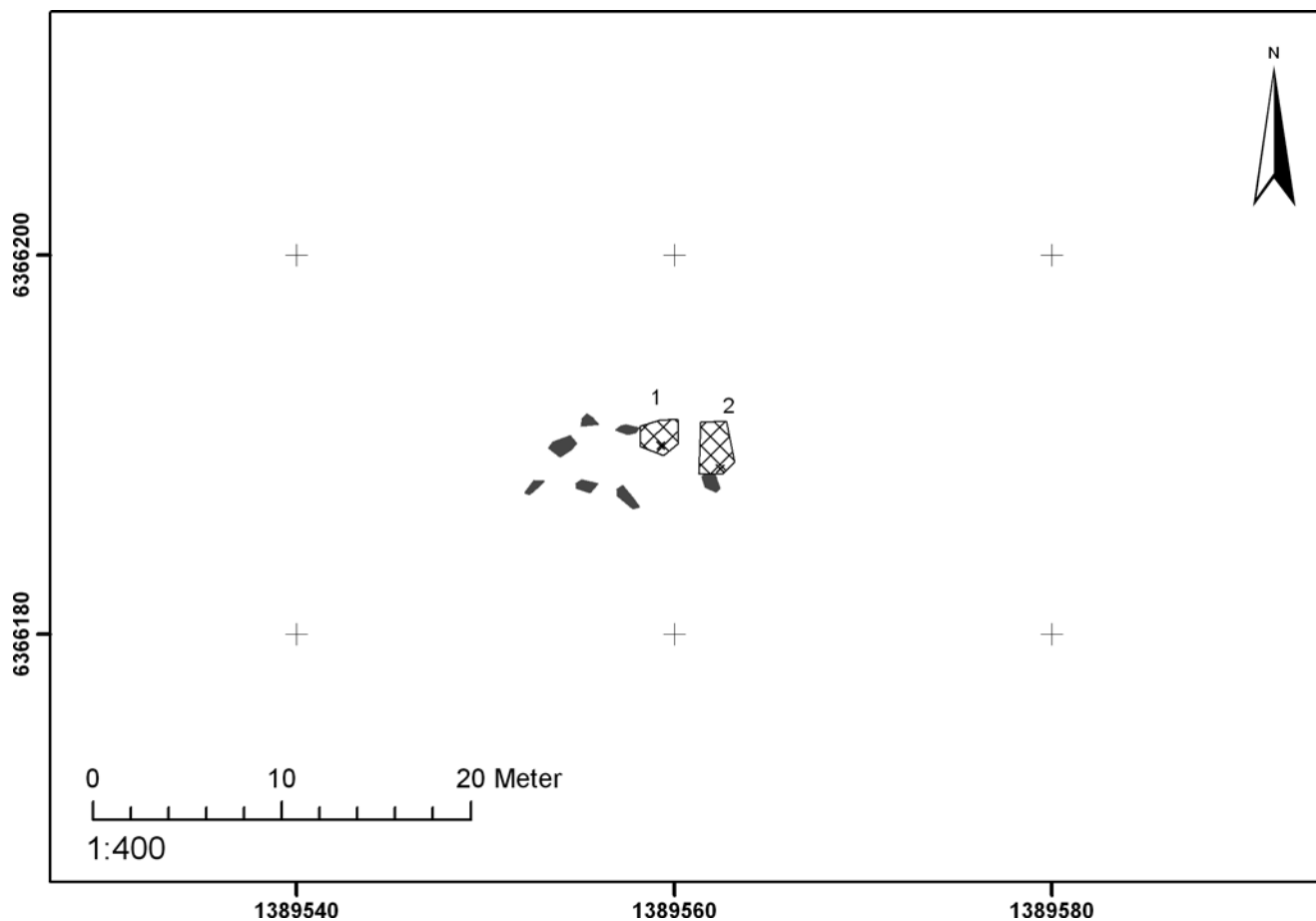
Stormskadorna bestod av två vältor. Dessutom finns ett ytterligare ett antal vältor i närområdet. Ytterligare en skada är den skogsväg som, efter stormen Per, byggts om till en större körväg för tyngre maskiner för hantering av timmer. Kontakt har tagits med markägare, som ska flytta vägens sträckning längre västerut för att förhindra att fornlämningen skadas ytterligare. Vägen berörde – och hade till viss del skadat – gravens fornlämningsområde och passerade dessutom endast ett par decimeter från gravhällarna. Återställningen av skadorna skedde med hjälp av batteridrivna tigersåg och handredskap. Efter undersökningen återställdes graven.

Rotvälta 1 var 1,2 x 1 meter stor, 0,2 meter djup och hade rivit upp mycket sand från graven. Rotvältan grävdes igenom och då påträffades en bit bränd flinta. Skadan åtgärdades och rotvältan putsades.

Rotvälta 2 var 2 x 2 meter stor och 0,1 meter djup. Vältan hade dragit upp en stor volym sandigt material från graven. Fyllningen undersöktes och ett par bitar förhistorisk keramik påträffades. Skadan åtgärdades och vältan togs bort.

Fynd

I rotvälta 1 påträffades en bit bränd flinta, vilket är ett vanligt föremål i gravkontexter från bronsåldern och järnåldern. Den brända flintan vittnar om en eldrelaterad händelse på eller vid graven, troligen i samband med gravläggning eller vid någon återkommande aktivitet. I rotvälta 2 påträffades ett par fragmentariska bitar keramik av äldre järnålderskaraktär, men de kunde inte ge en snävare tidsbestämning av graven (F1–F2) (se BILAGA 1).

FIGUR 208. Åker 20:1, tidigare registrerad som gravfält med resta stenar, har nu bedömts som en skeppssättning. Två rotvältor berörde graven.

Övrigt

Fyndet påträffades i en gravtyp utan skyddande stenpackning. Stenkretsar, framför allt domarringar, är den gravform inom stormskadeprojektet där flest fynd påträffats. Gravgömmorna är ofta ytliga, inte sällan direkt under torvskiktet. Gravformen bör därför uppmärksammas inför framtida skadeinventeringar.

FIGUR 209. Skeppssättningen, liksom domarringen, saknar skyddande stenpackning. Gravarna är ofta ytligt anlagda. Gravformen bör prioriteras vid framtida skadedokumentationer.

ÅKER 130:1

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Gravfält	Mörkebo 1:2, Båramo 1:1	220	6

Beskrivning

Fornlämningen, som är ett av de finaste gravfälten i Åkers socken, tillhör fornvårdsobjekt 114 i Jönköpings län. Gravfältet är 90 x 70 meter stort i nord-sydlig riktning och uppvisar en stor variation av gravformer. Här finns 40–50 gravar: runda och kvadratiske stensättningar, järnåldersdösar, domarringar, en kvadratisk stenkrets och ett antal resta eller klumpformiga stenar. Gravfältet ligger i ett barrskogsområde och sträcker sig över flatmark, ett krön och en östsluttning. Vid den senaste inventeringen föreslogs att en noggrannare kartering borde göras, då antalet gravar var oklart. Markberedningsskador undersöktes på gravfältet 1985. Då påträffades bland annat vad som tolkades som en barngrav med fynd av kniv, spänne, pilspets, grönaktig glaspärkla, lerkärl och hartsbitar. Graven daterades till yngre romersk järnålder, 200–400 e.Kr. (Varenius & Wennerberg 2008).

Skador och åtgärder

Stormskadorna bestod i huvudsak av rotvälter, även om grenar och ris förekom sporadiskt över hela gravfältet. En del av riset togs bort för att underlätta arbetet med att åtgärda rotvälter, som utfördes med hjälp av batteridrivna tigersåg och handredskap. Två av tio rotvälter togs bort, medan de övriga åtta endast putsades. Inga fynd eller okända anläggningar framkom i rotvälterna.

Rotvälta 1 var 0,8 x 0,8 meter stor och 0,25 meter djup. Den berörde ingen synlig anläggning. Skadan åtgärdades och vältnen putsades.

Rotvälta 2 var 1,5 x 0,6 meter stor och 0,2 meter djup. Den berörde ingen gravkonstruktion. Skadan åtgärdades och vältnen putsades.

Rotvälta 3 var 1,5 x 0,4 meter stor och 0,15 meter djup. Vältnen låg nära en rest sten. Inga fynd eller anläggningar framkom. Skadan åtgärdades och rotvältnen putsades.

Rotvälta 4 var 0,6 x 0,5 meter stor och 0,15 meter djup. Ingen synlig anläggning berördes. Skadan åtgärdades och vältnen putsades.

Rotvälta 5 var 0,8 x 0,8 meter stor och 0,3 meter djup. Skadan åtgärdades och vältnen putsades.

Rotvälta 6 var 2 x 1,5 meter stor och 0,4 meter djup. Skadan åtgärdades och vältnen putsades.

FIGUR 210. Åker 130:1 – ett av Vaggeryds kommuns finaste gravfält. Enstaka gravar, som kvadratiska stensättningar och resta eller klumpformiga stenar, är inmätta som referenser till de återställda rotvältorna.

Rotvälta 7 var 1 x 0,5 meter stor och 0,2 meter djup. Vältan togs bort och skadan åtgärdades.

Rotvälta 8 var 1 x 0,5 meter stor och 0,2 meter djup och låg precis utanför det sydöstra hörnet av en kvadratisk stensättning. Skadan åtgärdades och vältan putsades.

Rotvälta 9 var 2 x 1 meter stor och 0,5 meter djup. Den låg i en kvadratisk stensättning. Enstaka stenar hade ryckts upp från fyllningen. Skadan åtgärdades och vältan putsades.

Rotvälta 10 satt i kantrännan till en kvadratisk stensättning och var 2 x 1,5 meter stor och 0,3 meter djup. Skadan åtgärdades och vältan togs bort.

Övrigt

Som tidigare nämnts är gravfältets utbredning och antal gravar något oklar. En ordentlig kartering av hela gravfältet bör därför göras. Det observerades även att hela gravfältet inte vårdades utan bara delar av det. Det nordöstra partiet – där bland annat fler kvadratiske stensättningar och ett antal domarringar var belägna – tycktes inte alls vara vårdad. Det är synd med tanke på att gravfältet förlorar sitt helhetsperspektiv och de ovårdade ytorna riskerar att skadas av till exempel skogsbruket.

FIGUR 211. Anders Kraft använder batteridrivna tigersåg vid putsning av vältor.

FIGUR 212. Översiktsbild av gravfältets kvadratiska stensättningar. I skogspartiet till höger hade gravfältet inte vårdats i önskvärd omfattning. Om hela gravfältet vårdas gynnas upplevelsevärdet.

BÄCKABY 20:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Röse	Bäckaby-Rösås 2:4	240	5

Beskrivning

Fornlämningen utgörs av ett runt röse och ligger på kanten till en åker på en mindre avsats i sydvästsluttande moränmark som nu är bevuxen med blandskog, något utglesad efter stormarna.

Röset är 17 meter stort och 0,8 meter högt och är delvis övertorvat och övermossat. Stenarna i packningen är 0,1–0,4 meter stora. I den södra kanten av röset ligger en häll som är 1,1 meter lång, 0,7 meter bred och 0,25 meter tjock. Hällen utgör sannolikt en del av en kistkonstruktion som har varit placerad i mitten av röset där det finns en plundringsgrop, 4,5×2 meter stor och 0,35 meter djup. I gropen finns även två hällar, 1,1 respektive 0,9 meter långa, 0,5–0,8 meter breda och 0,3–0,5 meter tjocka. Den större hällen är enligt inventeringsprotokollet sprucken i två delar.

Skador och åtgärder

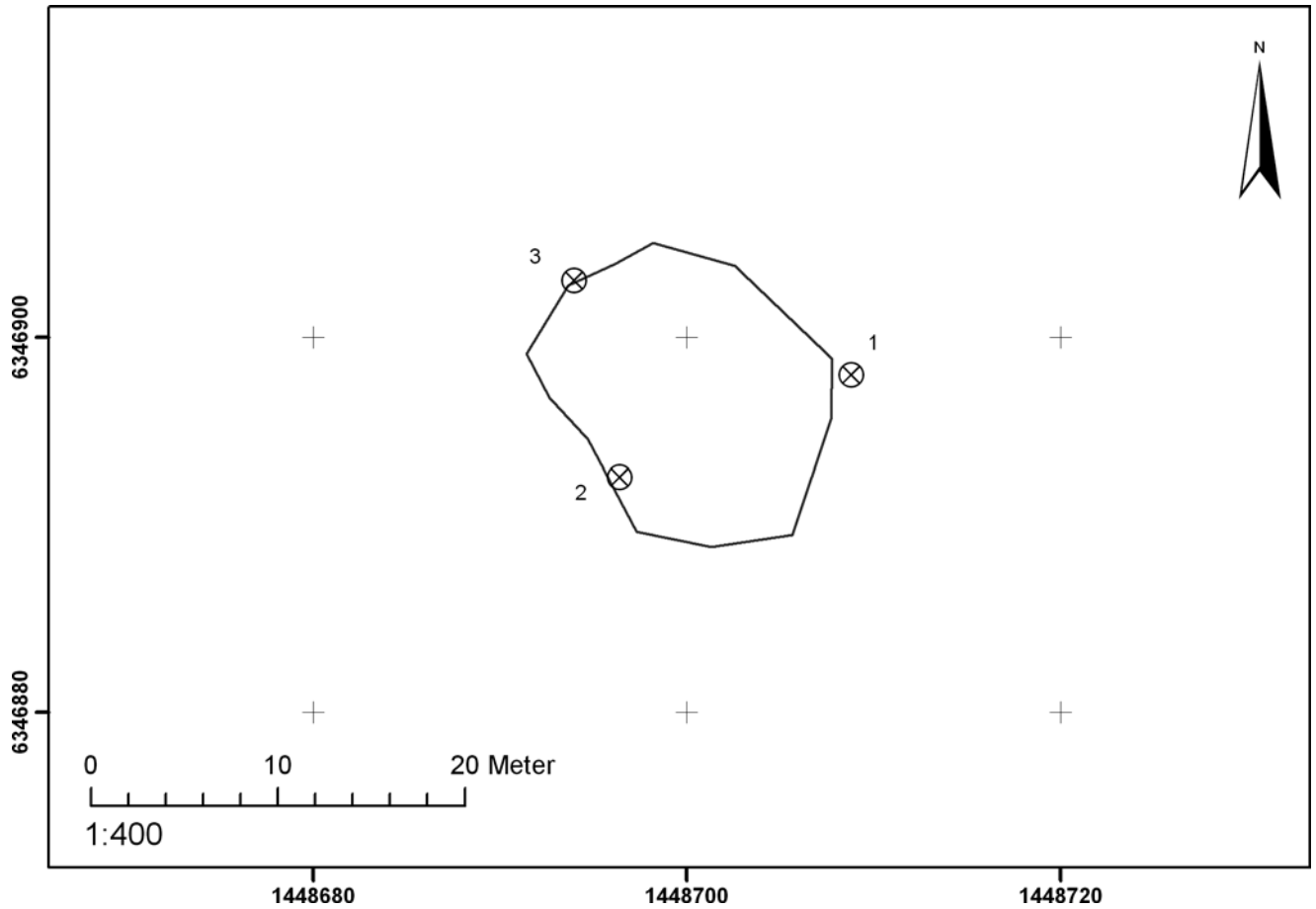
Vid besiktningen framgick att tre rotvältor berörde fornlämningen, samtliga satt i kanten av röset. All fyllning och kvarhängande stenar från packningen i rotvältorna grävdes igenom för att undersöka eventuell fynd- eller anläggningsförekomst.

Rotvälta 1 var ytlig och satt i den nordöstra kanten av röset. Vältan var 1,5 x 1 meter stor och 0,1 meter djup.

Rotvälta 2 var belägen i rösets sydvästra kant och var 2 x 2 meter stor och 0,3 meter djup. Vältan hade dragit upp stenar från rösepackningen; dessa var 0,15–0,4 meter stora. Stenarna återbördades i skadan för att efterlikna den ursprungliga karaktären.

Rotvälta 3 satt i den nordvästra kanten av röset och var 1,2 x 1 meter stor och 0,3 meter djup. Även denna välta hade dragit upp stenar från rösepackningen. Stenarna som var 0,2–0,4 meter stora, återbördades och fylldes ut i skadan efter rotvältan.

Alla tre rotvältorna togs bort med hjälp av minigrävare. Inga fynd eller anläggningar påträffades.

FIGUR 213. Bäckaby 20:1. Röse med tre undersökta och återställda rotvältor.

FIGUR 214. Rotvälja 2 dokumenteras innan återställning. En viktig del av arbetet är att försöka rekonstruera ursprunglig karaktär på rösepackningen vid skadan.

FIGUR 215. Rotvälja 2 efter återställning.

BÄCKABY 46:1

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Stensättning	Bäckaby-Rösås 2:2	260	6

Beskrivning

Stensättningen är kvadratisk till svagt rundad och ligger på ett hållkrön på en avsats i sydsluttande moränmark intill en åkerkant. Ytan var innan stormarna bevuxen med blandskog, men utgör numera ett kalhygge med mycket ris och sly. Stensättningen är ca 9 meter i sida och 0,4 meter hög. Stenpackningen, som består av 0,2–0,4 meter stora stenar, är delvis övertorvad och övermossad. Kantkedjan består av 0,2–0,3 meter höga och 0,5–0,7 meter långa stenar. Odlingssten är sedan tidigare påförd i den nordöstra delen. Närområdet innehåller flera röjningsrösen som inte är registrerade.

Skador och åtgärder

Under besiktningsarbetet dokumenterades fem rotvältor, varav två var dubbelvältor med två stubbar. Rotvältornas fyllning grävdes igenom, men inga fynd eller anläggningar framkom. Fyra rotvältor togs bort med minigrävare och en putsades.

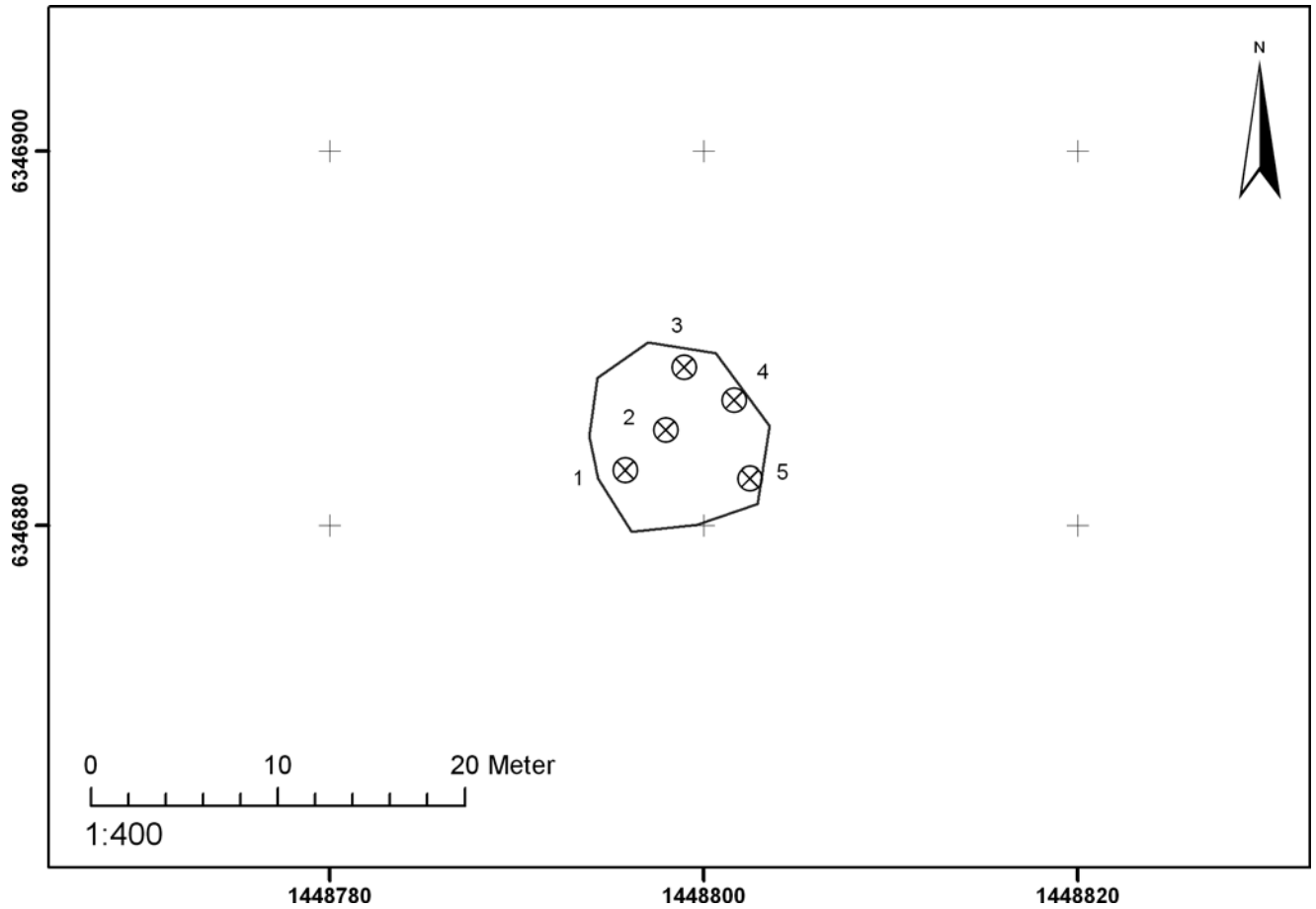
Rotvälta 1, som var en dubbelvälta, var belägen i den sydvästra delen av graven. Den var 2 x 1,5 meter stor och 0,3 meter djup. Rotvältan innehöll 0,2–0,4 meter stora stenar. Vältan avlägsnades. Stenarna återplacerades i vältans hålrum.

Rotvälta 2 var belägen i mitten av graven och var 2 x 1,5 meter stor och 0,3 meter djup. I vältan fanns uppdragna stenar från underliggande packning; dessa var 0,15–0,6 meter stora. Stenarna återbördades i skadan för att i möjligaste mån efterlikna ursprungligt utseende, därefter avlägsnades vältan.

Rotvälta 3 i gravens norra kant var 2 x 1,5 meter stor och 0,4 meter djup. Vältan hade dragit upp stenar, 0,2–0,45 meter stora, från underliggande stenpackning. Rotvältan avlägsnades och stenarna återplacerades i skadan.

Rotvälta 4 satt i den nordöstra delen av graven och var 2,5 x 2 meter stor och 0,3 meter djup. Även här fanns stenar från graven uppdragna i vältan; de återplacerades i skadans grop. Vältan putsades.

Rotvälta 5 i stensättningens sydöstra hörn var 2 x 2 meter stor och 0,3 meter djup. I vältan satt 0,1–0,4 meter stora stenar. De återplacerades i skadan och vältan avlägsnades.

FIGUR 216. Bäckaby 46:1. Stensättning med fem rotvältor.

FIGUR 217. Rotvälja 3 avlägsnas med minigrävare, som visat sig vara ett ovärderligt och kraftfullt redskap i svår terräng.

BÄCKABY 54:1

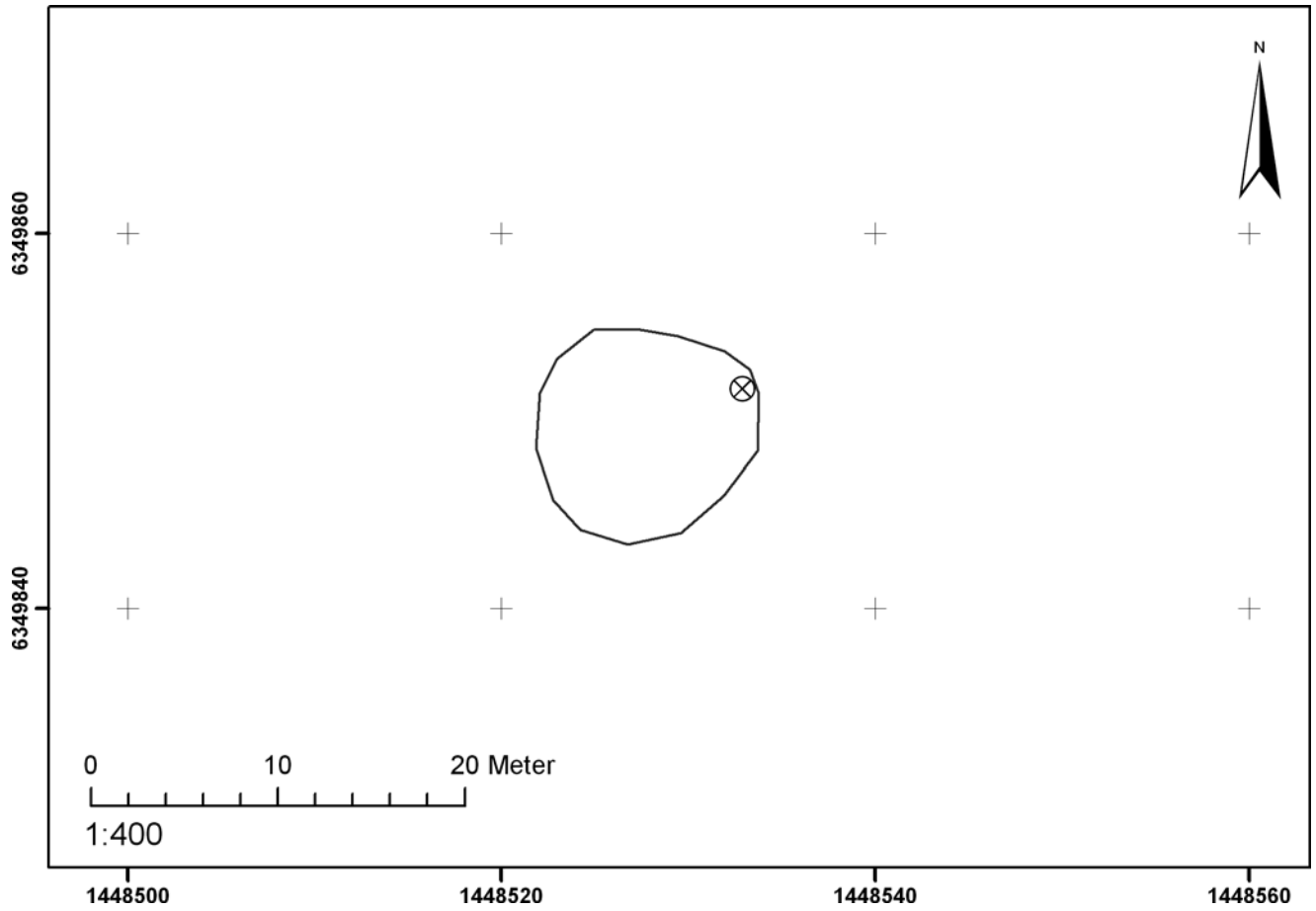
Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Röse	Bäckaby-Rösås 1:5	245	5

Beskrivning

Röset, som är runt, 12 meter i diameter och 0,8 meter högt, ligger på ett litet moränkrön i skogsmark. Stenmaterialet består av 0,2–0,4 meter stora stenar, men några av dem är upp till 0,7 meter stora. I gravens mitt finns en flack grop som är ca 4–5 meter i diameter och 0,2 meter djup. I östra och södra kanten finns flera gropar och där syns stenlager på ned till 0,6 meter.

Skador och åtgärder

Vid besiktningen noterades en 2 x 2,5 meter stor rotvälta i rösets östra kant. Enstaka stenar har dragits upp ur röset av vältan. Några åtgärder har inte gjorts på platsen, men skadan och anläggningen mättes in.

FIGUR 218. Bäckaby 54:1. Röse med en rotvälta.

FIGUR 219. Rotvälтан satt i rösets östra kant.

BÄCKSEDA 11:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Röse	Mossgård 1:62	205	6

Beskrivning

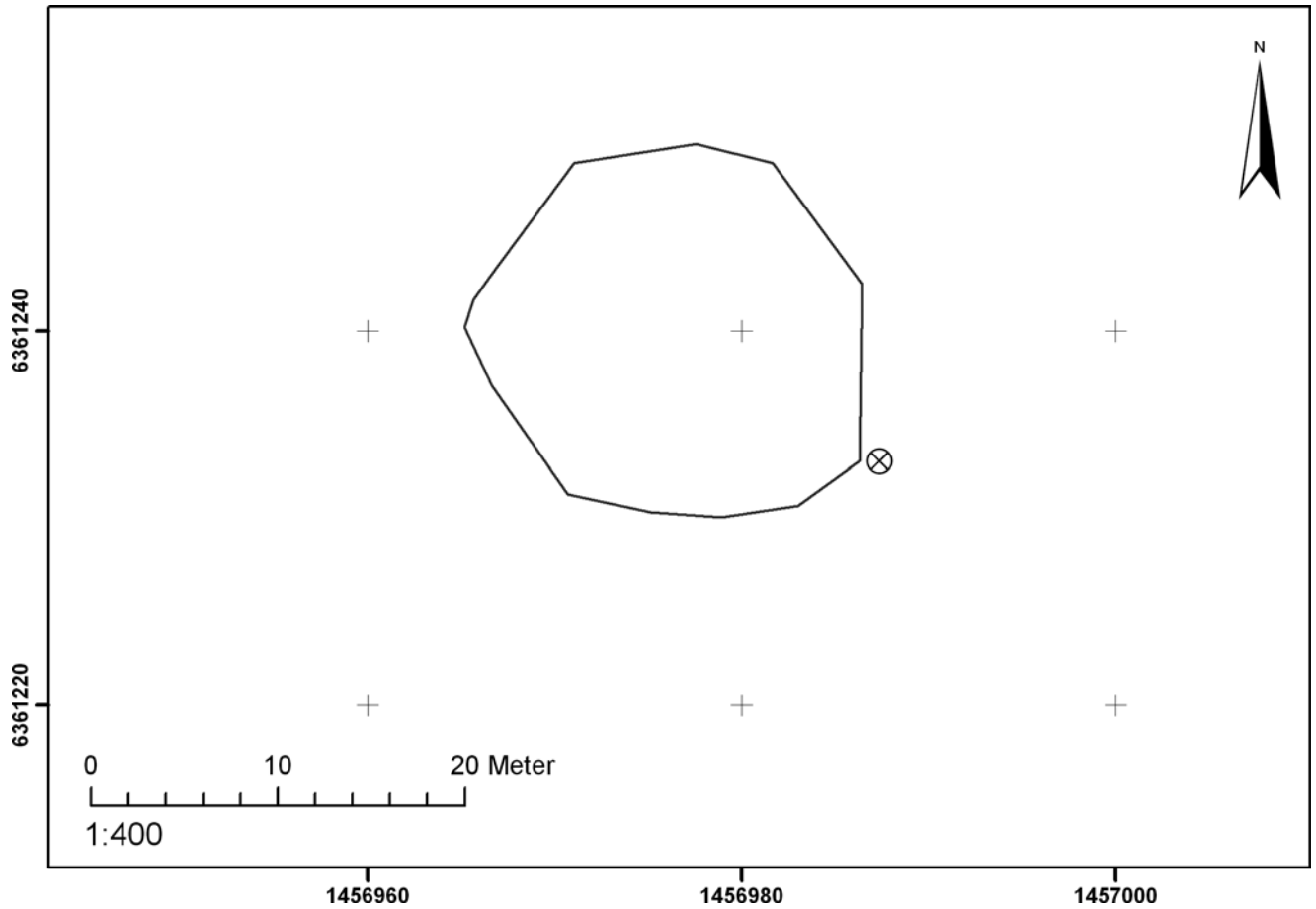
Fornlämningen är registrerad som ett kvadratisk röse, men vid återställningsarbetet observerades att röset är något oregelbundet med lätt konvexa sidor. Fornlämningen är belägen på en barrskogsbevuxen låg sandplåtå söder om en hög sandås. Röset är 9 x 9 meter stort och 0,9 meter högt och består av övermossade 0,2–0,3 meter stora stenar. En kantkedja omgärdar packningen och består av 0,2–0,3 meter höga, 0,3–0,4 meter långa stenar. Röset markeras med en hörnsten i varje hörn; dessa är 0,6–0,8 meter stora och 0,2–0,4 meter höga.

I mitten av röset finns en 2 meter stor och 0,6 meter djup plundringsgrop. Den omgivande terrängen innehåller spridda övermossade röjningsrösen, 4–5 meter i diameter och 0,3 meter höga. Dessa ingår i ett större röjningsröseområde som inte är registrerat.

Skador och åtgärder

Graven har sedan tidigare skadedokumenterats av Jönköpings läns museum i samband med stormen Gudrun. Efter besiktningen undersöktes 2007 en rotvälta i gravens sydöstra hörn. Den avlägsnades sedan med hjälp av minigrävare av Hornsborgs Entreprenad i samband med länsstyrelsens åtgärder 2009.

Den enda undersökta rotvältan på fornlämningen var belägen i det sydöstra hörnet intill hörnstenen. Vältan var 2 x 2 meter stor och 0,2 meter djup. Inga fynd eller anläggningar noterades vid avlägsnandet av rotvältan. Skadan åtgärdades.

FIGUR 220. Bäckседа 11:1 och rotvältan vid den sydöstra hörnstenen.

FIGUR 221. Rotvältan innan återställning. Den avlägsnades med minigrävare.

FIGUR 222. Resultatet efter återställning.

BÄCKSEDA 12:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Röse	Mossgård 1:62	205	5

Beskrivning

Fornlämningen består av ett kvadratisk röse och är beläget på en svagt södersluttande sandmo söder om och nedanför en bergsrygg. Marken har tidigare varit barrskogsbevuxen men är efter stormarna ett kalhygge. Röset är 9 x 9 meter stort och 0,7 meter högt och består av övermossade 0,2–0,4 meter stora stenar. Kantkedjan som omgärdar rösepackningen består av 0,3 x 0,2–0,4 meter stora stenar. Hörnstenarna är 0,8–1 meter stora och 0,3–0,4 meter höga.

Området kring röset innehåller spridda övermossade röjningsrösen av varierande storlek och art. Den fossila åkern är inte registrerad än, men karterades av länsstyrelsen 2009 och kommer att registreras. Röjningsrösen ingår sannolikt i ett större sammanhängande område med fossil åkermark. Ca 20 meter öster om Bäckseda 12:1 påträffades ytterligare en grav, en stensättning som var kraftigt övertäckt av ris. Gravliknande ovala stenpackningar fanns även i närområdet strax nordost om röset. Dessa fornlämningar kommer att rapporteras in separat.

Skador och åtgärder

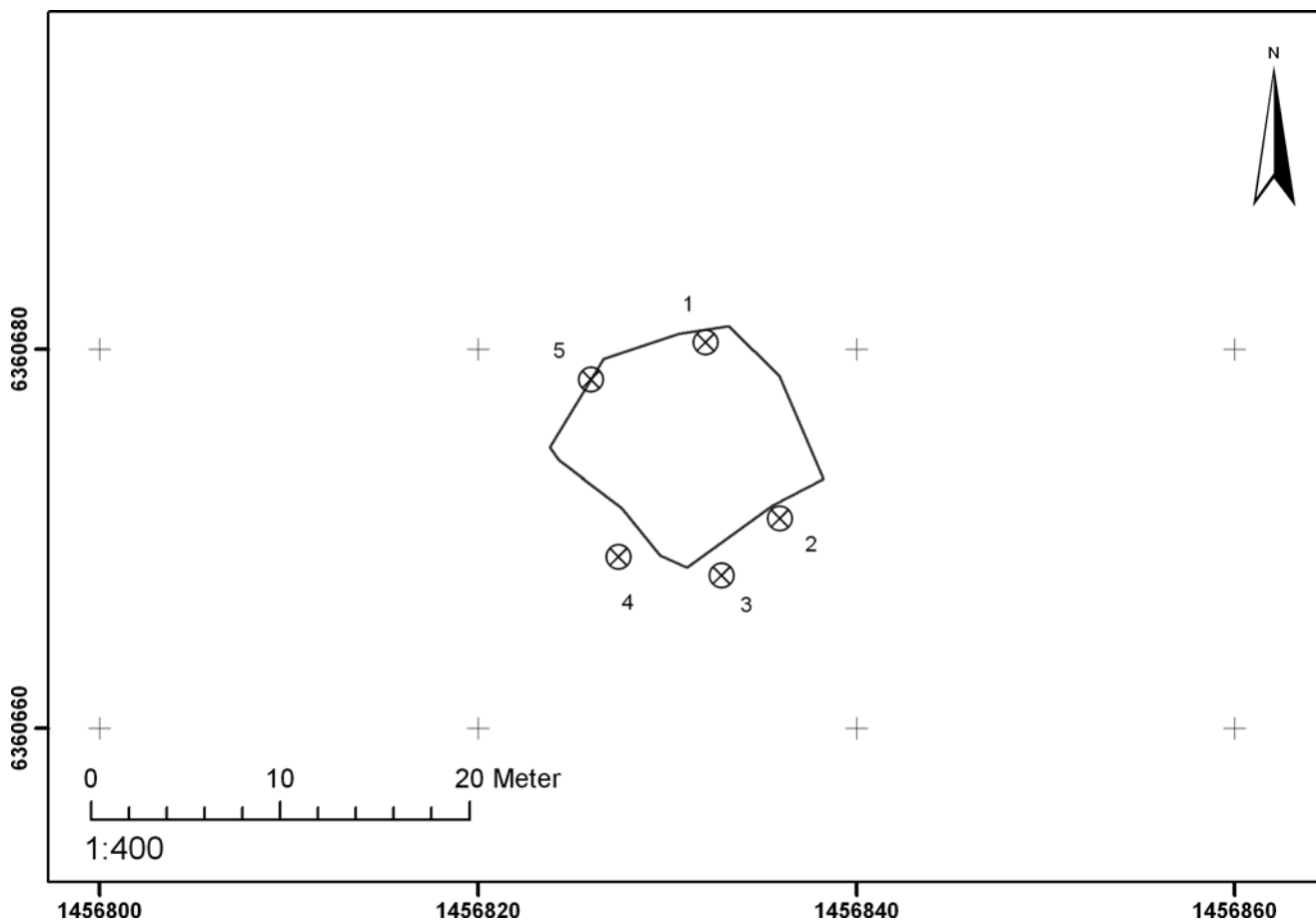
Under fältbesiktningen dokumenterades fem rotvältor som berörde gravanläggningen, en sjätte var belägen en bit utanför, denna åtgärdades inte. Två rotvältor togs bort medan tre endast putsades.

Rotvälta 1 var belägen i det nordöstra hörnet av röset. Vältans storlek var 2 x 2 meter och dess djup 0,3 meter. Rotvältan satt fast förankrad och putsades därför endast.

Rotvälta 2 satt i den sydöstra utkanten av röset och tangerade kantkedjan. Vältan var 2 x 2 meter stor och skadans djup var osäker då stubben satt fast förankrad med rötterna djupt ner. Den synliga delen som undersöktes var endast 0,15 meter djup. Ett antal 0,2–0,5 meter stora stenar hade ryckts upp från packningen. De återplacerades i skadan. Rotvältan putsades.

Rotvälta 3 fanns i den södra kanten av röset, intill kantkedjan. Vältan var 1,5 x 1,5 meter stor och 0,2 meter djup. Stenar hade dragits upp från rösets kant; dessa var 0,1–0,4 meter stora och återplacerades i skadan efter att fyllningen genomsökts. Rotvältan togs bort.

Rotvälta 4 var belägen i utkanten av det sydvästra hörnet av röset. Dess storlek var 2 x 1,5 meter och djupet 0,2 meter. Stenar, 0,1–0,3

FIGUR 223. Bäckseda 12:1. Röse med fem rotvältor.

meter stora, hade dragits upp av vältan. Dessa återplacerades efter genomgång av vältans fyllning. Rotvältan togs bort.

Rotvälja 5 hade djupa rötter. Den var 3 x 2 meter stor och 0,2 meter djup med 0,1–0,5 meter stora stenar. Vältan putsades.

Inga fynd eller anläggningar framkom i samband med åtgärderna.

FIGUR 224. Rotvälja 3 efter återställning. I bakgrunden syns en höjd där flertalet röjningsrösen påträffades. Gravens lokalisering i den fossila åkermarken kan ge en förståelse för områdets markutnyttjande under brons- och järnåldern, under förutsättning att åkermarken är samtida med gravens.

FRÖDERYD 11:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Röse	Fröset 9:1	232	7

Beskrivning

Röset hade en diameter på ca 12–14 meter och en höjd kring 1 meter, men uppfattas som högre då graven anlagts på ett krön med branta sidor.

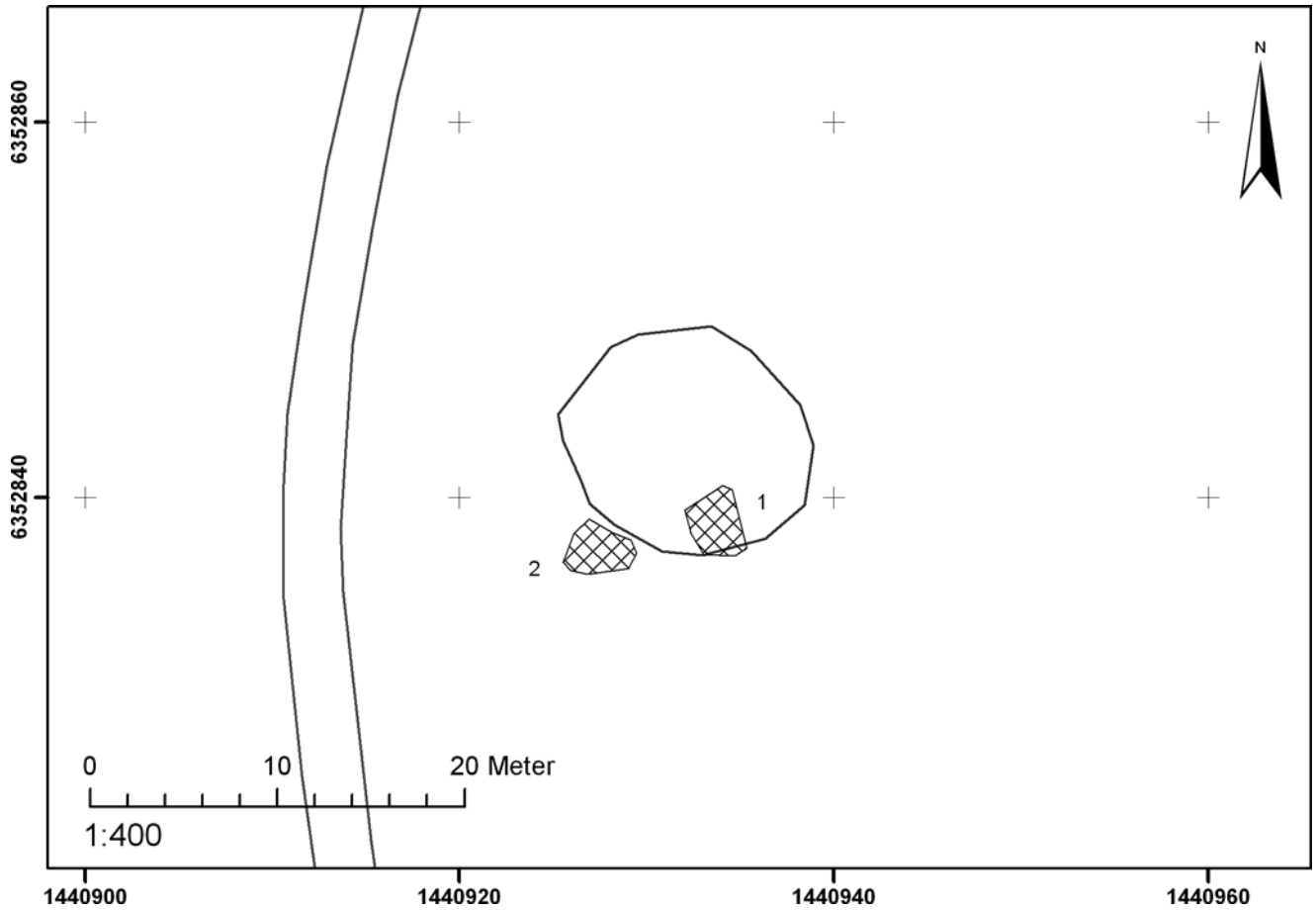
Skador och åtgärder

Rotvälta nr 1 hade delvis frilagt gravens ytterkant samt flyttat en mindre mängd sten. Stenarna lades tillbaka på graven eller sköts in mot dess kant. Storleken på stenarna varierade mellan 0,2 och 1 meter i diameter, och troligtvis har de större ingått i en kantkedja.

Rotvälta nr 2 hade fallit tillbaka vid återställningstillfället och har inte berörts av arbetet. Dels för att den fallit tillbaka på ursprunglig plats och dels för att den förefaller ligga precis utanför graven.

Övrigt

Graven är anlagd längst ut på en berghäll med en tvär kant i söder. Sedan tidigare har stenmaterial fallit ner och lagt sig nedanför hällen, dessa stenar läts ligga kvar.

FIGUR 225. Karta över Fröderyd 11:1 och de två rotvältorna.

FIGUR 226. Fröderyd 11:1 efter att rotvälta 1 tagits bort. Foto från söder.

FRÖDERYD 14:1

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Stensättning	Fröderyd 3:1	250	5

Beskrivning

Den runda stensättningen är belägen på en avsats i västersluttande moränmark. Området domineras av barrskogsbeväxta partier, men stensättningen liksom ytan öster om denna har drabbats av stormfällan. Stensättningen är röseliknande, 9 meter i diameter och 0,5 meter hög. Stenarna i packningen är delvis övermossade och 0,2–0,4 meter stora. I mitten av graven finns en plundringsgrop som är 2,5 meter i diameter och 0,4 meter djup. Graven har i samband med anläggande av skogs- och körväg skadats något i sin östra kant. I området finns flera oregistrerade röjningsrösen.

Skador och åtgärder

Fem rotvältor berörde gravanläggningen, varav tre i kanterna och två ovanpå graven. En del granris täckte även stensättningen och en merpart av detta avlägsnades. Återställningen utfördes med hjälp av minigrävare. Fyllningen i rotvältorna grävdes igenom, men inga fynd eller anläggningar påträffades. Alla rotvältor togs bort och skadorna åtgärdades.

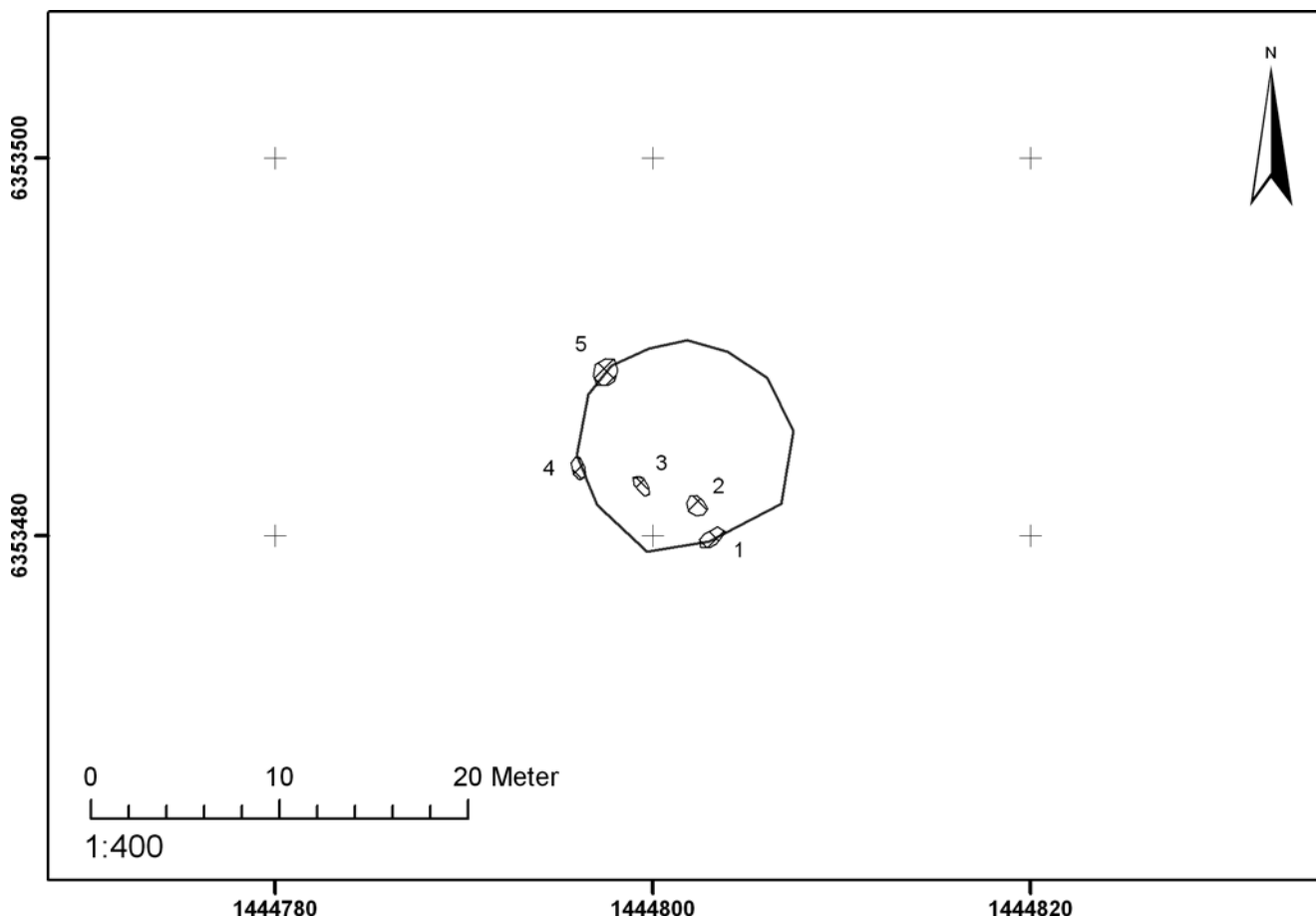
Rotvälta 1, i den södra kanten av graven, var 1 x 0,8 meter stor och 0,3 meter djup. Delar av gravens stenpackning hade rivits upp i vältan. Dessa var 0,2–0,3 meter stora och återplacerades i stensättningen.

Rotvälta 2, i den södra delen av stensättningen, var 1,2 x 1 meter stor och 0,2 meter djup. I rotvältan framkom stenar från packningen som var 0,2–0,4 meter stora. Stenarna återdeponerades i skadan.

Rotvälta 3 låg i den sydvästra delen av stensättningen och var 1 x 0,7 meter stor och 0,15 meter djup. Trädet som rivit upp skadan satt kvar, men avlägsnades med hjälp av minigrävare.

Rotvälta 4 tangerade den västra utkanten av stensättningen och var 1 x 0,8 meter stor och 0,15 meter djup.

Rotvälta 5, i den norra kanten av graven, var 2 x 1,5 meter stor och 0,3 meter djup. Vältan innehöll stenar från stenpackningen som var 0,2–0,4 meter stora.

FIGUR 227. Fröderyd 14:1. Stensättning med fem rotvåltor.

FIGUR 228. På många av objekten var överrisningen kraftig och stormskadorna omfattande. Då har grävmaskinen haft en ovärderlig roll vid återställningsarbetena.

LANNASKEDE 2:1

FIGUR 229. Rotvälta 6.

FIGUR 230. Platsen för rotvälta 6.

FIGUR 231. Rotvälta 8.

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Röse	Rosenholm 1:1	227	7

Beskrivning

Röset är 18 m i diameter och 1,2 m högt. Röset är inmätt efter dess form och stenmaterial där det i den inre ringen, 12 m i diameter, finns något större stenar, 0,3–0,5 m stora, och i den yttre något mindre, ca 0,3 m. Röset har även en mer välvd form i mitten än i de flackare ytterkanterna.

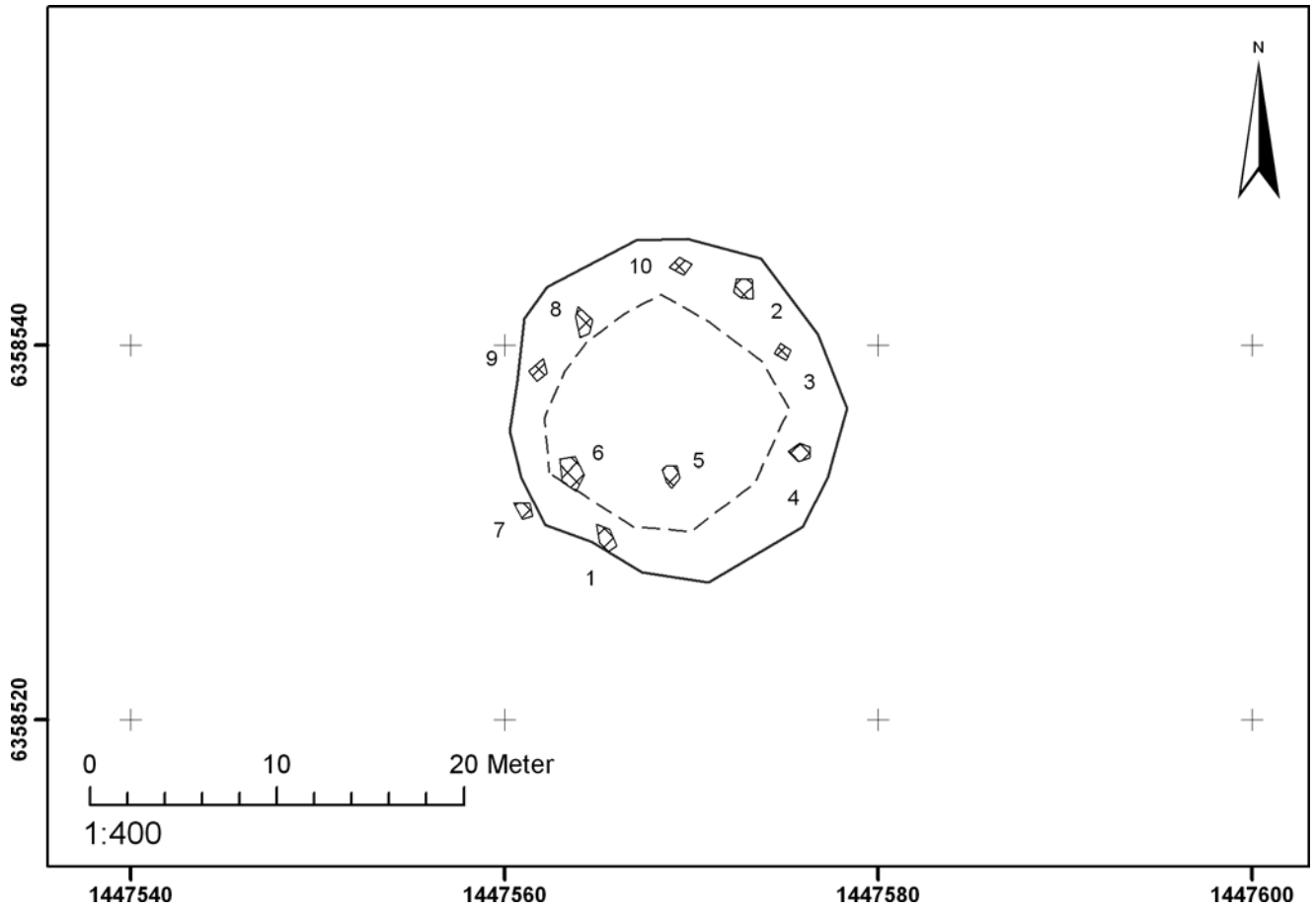
Skador och åtgärder

Vid stomskadeinventeringen noterades 5–6 rotvältor i rösets kanter och 5–10 runt omkring.

Förutom rotvälta nr 7 togs samtliga stubbar bort. Utöver de tio inmätta togs ytterligare tolv mindre stubbar bort från graven eller dess omedelbara närhet, några av dessa var dock så små att de inte skadat graven och några av dem hade kastats upp och låg löst ovanpå.

FIGUR 232. Platsen för rotvälta 8.

FIGUR 233. Lannaskede 2:1 med inmätta rotvältor.

FIGUR 234. Lannaskede 2:1 efter återställning.

LANNASKEDE 17:2

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Stensättning	Lannaskede Stom 1:1	245	5

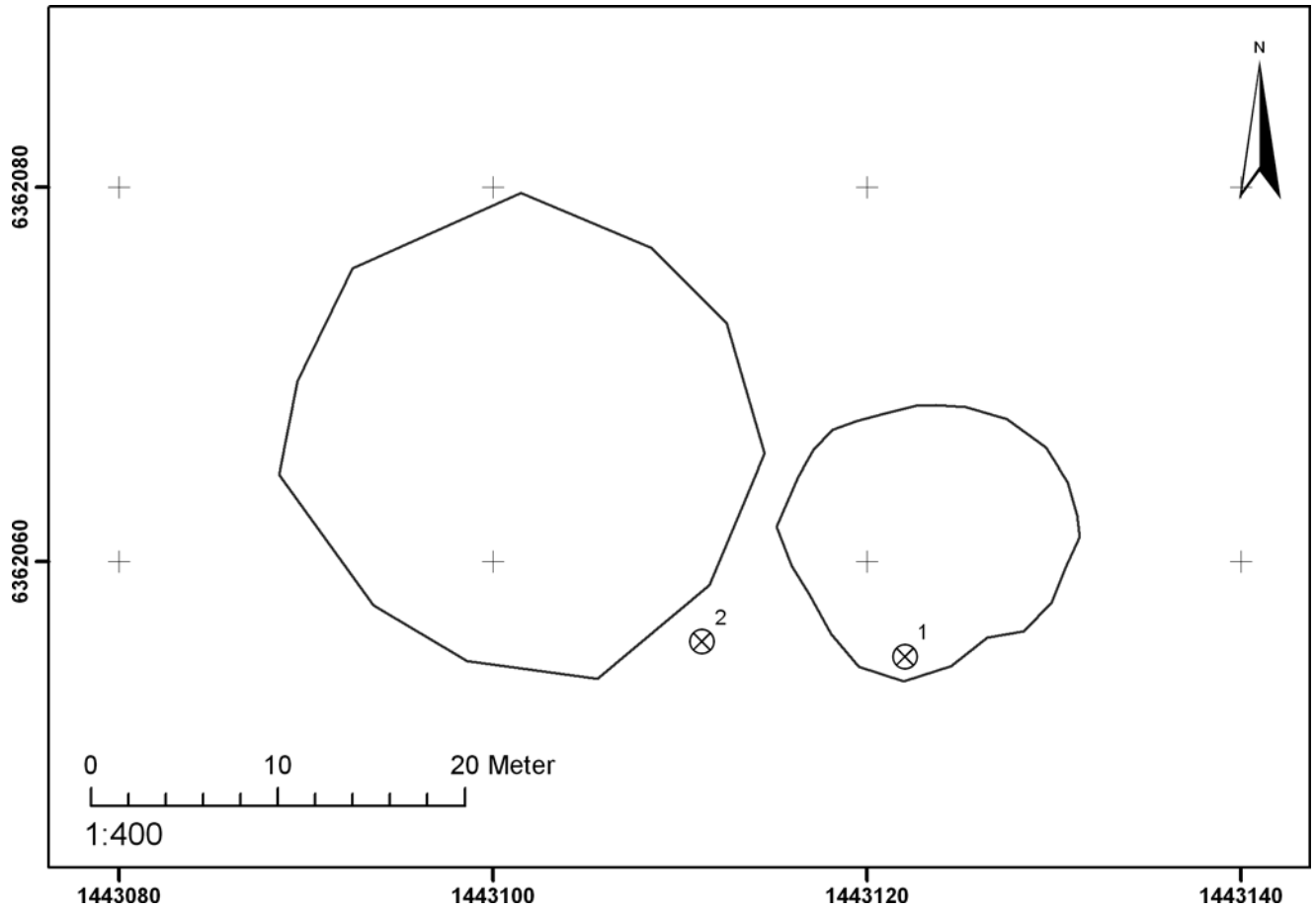
Beskrivning

Fornlämningen utgörs av en rund, svagt övermossad stensättning belägen på en avsats på den östra kanten av en moränhöjd. Graven är 15 meter i diameter och 0,5 meter hög. Stenarna i fyllningen är 0,2–0,6 meter stora.

Skador och åtgärder

Vid besiktningen konstaterades att graven var bevuxen med träd och grässly. Den enda skada som noterades på stensättningen var en mycket ytlig välta, men den ansågs inte behöva någon åtgärd.

Ytterligare en välta fanns mellan det intilliggande stora röset, Lannaskede 17:1, på krönet och stensättningen 17:2. Inte heller denna välta krävde några insatser. Båda rotvältorna lämnades därför utan åtgärd, men gravar och rotvältor mättes in.

FIGUR 235. Lannaskede 17:1 och 17:2. Röse och stensättning med två rotvältor.

MYRESJÖ 9:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Röse	Bjådesjöholm 2:3	225	5

Beskrivning

Röset ligger i en svag sydsluttning i skogsmark. Det är kvadratisk, ca 12 x 12 meter stort, 0,8 meter högt och uppbyggt av stenar i storleken 0,2–0,4 meter, som är delvis omplockade. Centralt i anläggningen finns en nedsänkning som är ca 2 meter i diameter.

Skador och åtgärder

I anläggningen noterades två rotvältor, en större och en mindre.

Rotvälta 1, i rösets sydöstra hörn, var ca 3 x 3 meter stor och minst 0,5 meter djup med ett kraftigt rotsystem. Vältan hade vid besiktningstillfället fallit tillbaka. Bedömningen var ändå att rotvältan borde avlägsnas, men med hjälp av motorsåg. Vid ett senare återbesök noterades att rotvältan fallit tillbaka ytterligare. Beslut togs därför att låta den ligga kvar, eftersom rösets kantkedja bedömdes ta skada om vältan avlägsnas.

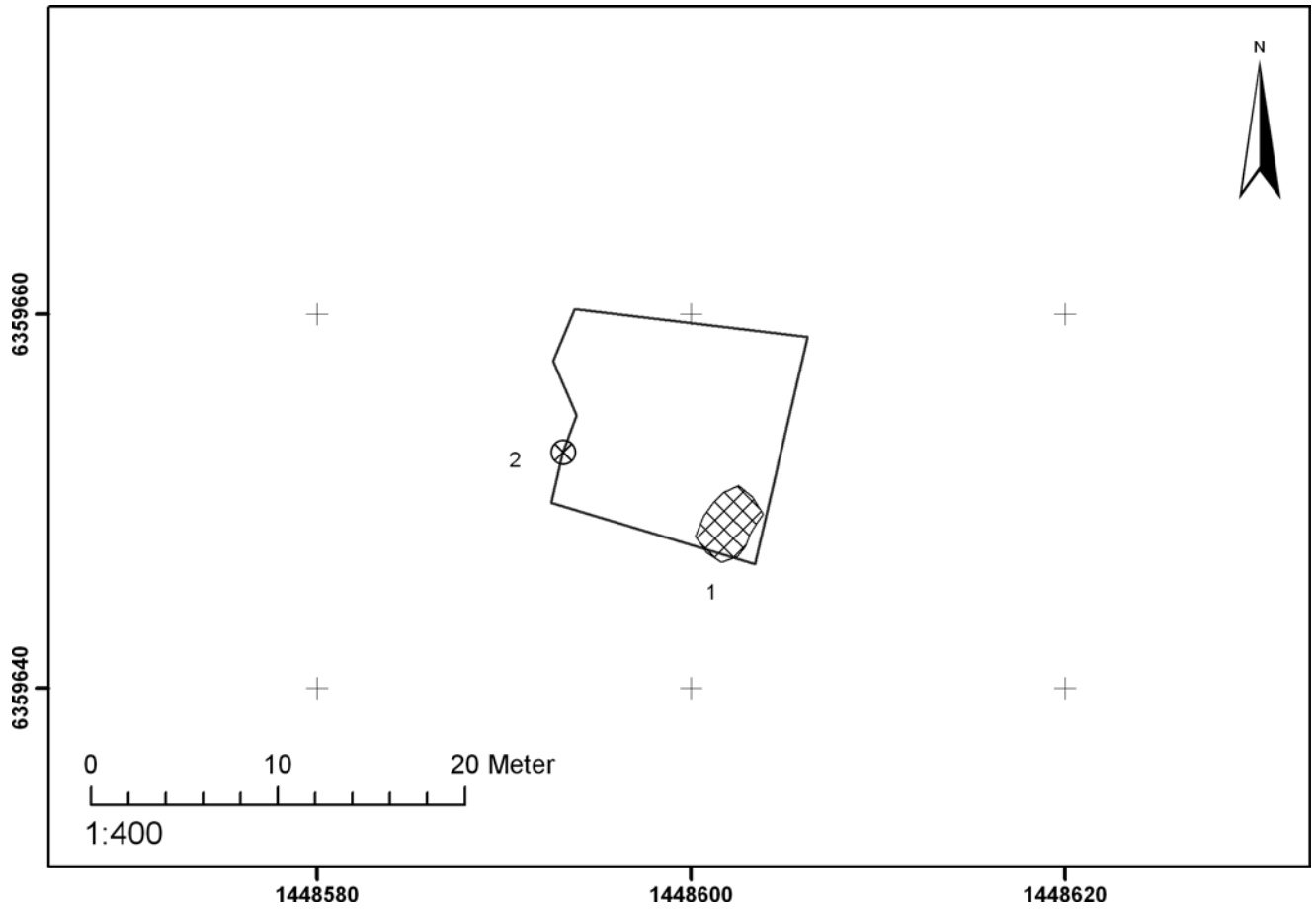
Rotvälta 2 var endast 1 x 1 meter stor. Eftersom rotvältan inte påverkat anläggningen i någon större omfattning bedömdes den kunna ligga kvar.

En mängd ris plockades bort från fornlämningen och några äldre rotvältor kapades ned. Röjningsarbetet utfördes av Kennert Andersson och John-Eric Gustafsson. Inga ytterligare åtgärder gjordes inom fornlämningen.

Övrigt

Dikning parallellt med vägen kan eventuellt ha skadat rösets södra kant. Den ser ut att ha gjorts relativt nyligen.

Omedelbart öster om röset finns ytterligare två stora rotvältor som borde tas bort. I utkanten av fornlämningen står en tall och en mindre rönn som också bör avlägsnas.

FIGUR 236. Myresjö 9:1. Kvadratisk röse med två rotvältor.

MYRESJÖ 10:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Röse	Bjådesjöholm 2:3	225	5

Beskrivning

Röset är beläget på en bergsklack, inom en fossil åker (Myresjö 55:1) med hägnadsvall, terrasskanter och röjningsrösen. Fornlämningen är kvadratisk, 13 x 13 meter stor och 1,3 meter hög. Stenmaterialet utgörs av 0,2–0,4 meter stora stenar. Röset omgärdas av en kantkedja och hörnen markeras av fyra klumpformiga stenar. Centralt i anläggningen syns en grop som är ca 4 meter i diameter och 0,3 meter djup.

Skador och åtgärder

I röset satt tre rotvältor, en i norr och två i södra kantkedjan.

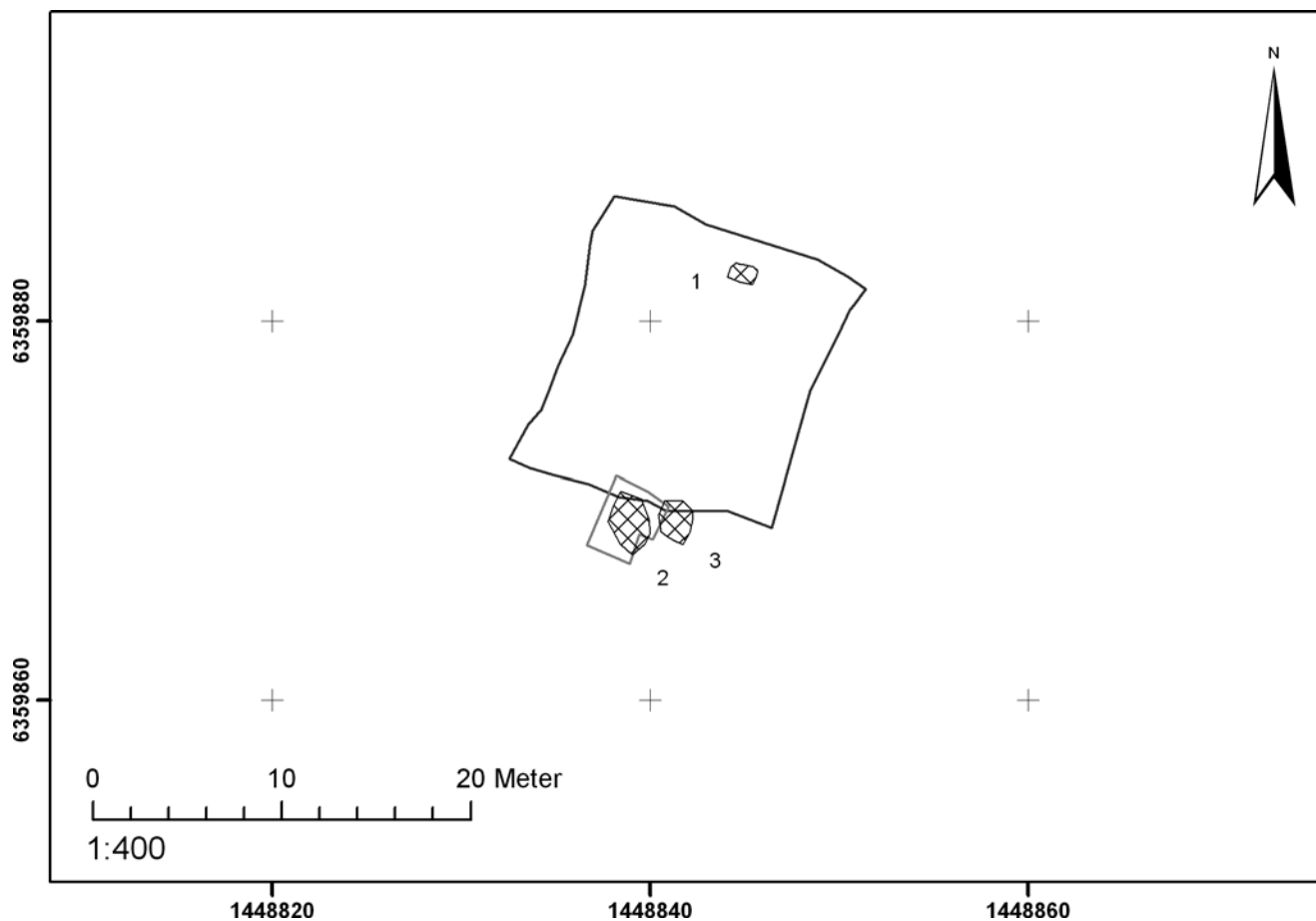
Rotvälta 1 var 1,2 x 0,8 meter stor och 0,5 meter djup. Många av vältans rötter var ytliga, vilket medförde att skadan inte blivit så omfattande. Rotvältan hade rubbat tre av stenarna i rösets norra kantkedja; dessa var ca 0,7–0,9 meter stora. Rotsystemet genomgrävdes och togs bort utan att några fynd eller konstruktioner iaktogs.

I anslutning till rotvältorna i södra delen av anläggningen avtorvades en ca 4 x 3 meter stor yta. I norra delen av denna yta, under torvlagret, framkom stenmaterial från röset och kantkedjan. I ytans sydöstra hörn framkom en stenkoncentration med 0,25–0,4 meter stora stenar. De kan utgöra en del av en tidigare okänd anläggning. På grund av tidsbrist undersöktes detta dock inte närmare.

Rotvälta 2 var 2,6 x 2 meter stor. Skadorna var mest ytliga, men en begränsad del av rotvältan hade orsakat skador som var 0,5 meter djupa.

FIGUR 237. Röset var beläget på en svag förhöjning i ett område med fossila odlingslämningar. Fotot är taget från söder och till vänster i bild syns rotvälta 2.

FIGUR 238. Myresjö 10:1. Kvadratisk röse med tre rotvälar.

Rotsystemet undersöktes och togs bort med fyrhjulig motorcykel och vinsch. Invid vältan noterades en stenansamling med 0,1–0,2 meter stora stenar. Där påträffades en skrapa av flinta och en bit slagg.

Omedelbart söder om rotvälta 2 noterades spåren av en äldre rotvälta; omfattningen syntes tydligt genom färgskiftningar i marken. Den äldre rotvältan undersöktes dock inte.

Rotvälta 3 låg direkt på en av kantstenarna och hade skapat ett hålrum intill denna. Möjligen kan kantstenen ha flyttats något. Skadan på röset bedömdes som mycket ringa. Rotvältan putsades och lämnades kvar.

Fynd

I en stensamling invid rotvälta 2 framkom en avslagsskrapa av flinta (vikt 8 gram) samt en bit järnslag (vikt 315 gram) (F1–F2) (SE BILAGA 1).

FIGUR 239. Slagg och en flintskrapa framkom under rotvälta 2.

NÄVELSJÖ 51:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Röse	Åhult 11:1	220	5

Beskrivning

Fornlämningen utgörs av ett runt röse på krönet av en svagt västsluttande moränrygg. Marken vid fornlämningen är idag ett kalhygge men var innan stormarna bevuxen med barrskog och mindre inslag av lövträd. Röset är 14 meter i diameter och 0,7 meter högt. Packningen består av 0,2–0,5 meter stora stenar. I mitten av röset finns en flack grop, 3 meter stor och 0,3 meter djup, troligen efter plundring.

Skador och åtgärder

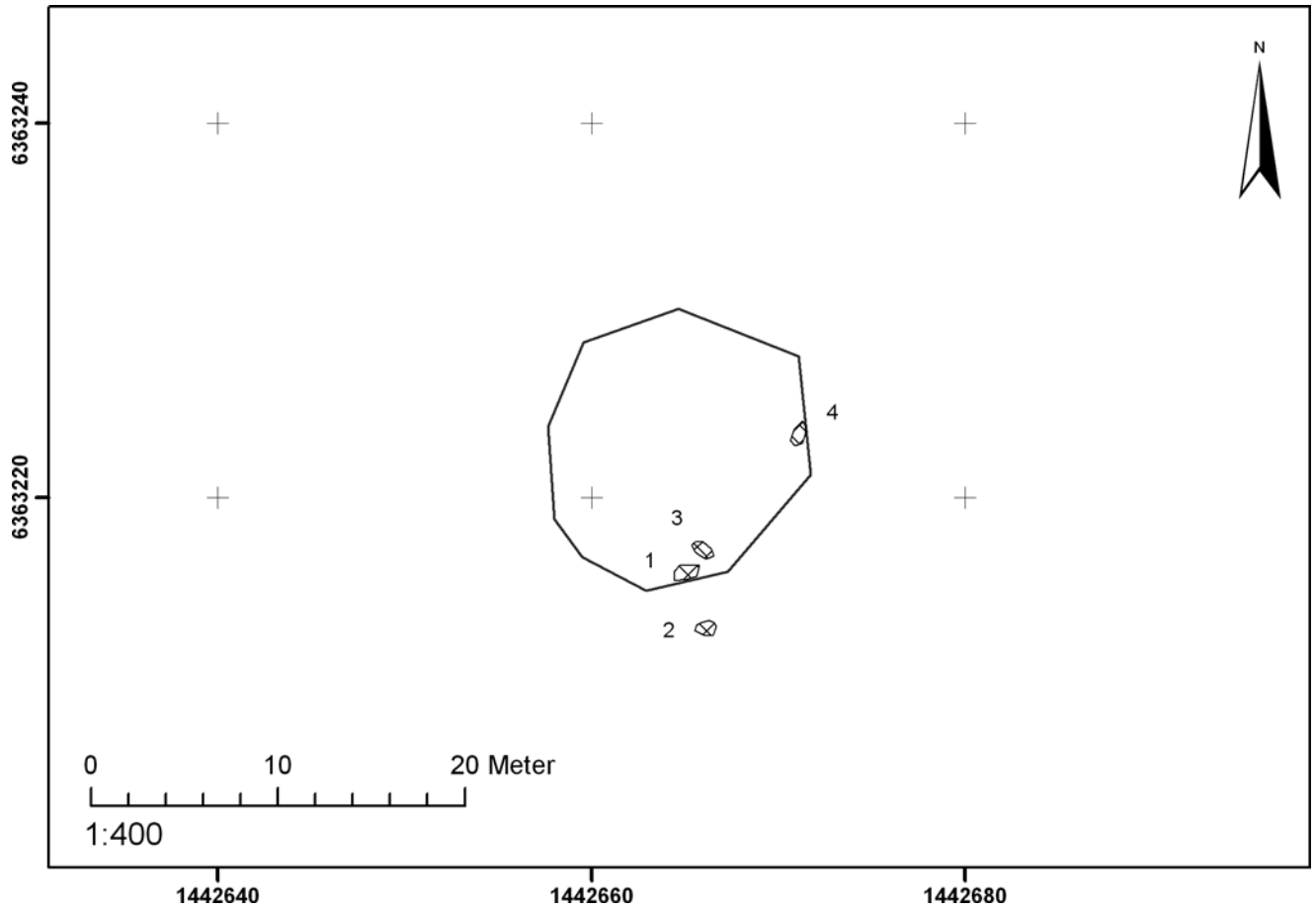
Förutom själva rotvältorna var gravröset övertäckt med ris. Det mesta riset togs bort med minigrävare, som även avlägsnade tre av vältorna.

Rotvälta 1 var 1 x 0,8 meter stor och 0,2 meter djup och utgjorde en relativt ytlig skada. Vältan hade dragit upp stenar från packningen, 0,1–0,3 meter stora. Allt material från vältan återbördades till graven och vältan avlägsnades.

Rotvälta 2 var 2 x 2 meter stor och 0,4 meter djup. Rotvältan satt direkt utanför graven och inga fynd, anläggningar eller delar av stenpackningen berördes. Skadan åtgärdades och rotvältan putsades.

Rotvälta 3 var 2 x 1,8 meter stor och 0,2 meter djup och hade endast tillfogat ytlig skada på stenpackningen. Några stenar hade dragits upp i vältan, 0,1–0,3 meter stora. De återplacerades och vältan togs bort.

Rotvälta 4 var 1,8 x 0,8 meter stor och 0,15 meter djup. Vältan var ytlig. Endast några stenar hade rubbats och ryckts med upp av rotsystemet. Dessa var 0,1–0,25 meter stora och återplacerades i hålet som vältan hade skapat. Rotvältan togs bort.

FIGUR 240. Nävelsjö 51:1. Röse och fyra rotvältor.

FIGUR 241. Rotvälta 1 innan återställning.

FIGUR 242. Rotvälta 1 efter återställning.

VETLANDA 41:1

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Röse	Karlslund 2:1	210–220	5

Beskrivning

Röset ligger i skogsmark på ett svagt moränkrön, är 12 meter i diameter och ca 0,4 meter hög. Anläggningen var uppbyggd av 0,2–0,4 meter stora stenar. Idag återstår endast rösebotten. Ytan är ojämn och bara några meter västsydväst om graven finns en täktgrop för sten.

Skador och åtgärder

I röset fanns fem rotvältor. Fyra av dem hade orsakat en del skador i stenkonstruktionen. Alla rotvältorna togs bort med fyrhjulig motorcykel och vinsch. Efter undersökning återställdes graven.

Rotvälta 1 var 2,5 x 2 meter i ytan. Skadans djup var ytlig, men mitt under rotvältans centrala del var skadan djupare, ner till 0,3–0,4 meter. Skadan angränsade delvis mot kantkedjans insida.

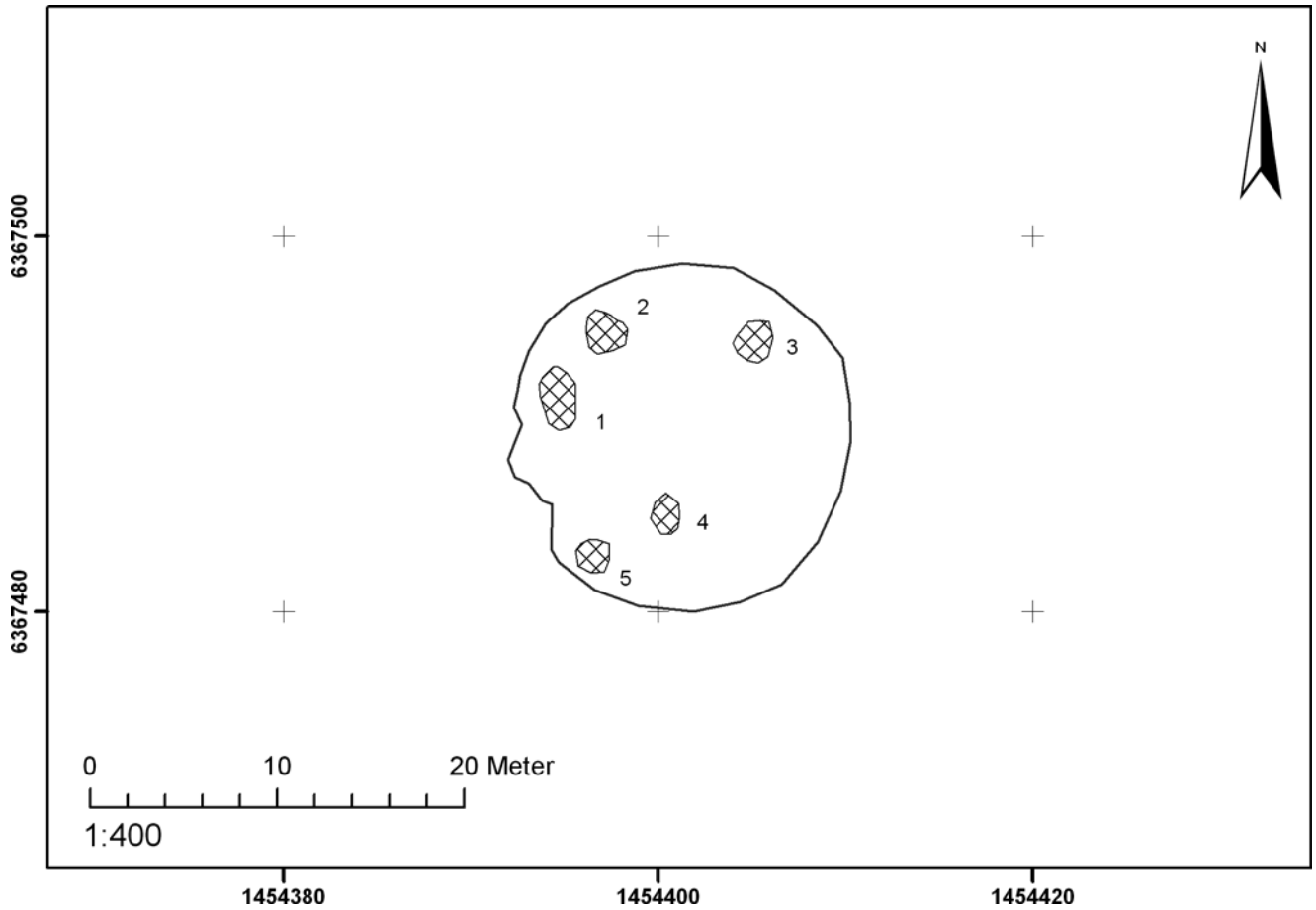
Rotvälta 2 var 2 x 1,8 meter stor. Skadans djup varierade mellan 0,4 och 0,7 meter, där den djupaste delen låg under rotvältans mitt. Här syntes 2–3 lager sten, av blandade storlekar, som var varvade med grusig gul sand. I stenpackningen fanns också flera större stenar, 0,5–0,7 meter stora. Vissa av dem kom troligen från kantkedjan.

Rotvälta 3 var en äldre skada – som alltså tillkommit före Gudrun och Per. Den var murken och hade helt fallit tillbaka. Stenarna rörde sig något när man gick över ytan, vilket tyder på att fyllningen inte helt kompakterats. Skadan var liten och hade endast flyttat några mindre stenar. Rotvältan genomgrävdes inte.

Rotvälta 4 var 2 x 1,6 meter stor. Djupet varierade mellan 0,2 och 0,7 meter och var störst rakt under vältan. I hålrummet efter rotvältan noterades 3–4 lager sten, men inte lika många stora block som i andra rotvältor. Vid 0,3–0,5 meters djup fanns ett lager humös sand. Därunder vidtog det gula grusiga underlaget.

Rotvälta 5 var 2,5 x 2 meter stor och 0,1–0,4 meter djup och låg, liksom rotvälta 1, delvis an mot insidan av kantkedjan. Även här syntes 2–3 lager sten.

Undersökning av skadorna i röset visar stenpackningen i rösets centrala delar är betydligt tjockare än i kanterna; i kanterna syntes två lager sten och i den centrala delen fyra.

FIGUR 243. Vetlanda 41:1. Rösebotten med fem rotvältor.

FIGUR 244. Fornlämningen och rotvältorna mäts in med DGPS av arkeolog Mats Sandin.

VETLANDA 43:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Gravfält	Karlslund 2:1	204	7

Beskrivning

Gravfältet är 90 x 80 meter (N–S) och består av ca 20 fornlämningar. Dessa utgörs av ett röse, fyra runda stensättningar, två rektangulära stensättningar, en domarring och ca tolv klumpstenar.

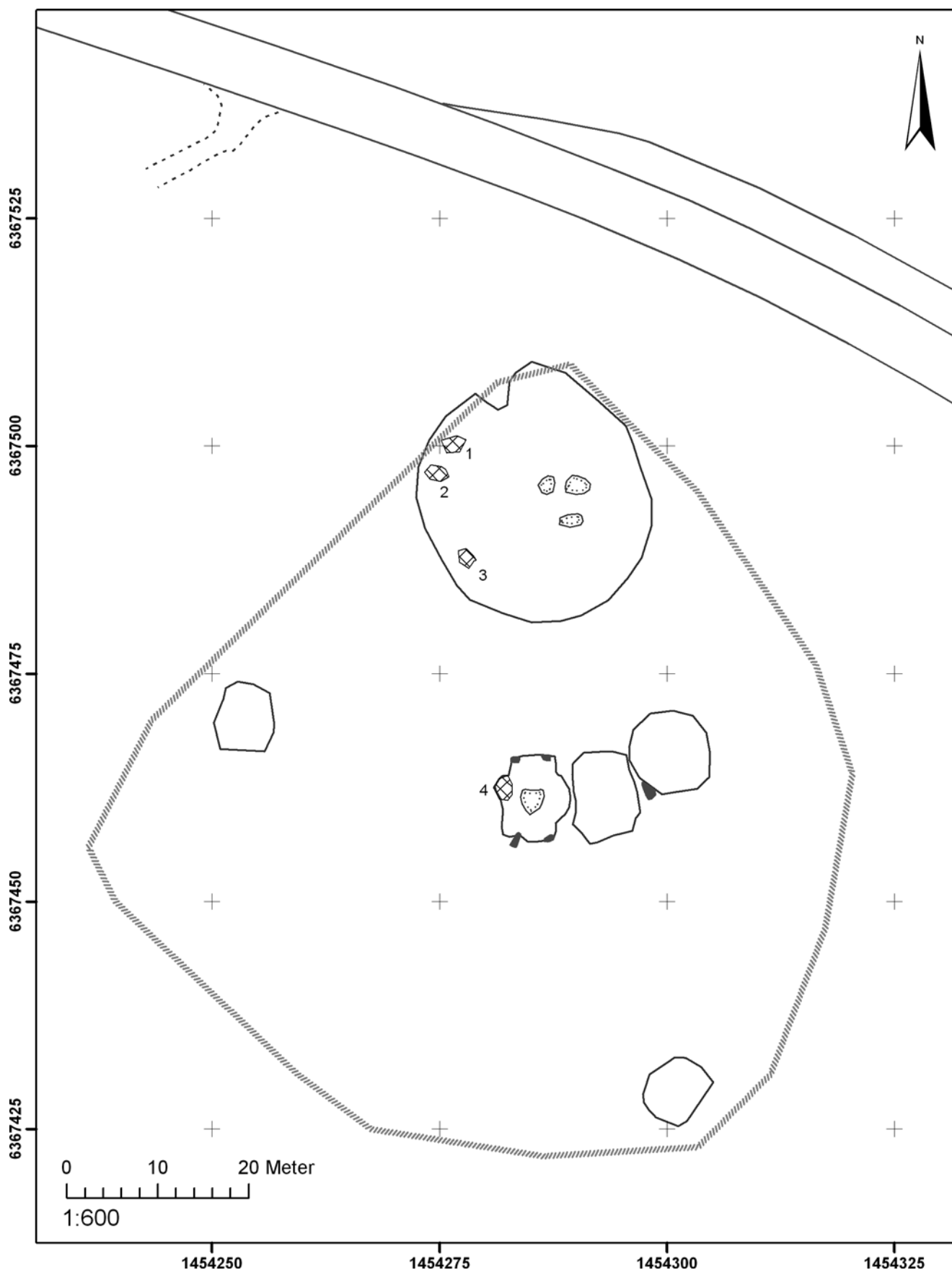
Röset *Tjuvarör*, beläget i gravfältets norra kant, är 25–28 meter i diameter och 3 meter högt. Stenarna är 0,2–0,4 meter stora, starkt övermossade. I mittpartiet finns tre större gropar, 2–2,8 meter och intill 0,5 meter djupa. Rösets norra och nordvästra kant är skadat.

FIGUR 245. *Tjuvarör* före återställningsarbetet.

FIGUR 246. Rotvälta 2.

FIGUR 247. De berörda gravarna på gravfältet Vetlanda 43:1. Ytterligare några gravar har mätts in för att underlätta orienteringen.

FIGUR 248. Platsen för rotvälta 1.

Den nu aktuella rektangulära stensättningen är ca 9 x 5 meter (N–S) och 0,6 meter hög. Kraftigt övermossad fyllning av 0,2–0,5 meter stora stenar. I alla hörnen är klumpformiga hörnstenar, 1–1,2 meter stora och 0,3–0,5 meter höga. I mitten är en grop, ca 2,5 meter i diameter och 0,5 meter djup. Stenar har kastats ut på sidorna.

Skador och åtgärder

Vid stormskadeinventeringen noterades två rotvältor i rösets nordvästra kant och en i västra kanten på en rektangulär stensättning.

I det stora röset ”Tjuvarör” satt tre rotvältor i dess västra del. Samtliga togs bort. Inga konstruktionsdetaljer kunde ses. Stenmaterialet varierar i storlek mellan ca 0,1 och 0,4 meter i diameter.

Stensättning nr 7 på Gillgrens karta från 1938 hade en rotvälta i sin västra del. Vältan togs bort men gravens yttre form kunde inte riktigt återställas. I och med att trädet som stått där växt har stenmaterial från gravens tryckts ut och dessa stenar gick inte helt att trycka tillbaka. Inga konstruktionsdetaljer kunde ses.

Inga spår efter någon begravning påträffades i gravarna.

FIGUR 249. Stensättning 7 före återställning.

FIGUR 250. Stensättning 7 efter återställning.

FIGUR 251. *Tjuvarör* efter återställning.

Övrigt

På och omkring gravfältet finns ytterligare ett stort antal rotvältor som inte står i synliga gravar. Många av dessa trycktes tillbaka och plattades till med hjälp av grävmaskin i samband med arbetet. Större delen av gravfältets norra del, till och med grav 4, 5 och 7, rensades även från ris och mindre träd. Söder och sydöst om dessa gravar täcks marken av mycket stora mängder träd och grenar efter avverkning.

FIGUR 252. Den sydöstra delen av gravfältet.

BREDARYD 2:1

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Gravfält	Bredaryd 1:22	161	7

Beskrivning

Gravfältet utgörs av ett femtiotal högar och en rest sten från yngre järnålder. Det ligger på ett krön som övergår i en östsluttning.

Skador och åtgärder

Uppdraget bestod i att återställa två rotvältor men på plats kunde det konstateras att gravfältet innehöll tre vältor, varav två med säkerhet satt i högar. Den tredje, nr 3, sitter i en mindre förhöjning precis i kanten till en väg. Materialet i förhöjningen kan vara resten efter en hög men det kan lika gärna ha hamnat där i samband med vägbygget eller dikesrensning.

Rotvälta nr 1 och 2 togs bort utan att några konstruktionsdetaljer eller spår efter gravgömmor hittades. Rotvälta nr 3 togs inte bort. Risken att ytterligare material skulle rasa ner på vägen bedömdes som stor om stubben lyftes bort och därför kapades endast rötterna som stack upp ovan jord.

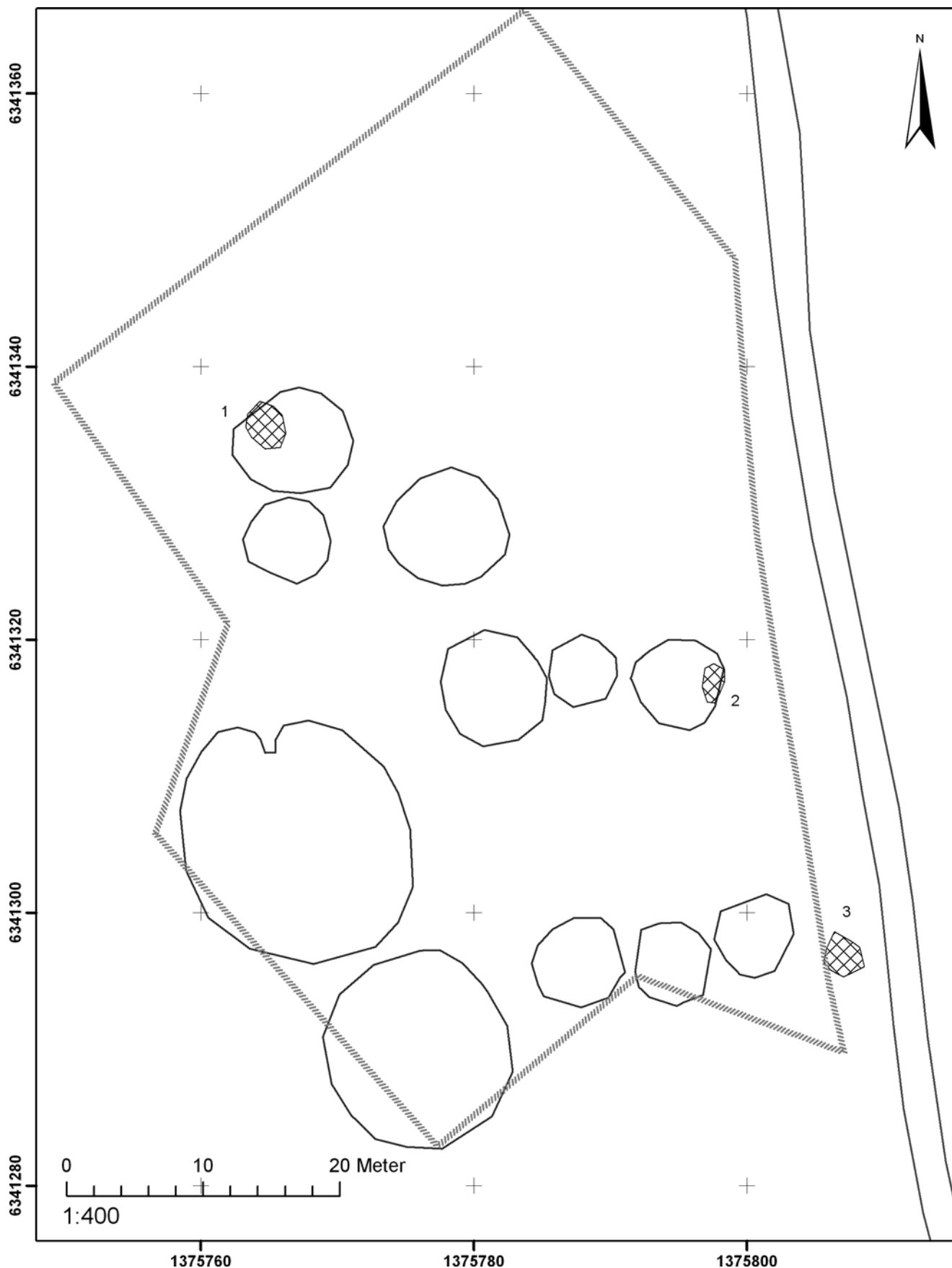

FIGUR 253. Platsen för rotvälta 2.

Övrigt

Mellan vägen och gravfältet löper ett dike som numera helt fyllts igen. Efter regn och tö rinner därför smältvattnet på vägen. Istället för att rensa det äldre diket, vilket med största sannolikhet medför att mer av gravfältet kommer erodera ner mot vägen, så föreslås att ett nytt dike grävs, som löper under vägen norr om gravfältet och sedan fortsätter på vägens östra sida.

Gravfältet har tidigare röjts från sly, eftersom det har stort visuellt värde, men nu har det inte skett på några år varför det snart kommer vara helt igenvuxet. Många promenerar i området varför det vore värdefullt om det regelbundna röjningsarbetet återupptogs.

FIGUR 254. Något fler gravar än de som återställts har mätts in, detta för att underlätta vid orientering av skadorna.

BREDARYD 34:1 OCH 34:2

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Hög	Bröttjestad 3:5	165	7

Beskrivning

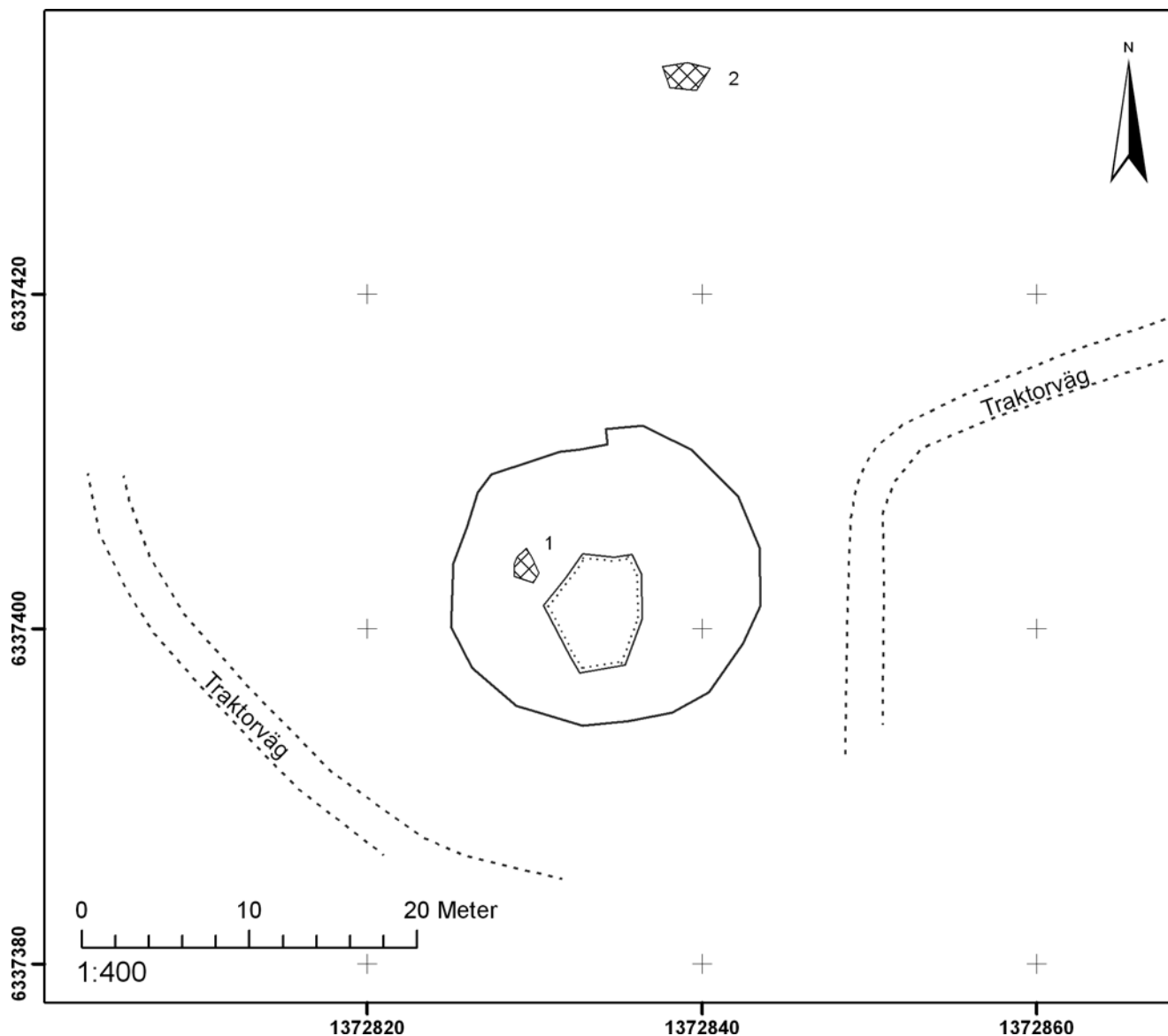
Fornlämningen består av en hög, 34:1, och en eventuell rest av en skadad hög, 34:2, med oklar begränsning. 34:1 har en diameter på 18–19 meter och en höjd på 0,6 meter. Nästan mitt i graven finns en schaktskada; gropen har en diameter på ca 7 meter och ett djup på ca 0,6 meter.

Skador och åtgärder

I 34:1 fanns en rotvälta, nr 1, som lyft växtlagret men även underliggande stenpackning. Stenarna som lyfts plockades loss ur rötterna och placerades på ungerfärlig ursprunglig plats. Majoriteten av stenarna hade en diameter kring 0,5 meter men mellan dem fanns även några mindre stenar, diameter ca 0,2 meter. På enstaka ställen kunde stenar ses ligga i mer än ett lager. Men inga konstruktionsdetaljer kunde ses. Flera meter av trädets stam sitter kvar i vältn varför trädet inte kunde tas bort utan ligger kvar.

FIGUR 255. Rotvältn i Bredaryd 34:1 efter avslutat arbete.

FIGUR 256. Breddaryd 34:1 och dess rotvälta, samt rotvälтан i 34:2.

Även i den osäkra högen 34:2 finns en rotvälta. Endast välтан, nr 2, mättes in då den eventuella graven inte gick att avgränsa. Efter diskussion med länsstyrelsen beslutades att rotvälтан inte skulle åtgärdas.

Övrigt

På grav 34:1, som delvis är utschaktad, har mängder av stora stenar dumpats men även stockar har lagts upp på graven. Både stenarna och stockarna fick ligga kvar.

FORSHEDA 137:1

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Stensättning	Forsheda 4:6	170	5

Beskrivning

Fornlämningen utgörs av en rund stensättning lokaliserad på den södra kanten av en flack moränplata, i ett granskogsparti nordost om myren Tångabackamossen. Markytan vid graven har efter stormarna fått karaktären av ett kalhygge. Stensättningen är 9–10 meter i diameter och 0,45 meter hög. Stenpackningen utgörs av övermossade stenar och stenblock som är 0,2–0,4 meter stora. Kanten på röset är välformad och distinkt och möjligen finns en kantkedja dold under övertorvningen. Ca 30 meter norr om stensättningen finns Forsheda 137:2, ett ovalt röse.

Skador och åtgärder

Totalt fanns 16 rotvältor att undersöka och återställa. Dessutom fanns en hel del ris på och invid fornlämningen. Återställningen utfördes med hjälp av minigrävare. Även riset avlägsnades, vilket tillförde fornlämningen bättre synlighet och större pedagogiskt värde. Alla rotvältor, förutom rotvälta 8 och 12, togs bort och skadorna åtgärdades. Inga fynd eller tidigare okända anläggningar framkom.

Rotvälta 1 var 1,5 x 1,5 meter stor och 0,2 meter djup. Stenar från packningen satt fast i vältan. De återplacerades i graven.

Rotvälta 2 var 1,5 x 1 meter stor och 0,2 meter djup. I rotvältans fyllning satt enstaka 0,1 meter stora stenar.

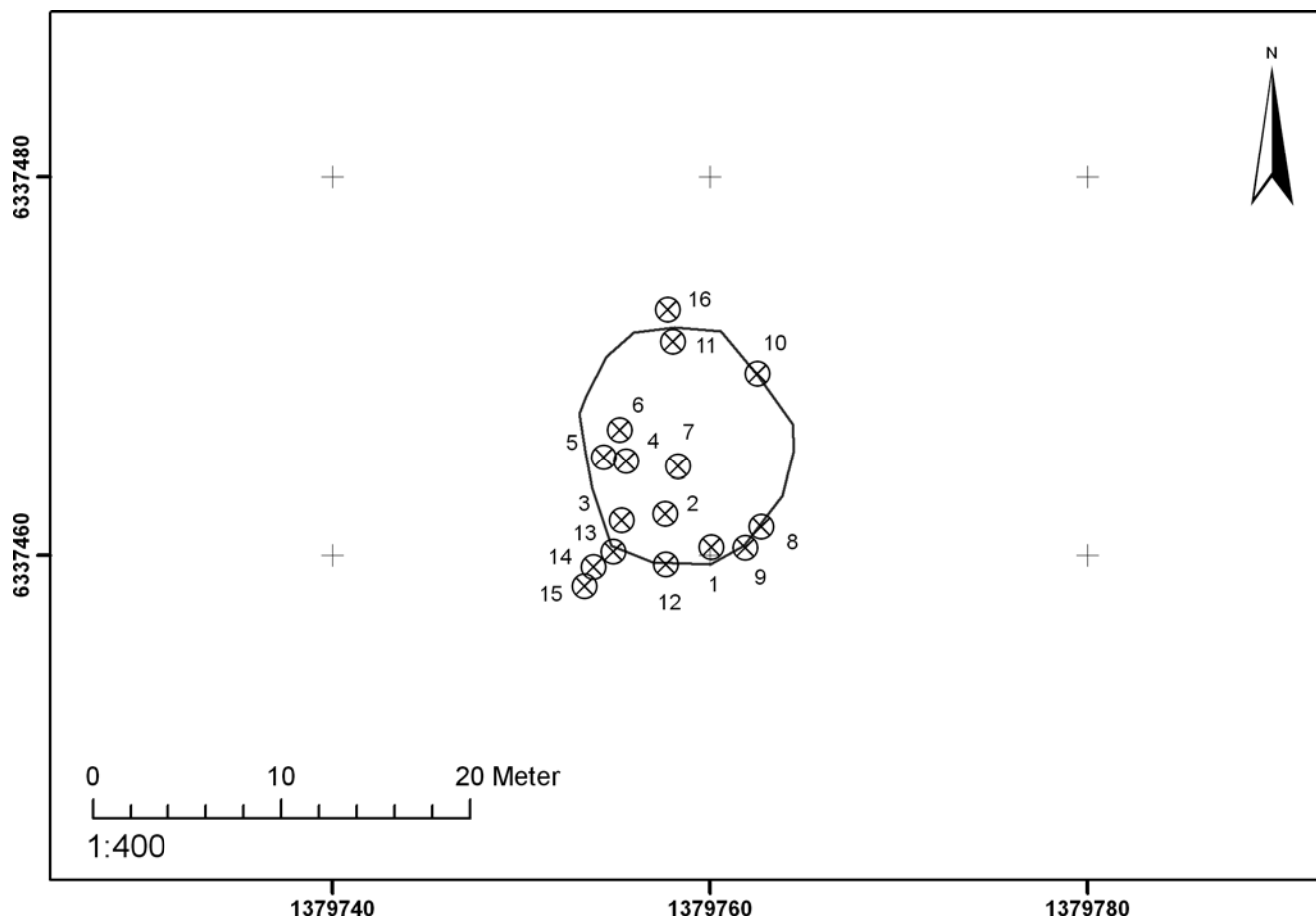
Rotvälta 3 var 1,8 x 1 meter stor och 0,1 meter djup. Stenar fanns uppdragna från rösets stenpackning; dessa var 0,2–0,4 meter stora och återplacerades i skadan efter att fyllningen genomsökts.

Rotvälta 4 var 1,5 x 1 meter stor och 0,1 meter djup. Skadan var ytlig.

Rotvälta 5 var 2 x 1,5 meter stor och 0,55 meter djup. Skadan på stenpackningen var omfattande. De uppdragna stenarna var 0,2–0,4 meter stora.

Rotvälta 6 var 2 x 1,5 meter stor och 0,2 meter djup. Vältan hade dragit upp 0,2–0,4 meter stora stenar. De återbördades till packningen efter att jordmassorna i vältan söktes igenom.

Rotvälta 7 var 2 x 1,5 meter stor och 0,1 meter djup. Enstaka stenar från packningen, 0,15–0,3 meter stora, togs bort från vältan och återplacerades i skadan.

FIGUR 257. Forsheda 137:1. Stensättning med sexton rotvältor.

Rotvälta 8 var 2 x 1,5 meter stor, men hade inte rivit upp någon större mängd material från stensättningen. Den satt dock djupt och putsades därför.

Rotvälta 9 utgjordes av en mycket liten vältor som satt löst. Skadorna på det underliggande materialet var mycket ytliga.

Rotvälta 10 satt löst på ytan.

Rotvälta 11 var också en löst sittande vältor som inte hade tillfogat några direkta skador på fornlämningen.

Rotvälta 12 var 2 x 1 meter stor. Djupet på skadan förblev okänt, då rötterna gick djupt. Vältan putsades därför endast.

Rotvälta 13 var 2 x 1,5 meter stor och 0,3 meter djup. Skadan hade blottat och dragit upp kantstenar i en annars dold kantkedja. Stenarna var 0,15–0,3 meter stora och återplacerades för att rekonstruera ursprunglig uppbyggnad av kantkedjan.

Rotvälta 14 var 2 x 1 meter stor och 0,3 meter djup.

Rotvälta 15, en dubbelvältor med två stubbar som ryckt upp material, var 2 x 1,5 meter stor och 0,4 meter djup.

Rotvälta 16 var 1 x 0,8 meter stor och 0,2 meter djup.

FIGUR 258. Fornlämningen, som var kraftigt belamrad med rotvältor och ris, skadedokumenteras av Mats Sandin.

FIGUR 259. Stensättningens synlighet och pedagogiska värde ökade efter att rotvältor och ris avlägsnats.

FRYELE 7:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Hällkista	Sölje 1:2	180	6

Beskrivning

Fornlämningen består av två gravelement – ett gravröse med en hällkista. Monumentet ligger på krönet av en moränkulle i skogsmark. Stormarna har dock förvandlat stora delar av närområdet till ett kalhygge. Röset är runt, 12 meter i diameter och 1,2 meter högt. Stenarna i packningen är delvis övermossade och 0,1–0,3 meter stora. Hällkistan restaurerades 1925 av rektor Eriksson från Värnamo och är i befintligt skick 4,7 meter lång, 1,7 meter bred och 0,5 meter djup. Vid restaureringen påträffades en pilspets och en skivskrapa av flinta, flintavslag, ett skifferhänge, krukskärvor, brända ben och kol (enligt FMIS).

Skador och åtgärder

Vid fältbesiktningen konstaterades att granar planterats nyligen på och direkt intill fornlämningen. Flera av plantorna avlägsnades i förebyggande syfte. Fyra rotvältor ansågs beröra röset, tre i utkanten samt en utanför. Tre av rotvältorna togs bort medan en lämnades kvar. En del granris avlägsnades även från fornlämningen. Återställningen utfördes med hjälp av en CUV (Crossover Utility Vehicle) med vinsch.

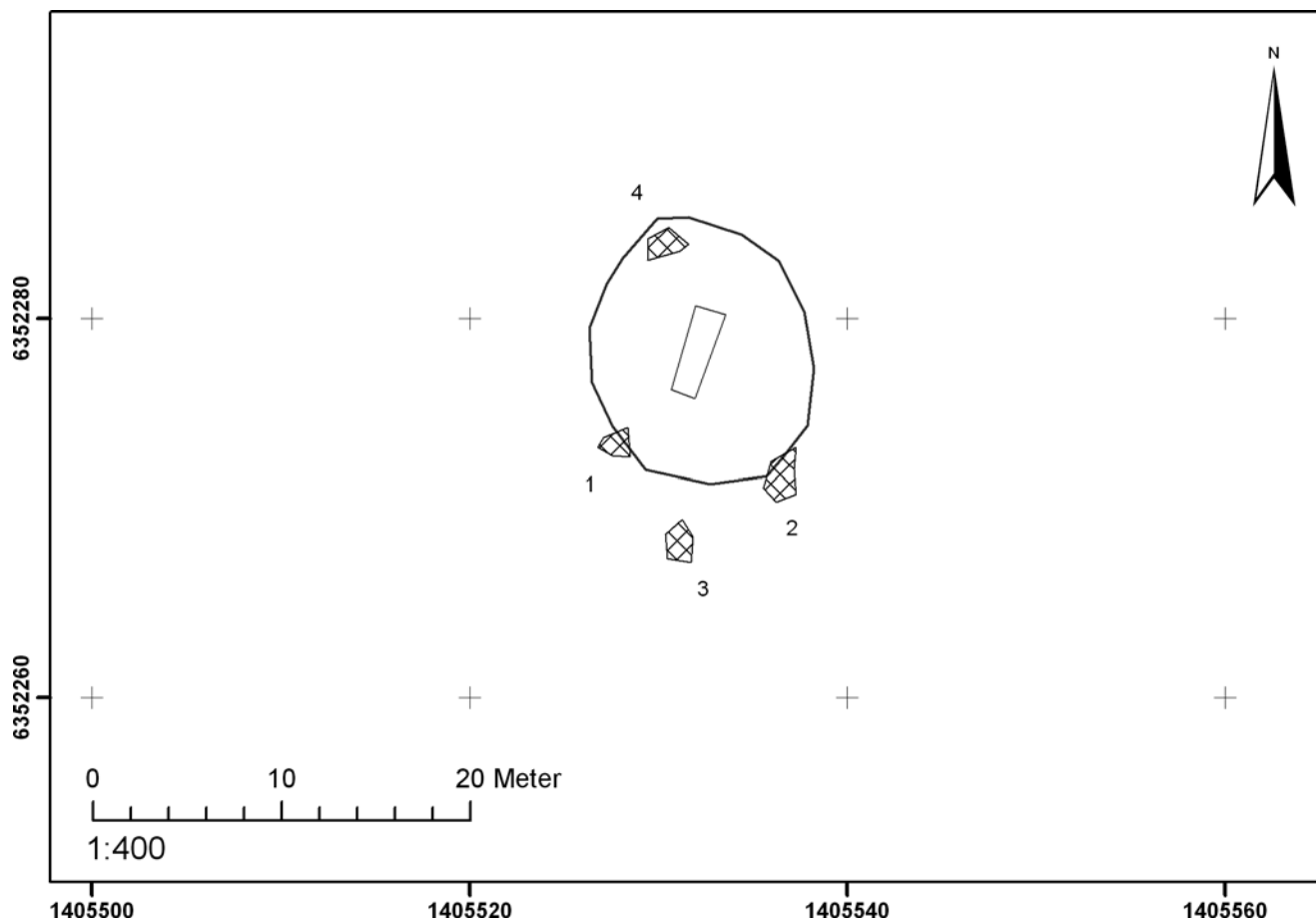
Rotvälta 1, i den sydöstra kanten av röset, var 2 x 1,5 meter stor och 0,2 meter djup. Flera stenar från rösepackningen satt fast i vältan. Stenarna som var 0,1–0,3 meter stora återplacerades i röset efter att rotvältan tagits bort.

Rotvälta 2, i den sydvästra delen av stensättningen, var 2 x 1,5 meter stor och 0,2 meter djup. I vältans fyllning satt 0,1–0,3 meter stora stenar från rösepackningen. Rotvältan avlägsnades.

Rotvälta 3 låg ett par meter söder om röset och var 2 x 1,5 meter stor och 0,3 meter djup. Rösets stenpackning hade delvis rivits upp. Stenarna som var 0,1–0,4 meter stora återplacerades i graven efter att fyllningen genomsökts. Rotvältan putsades då den satt fast förankrad med djupgående rötter.

Rotvälta 4 var belägen i den nordvästra kanten av gravröset. Dess storlek var 1 x 1 meter och djupet 0,25 meter. Rotvältan avlägsnades.

Inga fynd eller spår av anläggningar framkom.

FIGUR 260. Fryele 7:1. Hällkista i röse med fyra rotvältor.

Övrigt

I omgivningarna observerades ett stort antal spridda röjningsrösen. De tycks ingå i ett större oregistrerat röjningsröseområde. En närmare kartering anses nödvändig för att ge den fossila åkermarken bättre lagskydd inför framtida skogsbruketsåtgärder. Vid fältbesiktningen av hällkistan och röset påträffades även en flatmarksgrav i en sandtäkt omkring 100 meter västerut (se sist i katalogen).

FIGUR 261. Ett av hjälpmedlen under återställningsarbetet av gravarna, en CUV med vinsch. I bakgrunden syns det återställda röset med hällkistan.

NYDALA 22:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Röse	Nydala 1:5	192	7

Beskrivning

Röset är ca 17 meter i diameter och 1,2 meter högt. De lätt övermossade stenarna är 0,2–0,3 meter stora. Gles kantkedja i söder bestående av 5 kantställda hällar, 0,3–0,5 meter höga och 0,35–1,0 meter långa. I rösets nordöstra del står en rest sten, 0,8 meter hög, och i övrigt en del klumpstenar och hällar av vilka flera möjligen tidigare varit kantställda eller resta, 0,4–0,8 meter stora. I mitten är en grop, ca 3 meter i diameter och 0,6 meter djup, i vars mitt skymtar takhällen av en hällkista. En löst liggande häll är 0,5–1,0 meter stor och 0,2 meter tjock. Rösets yta är även för övrigt omplockad och gropig.

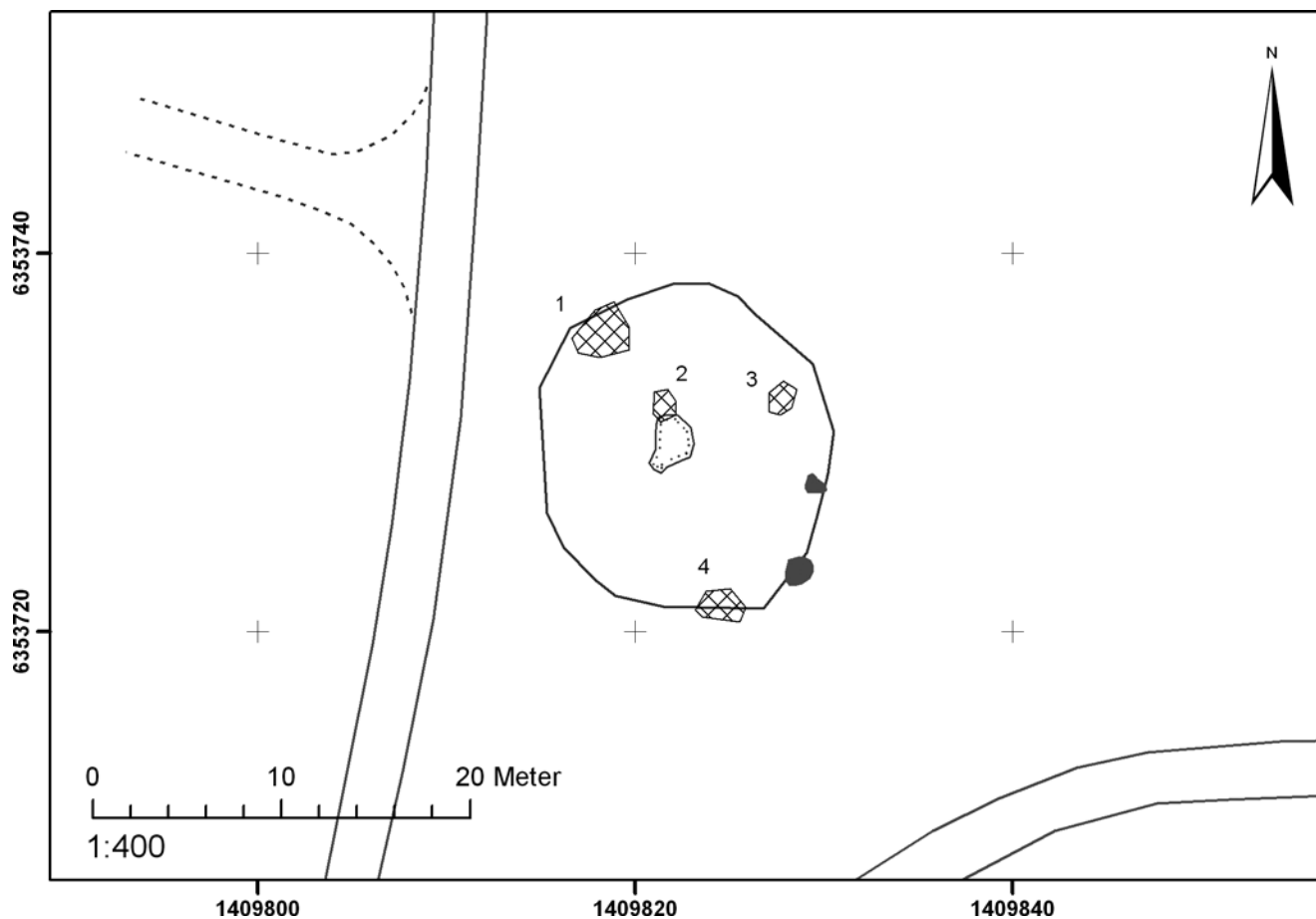
Graven var svåravgränsad då dess yttre begränsning är jordtäckt och omgivande mark är tämligen stenrik.

Skador och åtgärder

Vid stormskadeinventeringen observerades tre rotvältor som lyft stenar samt en hel del ris.

På graven hade mycket stora mängder ris kastats upp. Av de fyra rotvältorna togs tre bort. Rotvälta nr 1 fick sitta kvar dels då den har fallit tillbaka och dels då skadorna troligtvis förvärrats om den tagits bort. Stenmaterialet i graven är ojämnt och varierar mellan ca 0,2 och 0,6 m i diameter. I gravens ytterkant finns en del större stenar men de går inte att följa runt hela graven.

Inga spår efter någon begravning påträffades.

FIGUR 262. Nydala 22:1 med fyra rotvålar. För att underlätta orienteringen är även ett par större block inmätta.

FIGUR 263. Nydala 22:1 efter återställning.

NYDALA 23:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Gravfält	Nydala 1:5	185	6

Beskrivning

Gravfältet ligger med fin utsikt över Möviken i sjön Rusken, och har troligtvis legat ännu närmare vattnet under järnåldern. Gravfältet är 95 x 35 meter stort i nord-sydlig riktning och ligger på en sandig platå som var barrskogsbeklädd innan stormarna. Enligt inventeringsprotokollet består gravfältet av kvadratisk röse och en rund stensättning, tolv domarringar, en kvadratisk stenkrets och en rest sten.

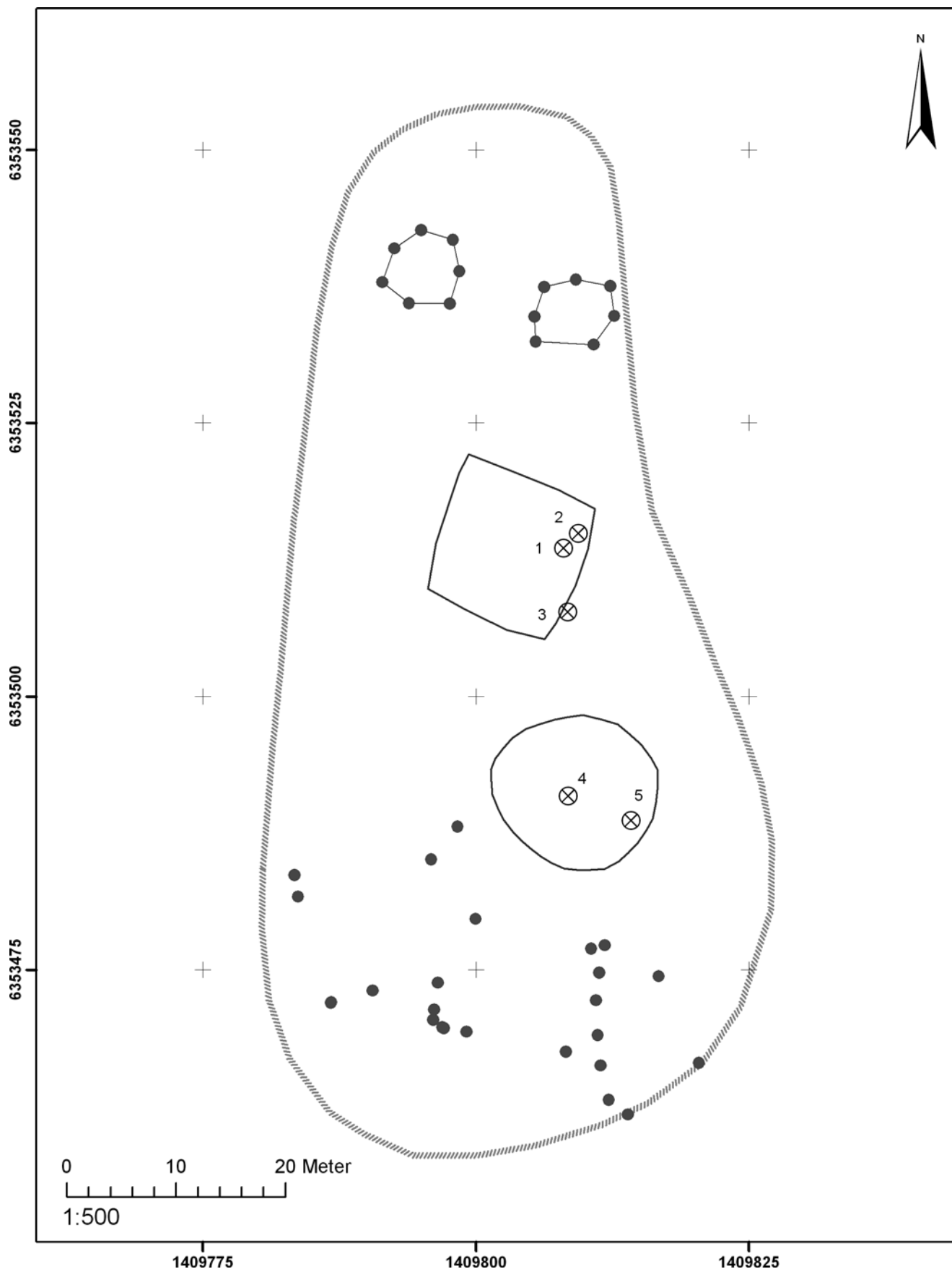
Skador och åtgärder

Gravfältet var ett av de mest svåråtkomliga och insatskrävande objekten. Vid fältarbetet växte meterhög sly och buskage på platsen, vilket omöjliggjorde en snabb överblick av fornlämningens domarringar. Initialt röjdes röset och stensättningen från ris, buskage och mindre träd. Rotvältor berörde endast dessa anläggningar. Gravfältet var skadat av skogsbruksmaskiner i viss grad. Flera av stenarna har förmodligen rubbats ur läge och kunde över huvud taget inte återfinnas. En digital inmätning gjordes av de stenar som antogs ingå i domarringar (se FIGUR 264). En överblick på spridningen av dem visar att markeringen ovan mark av flera av domarringarna eller stenkretsarna i nuläget är förstörda. Ur ett antikvariskt och arkeologiskt perspektiv är detta mindre bra. Domarringar brukar normalt innehålla en eller flera brandgravar – i anslutning till de större stenarna eller inom stenkretsen. Kan inte dessa återfinnas på ursprunglig plats är risken stor att skogsbruket förstör de gravanläggningar som inte är markerade ovan mark. Återställningsarbetet utfördes både manuellt med motorsåg och med hjälp av en CUV med vinsch.

Tre av rotvältorna togs bort, medan två putsades. Inga fynd eller okända anläggningar framkom.

Rotvälta 1 berörde kanten av gravröset och var 1,5 x 1 meter stor och 0,1 meter djup. Vältan hade endast tillfogat yttlig skada på graven. Skadan åtgärdades och stubben avlägsnades.

Rotvälta 2 satt också i kanten av röset och var 2 x 2 meter stor och 0,2 meter djup. Ingen fyllning satt kvar i vältan som togs bort.

FIGUR 264. Nydala 23:1. Den kraftigt överbevuxna terrängen försvårade lokaliseringen av domarringarna.

Rotvälta 3 var 3 x 2 meter stor och 0,5 meter djup och berörde kanten av röset. Rotvältn hade dragit upp en större mängd stenar från kantkedjan och packningen, 0,15–0,3 meter stora. Dessa återplacerades i graven och vältn putsades.

Rotvälta 4 satt centralt i stensättningen och var 2 x 1,5 meter stor och 0,4 meter djup. Vältn hade dragit upp stenar från stenspackningen, 0,1–0,25 meter stora. All fyllning återbördades och vältn togs bort.

Rotvälta 5 var 1 x 1 meter stor och satt mycket ytligt i kanten på graven. Endast jordmaterial hade dragits upp i vältn. Fyllningen åtbördades till graven och rotvältn putsades.

Övrigt

Gravfältet har varit svårtillgängligt och mer eller mindre osynligt eftersom det inte vårdas. Konsekvenserna har blivit att det skadats. Nedrisade, övertäckta, igenväxta gravar och gravfält är svåra att upptäcka. De skadade domarringarnas klumpstenar var inte mer än ett par decimeter höga och de har därför inte varit synliga i meterhög vegetation. Gravfältet har varit svårt nog att lokalisera av utbildade arkeologer, och markägaren till området kan knappast lastas för att inte ha märkt ut det. Detta visar på att GPS är ett viktigt verktyg för att markera ut ”osynliga” fornlämningar.

FIGUR 265. Tobias Svensson och Emma Eriksson återställer rotvälta 3 på röset, som var en av de få väl synliga gravarna på gravfältet. De tolv domarringarna var kraftigt skadade och extremt svåra att lokalisera i den överväxta terrängen. Följaktligen har inte heller maskinförare noterat de skymda gravarna.

NYDALA 39:2

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Stensättning	Dala 1:4	198	7

Beskrivning

Stensättningen är 10 m i diameter och 0,8 m hög med fyllning av 0,2–0,4 m stora stenar, lätt övermossade till övermossade.

Skador och åtgärder

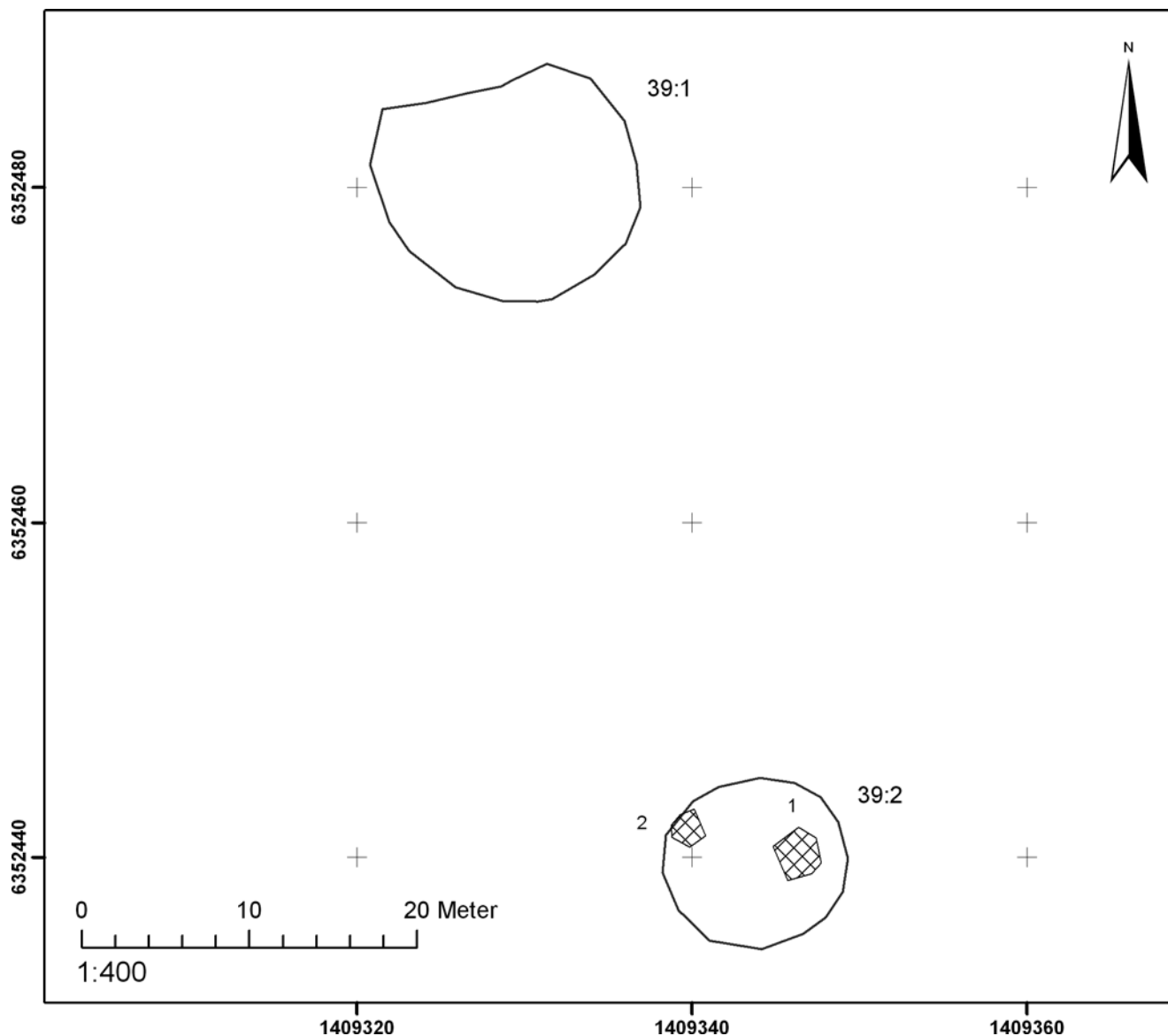
Vid stormskadeinventeringen noterades två rotvältor, varav en hade lyft flera stenar.

Av de två rotvältorna hade en, nr 2, slagit igen och läts sitta kvar, då rötterna gick djupt och skadorna skulle ha förvärrats om den tagits bort. Den andra, nr 1, togs bort. Där rotvältan stått kunde flera lager sten ses, diametrarna varierade mellan ca 0,2 och 0,6 m. Inga konstruktionsdetaljer kunde ses.

Inga spår efter någon begravning påträffades.

FIGUR 266. Rotvälja 1. I bakgrunden skymtar 39:1.

FIGUR 267. Gravarna Nydala 39:1 och 39:2 samt rotvältor.

I samband med arbetet rensades även det närliggande röset (39:1) från mindre träd och ris.

Övrigt

Röjningsröseområdet (RAÄ 39:3) har skadats i samband med plantering av gran. Harvspåren är ca 0,4 meter breda och upp till 0,3 meter djupa.

VÄRNAMO 36:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Gravfält	Västhorja 12:4	170	5

Beskrivning

Gravfältet ligger på en mindre bergsrygg i nord-sydlig riktning i en gammal skogsbeklädd hagmark som idag är utglesad efter stormarna. Fornlämningen är inte vårdobjekt, men kommer att bli betad hagmark. Den nuvarande fornlämningsbegränsningen har i samband med återställningen av stormskador justerats och vidgats. Gravfältet innehåller minst elva gravar jämfört med de tio som tidigare var kända. Fornlämningarna består av elva övertorvade stensättningar, varav ett par är röseliknande. En är i det närmaste kvadratisk. Gravfältets nya dimension är 62 x 26 meter stort, att jämföra med den tidigare beskrivningen 45 x 25 meter.

Skador och åtgärder

Stormskadorna utgjordes av trettiofem rotvältor. Gravfältet var till viss del även överrisat. En stor del av riset togs bort och vältorna åtgärdades med hjälp av fyrhjuling, motorsåg och tigersåg kopplad till elverk. I övrigt användes handredskap.

Rotvälta 1 var 2,4 x 1,3 meter stor och 0,5 meter djup. Enstaka mindre stenar fanns i vältan som togs bort.

Rotvälta 2 var 3,5 x 2 meter stor och 0,35 meter djup. Rotvältan togs bort.

Rotvälta 3 och 4 satt ihop i en dubbelvälta som var 4,5 x 2,5 meter stor och 0,5 meter djup. Vältan berörde kanten av en grav och hade dragit upp enstaka stenar från gravfyllningen. Skadan åtgärdades och rotvältan togs bort.

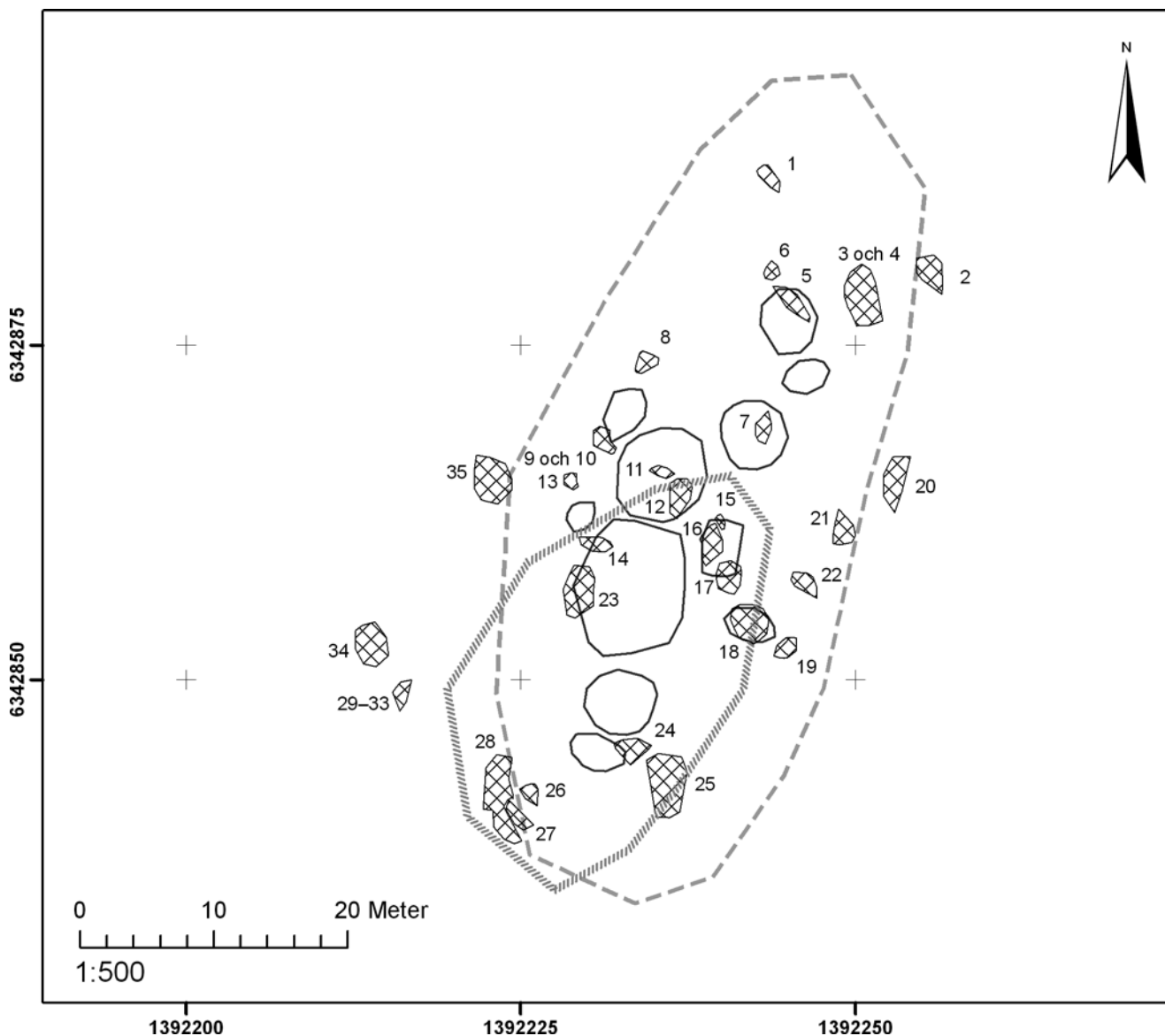
Rotvälta 5 hade blottat en stenpackning med 0,1–0,4 meter stora stenar. Vältan var 2,2 x 1,2 meter stor och 0,1 meter djup. Skadan åtgärdades och vältan togs bort.

Rotvälta 6 var 1,5 x 0,8 meter stor och 0,2 meter djup. Skadan var begränsad; den åtgärdades och vältan avlägsnades.

Rotvälta 7 var 2,5 x 1,2 meter stor, men djupet kunde inte bedömas. Skadan var marginell. Vältan putsades och skadan åtgärdades.

Rotvälta 8 var 1,5 x 1 meter stor, men djupet gick inte att bedöma. Den satt i kanten av en bergsklack, med enstaka stenar synliga under torven. Skadan åtgärdades och vältan togs bort.

Rotvälta 9 var 0,8 x 0,7 meter stor och 0,2 meter djup och satt i kanten av bergsklacken. Skadan åtgärdades och vältan togs bort.

FIGUR 268. Värnamo 36:1. Gravfält med elva stensättningar och trettiofem rotvålter. En av gravarna ligger under rotvälta 18. Gravfältet ligger i ett skogsparti nära Värnamo samhälle. Det kommer att betas och på så sätt värdas naturligt av klövdjur. Ett promenadstråk passerar förbi gravfältet, som har ett stort pedagogiskt värde. Värnamo kommun har röjt området inför anläggande av betesmark.

Rotvälta 10 var 1,2 x 0,9 meter stor och 0,2 meter djup och berörde kanten av en grav. Skadan var minimal. Rotvältn tog bort och skadan åtgärdades.

Rotvälta 11 var 2 x 1,5 meter stor, 0,3 meter djup och satt centralt i en stensättning. Vältan hade dragit upp 0,2–0,3 meter stora stenar. De återplacerades, skadan åtgärdades och vältan togs bort.

Rotvälta 12 var en dubbelvälta som berörde kanten av en grav. Vältan var 2 x 1,5 meter stor, men djupet kunde inte bedömas. Stenblock hade dragits upp av vältan, 0,1–0,4 meter stora. De återplacerades och vältan togs bort.

Rotvälta 13 satt i kanten av en bergsklack och var 2 x 2 meter stor och 0,4 meter djup. Skadan åtgärdades och vältan avlägsnades.

FIGUR 269. Mats Sandin mäter in ett av många stormfällan på gravfältet.

FIGUR 270. Kennert Andersson från Servantic vid putsning av rotvålta.

Rotvålta 14, som var 2 x 2 meter stor och 0,4 meter djup, satt i kanten av en stensättning. Stenblock, 0,2–0,7 meter stora, hade blottats i kanten av graven. Skadan åtgärdades och vältan togs bort.

Rotvålta 15 i kanten av en stensättning, var 0,8 x 0,5 meter stor och 0,2 meter djup. Den hade blottat stenblock som var 0,1–0,6 meter stora. Skadan åtgärdades och vältan togs bort.

Rotvålta 16 hade tillfogat stor skada i kanten av en stensättning. Den var 3 x 2,5 meter stor och 0,4 meter djup. Stenarna som hade dragits upp i rotvältan var 0,1–0,4 meter stora. Allt material återställdes till graven och vältan togs bort.

Rotvålta 17 var 2,5 x 2 meter stor och 0,3 meter djup. Enstaka stenar, 0,15–0,25 meter stora, hade rivits med i vältan. Skadan åtgärdades och rotvältan avlägsnades.

Rotvålta 18, en dubbelvålta, var 3 x 3 meter stor och 0,5 meter djup. Vältan hade dragit upp 0,1–0,4 meter stora stenar från en stensättning. Stenarna återplacerades och vältan togs bort.

Rotvålta 19 var 2,5 x 1,5 meter stor och 0,3 meter djup. Ett mindre antal stenar, 0,1–0,4 meter stora, hade dragits upp av vältan. Allt material återbördades till skadan och vältan togs bort.

Rotvålta 20, på en avsats på bergets östsida, var 4 x 3 meter stor och 0,5 meter djup. Vältan berörde en stenpackning med 0,1–0,7 meter stora stenar som troligen bestod av naturligt deponerat moränmaterial. Skadan åtgärdades och vältan togs bort.

Rotvålta 21 var 2 x 1,5 meter stor och 0,2 meter djup. Vältan berörde ingen grav men enstaka skärviga stenar påträffades i fyllningen. Skadan åtgärdades och vältan avlägsnades.

Rotvålta 22 var 1,5 x 1 meter stor och 0,15 meter djup. Ingen grav berördes av vältan som togs bort.

Rotvålta 23 satt i kanten av en stensättning. Den var 2,2 x 1,5 meter stor och 0,5 meter djup. Enstaka mindre stenar fanns i fyllningen. Skadan åtgärdades och vältan togs bort.

Rotvålta 24 utgjordes av en dubbelvålta. Den var 2 x 1,5 meter stor och 0,2 meter djup och satt i kanten på en grav. Skadorna på stenpackningen var endast ytliga. I fyllningen fanns 0,2–0,5 meter stora stenar, de återbördades till graven och vältan togs bort.

Rotvålta 25, belägen i kanten av en grav, var 4 x 3,5 meter stor och 0,3 meter djup. Vältan hade tillfogat stor skada och rivit upp stenar, 0,1–0,5 meter stora. Skadan åtgärdades och vältan togs bort.

Rotvålta 26 var belägen på den sydvästra kanten av bergsryggen och var 2 x 2 meter stor och 0,4 meter djup. Vältan berörde ingen synlig grav, men den hade dragit upp 0,5–0,8 meter stora stenar. Allt material återbördades och vältan togs bort.

Rotvålta 27 var 2 x 1,5 meter stor och 0,3 meter djup. Vältan hade endast dragit upp ett 0,6 meter stort stenblock. Det var dock oklart om det ingick i en konstruktion eller var naturligt förekommande. Skadan åtgärdades och vältan togs sedan bort.

Rotvälta 28 var 1,5 x 1 meter stor, men djupet kunde inte bestämmas. Vältan putsades.

Rotvälta 29–33 mättes in som en polygon. De låg i utkanten av gravfältet och berörde inga gravar.

Rotvälta 29 var 1 x 1 meter stor och 0,2 meter djup. Skadan åtgärdades och vältan togs bort.

Rotvälta 30 var 2 x 1,5 meter stor och 0,2 meter djup. Skadan åtgärdades och vältan togs bort.

Rotvälta 31 var 1,5 x 1,2 meter stor, men djupet kunde inte bestämmas. Skadan åtgärdades och vältan putsades.

Rotvälta 32 var 1,5 x 1,2 meter stor, men djupet kunde inte uppskattas. Skadan åtgärdades och vältan putsades.

Rotvälta 33 var 1,5 x 1,2 meter stor, men djupet kunde inte bestämmas. Skadan åtgärdades och vältan putsades.

Rotvälta 34, som låg på flatare mark sydväst om åsen, var 2 x 1,5 meter stor och 0,3 meter djup. Enstaka 0,2–0,3 meter stora stenar hade dragits upp av vältan. Skadan åtgärdades, vältan togs bort.

Rotvälta 35 låg också på den flatare marken sydväst om bergsryggen och var 3,5 x 2,5 meter stor och 0,5 meter djup. Skadan åtgärdades och rotvältan putsades därefter.

Övrigt

Fornlämningen är ett exempel på hur ett gravfält i en bebyggelsemiljö, med enkla åtgärder, kan lyftas fram som kulturturismobjekt. Genom röjningen har gravfältet – som annars hade varit anonymt – lyfts fram. Det fortsatta underhållet kommer utföras av betande djur.

FIGUR 271. Gravfältet vid återbesök efter att sly, timmer och ris röjts bort av Värnamo kommun. Gravfältet är begränsat till åsen – många av gravarna ligger mer eller mindre direkt på hällen. Röjningen har gett fornlämningen ett större visuellt värde.

ENDAST BESIKTADE OBJEKT

Alla objekt har inte åtgärdats. I några fall konstaterades att fornlämningar som ursprungligen valts ut inte längre var aktuella för efterundersökning och återställning. De bedömdes helt enkelt inte längre vara i behov av ytterligare åtgärder. I dessa fall har objekten enbart besiktats och skadorna beskrivits, men inga inmätningar eller åtgärder har gjorts. Det rör sig om sammanlagt sju objekt.

STOCKARYD 22:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Gravfält	Stockaryd 4:227	220	6

Beskrivning

Gravfältet är 140 x 100 meter stort i nord-sydlig riktning och består av tjugotvå högar, sextiotre runda stensättningar och fem treuddar. Gravarna ligger på en flack sandmark med blandskog inne i ett bebyggt område.

Skador

Enligt skadeinventeringen av objektet fanns enstaka stormskador att åtgärda, främst i form av ett par rotvältor. Vid återbesök 2009 bedömdes gravfältet inte vara i något behov av återställning och utgår därför från listan av objekt i behov av åtgärder.

TOFTERYD 48:1

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Hög	Tofteryd 4:6	200	6

Beskrivning

Gravhögen är belägen på krönet av en moränhöjd. Marken utgörs av hagmark där enstaka träd växer. Graven är omkring 8 meter i diameter och 1 meter hög. I ytan finns ett flertal stenar, 0,2–0,4 meter stora. I mitten av högen finns en grop, sannolikt en plundringsgrop, 2 meter i diameter och 0,5 meter djup.

Skador

Enligt stormskadeinventeringen 2006–2007 kunde högen inte säkert identifieras på grund av vegetationen som var midjehög. Vid återbesöket 2009 lokaliserades högen med hjälp av DGPS. I den nordöstra delen av högen fanns en gammal rotvälta som fallit tillbaka på plats och var delvis nedbruten. Rotvältnen var omkring 1,5 x 1 meter stor, men djupet kunde inte bedömas. Inga åtgärder ansågs nödvändiga. Vältnen kommer med tiden att självlåka.

TOFTERYD 48:2

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Stensättning	Tofteryd 4:6	195	6

Beskrivning

Den runda stensättningen ligger på en avsats i sydsluttning av en moränås. Marken är idag hagmark med enstaka buskage och träd. Stensättningen är 11 meter i diameter, 0,3 meter hög och består av 0,3–0,4 meter stora stenar. Inventeraren beskrev stensättningen som smågropig och ojämn med otydlig avgränsning.

Skador

Stensättningen kunde inte återfinnas under stormskadeinventeringen 2006–2007, på grund av meterhögt buskage och nedrisning i området. Graven lokaliserades vid återbesöket 2009 med hjälp av DGPS. Graven var då bevuxen med sly. En mindre rotvälta som höll på att förmultna satt strax utanför gravens östra kant. Bedömningen var att inga ytterligare åtgärder krävdes; rotvältnen fick sitta kvar.

FRYELE 102:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Domarring	Granstorp 1:5	170	6

Beskrivning

Fornlämningen utgörs av en domarring i flackt västersluttande moränmark. Ytan har tidigare varit bevuxen med barrskog, men är nu mer öppen som ett resultat av stormarnas framfart. Domarringen skadades i samband med tomtbyggande och är därför inte komplett. Det som kvarstår är en halvcirkel av fem klumpstenar 0,3–0,6 meter höga och 0,7–1,3 meter stora. Domarringens diameter är omkring 8 meter. Ett staket väster om domarringen vid intilliggande sommarstugetomt avsnörper fornlämningens ursprungliga utformning.

Skador

Enligt en tidigare skadeinventering skulle flera vältor bedömts ha skadat domarringen. Vid fältbesiktningen 2009 beslöts att inga åtgärder skulle utföras på de vältor som till stor del redan börjat multna och var mycket små och ytliga i sin omfattning. Vältorna bedömdes även ligga en bit utanför själva fornlämningen. Därför ansågs inga ytterligare åtgärder vara nödvändiga och inga inmätningar gjordes heller på platsen.

VÄRNAMO 78:1

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Gravfält	Mossle 16:1	175	6

Beskrivning

Värnamo 78:1 är ett mindre gravfält, 40 x 25 meter stort, som ligger på en mindre moränrygg med berg i dagen i nord-sydlig riktning och är bevuxet med barrskog och mindre inslag av björk. Gravfältet består av 14 gravar; en kvadratisk stensättning, två treuddar, tio resta stenar och en osäker oregelbunden stensättning.

Skador

Gravfältet var vid storminventeringen 2006 och 2007 svårt att återfinna på grund av en omfattande nedrisning, stockupplag, utspridda mindre stockar samt sönderkörd mark över det område där gravfältet är lokaliserat. Vid inventeringen gjordes bedömningen att en röjning från ris och stockar var nödvändig och att en ny skadeinventering skulle göras senare.

Vid återbesök 2009 lokaliserades gravfältet med DGPS. Besiktningen visade att gravfältet var oskadat, men att det däremot fanns stenpackningar i form av röjningsrösen direkt söder om detta, som konstaterats vid inventeringen 1984.

Röjningsröseområdet är inte byråmässigt hanterat eller inprickat på fastighetskartan och har därför blivit hårt åtgånget av skogsbruksmaskiner vid efterarbeten efter stormarna. Många röjningsrösen, som lätt kunde tolkas som skadade gravar, hade blivit sönderkörda. Nyplantering av gran på ytan riskerar att i än större grad förstöra den fossila åkermarken i området vid framtida stormar. Röjningsröseområdet är därför i behov av noggrann inventering och skadedokumentation. Dolda gravar kan finnas i anslutning till Värnamo 78:1. En justering av fornlämningsytan Värnamo 78:1, kan behövas. Det ska troligen dras 10–15 meter längre norrut.

VÄRNAMO 156:1

Lämningstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Stensättning	Hov 7:1	185	6

Beskrivning

Stensättningen ligger på den södra sidan av ett mindre bergskrön, strax väster om åkermark. Fornlämningen består av en rund stensättning som är 8 meter i diameter och 0,3 meter hög. Packningen innehåller stenar i storleken 0,2–0,3 meter som är övertorvade.

Skador

Graven inventerades 2006 och 2007 och var då kraftigt överrisad. En ytterligare besiktning ansågs nödvändig. År 2009 återbesöktes fornlämningen för en ytterligare bedömning. Stensättningen är i nuläget kraftigt övervuxen med sly och buskar och riskerar att förbli en anonym grav på impedimentet intill åkermarken. En rotvälta berörde den östra kanten av stensättningen men verkade vara av äldre slag och hade redan satt sig i en förmultningsprocess. Vältan hade bara tillfogat ytlig skada i stensättningens torvskikt. Inga ytterligare åtgärder ansågs motiverade och rotvältan fick därför sitta kvar.

VÄRNAMO 303:1

Lämningsstyp	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Gravfält	Jussö 1:7	170	6

Beskrivning

Gravfältet ligger på ett mindre näs på en låg höjdrygg intill Store mosse. Det är 55 x 10 meter stort i nord-sydlig riktning och består av fyra högar och tre runda stensättningar. Söder och sydöst om gravfältet finns hag- och åkermark, utan norr och väster om gravfältet består av barrskog med sankare partier mot mossen.

Skador

Gravfältet inventerades i samband med stormarna under 2006 och 2007. En välta fanns i en hög. Gravfältet var i övrigt delvis belamrat med grenar och ris. Under 2009 besöktes gravfältet på nytt. Då konstaterades att ytorna intill, i kanterna och till viss del på gravfältet hade markberetts och granplantor planterats. Den ensamma vältan lämnades utan åtgärder. Det bedömdes vara viktigare att informera berörd markägare om att inte markbereda ytorna vid gravfältet för att förhindra ytterligare skador.

NYPÅTRÄFFADE GRAVAR

Under stormskadeprojektet påträffades fem gravar som inte tidigare var registrerade i Riksantikvarieämbetets digitala fornminnesregister (FMIS). För att de inte ska skadas är det viktigt att de registreras – och kommer till allmänhetens kännedom. För att underlätta identifiering i fält har även koordinater för gravarna medtagits i tabellerna under respektive objekt.

I stormskadeprojektet har även andra oregistrerade lämningstyper noterats, till exempel fossil åkermark i form av stora röjningsröseområden. På grund av sin omfattning redovisas de dock inte här, utan enbart till FMIS.

ÅS

Lämningstyp	Koordinater x / y	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Hög	6322058 / 1372215	Sunnaryd 1:5	150	6

Beskrivning

Vid besiktning av stormskador på gravhögarna Ås 66:1–4, belägna på Byöhalvön i sjön Bolmen, påträffades ytterligare en hög. Graven kan möjligen vara en övertorvad stensättning, men sammanhanget talar snarare för att det rör sig om ytterligare en hög. Den nypåträffade högen ligger 10 meter norr om Ås 66:4, på norrslutningen av en barrskogsbevuxen moränås.

Högen är oval i formen, 6 x 4 meter stor i VNV–OSO-riktning och 0,5 meter hög. Den är övertorvad, men enstaka stenar är synliga i den sydöstra kanten. Graven är något skadad av en skogsbruksväg i sydöst – därav de blottade stenarna, som troligen ingår i ett kärnröse eller i en kantkedja. Mitten av högen är något tillplattad och har en svag försänkning, ca 1,5 meter stor i diameter. Troligen är det en plundringsgrop. Tall och gran växer både centralt i graven och i dess västra kant. Ytterligare ett par träd växer precis utanför den norra och nordöstra kanten. Som referenspunkter kan nämnas två större block, ca 2–3 meter stora, som ligger 1–1,5 meter väster och nordväst om högen. Lämpligen bör gravhögen i FMIS numreras Ås 66:5.

FIGUR 272. Den nypåträffade gravhögen strax norr om de redan kända högarna 66:1–4. Högen ligger på norrslutningen av en moränås på Byöhalvön i Bolmen. Fotot är taget mot sydost.

TOFTERYD

Lämningstyp	Koordinater x / y	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Hög	6365521 / 1402553	Tofteryd 4:6	197	6

Beskrivning

I samband med besiktning av Tofteryd 48:1 och 48:2 påträffades ytterligare en gravhög ca 50 meter sydost om Tofteryd 48:1. Högen är av samma karaktär som Tofteryd 48:1, men har en något mindre diameter. Gravhögen är rund, övertorvad, 6 meter i diameter och ca 1 meter hög. Enstaka 0,3–0,6 meter stora stenar syntes i högen. Graven omgärdas av en mycket vällagd kantkedja bestående av 0,4–0,6 meter stora stenblock.

Graven ligger, tillsammans med Tofteryd 48:1, 48:2 och 8:1, i ett stråk med gravar längs en hagmark och en äldre åkeryta. I hagmarken finns även enstaka röjningsrösen som inte är registrerade, förmodligen kan några av dessa vara svåra att särskilja från gravar när området är igenväxt av högre gräs. Omkring 80–90 meter norr om den nypåträffade högen finns ett område med fossil åkermark, Tofteryd 7:1.

FIGUR 273. Den nypåträffade stensättningen nära Bäckседа 12:1. En rotvälta satt i den västra kanten (i mitten av bilden) och hade dragit upp delar av stenpackningen. Fotot är taget från västsydväst.

BÄCKSEDA

Lämningsstyp	Koordinater x / y	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Stensättning	6360658 / 1456855	Mossgård 1:62	205	6

Beskrivning

Stensättningen påträffades vid återställningsarbetena efter stormen Per under 2009. Det närbelägna röset Bäckседа 12:1 ligger ca 35 meter västnordväst om den nypåträffade stensättningen. Graven är oval, 9 x 5 meter stor och 0,3 meter hög. Den är övertorvad, uppbyggd av 2–3 skikt sten, 0,15–0,3 meter stora. Vid besiktningen var graven kraftigt överbelamrad med ris och buskar. En rotvälta sitter i stensättningens västra kant. Vältan hade dragit upp en del stenar.

FIGUR 274. Den nypåträffade rektangulära stensättningen, nordväst om Lannaskede 17:1 och 17:2. Fotot är taget från anläggningens mitt mot söder. Avståndet mellan kantstenarna är förhållandevis regelbundet. I närområdet finns indikationer på ytterligare gravstrukturer, men detta måste utredas vid en noggrannare inventering.

LANNASKEDE

Lämningsstyp	Koordinater x / y	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Stensättning	6362111 / 1443039	Lannaskede Stom 1:1	240	6

Beskrivning

Vid besiktning av stormskadade gravar i området observerades en tidigare oregistrerad stensättning. Graven låg i en flack norrsluttning, ca 60 meter nordväst om höjden där röset Lannaskede 17:1 och stensättningen 17:2 är belägna.

Den nypåträffade stensättningen är 5 x 2,5 meter stor i N-S riktning och 0,2 meter hög. Graven är rektangulär i formen med ställvis synlig kantkedja, som består av 0,2–0,4 meter stora stenar placerade på regelbundet avstånd från varandra – en sten på varje halvmeter i kantkedjan. Graven omgärdas av fyra hörnstenar; de i nordväst och nordost var något större än övriga. Stensättningen är övertorvad och har en svagt konvex profil.

Vid besiktningen var det på grund av tidsbrist omöjligt att göra en noggrannare inventering av närområdet. En snabb översikt gav dock intrycket att det kan finnas fler gravar – i form av stenkretsar, resta stenar eller mindre klumpstenar – på norrsluttningen. Inmätning av större stenar skulle på en översiktskarta kunna tydliggöra eventuella strukturer som domarringar.

FRYELE

Lämningstyp	Koordinater x / y	Fastighet	M.ö.h.	Ettapp
Flatmarksgrav	6352234 / 1405403	Sölje 1:2	175	6

Beskrivning

Vid återställningsarbete på Fryle 7:1 upptäcktes en flatmarksgrav i en äldre sandtäkt omkring 140 meter västsydväst om objektet. Till en början observerades en mörkfärgning i den övre delen av tätkanten; vid närmare granskning noterades brända ben, enstaka kolfnyk och inslag av sot. Gravens belägenhet i den eroderande tätkanten motiverade en omedelbar arkeologisk räddningsutgrävning.

Vid undersökningen framkom även några mindre kvartsbitar och en sten av bergart med glättad yta. Bergartsstenen hade krossats. Fynden påträffades i en bengrop. Intill gropen fanns ett mindre stenblock, 0,3 meter stort, som möjligen kan ha fungerat som gravmarkör. Stenblocket har på grund av övertorvning inte varit synligt ovan mark.

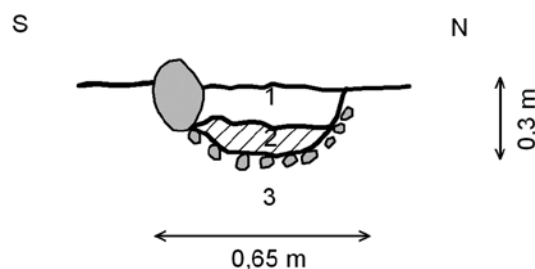
Graven var belägen på en sandås – en klassisk plats för ett flatmarksgravfält – men ungefär halva åsen var redan bortschaktad och endast hälften av anläggningen återstod.

I området gjordes en övergång med metalldetektor för att undersöka om det fanns metallfynd i marken, vilket kan indikera fler gravförekomster. Endast en modern kniv och några kapsyler påträffades.

Graven mättes in med DGPS samt ritades och fotograferades i profil. Anläggningen avgränsades i plan och grävdes därefter ut med skärlev i tre 0,1 meter djupa stick. Bengropen var ca 0,3 x 0,65 meter stor och 0,3 meter djup. Förmodligen har den ursprungligen varit rund. Bengropens botten och sidor var delvis förstärkta med en handfull 0,05–0,1 meter stora stenar. Fyllningen bestod av brun siltig sand (lager 1) och ett mörkgrått, lätt sotat lager (lager 2). Gropens fyllning sållades med finmaskigt såll.

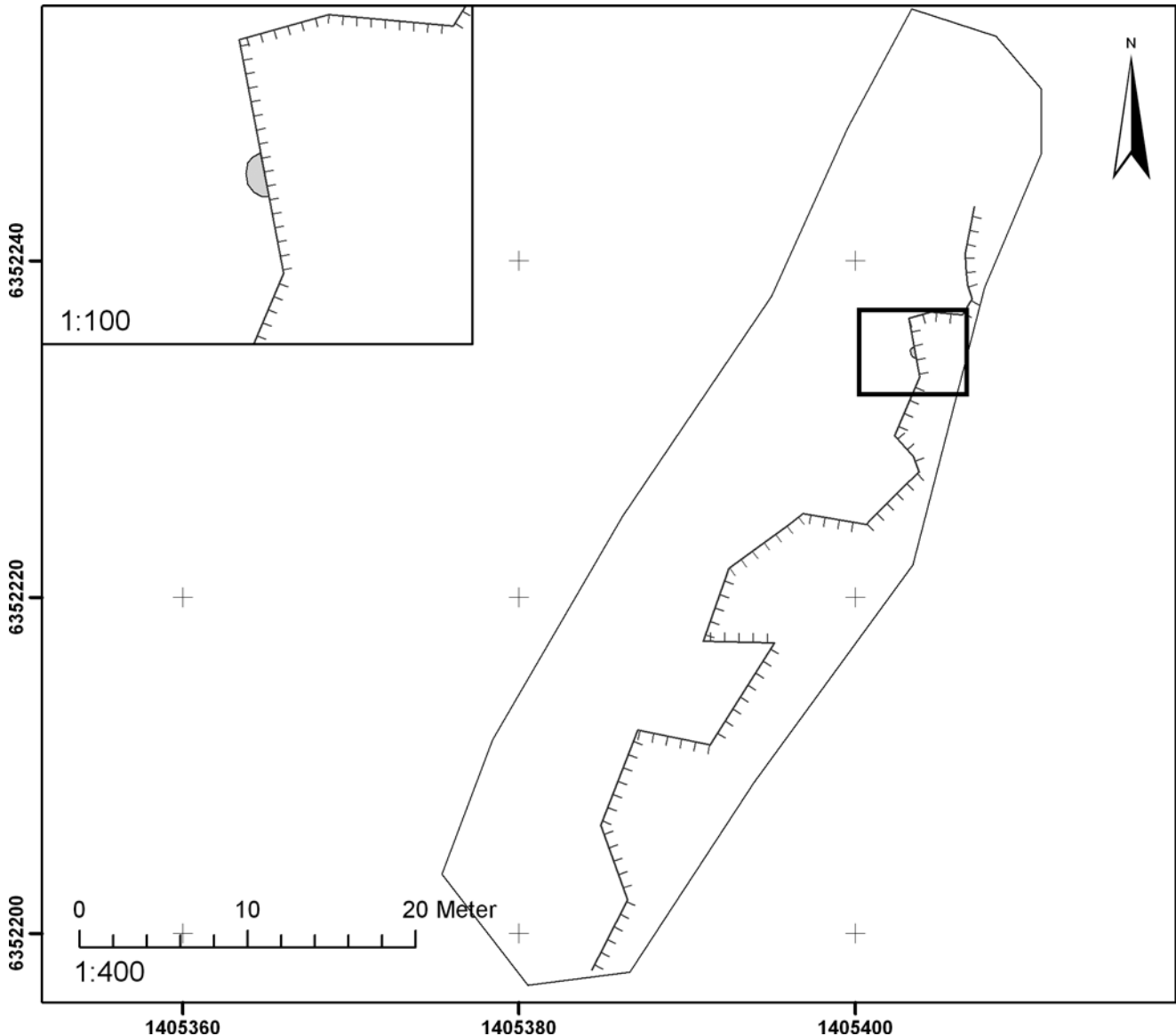

FIGUR 275. Anläggningen rensades och avgränsades i plan innan den grävdes ut. Till vänster om Anders Kraft syns en liten hög med stenar. De förstärkte bengropens sidor och botten. Fyllningen sållades för att fånga upp mindre fragment av ben och eventuella fynd.

FIGUR 276. Schematisk skiss av anläggningen i profil. Lager 1. Brun sandig silt, enstaka mindre sten och förekomst av kol och brända ben mot lagrets botten. Lager 2. Mörkgrå sotig sandig silt, enstaka mindre sten, brända ben och kol. Fynd av kvartsbitar och ev. en sönderslagen glättad sten. Lager 3. Brungul siltig sand, mindre stenar kläddes kanter och botten av bengropen.

FIGUR 277. Foto på anläggningen i profil i tätkanten. Mats Sandin dokumenterar och mäter anläggningen. Tätkanten vetter mot öster.

FIGUR 278. Översikt av sandtåkten med den undersökta flatmarksgraven markerad. Sandåsen, eller det som kvarstår av den, bör märkas ut som bevakningsobjekt. Normalt förekommer fler gravar i kontexter med flatmarksgravar. Ytterligare anläggningar kan därför finnas i området.

Analys

De brända benen analyserades osteologiskt och en ^{14}C -analys gjordes.

Osteologisk analys

Benmaterialet analyserades av osteolog Anna Kloo Andersson, Värnamo. Materialet innehöll människo- och djurben.

[...] FRÅN EN FLATMARKSGRAV PÅ FASTIGHETEN SÖLJE 1:2 I FRYELE SOCKEN, VÄRNAMO KOMMUN [...].

MATERIAL OCH METOD

De brända ben som undersökts här kommer från en nyligen påträffad flatmarksgrav på fastigheten Sölje 1:2 i Fryele socken, Värnamo kommun. Innan de analyserades gjordes noteringar

av hur sotiga eller jordiga benen var och därefter putsades de rena med hjälp av en mjuk tandborste. Fragmentens totala volym och vikt mättes liksom det största fragmentets längd och den genomsnittliga storleken på benen. Benens färg och förbränningsgrad noterades likaså. Alla identifierbara och bestämningsbara fragment plockades därefter ut och för säkerhets skull upprepades den proceduren minst en gång. Varje fragment bestämdes därefter om möjligt till art, benslag, sida, ålder och kön. Även i fråga om de obestämda fragmenten gjordes en bedömning av art och benslag. Fragmenten undersöktes även efter andra företeelser såsom skador eller sjukdomar.

Färgen på de brända benen visar vid vilken temperatur de har bränts. De får en vitgrå färg vid cirka 800 grader C och är då i princip helt genombrända (Holck 1987:144). Förbränningsgraden på benen kan variera beroende på om det är ett ben som ligger ytligt (till exempel kraniet) eller om det är omgivet av stora muskler. Det tar också längre tid för ett kompakt ben att bli helt genombränt jämfört med ett mer spongiöst ben. Ett ben som är varmt faller betydligt mer lätt sönder i mindre bitar än ben som är kalla (McKinley 1994:339f). Små fragment skulle därför kunna visa att man har rört runt i gravbålet för att tillföra syre för att påskynda förbränningen. Det finns också diskussioner om huruvida man ibland har hållt vatten på benen för att tvätta dem rena från kol och sot från bränningen innan de gravläggs (*ibid*).

När man gör en åldersbedömning av en individ bör så många åldersindikatorer som möjligt användas för att man ska få en så korrekt bedömning som möjligt. I detta material har dock åldersbedömningen enbart kunnat göras utifrån kraniet eftersom andra fragment som skulle ha kunnat användas inte har identifierats. Skalltaket består av tre skikt: ett inre och ett yttre kompakt skikt (*tabula interna* respektive *tabula externa*) samt däremellan ett spongiöst skikt (*diploë*). Ju äldre en individ är desto tjockare blir *diploë* på bekostnad av *tabula interna* och *tabula externa* som blir tunnare. Hos äldre individer eller ungdomar är det heller inte ovanligt att skalltaket sprängs sönder i *diploë* på grund av värmen (Gejvall 1948:162). Åldersbedömning på kraniet kan också göras utifrån när suturerna (skallsömmarna) växer samman. Sammanväxningen (synostosen) påbörjas först i vuxen ålder och sker vid olika åldersintervall beroende på var i kraniet suturen sitter. Synostosen börjar i *tabula interna* och går därefter utåt. När synostosen är helt avslutad kan man oftast inte se var suturen har gått varken på in- eller utsidan av kraniet. Det finns dock individuella skillnader i när synostosen påbörjas (Gejvall 1948:161f).

FIGUR 279. Brända människoben från Fryele.

RESULTAT

I bengömman till flatmarksgraven påträffades 1,2 dl brända ben som väger 101,1 g. Det största fragmentet är 31,9 mm långt och medelstorleken på fragmenten är 10,7 mm. Benen är vita och helt förbrända och var lätt sotiga och jordiga innan de putsades rena. Benen kommer från människa (34,0 g), djur av obestämd art (0,6 g) samt obestämda fragment från både människa och djur (66,5 g).

Människa: 7 skalltaksfragment (3 har något tjockare *diploë* och 4 har tjock *diploë*), 2 kraniefragment (1 har tunn *diploë* och 1 har medeltjock *diploë*), 1 kraniefragment (tunn *diploë*, synostos ej påbörjad), 8 kraniefragment (helt eller delvis spruckit i *diploë* varav 1 har tjock *diploë*), 1 kraniefragment (något tjockare *diploë*, synostos ej påbörjad), 1 kraniefragment (synostos pågår i *diploë*), 1 kraniefragment (synostos pågår i *diploë* och är på väg in i *tabula externa*, suturen ej synlig internt), 1 fragment temporale, 1 fragment temporale med *acusticus internus*, 4 fragment från femurdiafyser, 5 fragment diafyser från *radius/ulna/fibula*, 26 rörbensdiafyser, 14 diafyser.

Djur: 2 diafyser.

Obestämt: kraniefragment, skalltaksfragment, epifysfragment, diafyser, rörbensdiafyser.

Fragmenten från människa kommer framförallt från rörbensdiafyser och kraniet. Det finns inget som tyder på att de kommer från mer än en individ. Inget av fragmenten har kunnat användas för könsbedömning. När det gäller individens ålder har kranie- och skalltaksfragmenten använts för bedömningen. I skalltaksfragmenten varierar tjockleken på mellanskiktet (*diploë*) från tunn till tjock. En del kraniefragment har spruckit i *diploë* vilket skulle kunna tyda på att de kommer från en person som var i sina ungdomsår eller att det är en äldre individ. I två fragment finns suturer där synostosen inte har påbörjats medan det i två andra fragment pågår i *diploë*. I ett av dessa sistnämnda fragment är synostosen på väg in i *tabula externa* och man kan inte se några spår av suturen i *tabula interna*. Suturerna börjar att slutas från omkring 30 års ålder och fortsätter i princip livet ut. Kraniefragmenten tyder således på att de kommer från en vuxen individ som till och med kan vara äldre.

De två fragmenten som kommer från djur har inte varit möjliga att artbestämma. Det finns dock inget som tyder på att de kommer från mer än en individ. Eftersom det inte går att avgöra från vilken kroppsdel de två fragmenten kommer har det heller inte gått att avgöra ungefär hur stort djuret var medan det levde.

De obestämda fragmenten kommer både från människa och djur. Det finns inget som tyder på att de skulle komma från någon mer individ än de två som har beskrivits här ovan.

REFERENSER

- Gejvall, N-G. 1948. II. Antropologisk del. I: Sahlström, K. E. & Gejvall, N-G. *Gravfältet på Kyrkbacken i Horns socken, Västergötland*. KVHAA 60:2. Wahlström & Widstrand. Stockholm.
- Holck, P. 1987. *Cremated bones. A medical-anthropological study of an archaeological material on cremation burials*. Anatomisk institutt. Universitetet i Oslo. Antropologiske skrifter nr 1. Oslo.
- McKinley, J. 1994. Bone Fragment Size in British Cremation Burials and its Implication for Pyre Technology and Ritual. *Journal of Archaeological Science*. (1994) 21:339-342.

¹⁴C-analys

Analysen utfördes av Göran Possnert på Ångströmlaboratoriet i Uppsala. Materialet bestod av bränt ben. Resultatet visade att gravens kunde dateras till perioden 120–260 e.Kr. och 300–320 e.Kr. (1 sigma) och 70–350 e.Kr. (2 sigma), BP-ålder $1\ 809 \pm 54$ (Ua-39068) – alltså yngre romersk järnålder, vilket överensstämmer med generella dateringar av flatmarksgravar.

Fynd

Förutom brända ben påträffades en slät sten av mörkare kvartsitisk bergart, som troligen slagits itu och placerats i gravens i symboliskt syfte (F1–F2) (se BILAGA 1). Några mindre kvartsbitar framkom också, men det är oklart om de var bearbetade. De tillvaratogs inte.

Övrigt

Flatmarksgravar utgör en kategori gravar som är svårupptäckta eftersom de saknar markering ovan mark. Hela sandåsen där gravens påträffades bör därför märkas ut på kartan, eftersom fler flatmarksgravar kan finnas i området. Innan framtida exploateringar av åsen kommer därför arkeologiska undersökningar behövas.

Sammanfattning

I en sandträtskant i Fryele framkom resterna av en delvis bortoroderad flatmarksgrav. De brända benen från en vuxen individ hade, tillsammans med ett obestämt djur, deponerats i en grop. Bengropens botten och sidor hade förstärkts med stenar. Enstaka kvartsbitar och en sönderslagen glättad bergartssten hittades också i gravens. De kan ha nedlagts i samband med gravriterna under yngre romersk järnålder – alltså århundradena närmast efter Kristi födelse.

Fyndlista

Löpnr	Fnr	Kommun	Socken	RAÄ	Kontext	Sakord	Kommentar	Material	Antal	Vikt g	Ettap
1	1	Gislaved	Ås	62	Rotvälta 1	Keramik	Tunt, finmagrat	Keramik	2	1	5
2	1	Jönköping	Mulseryd	27	Rotvälta 1, nivå 1	Bränt ben	–	Ben	2	1	5
3	2	Jönköping	Mulseryd	27	Rotvälta 1, rensning	Keramik	Bottenbit av ett kärl	Lera	1	7	5
4	3	Jönköping	Mulseryd	27	Rotvälta 1, nivå 3	Nit	–	Järn	1	2	5
5	4	Jönköping	Mulseryd	27	Rotvälta 1, nivå 3	Fibula	Två delar av brons 4 g samt en av järn 1 g. Osäkert om den sistnämnda hör till själva fibulan. Förmodad datering till förromersk järnålder.	Brons	1	5	5
6	1	Jönköping	Visingsö	20	Rotvälta 1	Bränt ben	–	Ben	1	1	5
7	2	Jönköping	Visingsö	20	Rotvälta 1	Flinta	Övrig flinta, svallad	Flinta	1	48	5
8	1	Jönköping	Visingsö	29	Rotvälta 3	Bränd lera	–	Lera	1	6	5
9	2	Jönköping	Visingsö	29	Tidigare undersökt rotvälta				1	9	5
10	1	Sävsjö	Hjärtlanda	16	Rotvälta 5, fyllning kantkedja	Kvarts	Krossad	Kvarts	1	3	6
11	2	Sävsjö	Hjärtlanda	16	Rotvälta 6	Kvarts	Krossad	Kvarts	1	15	6
12	3	Sävsjö	Hjärtlanda	16	Rotvälta 12	Kvarts	Krossad	Kvarts	8	297	6
13	4	Sävsjö	Hjärtlanda	16	Rotvälta 12	Avslag	–	Kvartsit	1	8	6
14	5	Sävsjö	Hjärtlanda	16	Rotvälta 18	Kvarts	Krossad	Kvarts	1	6	6
15	6	Sävsjö	Hjärtlanda	16	Rotvälta 19	Kvarts	Krossad	Kvarts	3	19	6
16	7	Sävsjö	Hjärtlanda	16	Rotvälta 20	Avslag	–	Kvartsit	1	4	6
17	1	Sävsjö	Hultsjö	74	Rotvälta 1, lösfynd i jordmassor vid vältan	Bränt ben	Osteologisk analys	Ben	–	6	5
18	2	Sävsjö	Hultsjö	74	Rotvälta 1, i sotigt kolrikt lager under kanten på graven	Bränt ben	Se osteologisk analys	Ben	–	56	5
19	3	Sävsjö	Hultsjö	74	Rotvälta 1, i brun sand invid/under kanten på graven	Bränt ben	Se osteologisk analys	Ben	–	55	5
20	4	Sävsjö	Hultsjö	74	Rotvälta 1, rensfynd ur jordfyllning från rotvältan	Bränt ben	Se osteologisk analys	Ben	–	98	5
21	1	Sävsjö	Norra Ljunga	50	Rotvälta 3, rensfynd	Bränt ben	Se osteologisk analys	Ben	–	668	5
22	2	Sävsjö	Norra Ljunga	50	Rotvälta 3, rensfynd	Bränt ben	Människa, se osteologisk analys, 7 ben beskrivs men återlämnat material 12 ben	Ben	–	14	5
23	3	Sävsjö	Norra Ljunga	50	Rotvälta 3, rensfynd	Bränt ben	Häst, se osteologisk analys	Ben	–	29	5
24	4	Sävsjö	Norra Ljunga	50	Rotvälta 3, rensfynd	Bränt ben	Häst, se osteologisk analys, diafysfragment mellanfotsben	Ben	–	10	5

Löpnr	Fnr	Kommun	Socken	RAÄ	Kontext	Sakord	Kommentar	Material	Antal	Vikt g	Ettapp
25	5	Sävsjö	Norra Ljunga	50	Rotvälta 3, rensfynd	Bränt ben	Häst, se osteologisk analys, diafysfragment mellanfotsben som delvis destruerats vid ¹⁴ C-analys (Ua-37475).	Ben	–	5	5
26	6	Sävsjö	Norra Ljunga	50	Rotvälta 3, rensfynd	Bränt ben	Svin, se osteologisk analys	Ben	–	5	5
27	7	Sävsjö	Norra Ljunga	50	Rotvälta 3, rensfynd	Bränt ben	Hund, se osteologisk analys	Ben	–	5	5
28	8	Sävsjö	Norra Ljunga	50	Rotvälta 3, rensfynd	Bränt ben	Hund, se osteologisk analys	Ben	–	7	5
29	9	Sävsjö	Norra Ljunga	50	Rotvälta 3, rensfynd	Kvartsit	Krossad	Kvartsit	–	13	5
30	10	Sävsjö	Norra Ljunga	50	Rotvälta 3, profil Ö-V	Bränt ben	Se osteologisk analys	Ben	–	608	5
31	11	Sävsjö	Norra Ljunga	50	Rotvälta 3, profil Ö-V	Bränt ben	Människa, se osteologisk analys	Ben	–	4	5
32	12	Sävsjö	Norra Ljunga	50	Rotvälta 3, profil Ö-V	Bränt ben	Häst, se osteologisk analys	Ben	–	26	5
33	13	Sävsjö	Norra Ljunga	50	Rotvälta 3, profil Ö-V	Bränt ben	Hund, se osteologisk analys	Ben	–	14	5
34	14	Sävsjö	Norra Ljunga	50	Rotvälta 3, profil Ö-V	Bränt ben	Svin, se osteologisk analys	Ben	–	4	5
35	15	Sävsjö	Norra Ljunga	50	Rotvälta 3, profil N-S	Bränt ben	Se osteologisk analys	Ben	–	1	5
36	16	Sävsjö	Norra Ljunga	50	Rotvälta 3, profil Ö-V <i>in situ</i> , framgrävda vid rensning av profilen	Bränt ben	Se osteologisk analys	Ben	–	36	5
37	17	Sävsjö	Norra Ljunga	50	Rotvälta 3, profil Ö-V <i>in situ</i> , framgrävda vid rensning av profilen	Bränt ben	Hund, se osteologisk analys	Ben	–	2	5
38	18	Sävsjö	Norra Ljunga	50	Rotvälta 3, profil Ö-V <i>in situ</i> , framgrävda vid rensning av profilen	Bränt ben	Tänder, se osteologisk analys	Ben	–	1	5
39	19	Sävsjö	Norra Ljunga	50	Rotvälta 3, profil Ö-V <i>in situ</i> , framgrävda vid rensning av profilen	Bränt ben	Större däggdjur, se osteologisk analys	Ben	–	1	5
40	20	Sävsjö	Norra Ljunga	50	Rotvälta 3, profil Ö-V <i>in situ</i> , framgrävda vid rensning av profilen	Bränt ben	Fågel, se osteologisk analys	Ben	–	1	5
41	21	Sävsjö	Norra Ljunga	50	Rotvälta 3	Bränt ben	Lösfynd	Ben	–	7	5
42	22	Sävsjö	Norra Ljunga	50	Rotvälta 7, framgrävda i mineraliserad jord kring roten	Bränt ben	Se osteologisk analys	Ben	–	197	5
43	23	Sävsjö	Norra Ljunga	50	Rotvälta 7, framgrävda i mineraliserad jord kring roten	Bränt ben	Människa, se osteologisk analys	Ben	–	28	5

Löpnr	Fnr	Kommun	Socken	RAÄ	Kontext	Sakord	Kommentar	Material	Antal	Vikt g	Ettapp
44	24	Sävsjö	Norra Ljunga	50	Rotvälta 7, framgrävda i mineraliserad jord kring roten, 1 ben destruerat vid ¹⁴ C-analys (Ua-37476).	Bränt ben	Rörben, människa, se osteologisk analys	Ben	–	7	5
45	25	Sävsjö	Norra Ljunga	50	Rotvälta 7, i jordlager kring roten	Kvartsit	Krossad	Kvartsit	20	1 445	5
46	26	Sävsjö	Norra Ljunga	50	Rotvälta 7	Kniv	Mindre knivfragment	Järn	2	3	5
47	1	Vaggeryd	Byarum	316	Rotvälta 2, urnebrandgrop	Keramik	Spjälkad, mindre fragment och större, grovmagrat kärl, bukdelar och ev. en bottenbit	Keramik	62	267	5
48	2	Vaggeryd	Byarum	316	Rotvälta 2, urnebrandgrop	Keramik	Mynningsdel 2 x 2 x 0,9 mm	Keramik	1	3	5
49	3	Vaggeryd	Byarum	316	Rotvälta 2, urnebrandgrop	Bränt ben	Djurben, små fragment, se osteologisk analys	Ben	–	1	5
50	4	Vaggeryd	Byarum	316	Rotvälta 2, urnebrandgrop	Bränt ben	Människa, rörben, ett ben destruerat vid ¹⁴ C-analys, se osteologisk analys	Ben	–	6	5
51	5	Vaggeryd	Byarum	316	Rotvälta 2, urnebrandgrop	Bränt ben	Människa, rörben, se osteologisk analys	Ben	–	41	5
52	6	Vaggeryd	Byarum	316	Rotvälta 2, urnebrandgrop	Bränt ben	Obestämda ben, se osteologisk analys	Ben	–	229	5
53	7	Vaggeryd	Byarum	316	Rotvälta 2, urnebrandgrop	Kvarts	Krossad kvarts samt en bit kvartsit	Kvarts, kvartsit	6	252	5
54	8	Vaggeryd	Byarum	316	Rotvälta 2, urnebrandgrop	Kniv	En kniv i två delar	Järn	1	16	5
55	1	Vaggeryd	Åker	20	Rotvälta 1, inom skeppssättning ytligt under torvlager	Flinta	Bränd	Flinta	1	1	5
56	2	Vaggeryd	Åker	20	Rotvälta 2, inom skeppssättning ytligt under torvlager	Keramik	–	Keramik	2	7	5
57	1	Vetlanda	Myresjö	10	Rotvälta 2, invid stensamling	Avslags-skrapa	Retuscherad kant	Flinta	1	8	5
58	2	Vetlanda	Myresjö	10	Rotvälta 2, invid stensamling	Slagg	–	Järnslag	1	315	5
59	1	Värnamo	Fryele	NY	Bengrop i flatmarksgrav, rund grop 0,5 m i diam, 0,2 m djup. 2/3 av graven försvunnen vid täktverksamhet	Bränt ben	Människo- och djurben, se osteologisk analys	Ben	–	104	6
60	2	Värnamo	Fryele	NY	se ovan	Sten	Bergartssten, glättad och krossad	Bergart	1	10	6

Åtgärdade objekt

Nr	Kommun	Socken	RAÄ	Lämningstyp	Etapp 1	Etapp 2	Etapp 3-4	Etapp 5	Etapp 6	Etapp 7
1	Aneby	Lommaryd	69:1	Gravfält	1		3-4			
2	Gislaved	Anderstorp	6:1	Gravfält			3-4			
3	Gislaved	Kållerstad	8:1	Treudd					6	
4	Gislaved	Kållerstad	13:1	Röse				5		
5	Gislaved	Kållerstad	16:1	Gravfält				5		
6	Gislaved	Reftele	4:1	Gravfält				5		
7	Gislaved	Reftele	32:1	Kvadratisk stensättning						7
8	Gislaved	Reftele	33:1	Stensättning						7
9	Gislaved	Reftele	34:1	Röse						7
10	Gislaved	Reftele	44:1	Röse						7
11	Gislaved	Reftele	52:1	Röse						7
12	Gislaved	Reftele	53:1	Röse						7
13	Gislaved	Reftele	109:1	Hög				5		
14	Gislaved	Reftele	114:1	Stensättning				5		
15	Gislaved	Reftele	149:2	Röse						7
16	Gislaved	Reftele	422:1	Stensättning				5		
17	Gislaved	Stengårdshult	5:1	Gravfält				5		
18	Gislaved	Stengårdshult	6:1	Domarring				5		
19	Gislaved	Södra Hestra	24:1	Röse				5		
20	Gislaved	Valdshult	22:1	Domarring					6	
21	Gislaved	Villstad	21:1	Gravfält				5		
22	Gislaved	Ås	22:1	Hög				5		
23	Gislaved	Ås	39:1	Hög				5		
24	Gislaved	Ås	62:1	Hög				5		
25	Gislaved	Ås	66:1-2,4	Högar			3-4		6	
26	Gislaved	Öreryd	29:1	Gravfält				5		
27	Gnosjö	Kävsjö	26:1	Gravfält				5		
28	Jönköping	Angerdshestra	9:1	Gravfält						7
29	Jönköping	Angerdshestra	21:3	Stensättning						7
30	Jönköping	Mulseryd	27:1	Gravfält				5		
31	Jönköping	Mulseryd	45:1	Hällkista					6	
32	Jönköping	Mulseryd	59:1	Kvadratisk stensättning				5		
33	Jönköping	Norra Unnaryd	19:1	Röse						7
34	Jönköping	Norra Unnaryd	41:3	Stensättning						7
35	Jönköping	Sandseryd	16:1	Gravfält				5		
36	Jönköping	Sandseryd	35:1-2	Domarring, rest sten				5		
37	Jönköping	Sandseryd	41:1	Gravfält				5		
38	Jönköping	Sandseryd	219:1	Stensättning				5		
39	Jönköping	Visingsö	20:1	Gravfält	1		3-4	5		
40	Jönköping	Visingsö	29:1	Gravfält	1	2	3-4	5		
41	Jönköping	Öggestorp	31:1 m.fl.	Gravfält m.fl.				5		

Tabellen visar samtliga 127 åtgärdade objekt inom stormskadeprojektet, etapp 1-7. I katalogen redovisas insatser inom etapp 5-7, totalt 97 objekt. Objekt som hör till etapp 1 redovisas av Røjder & Sanglert 2006, etapp 2 av Ameziane 2006, etapp 3-4 av Häggström & Lindblad manus. Som framgår av tabellen har tretton av objekten åtgärdats vid mer än ett tillfälle. Några enstaka fornlämningar saknar undernummer; de har dock angetts på samma vis som de förekommer i FMIS.

Nr	Kommun	Socken	RAÄ	Lämningsstyp	Etapp 1	Etapp 2	Etapp 3-4	Etapp 5	Etapp 6	Etapp 7
42	Jönköping	Öggestorp	184	Stensättning			3-4			
43	Nässjö	Barkeryd	49:1	Gravfält	1		3-4			
44	Nässjö	Barkeryd	278	Stensättning			3-4			
45	Nässjö	Bringetofta	37:1	Gravfält			3-4			
46	Nässjö	Forserum	52:1	Gravfält			3-4			
47	Nässjö	Norra Sandsjö	89:1	Kvadratisk stensättning						7
48	Sävsjö	Hjälmseryd	64:1	Röse			3-4			
49	Sävsjö	Hjälmseryd	75:1	Röse				5		
50	Sävsjö	Hjälmseryd	80:1	Stensättning						7
51	Sävsjö	Hjälmseryd	193:1	Röse						7
52	Sävsjö	Hjälmseryd	237:1	Kvadratisk stensättning				5		
53	Sävsjö	Hjälmseryd	238:1	Röse			3-4			
54	Sävsjö	Hjälmseryd	242:1	Röse			3-4			
55	Sävsjö	Hjälmseryd	244:1	Stensättning						7
56	Sävsjö	Hjärtlanda	16:1	Stensättning				5		
57	Sävsjö	Hjärtlanda	17:1	Stensättning				5		
58	Sävsjö	Hjärtlanda	18:1	Kvadratisk stensättning				5		
59	Sävsjö	Hjärtlanda	24:1	Kvadratisk stensättning				5		
60	Sävsjö	Hjärtlanda	27:1	Gravfält					6	
61	Sävsjö	Hultsjö	49:1	Röse				5		
62	Sävsjö	Hultsjö	53:1	Stensättning				5		
63	Sävsjö	Hultsjö	60:1	Stensättning				5		
64	Sävsjö	Hultsjö	74:1	Gravfält	1	2	3-4	5		
65	Sävsjö	Hultsjö	79:1	Röse						7
66	Sävsjö	Norra Ljunga	26:1	Stensättning				5		
67	Sävsjö	Norra Ljunga	27:1	Kvadratisk stensättning				5		
68	Sävsjö	Norra Ljunga	43:1	Röse				5		
69	Sävsjö	Norra Ljunga	47:1	Domarring	1		3-4			
70	Sävsjö	Norra Ljunga	50:1	Gravfält	1		3-4	5		
71	Sävsjö	Norra Ljunga	66:1	Gravfält			3-4			
72	Sävsjö	Skepperstad	8:1	Gravfält			3-4			
73	Sävsjö	Skepperstad	19:1	Röse						7
74	Sävsjö	Skepperstad	22:1	Röse						7
75	Sävsjö	Stockaryd	22:1	Gravfält					6	
76	Sävsjö	Vallsjö	39:1	Röse			3-4			
77	Sävsjö	Vrigstad	14:1	Gravfält				5		
78	Sävsjö	Vrigstad	15:1	Gravfält	1			5		
79	Sävsjö	Vrigstad	96:1	Kvadratisk stensättning					6	
80	Vaggeryd	Byarum	42:3	Kvadratisk stensättning					6	
81	Vaggeryd	Byarum	128:2	Domarring					6	
82	Vaggeryd	Byarum	316:1	Domarring				5		

Nr	Kommun	Socken	RAÄ	Lämningstyp	Ettapp 1	Ettapp 2	Ettapp 3-4	Ettapp 5	Ettapp 6	Ettapp 7
83	Vaggeryd	Tofteryd	48:1-2	Hög, stensättning					6	
84	Vaggeryd	Åker	20:1	Skeppssättning				5		
85	Vaggeryd	Åker	130:1	Gravfält					6	
86	Vetlanda	Bäckaby	6:1	Gravfält			3-4			
87	Vetlanda	Bäckaby	20:1	Röse				5		
88	Vetlanda	Bäckaby	46:1	Stensättning					6	
89	Vetlanda	Bäckaby	54:1	Röse				5		
90	Vetlanda	Bäckseda	1:1	Gravfält			3-4			
91	Vetlanda	Bäckseda	11:1	Röse			3-4		6	
92	Vetlanda	Bäckseda	12:1	Röse				5		
93	Vetlanda	Fröderyd	11:1	Röse						7
94	Vetlanda	Fröderyd	14:1	Stensättning				5		
95	Vetlanda	Lannaskede	2:1	Röse						7
96	Vetlanda	Lannaskede	17:2	Stensättning				5		
97	Vetlanda	Myresjö	9:1	Röse				5		
98	Vetlanda	Myresjö	10:1	Röse				5		
99	Vetlanda	Näsby	6:1	Gravfält			3-4			
100	Vetlanda	Näsby	51:1-2	Stensättningar			3-4			
101	Vetlanda	Nävelsjö	51:1	Röse				5		
102	Vetlanda	Vetlanda	41:1	Röse				5		
103	Vetlanda	Vetlanda	43:1	Gravfält			3-4			7
104	Vetlanda	Vetlanda	64:1	Hällkista i röse			3-4			
105	Värnamo	Bredaryd	2:1	Gravfält						7
106	Värnamo	Bredaryd	34:1-2	Högar						7
107	Värnamo	Forsheda	24:1	Röse			3-4			
108	Värnamo	Forsheda	137:1	Stensättning				5		
109	Värnamo	Fryele	7:1	Hällkista i röse					6	
110	Värnamo	Fryele	102:1	Domarring					6	
111	Värnamo	Hånger	70:1	Gravfält			3-4			
112	Värnamo	Kärda	40:1	Gravfält	1					
113	Värnamo	Kärda	71:1	Gravfält			3-4			
114	Värnamo	Kärda	93:1	Gravfält	1	2	3-4			
115	Värnamo	Kärda	95:1	Gravfält	1	2	3-4			
116	Värnamo	Kärda	120:1	Röse			3-4			
117	Värnamo	Kärda	327	Stensättning			3-4			
118	Värnamo	Nydala	22:1	Röse						7
119	Värnamo	Nydala	23:1	Gravfält					6	
120	Värnamo	Nydala	39:2	Stensättning						7
121	Värnamo	Nydala	89:1	Husgrund			3-4			
122	Värnamo	Värnamo	36:1	Gravfält				5	6	
123	Värnamo	Värnamo	51:1	Gravfält	1					
124	Värnamo	Värnamo	78:1	Gravfält					6	
125	Värnamo	Värnamo	112:1	Gravfält			3-4			
126	Värnamo	Värnamo	156:1	Stensättning					6	
127	Värnamo	Värnamo	303:1	Gravfält					6	

Avvikelser i koordinatangivelser

Nr	Kommun	Socken	RAÄ	FMIS pkt X	FMIS pkt Y	Inmätt X	Inmätt Y	Avvikelse m
1	Gislaved	Kållerstad	8:1	6330471	1365589	6330468	1365590	2.9
2	Gislaved	Kållerstad	13:1	6328952	1367003	6328950	1367003	1.7
3	Gislaved	Reftele	32:1	6340932	1362367	6340941	1362377	13.6
4	Gislaved	Reftele	33:2	6340658	1362224	6340641	1362239	22.7
5	Gislaved	Reftele	34:1	6340473	1361955	6340452	1361968	25.0
6	Gislaved	Reftele	44:1	6340434	1360105	6340432	1360107	2.5
7	Gislaved	Reftele	52:1	6340620	1362107	6340619	1362103	3.4
8	Gislaved	Reftele	53:1	6340535	1362073	6340532	1362079	7.6
9	Gislaved	Reftele	109:1	6338399	1367912	6338391	1367913	7.4
10	Gislaved	Reftele	114:1	6339370	1368527	6339367	1368530	3.6
11	Gislaved	Reftele	149:2	6340319	1359752	6340331	1359738	18.5
12	Gislaved	Reftele	149:3	6340325	1359761	6340340	1359752	16.6
13	Gislaved	Reftele	422:1	6340077	1365299	6340094	1365296	17.2
14	Gislaved	Södra Hestra	24:1	6336721	1344012	6336714	1344016	8.1
15	Gislaved	Valdshult	22:1	6374510	1376580	6374503	1376591	12.3
16	Gislaved	Ås	22:1	6336415	1373590	6336420	1373584	7.5
17	Gislaved	Ås	39:1	6334608	1370252	6334602	1370256	7.6
18	Gislaved	Ås	62:1	6337215	1372514	6337217	1372517	3.1
19	Gislaved	Ås	66:1	6322018	1372220	6322009	1372204	18.3
20	Gislaved	Ås	66:2	6322018	1372234	6322009	1372217	18.7
21	Gislaved	Ås	66:4	6322044	1372225	6322037	1372209	17.1
22	Jönköping	Angerdshestra	21:1	6400637	1391948	6400654	1391931	23.2
23	Jönköping	Angerdshestra	21:2	6400627	1391936	6400649	1391928	23.9
24	Jönköping	Angerdshestra	21:3	6400648	1391925	6400660	1391921	13.5
25	Jönköping	Mulseryd	45:1	6390887	1379981	6390886	1379979	2.4
26	Jönköping	Mulseryd	59:1	6394940	1381436	6394932	1381421	17.0
27	Jönköping	Norra Unnaryd	19:1	6388586	1376052	6388592	1376038	15.4
28	Jönköping	Norra Unnaryd	41:1	6389948	1381347	6389903	1381275	84.8
29	Jönköping	Norra Unnaryd	41:2	6389959	1381356	6389904	1381281	93.0
30	Jönköping	Norra Unnaryd	41:3	6389959	1381371	6389909	1381295	90.7
31	Jönköping	Sandseryd	219:1	6400099	1392846	6400093	1392839	8.9
32	Nässjö	Norra Sandsjö	89:1	6378464	1437747	6378462	1437748	1.6
33	Sävsjö	Hjälmseryd	75:1	6348832	1418334	6348837	1418329	7.2
34	Sävsjö	Hjälmseryd	80:1	6353899	1420188	6353902	1420184	5.3
35	Sävsjö	Hjälmseryd	193:1	6353330	1422762	6353323	1422763	7.4
36	Sävsjö	Hjälmseryd	237:1	6342997	1425409	6342982	1425413	15.3
37	Sävsjö	Hjälmseryd	244:1	6339207	1422885	6339193	1422890	14.8
38	Sävsjö	Hjärtlånda	16:1	6360930	1433389	6360938	1433384	9.8
39	Sävsjö	Hjärtlånda	17:1	6360689	1433784	6360692	1433773	12.0
40	Sävsjö	Hjärtlånda	18:1	6360118	1433417	6360117	1433409	8.3
41	Sävsjö	Hjärtlånda	24:1	6361140	1433354	6361154	1433351	14.5

Tabellen visar avvikelserna i meter mellan de uppgifter som finns i Riksantikvarieämbetets fornminnesregister (FMIS) och de inmätningar som gjorts i fält under etapp 5–7. Endast punktobjekt är medtagna på listan. Gravfält är inprickade som polygoner och har därför inte tagits med. Avvikelsen varierar mellan 0,9 och 93 meter. Standardavvikelsen är 13,1 meter.

Nr	Kommun	Socken	RAÄ	FMIS pkt X	FMIS pkt Y	Inmätt X	Inmätt Y	Avvikelse m
42	Sävsjö	Hultsjö	49:1	6353521	1433323	6353511	1433318	11.4
43	Sävsjö	Hultsjö	53:1	6351082	1434663	6351081	1434661	1.8
44	Sävsjö	Hultsjö	60:1	6355426	1435735	6355424	1435733	2.8
45	Sävsjö	Hultsjö	79:1	6356408	1433444	6356412	1433442	3.9
46	Sävsjö	Hultsjö	79:2	6356388	1433443	6356394	1433437	8.7
47	Sävsjö	Norra Ljunga	26:1	6365095	1427672	6365093	1427668	4.1
48	Sävsjö	Norra Ljunga	27:1	6365082	1427749	6365084	1427756	6.6
49	Sävsjö	Norra Ljunga	27:2	6365094	1427734	6365096	1427738	4.3
50	Sävsjö	Norra Ljunga	43:1	6359622	1426944	6359624	1426938	5.9
51	Sävsjö	Norra Ljunga	43:2	6359647	1426924	6359662	1426935	19.5
52	Sävsjö	Skepperstad	19:1	6357466	1434970	6357470	1434972	4.6
53	Sävsjö	Skepperstad	22:1	6360727	1435901	6360737	1435912	15.3
54	Sävsjö	Vrigstad	96:1	6360007	1423148	6360007	1423153	5.0
55	Vaggeryd	Byarum	42:3	6374794	1402236	6374785	1402234	8.9
56	Vaggeryd	Byarum	128:2	6383642	1398577	6383662	1398577	20.0
57	Vaggeryd	Byarum	316:1	6390511	1395634	6390517	1395641	9.2
58	Vaggeryd	Byarum	316:2	6390511	1395644	6390519	1395647	8.3
59	Vetlanda	Bäckaby	20:1	6346902	1448706	6346897	1448700	7.5
60	Vetlanda	Bäckaby	46:1	6346886	1448800	6346885	1448799	2.0
61	Vetlanda	Bäckaby	54:1	6349857	1448548	6349849	1448528	22.0
62	Vetlanda	Bäckseda	11:1	6361244	1456963	6361240	1456977	14.1
63	Vetlanda	Bäckseda	12:1	6360676	1456824	6360675	1456831	7.2
64	Vetlanda	Fröderyd	11:1	6352846	1440933	6352843	1440932	3.6
65	Vetlanda	Fröderyd	14:1	6353485	1444801	6353485	1444802	0.9
66	Vetlanda	Lannaskede	2:1	6358544	1447564	6358537	1447569	8.8
67	Vetlanda	Lannaskede	17:2	6362065	1443124	6362061	1443123	3.9
68	Vetlanda	Myresjö	9:1	6359666	1448588	6359654	1448599	16.5
69	Vetlanda	Myresjö	10:1	6359885	1448848	6359878	1448842	9.9
70	Vetlanda	Nävelsjö	51:1	6363237	1442671	6363223	1442665	15.2
71	Vetlanda	Vetlanda	41:1	6367486	1454405	6367489	1454401	5.2
72	Värnamo	Bredaryd	34:1	6337408	1372849	6337403	1372834	15.7
73	Värnamo	Forsheda	137:1	6337462	1379754	6337466	1379759	6.1
74	Värnamo	Fryele	7:1	6352287	1405532	6352278	1405532	9.0
75	Värnamo	Nydala	22:1	6353735	1409822	6353730	1409823	5.0
76	Värnamo	Nydala	39:1	6352481	1409329	6352480	1409329	1.4
77	Värnamo	Nydala	39:2	6352447	1409347	6352440	1409344	8.4